

**MAGYAR IRÓMESTEREK
A PETŐFI TÁRSASÁG JUBILÁRIS KÖNYVEI**

BÁRSONY ISTVÁN

DÉLIBÁB

TARTALOM

BÁRSONY ISTVÁN
MAGAMRÓL

DÉLIBÁB

VIRÁGOS PETI.
MÁSODVIRÁGZÁS.
JULISKA-MAMA.
MÉGIS SZIVEN TALÁLTA.
PAPUCS.
AZ ALMA MEG A FÁJA.
A MEGTÉRT.
PÁLMA NÉNI.
A RABLÓVEZÉR.
DOKTOR MARISKA.
PÁSZTORJÁTÉK.
AZ ÚR.
ALKU DIÁNÁRA.
A TERMÉSZETTUDÓS.
KÖD.
LEVÉL KÁROLYHOZ.
PAJTÁS.
AKI VESZIT, AZ FIZET.
EGY ASSZONY HAZASIET.
MENYUS GAZDA TAPOGATÓDZIK.
A TAMÁS UR SÁRGÁI.
A MEDVEÖLŐ.
FARKASLES.
ÉS BOCSÁSD MEG A MI VÉTKEINKET...
VERSENYGÉS AZ APÁMMAL.

BÁRSONY ISTVÁN

Bársony István író, miniszteri tanácsos, a »Budapesti Közlöny« hivatalos lap szerkesztője, született 1855. november 15-én Keresztes (ma Sárkeresztes) fehérvármegyei községben, a Dunántúl. Középiskoláit Nagykárolyban és Szatmáron végezte, a jogot pedig Pozsonyban és Budapesten. Volt szabadságolt állományú honvédtiszt. Eddig megjelent több mint negyven kötetéből tizenöt csupa természeti leírás és megfigyelés, párosulva vadászélményekkel. Ebben a műfajban specialista és a maga nemében nemcsak a magyar irodalomban, hanem a világ-irodalomban is egyetlen. Szülőfalujának díszpolgára. Mint elbeszélő író igen sok novellát írt, van néhány regénye is. Tagja a Petőfi- és a Kisfaludy-Társaságnak. Az előbbinek 1894, az utóbbinak 1898 óta. Nevezetesebb művei kötetben: *Erdőn-mezőn*, *Csend*, *Víg világ*, *Magyar természeti és vadászképek*, *Mulattató vadászrajzok*, *A szabad ég alatt*, *Az erdő könyve*, *A róna és az erdő*, *Az én világom*, *A rabkirály szabadon* (az egyetlen igazi magyar állatregény), *Magyar Földön*, *Magányos órák*, *Vadásztáska*; továbbá az elbeszélők közül: *Négyszemközt*, *Ecce homo*, *A kaméleon-leány*, *Keresd az asszonyt*, *Titkos veszedelmek*, *Este*, *Dinamit*, *A boszorkány*, *Ingovány*, *Szelek útján*, *A királytigris*, *Vérvirág*, *Tarka mesék*, *Igaz mesék*, *Magyar élet*, *Dobogó szívek*, *A szerelem könyve*, *Visszhang*, *A napsütötte férfi*, *Súgok valamit*, *Egy darab élet*, *Élőképek*, *Délibáb*, *Tréfás történetek*.

Magamról

Az »Új Idők« tisztelt szerkesztősége »hetvenkedő« esztendőm alkalmával azzal a megtisztelő kívánsággal lepett meg, hogy írjak kitűnő hetilapjának valamit magamról.

Elég régóta élek ugyan arra, hogy lehessen az életemben egynémely feljegyezni való: mégis elfog a bizonytalanság érzete, hogy ami nekem talán érdekes volt, érdekelheti-e az olvasóközönséget.

A nagy nyilvánosság elől mindig elvonultam. Szerepelni, feltűnni sohasem igyekeztem. Az ország vadásztületein kívül máshol alig ösmernek. De még itt sem tolakodtam előre. Mindenüvé úgy hívtak, úgy vittek, hogy az irántam mutatkozó rokonszenv és megbecsülés jeleit hálátlanság lett volna köszönettel nem fogadnom. S most magamról kell beszélnem, ami nekem teljesen szokatlan s ami - megvallom - nem kis zavarba is hoz. De megkísérlem.

*

Későőrszi, enyhe vasárnap-este van, amikor nekikészülök a feladatomnak. Ha nem tudnám, hogy az »Új Idők«-nél csupa jóbarátom van, szinte azt gondolhatnám, hogy az urak egy kicsit meg akartak tréfálni. Mintha özszemosolyognának: - Na, híres, ha annyit tudtál összeirkálni száz meg száz novelládban, ami mind a képzeleted szüleménye volt: tégy ki most magadért olyasmiben, amiben nem segít rajtad a poetika licencia; sőt ezt egészen mellőznöd kell, mert itt nem lehet, nem szabad »költöni«, mesélni, hanem igazat kell mondani.

Éppen ebben van a bökkenő. Ez az, ami nyugtalanít. Hisz' ha azon múlték, hogy mit füllentsek, könnyű volna elég érdekesnek látszanom. De ettől eltílt megbízatásom etikája. Magamról csak az igazat mondhatom. Nem novellát írok, hanem rapszodikusán összeállított naplótöredéket, ami őszinteségre kötelez.

Nyitott ablakomon besüt a holdvilág s rám bámul. Lesi, hogy mit csinálok. Képzeletem végigszalad az egész életemen. Keresem benne azt, amiről számot lehetne adnom. Bele kell magamat élnem a mesélő nagypapa szerepébe: - Egyszer volt, hol nem volt...

A holdvilág ma is úgy fénylik, mint hetven esztendővel ezelőtt. Ezen az égi kalandoron nem látszik meg, hogy vénül. Minden más, ami körülöttem van, kopik, nyüvödik, enyészik lassan-lassan. Hát még az emberek, a kortársaim, a régi ösmerőseim, a barátaim, az immár kevés-számú hozzám tartozóim!... Nem kell tükörbe nézmem, ha őket látom. Megváltozásuk az enyémet is mutatja. Még az esztendőnek ez a kései szaka is olyan, amilyen én vagyok.

Este van odakint is, az életemben is.

A hold pufók félarca fanyarul vigyorog rám. Olyan dagadt, mintha a foga fájna.

Csend van körülöttem. A magány egészen rám borul.

Ilyenkor lehet eltűnődni, visszamenni a multba.

Átélni régi örömeket, gyönyörűségeket. Zord életharcokat. Felséges hajnalokat. Bús éjszakákat. Lehet visszaidézni az akaratumk nekiszilajodását, amikor elszántan ragadtuk magunkhoz az élet szépségét, javát. Volt hozzávaló tüzes lelkmk, forró vérünk, fiatal merészségünk.

Azután következtek a növekvő tapasztalatok és kifejlett erőnk diadalai, amikor szívós kitartásunk győzte a küzdelmeket. Meg sem éreztük ezt, olyan magától értetendő volt.

Elmének kivirágzott. Szívünk érzéseinek uraivá váltunk. Képzeletünk megtisztult és kibontakozott a szertelenségeiből. Kezdtünk megérni és - megöregedni.

Mindez csak volt.

Nem igaz! - ma is van, csak másoknak.

A zord erdő, a virágos mező, a délibáb, a lüktető élet, mind a másé.

Enyém az emlékezés. Enyém a multba tévelygő képzelet. Enyém maga a mult. - Vajjon van-e irigyelni valóm?

Magamról kell beszélnem; tehát a multról.

Kit érdekelnének az életem intimitásai? Nem volna-e azok leleplezése árulás önmagammal szemben?

Azzal dicsekedjem-e, hogy én is voltam az Élet »zsákhordozója«, mint a legtöbb ember? még művésztársaim közül is akárhány?

Mindent inkább, csak panaszkodni, sírálni nem! Csak nem tenni szemrehányásokat sem a sorsnak, sem velünk egy hajóban evező embertársainknak. Ha ezen kezdjük, mindnyájan részvétre méltóknak tarthatjuk magunkat. S ez olyan szomorú, csüggesztő, és annyira - nem igaz.

Az életünkért vállalnunk kell a felelősséget s meg kell találnunk benne azt, amiért érdemes volt élni. Minden bajunknak magunk vagyunk az okai, még ha tehetetlenségünk s az élhetetlenségünk adja is meg ennek a magyarázatát.

Örömeket, célokat, magunknak kell kiverekednünk s ez már magában véve is nagyszerű feladat.

Csak nem kell megállani; annál kevésbbé hátralepni. Aki tele van életkedvvel s hozzáillő erővel, azt a sors nem bírja a két vállára fektetni.

Magam a legjobb örökséggel indultam neki az életnek: a legtökéletesebb egészséggel. Ezzel elbírtam mindent. A sok jót is, a sok rosszat is.

Ezentúl pedig a sors elkésett attól, hogy rajtam kifogjon, mert már nem harcolok vele. Önmagamért nincs többé miért küzdenem. Nyugalomba vonulok.

Miről beszélgethetnék könnyebben és szívesebben, mint arról, ami belőlem már úgyis a nagy nyilvánosságé, tehát nem követek el az emlegetésével indiszkréciót?

Az irodalmi életemet, az írói pályafutásomat értem.

Ebből foglalok össze egyet-mást. Ha közben másfelé is elkalandozom, az csak magyarázat-számba megy. Ez elől egészen kitérni nem lehet.

Bejelentem teljes igénytelenségemet. Ha a t. olvasó szíves lesz a várakozását a minimálisra lefokozni, akkor nem éri nagy csalódás.

*

»Poeta non fit, sed nascitur.« A költő nem lesz, hanem születik. - Féligazság! - Szerencsés körülmények összejárása nélkül nincs költői kibontakozás.

Erős lelkek számára még a sors csapásai is lehetnek »szerencsés körülmények«. Az isteni szikrát az élet zaklatása fellobogtathatja; de a nagyon is zord viharok teljesen elolthatják. Legsenyvesztőbb a szürke, eseménytelen, gépies rabszolgasors, az egyhangú mindennapiság, a sárban cammogás, a szüntelen igavonás, amely állandósítja a lelki élet hiányát. Ez a bizonyos halál.

A harc, a küzdelem, a háborgás, az elégedetlenség, a lázadás: megannyi forradalmasítója a tehetségnek. Ettől a vér felpetesz; az akarat megacélosodik; az életerő megduzzad. Az ember érzi magát. Elibe toppan a sorsának és bírkózik vele. Az akadályt legyőzi. Csak elpuhulni, elernyedni nem szabad. Mert a gyenge elbukik. Minden sikernek ára van. Egyszer a szívünk vére, máskor a belőlünk fakadó könnytenger. A költő születik ugyan a rátermettséggel, de ezt vadóc mivoltából édes gyümölcsöt termő nemes alannyá fejleszteni csak szívós és önfeláldozó fáradtsággal lehet.

Ritka az olyan istenáldotta költő, aki készen pattan ki Juppiter fejéből. A legtöbben keserves Golgotáját járkál végig a vergődéseknek, a kísérletezéseknek, a bizonytalanságoknak; annak a lehangoló, megbénító érzésnek, tudatnak, hogy alkotásuk csak halvány mása, gyenge utánzata annak a szépségnek, amely a lelkekben él és onnan kikívánczik; de amelynek az előcsalogatására, kifejezésére nincs elég erejük.

Sohasem szabad megelégednünk az első, fogyatékosnak érzett kísérlettel. A tökéletesítésnek alig van határa s aki ambiciós költő, az nem ún bele a saját kritikája provokálásába, a művei simításába, szépítésébe, hibái felfedezésébe és kijavításába.

De miért disszertálok én itt *költőkről*, amikor verseim nincsenek?

A Kisfaludy-Társaság a tagjait két csoportra osztja: költőkre és írókra. Költők: akik fantáziával dolgoznak s meséket szőnek; írók: akiknek a költés nem főfoglalkozásuk, hanem akik esztétizálnak, kritizálnak, esszét írnak, tehát okos emberek. Így kerültem én annak idején a költők közé, mint a képzeletemből élő tollforgató. Ámbár csak a novelláim mesék. A természetéről csupa igazságot írok, költői mezbe öltöztetve.

Hány kész művet kezdtem én újra meg újra megírni, amíg végre ki mertem adni a kezemből! Az *Akácvirág* című elbeszélésemet hatszor írtam meg elejétől végig. A *Dinamit*-ot háromszor. De ha az »ihlet« szárnyat növeszt, akkor nincs akadály. Az utcán virágzott ki bennem *Valami a tavalyi nyárról* című hangulatom; rohantam haza, hogy rögtön megírjam. Egy szót sem kellett az első kéziratomon változtatnom. *Hajnal* című rajzomat nyári pirkadás-kor írtam az ablakom párkányán, derengő világosság mellett, szinte vonásról vonásra ellesve a hajnalt. Csak nem szabad önmagunkkal hamar elégedetteknek lennünk. Amikor mások bírálják bennünket, akkor már elkéstünk a hibánk helyrehozásával. A költő születik; de hogy igazi legyen, önmagát kell még egyszer megszülnie szigorú önbírálatával.

A költő »munkája« a legnagyobb gyönyörűség. Bármennyire emészti is a költőt, mindig élvez mellette. Hisz' az írásaiban ő is benne él. Bús történeteit megkönnyezi. A vidámakon ő kacag először. A képzelete csapongásait hihetetlenül tudja élvezni. Amikor látszatos lustasággal hever, tétlenül, a lelke akkor telik meg alkotó feszültséggel. Tündérvilágokon suhan végig. Úgy csap le egy-egy gondolatra, mint a sólyom. A kész téma megírása részegítő gyönyör. Igaza volt Mikszáthnak, aki azt mondta, hogy ő sohasem dolgozott, mindig csak játszott. De ez a játék isteneknek való.

*

Az édesanyám rajongott az irodalomért. Költői hajlandóságomat őtől örököltem. Eleinte szívvel-lélekkel romantikus voltam. Határtalanul szerettem Jókait, meg Tompát. A lelkem apját éreztem bennök. Nyári délutánokon késő estig ültem valamelyik nagy eperfánk tetején, mohón merülve bele a Kalózkirályba, a Fekete gyémántokba, a Virágregékbe. Alig lehetett lepiszkálni onnan. Egyszer le is estem, éppen a fa alatt kérődző mérges természetű svájci bikánk hátára.

Szultán a meglepetésében elfelejtett haragudni. Örült irammal menekült a furcsa hátbavágás után a fa alól. Az ő széles párnás háta megmentett attól, hogy valamimet kitörjem. De magam is iszkoltam ám a baleset színhelyéről.

Első kétségbeesett fejtörésem, alig nyolcéves koromban, a világ végének a problémája volt.

- Hol van a világ vége? - Ez a gondolat nem hagyott nyugodnom. Elbujtam a kertünk bokrai közé s ott emésztődtem ezen a megoldhatatlan kérdésen.

Szegény kis agyam majd szétpattant. Elképpedtem attól, hogy akármeddig repül a képzeletem, sehol sem talál kerítésre, falra, égig érő hegyre, óperenciás tengerre, ahol a világnak vége volna. Minden akadályon átsegített a képzeletem. Megint csak azt kellett kérdeznem önmagamtól: hol van a világ vége?!

Végre is késő este kimerülten futottam az anyámhoz, hogy megtudakoljam tőle: hol van a világ vége.

Az anyám már kerestetett. Aggódott értem, hogy hova tűntem úgy el. Amikor rám talált s a kérdésemet hallotta, jól elagyabugyált.

- Itt van a világ vége, - mondta megkönnyebbülten.

Ebbe bele kellett nyugodnom. Pedig máig sem tudom, hol van a világ vége.

*

Az édesapám típusa volt a férfias férfiaknak. Magas, szikár, izmos volt a külseje. A belső lénye határozott, erélyes, nyugodt, igazságos. Ma is ideálom az emléke.

Legtitkosabb kritikáimmal sem bírtam elérni.

A föld népével bajlódó gazdaember volt; de sohasem káromkodott.

Vendégszerető házat vitt; de egy korty bort sem ivott az ebéd, meg a vacsora idején kívül. Akkor is fele víz, fele bor volt a poharában.

A dohánymonopólium kezdetén harminckettedmagával fogadta meg, hogy nem dohányozik többet. Egyedül ő tartotta meg; pedig nagy pipás volt.

A vármegye legjobb lövője hírében állott, ami máris példaképemmé tette. De a lélekjelenlétét csudáltam legjobban. A sok eset közül egyet elmondok.

Friss virslire jöttek hozzánk vacsorára a kalabriászozó társai. - Alighogy leültek a pártíhoz, kétségbeesett sikoltozás támadt odakint: Tűz van! égünk!

Az apám pillanatok alatt a konyhában volt, ahonnan a vészhangok hallatszottak. A kémény kigyulladt s a szikrazápor csakúgy hullott a tűzhelyre.

A konyhában csak kétségbeesve sikoltozó nők voltak. A férficselédség mind távol volt. A vendégekre nem lehetett számítani, azok elvesztették a fejüket.

Az apám egymaga volt gondolkodó és cselekvésre alkalmas élőlény. Pillanatok alatt cselekedett.

Kirohant a tűzi lajtorjáért; azt két ember erejével becipelte a konyhába; előkapott egy fejszét s a hosszú lajtorja végét egypár hatalmas csapással megkurtította. Eközben pokrócokat dobott a vizes dézsába. A lajtorját a kéménylyukba állította, felkapta a vizes pokrócokat; felment a lajtorján a kéménybe, ott eloltotta a tüzet; azután lejött, megmosdott és szó nélkül folytatta a játszmáját. - Ennek elejétől végig tanuja voltam, mint kis gimnazista.

Az életem válságos perceiben mindig eszembe jutott az apám. Az ő határozott higgadtsága volt a talizmánom.

Egyáltalában rendkívül szerettem volna mindig hasonlítani hozzá, mindenben. A lényének sugalló ereje volt rám. - Azt, hogy a természetet annyira megszerettem, öneki köszönhetem. És még valamit, ami belőle áradt szét mindnyájunkra, akik a családjához tartoztunk.

A fanatikus magyarsága volt ez.

Pedig nem estek nagy szavak a családukban hazafiságról, ami oly magától értendő volt, mint az, hogy levegő nélkül nem lehet élni. De az apámból sugárzott a tiszta nagy magyar érzés. Ahogy a nagyjainkról beszélt, ahogy régi magyar nótáit dúdolta, ahogy magyarul tudott, mint a legnyelvtudóbb akadémikus, ahogy magyar erkölcsben, puritánságban példát mutatott nekünk: olyan volt az én lelkem szentélyében, mint a magyarságom forrása. Amíg élt, nyolcvan-hatéves koráig, mindig tanultam tőle magyarul.

A magyar föld nemcsak a testünket táplálta, hanem lelki emlőnk is volt.

Ezt a magyar földet művelte az apám.

Kiviszegetett a gazdaságaiba és rákapatott ezzel a természetre.

Amíg ő a dolgait végezte, magamban barangoltam a virágos pusztán.

Zsongott az élet körülöttem. A szellő megrészegített. Az ég elbűvölt. Odáig szerettem volna futni, repülni, ahol az ég összeér a földdel. Álmomban is odakint voltam. Ez lett az elemem, az életem, a vágyaim vágya, a szerelmem, az imádságom.

Az apám vezetett el mindenfelé. Rajta keresztül lettem természetimádóvá.

Költővé kellett lennem.

Az első csapás a korparéti kaszálón ért.

Addig kajtattam rajta szimpla puskámmal, amíg fel nem vertem egy fürjecskét, amelyet, Isten tudja, hogyan, lelőttem.

Magam is csudálom, hogy akkor meg bírtam maradni a bőrömben. Ez volt az első fürjem! Felakasztottam a madáraggatómra.

Vágtatok tovább, mámoros hevülettel, hogy hátha még egyet sikerülne lőnöm. Egyszer lenézek boldogító zsákmányomra, hát - nincs! A sok szaladgálás közben annyit rázódott, hogy a nyaka leszakadt, a teste elveszett; csak a feje volt meg az aggatón.

Mély keservemben ez volt egyetlen vígaszom.

Így mégis bizonyíthattam, hogy fürjet lőttem.

*

Kis gimnázista koromban már mutatkozott bennem az írói hajlandóság.

A magyar dolgozataim a legjobbak voltak az osztályomban. Az egyik tanárom fel is olvasott egypárt a magyar óra alatt, példaképpen.

Első ilyen sikeremet »Szüret« című dolgozatommal arattam. Ettől kezdve szívósan ambicionáltam, hogy az ilyen feladatokban én legyek az első.

Azután elkerültem Pozsonyba, német szóra. Akkor még lehetett ott németül tanulni. Ez volt első eltávolodásom a szülei háztól. Egypár mulatságos epizódra ma is jól emlékszem ebből az életemből.

Első ebédem a kosztadóimnál nagyon elszomorított. Otthon bőséghez voltam szokva. Négy tál étel mindennap, vasárnap eggyel több. A német tanítóbácsinál, ahova ellátásra adott az édesapám, bizony csak három tál étel volt. Akárhányszor csak kettő. Nagyon lehangolt nyomorult sorsom ilyen forgandósága.

Alig is vártam, hogy karácsonyi vakációra hazakerülhessek.

Akkor még olyan volt a vasúti közlekedés, hogy Pozsonyból jövet, Budapesten meg kellett szállni, mert közvetlen vonat nem indult Debrecen és Nagykároly felé. A pályaudvaron tanácstalanul ácsorogtam. Pénzmag minél kevesebb akadt nálam. Hátha a váróteremben (III. oszt.) töltenem az éjszakát?...

Odasompolyog hozzám egy velem egysorson lévő nyájas idegen. Kitalálta a bajomat, amely az övé is volt.

- Szálljunk meg együtt valahol, - indítványozta. - Így olcsóbb lesz.

Elfogadtam az ajánlatát. Megszállottunk egy zugvendégfogadóban. Nemcsak közös szobában, hanem az egyetlen közös ágyban is.

Valahogy összebujtunk benne. Először fejjel az ágy két másik végére fekve; de így nem sokáig állottam a dicsőséget. Az ipse alsó végtagjai nagyon is az orrom alatt piszkáltak. Kétféjű sast játszottunk tehát, háttal fordulva egymásnak. Eközben mind a kettőnket nyugtalanított az az aggodalom, hogy ugyan ki fia, mi fia lehet a hálótársunk. Megvárja, amíg elalszom, - gondoltam - s akkor kis holmimmal odébbáll. Ugyanígy vélekedett a nyájas idegen is, mert a mozgolódásából éreztem, hogy ő sem alszik.

Így telt el az éjszaka, álmatlanul. Ezért ugyan kár volt közös szállást fizetnünk.

Node szerencsésen hazaérkeztem, és amikor visszamentem Pozsonyba, vittem a házigazdámnak kosárban hat üveg finom egri vörösbort.

Pozsonyban a finánc megfogott.

- Mi van azokban az üvegekben? - kérdezte.

- Tinta, - vágtam ki, fene önérzettel.

Már-már sikerült elhitetnem, hogy mint diák, hat üveg tintával utazom; de szerencsétlenségemre az egyik üveg eltört s az egri bor illata szétterjedt. Kisült a csempészkedésem. Fizettem mint a köles.

*

Első szentimentális rossz novellámat, első éves jogászkoromban, a »Nagykároly és Vidékének« írtam. Vagy nyolc folytatásban jelent meg és olyan hatást tett rám, hogy egypár eszten-deig csak az asztalom fiókjának írtam. Címe ez volt: »Az elmúlt időkből.« Sokáig úgy voltam vele, mint a visszajáró kísértettel. Ha rágondoltam megborzonek. Enyhülésem akkor kezdődött, amikor végre megfeledkeztem róla.

Lassanként összegyűlt egy kis útításkára való kéziratom. Egyszer egy rossz pillanatomban halálra ítéltém valamennyit és befűtöttem velök. Úgy éreztem, mintha gyilkos lettem volna. A lelkiismeretemen kívül más vádlóm nem volt. Azzal pedig szépen megalkudtam.

Hanem a sok elhamvadt témát sokáig sajnáltam.

*

Volt az életemnek olyan időszaka is, amikor egy asszony tartotta bennem a lelket.

A feleségem.

Az egyetlenegy igazán nekem való asszony a világon.

Mindenki más vagy tőlem szökött volna el, vagy én őtőle.

A szabadság vágya mindig féktelenül tombolt bennem.

Ez az egyetlen asszony volt az, aki ezt elbírta és áldott szelídségével enyhítette.

Csudálatos érzéke volt az okos, igazságos, elfogulatlan és mégis buzdító kritikára.

Magától értendő, hogy minden írásomat rögtön felolvastam neki. Az arcáról olvashattam le a kritikáját. Lelkesítése nélkül sohasem lettem volna íróvá.

Az ő kedvéért pályáztam egyszer - először és utoljára - egy irodalmi pályázaton. Akkor még az ilyesmiknek jelentőségök volt. Minden lap részletesen közölte az irodalmi társaságok működését. Még a jelenvoltak névsorát is. Hát még az irodalmi pályázatok milyen érdeklődést keltettek!

Ezt a pályázatot az »Ország-Világ« szépirodalmi hetilap tűzte ki. A »Vasárnapi Ujság«-on kívül nem is volt akkor több ilyen tekintélyes szépirodalmi közlönyünk. Benedek Elek szerkesztette. A pályabírák közt pedig Ágai Adolf neve is ékeskedett.

A pályázat lejárata megelőző este nyolc órakor kerültem haza. A feleségem kedvetlen volt. Szó esett a pályázatról, meg arról, hogy mégis csak meg kellett volna kísérlenem valamit, hisz a sült galamb nem repül az ember szájába.

Ez volt a legérzékenyebb oldalam. A lelkembe nyilalt.

A feleségem kevesli, tálán kicsinyli az energiámat...

Csak azért is pályázom! Még van rá egy éjszakám...

Leültem az íróasztalomhoz. (Ezen az íróasztalon születtem meg íróvá.) Éjfél után egy órakor kész volt a kéziratom.

A feleségem ott kézimunkázott mellettem.

Minduntalan rám-rám tekintett. Mindannyiszor éreztem a szemét. A drága csillogó fekete szeme tüzelte a lelkemet.

Amikor az utolsó mondat végére pontot tettem, biztató mosollyal kért: olvasd fel.

Felolvastam neki a pályaművemet. *Proletárok* volt a címe. (Benne van *A szabad ég alatt* című könyvemben.)

A végén megölelt.

- Ezzel megnyered a pályadíjat, - mondta, szent és fanatikus meggyőződéssel.

Másnap reggel hordárral küldtem el a kéziratot a szerkesztőségbe, mert postára adnom késő lett volna. A pályázati határidő aznap délből lejárt.

És a »*Proletárok*«-kal megnyertem a pályázatot.

A feleségem egyáltalában nem volt meglepve.

Ő bizonyosnak tartotta, hogy így lesz.

*

Ettől kezdve túl voltam a Rubikonon, nyitva volt előttem az írói pálya. Minden kéziratomnak rögtön volt helye. Megjelent első természetimádó könyvem: *A szabad ég alatt*. Tóth Béla tárcát írt róla a Budapesti Hírlapban. Kész ember voltam.

Ennek már több mint negyven esztendeje. Egy kis emberöltő telt el azóta. Első kiadóm erre az említett könyvemre Singer és Wolfner volt. Azóta is szoros, meleg összeköttetésben vagyunk. A legtöbb könyvemet ők adták ki. Utánuk az Athenaeum következik, ahol hét könyvem jelent meg, többnyire díszkiadásban és illusztrálva.

Az első nyilvános irodalmi elismerés akkor ért, amikor a Petőfi-Társaság 1894-ben, harmincegy évvel ezelőtt, a tagjai közé választott.

Három évvel később Kisfaludysta lettem.

*

Vagy tíz jelöltje volt akkor a Kisfaludy-Társaságnak, amelynek az elnöke Gyulai Pál, alelnöke pedig Beöthy Zsolt volt.

Egyszer megbukni a Kisfaludyban, tisztesség. Én is buktam egyszer, amikor öt vagy hat szavazatot kaptam.

Soha semmiért sem kilincseltem. Nem értettem hozzá, hogy adminisztráljam magamat. Eszemben sem volt, hogy kijárással érjek el valamit. Nem tartottam volna a sikert írói érdememnek.

Még az iránt sem érdeklődtem, hogy jelöltek-e. Bartók Lajos, aki távoli rokonom volt, jött hozzám a jelöltségem hírével és ötle tudtam meg, nem kis meglepetésemre és aggodalmamra, hogy *illemlátogatásokat* mégis kell tennem a *korifeusoknál*. Ez már etikett dolga. Ez elől nem térhettem ki. Be kellett magamat mutatnom az öregeknek.

Elmentem Gyulaihoz, Beöthyhez, Szász Károlyhoz és Szigeti Józsefhez, *tisztelegni*. (De nem pártfogást kérni.)

Mindig emlékezetes maradt számomra Gyulai Pálnál tett látogatásom.

Különös súlyt vetettem rá, hogy félre ne értsen és ne lásson bennem - kéregetőt.

Gyulai a Főherceg Sándor-utcában lakott, a saját házában.

Beküldtem hozzá a névjegyemet, fogadott.

Illő reverenciával mondtam meg, hogy egyedüli célom a bemutatkozás és hogy nem kérem pártfogását.

Rám nézett. Végigmért. Kezet nyujtott. Leültetett.

Nagyon szívesen beszélgetett velem. Rákerült a sor a Petőfi-Társaságra, melynek akkor Jókai Mór volt az elnöke. Jókait Gyulai nem nagyon szerette. Le is szólta kissé a Petőfi-Társaságot.

Feltámadt bennem a magyar virtus.

Én most szembeszállok Gyulaival és bebizonyítom neki, hogy nem vagyok opportunus.

Illő tisztelettel védtem a Petőfi-Társaságot; de egy kicsit diplomata is voltam. Azt mondtam, hogy szükség van egy emelkedési fokozatra, mielőtt valaki elérheti a Kisfaludy-Társaságot. Nagyon jó az, hogy Petőfi-Társaság van - a minorum gencium számára.

Megint jól megnézett. Azután megenyhült. Tetszett neki a »disztinkcióm«.

Azzal búcsúztunk egymástól, hogy felírta a lakásomat, a látogatásom visszaadásának a szándékával. A küszöbön még így szólott hozzám, anélkül, hogy kérdeztem volna:

- Vannak esélyei. (Akkor még az elbeszélést »beszély«-nek mondták.)

Ebből sejthettem, hogy rám fog szavazni.

A kilenc vagy tíz jelölt közül egypáran visszaléptek. A társaság pedig egyedül engem választott meg tagjává, ami óriási feltűnést keltett.

A magyarázata - nem a feltűnésnek, hanem a megválasztásomnak - talán abban is volt, amit Rákosi Viktor a választás előtt egypár nappal mondott nekem:

- Nincs ellenséged.

(Ha én ezt magamról ma is elmondhatnám!)

*

Az elbeszélő irodalom alapja a képzelet. A természetfestése az igazság. Ebben lehetetlen megmozdulni a természet ösmerete nélkül. A legköltőibb színezés is üressé válik, ha nem igaz. Hát még ha a téma nélkülözi a teljes realitást. A természet költője nem mesemondó. Hitet kell tennie arról, hogy igazat ír.

Egyetlen sort sem írtam le a természetről, amelynek az igazságáról meg nem győződtem volna. Pedig van eddig tizennégy természetimádó könyveim, nem szólva ezernyi ilytárgyú, könyvben meg nem jelent írásomról. Csak a hangulatozásban voltam poéta.

Mindig figyelve, mindent ellesve, megtanulva, jártam és járom a természet világát. Elfogyhatatlan benne a tanulni való. Ami fáradhatlanná tett, az a vadászszenvedélyem volt.

A vadász mindenütt ott van; mindig készenlétben van és semmi sem sok neki. A napnak, az évnak minden szakában: éjjel-nappal, hajnalban, alkonyatkor, forró kánikulában, étlenszomjan, ázva-fázva, veszedelmekkel szembeszállva, nélkülözve és egymagában is; a vadász kint van a természetben s olyan helyeken fordul meg, ahova senki más sem követi, hacsak a vadásztársa nem. A vadász előtt minden nyitva van a természetben. A vadásznak a természetet úgy kell ösmernie, mint a természettudósnak.

Egyik nagy büszkeségem, hogy a Magyar Királyi Madártani Intézet tiszteletbeli tagjának nevezt ki. Mint vadász lettem ornitológussá. Természetimádásom gyönyöre összefolyik a vadászat örömeivel. Egyik fejleszti a másikat. Együtt és külön-külön: egész férfit nevel mind a kettő.

Az ember a legfelségesebb képeket látja odakint folyvást. Minden szép a természetben, csak meg kell látni tudni a szépségeit.

A lelkünket rá kell nevelni erre a meglátásra.

A szem itt csak optikai műszer; a világosság, amely látni enged, a lélekből sugárzik.

De még ez a nagyszerű látás is hiányos egymagában.

A természetet nemcsak látni, hanem hallani is, érezni is kell.

Én az egész lényemben érzem, mint az Istent. Vele, benne, általa, neki élek. Bizonyos, hogy itt engem csalódás sosem érhet. Az igazságai nem változnak. Ezeket megismerhetem, s minél jobban ismerem, annál jobban csodálom, annál fanatikusabb hívévé válom, erősödöm.

Minden lépésünk után, amelyet a természet megismerése felé teszünk, végtelen perspektívája nyílik előttünk az új meglátásoknak.

Az emberi költészet eltörpül a természet költészete mellett. Minden, ami emberi képzelet, jelentéktelen a természet valóságaihoz képest. Nincs szín, nincs határtalanság sem nagyban, sem kicsinyben, amit a természet magába nem foglal. Az emberi képzelet holtra fáradtan merül ki a természet igazságai felé siettében.

*

Hallom a természetet.

Hallom kétféleképpen. A testemmel is, a lelkemmel is.

Mindent, ami valóságos nesz, ami a természet fizikai hangja, igyekszem megérteni. Az ilyen hangok néha oly finomak, halkak, hogy alig bírjuk felfogni.

A természet százféle nyelven beszél. Ahány állatja, kivált madara van, de még a rovarai is, mind beleilleszkedik a természet roppant zenekarába. Micsoda andanték, adagiók, staccatók, allegrók, fortisszimók, crescendók és pianisszimók vannak ebben a költői zeneműben! A szenvedelmek minden felharsanását, a kétségbeesés és a fájdalom zokogását, a szerelem ujjongását, a diadal himnuszát, a vereség gyászindulóját, mindet hallhatjuk, művészi rögtönzésekben, kíváncsiságot keltő szünetekkel, pauzákkal tarkítva.

De ezzel az én számomra még nem merül ki a természet muzsikája.

A leglégiesebbje csak ezután következik.

Nekem a természet a gondolataim számára is zenél.

Ha magányos tünődéseimkor belemerülök a természetbe, a lelkem a legcsodálatosabb dallamokat hallja.

Kezdődik végtelenül unom és halk zsongással, amely messziről hullámszik felém, és keresztül jár, átszellemít, lenyűgöz; előkészít rá, hogy magával ragad hasson.

Azután megszólalnak a misztikus szólamok; váltakozva csendülnek fuvalás dallamba, sohasem hallott zenekíséret mellett, amely a mindenségnek állandó, remegő sóhajtása.

Mintha napsugarak citeráznának a levegő húrjain s a felhők csillanó üstökén.

Mintha az erdő fái elkezdenének búsan, mélyen nyögni és ebből felséges akkordok keletkeznének.

Mintha a harmatcsepp ezüstös pendüléssel gyöngyöznék le a megrezcent galyakról és csudás pizzicatót keverne a természet dalába.

Hallok altató dallamokat, amelyek lágyan ringatják a lelkemet. Valaki hárfázik és ezzel kíséri a fülemüle melodramái csattogását.

A felhős eget villámok szaggatják meg, s közben felharsan a vihar vadászkürtje. Az őserő kebléből feltör a nagy ujjongás, a legyőzhetetlenség hirdetése.

Najádok, villik, virág kelyhében lakó tündérek libegnek körül; színes fátyolszárnyok olyan, mint a szitakötőé... minden szárny mozdulatuk zenehang; az egész egybefolyik és másvilági érzések közé emel.

Mindezt érezve, látva, hallva: akarva, nem akarva költővé kell lennem.

Ez a természet zenéje, amelynek a festése szavakkal lehetetlen. De az érzésvilágunk boldogan remeghet meg tőle.

Hogy ezzel az érzéssel megteljünk, ki kell mennünk a szabad természetbe, és igazságaiban gyönyörködve, át kell engednünk magunkat a költői hangulatozásnak.

Ez volt az én írói pályafutásom javarésze.

Ez volt az életem jutalma.

Látni, megérteni, hallani, érezni, élvezni a természetet: ez az életem programja mindvégig.

Ennyit elmondhatok magamról az »Uj Idők« velem érző nagy közönségének.

DÉLIBÁB
ELBESZÉLÉSEK

VIRÁGOS PETI.

A magyar Alföldön végigsuhan az enyhe nyári szél és lopkodja róla a rét illatát.

A virágos mező olyan, mintha szivárvánnyal volna telehintve.

Fátyolfelhők pókhálói úsznak odafent az étheri magasságban. Idelent egy pusztai kútgém kapaszkodik az ég felé. Ugy csüng le róla a kútostor, mintha mesebeli nagy madár csőre volna.

A rét laposa felett bíbicek csapongnak, jajongnak, bukfenceznek a levegőben. Fehér hasok meg-megvillan eközben.

A lapost sötétzöld nádas szegi. Ing-ring a susogó nád; tétova lendüléssel imbolyognak ott a vadászó réti héjják.

Pacsírta rezeg fel a menyei kék mezőre; onnan leereszkedik a zöld mezőre. Pásztortilinkó van a torkában pacsírta-nótákat fuvolázik rajta.

Valahol mintha millió pici harang csendülne folytonos zúgással: a millió virágon zümmögő méhek azok.

Ahol a határdomb felkönyököl a rónaságra: kezdődik a szemnek elveszően nyujtódzó legelő. Gyepszönyegén cövekegyenest csücsülgetnek-figyelgetnek az ürgék.

Vércse libeg a mező felett; vizimadarak húznak a nádas közt rejtőző kis tavakra; a viz tükre szikrát hány a nap tüzes csókjától.

Emberhang sehol sincs. Csend borul ott Magyarország szívére. A magyar multat álmodtatja velünk s a mi ezer esztendőkről regél.

Tündérmeséket sugdos a bujdosó szél erről az ezer évről. Fájó gyönyörűség azt hallgatni.

Be' sokszor siratták itt a felhők a magyart!...

Messze a legelőn csikósszárnyék barnállik. Ott legel a ménes.

A fehér gulyák eltűnedeznek innen lassankint, mint valamikor a rétség tündérmadarai, a fehér kócsagok. Az ősi magyar címeres jószágot kiszorítja a tarka. A ménesek aranyapjai is elmúltak; fogynak a nagy legelők.

A szárnyék sövénye mellett, subájára dőlve, gunnyaszt a számadó. Jól esik öreg derekának a pihenés.

Körülötte megfogytak a bojtárok. Mindössze ketten vannak; a többi elkivánta már a háboru. Kandó Marci maradt itthon, a sánta öreg bojtár, aki csak lóháton egész ember; meg Pöszörke Peti, a „virágos” kisbojtár, aki a csikóstanya mindenese, a „lakos”.

Marci aféle ridegbetyár, aki itt él-hal a pusztán. A szomszéd vármegyén tul sohasem járt. Olyan, mint a tűzok, amely csak a sima sikságon van odahaza. Ahol hegyek vannak, az Marcinak már „külország”. Mogorva vén csont; de két más bojtárral ér fel. Annyit alszik, amennyit a lován bóbiskolhat. Éjjel is folytonosan szortyog a pipája.

A „lakos” fiatal legény, aki még katonasoron sem volt. Sok baja van a bajuszahelyével s titkos irigységgel akad meg a szeme a társa ostorcsapóformára eresztett harcsabajuszán. A kalapja soha sincs bokréta nélkül, még a karikása nyelére is bokrétát kötöget. A vén bojtár „virágos” Petinek csufolgatja. Már a falujában is így ösmerik. Ő a manipuláns, meg a szakács. A rend az

ő gondja; a tűzre ő vigyáz; annak sohasem szabad kialudni. Még éjjel is van dolga. Amikor leszáll az éjszaka és az egész puszta nyugszik, ő a pásztorcsillagot lesi.

Most éppen a szerszámot tisztogatja s közben csengő hangon dalolja a kedves nótáját:

„Csikós vagyok az alföldi rónán,
Van jó cserényem, szép pej paripám, hej!
Sarkantyum a lovam oldalába vágom,
Ugy repülök át a rónaságon.”

Kandó egy sánta csikóval bajlódik s eközben rug egyet a lába közt sündörgő komondoron. A lompos pusztai bakter nagyot vakkan erre a személyeskedésre.

A kölyökbojtár hirtelen elhallgat a nótával s oldalvást sanditva szól rá Kandóra: - de szép hangja van kendnek!

- Néked kontráz ez hékás! - vág vissza hevenyében az öreg s bütyök ujjával az elsompolygó bundás felé bök. De beléreked a szó, mert valami különös mozgolódás támad a ménes közt. A szétszórtan legelő lovak, tudja isten mitől, megriadnak s összeszaladnak, mintha farkast éreznének; az egyik deli kanca horkant, kirug s úgy kapkodja a fejét, mintha láthatatlan kötőféken rángatnák. Egyszerre csak megfordul és elkezd belevágtatni a világba, minden érthető ok nélkül.

Abban a nyomban nekirugaszkodik-megiramlik a sok négylábu sárkány és fergeteges dübörgéssel rohan tüskön-bokron át a vezetője után.

„Kisértetet látott” a ménes!

Más ez, mint a „bogárzás”, amit a kolumbácsi légy járása okoz. A milliárdnyi kis hóhér elől is vakon menekül a jószág; - de most nem rajzik a „féreg”, s a nagy izgalom mégis egyik lóról a másikra ragad. Ugy a patája alá kapja a mezőt valamennyi, hogy meg sem áll, amig szusszal bírja.

A csikós ilyenkor mutatja meg, hogy ki a legény a lovon. A szökő ménest el kell fogni, vissza kell hozni, mielőtt kár eshetnék benne; mielőtt tilosba tévedne.

A számadó ráeszmél a bajra, göthösen is talpra ugrik s felrikkant: lóra bojtárok! az áldóját!...

Azokat nem kell biztatni. Lóra csikós, lóra!

Minthogy a számadó beteges, a lakos nem sokat kérdezi; felkap az ő lovára, amely felkantározva csipkedi a gyepet a szárnyék mellett. Olyan annak a lába, mint a szarvasé; hosszú a sörénye és göndör; hókafeje éjjel is világít. Tán még a fecskét is utolérné, úgy repül egy kis biztatásra.

A két bojtár egymás nyomában száguld a porfelhőbe burkolt ménes után.

A hóka úgy hasítja a levegőt, hogy szelet támaszt vele. Leng a sörénye, gyászfátyolként lobog. A kisbojtár hozzátapad a lovához, mintha összenőtt volna vele. A hóka nekinyújtózik, mint a nyulat üző agár.

Kandó Marci lemarad mellőle; pedig ugyancsak kiveszi a lóva szusszát.

- Elibé! Csak elibé! - biztatja a legényt. A hangja elvész ebben a lélekzetfojtó rohanásban.

A ménes szorosan összetart; egyik sem akar a másiknak engedni. Mind fenn hordja a fejét egyik a másik mögött, olyan közel vannak egymáshoz. A csikók zászlósan lengetik a farkokat. Aki ezt messziről nézné, úgy látná, hogy a lábak sem éri a földet, csak suhannak felette.

Egyre fogy a távolság a szökő ménés, meg a nyomában száguldó csikósok között. A kisbojtár a maga kezére dolgozik; csak a vezető kancát lesi, annak szól most ez a nagy versenyfutás. Csakhogy a kanca lovas nélkül futtat. Patája alól szinte kiszökik a föld. A ménés döngeti a pusztát. De a verseny így sem tart sokáig.

- Még egy kicsit! No még egy kicsit, édes lovam Ráró!

Egyszer csak kigyózik a kieresztett karikás és nagyot pattan a szökve szökő kanca füle mellett.

Ettől irányt kell változtatni. Élesen fordul a ménés eléje s ezzel a mögötte rohanók elé kerül. Kész a kavarodás. A lovak összegabalyodnak; lassodik a futásuk. Mire Kandó odaér, fujva-prüszkölve kocog összevissza a megzavarodott ménés. Vége a kísértetlátásnak. Ezután már gyerekjáték a csikós többi dolga.

Amikor a bojtárok visszakerültek, megszólalt a számadó:

- Hallod-e, Kandó, ez a kölyök még a nyakadra nő, tulatesz rajtad, meglásd.

Marcit elfutotta a pulykaméreg; de restelte mutatni, hogy az elevenén találták.

- Esmérem, amióta kibujt a tojásból, - dohogta. - Libapásztornak indult; annak hát jó is lett vón. Akkor is ilyen virágos volt. Még a hajában is virágot viselt, mint a többi lányok.

A számadó kötekedő kedvében volt; a kisbojtár pártjára kelt. - Fiatalnak a világ, Marci, a virág is, a lány is. Neked már csak a bagó való.

A vén bojtár bozontos szemöldöke megrándult. Rekedt hangján morogta:

- Nono, ami igaz, igaz; de az is igaz, hogy a valamire való csikóst elverni sem lehet a ménés mellől; ez meg örökké faluzik. Nem ám a templom kedvéért; hanem szoknya után futos. Az ilyenből legyen csikós? (Fitymálva huzta fel a vállát.)

A legény sem állhatta tovább szó nélkül.

- De sokat nyiszorog kend, mint a kóduš talyigája. Mit tud kend a templomhoz? Azóta se' volt kend ott, amióta szenteltvizre tartották.

Kandó nem hagyta magát. Ugratta a legényt.

- Tudom én, amit tudok, hogy ki hordogatja a Sajtárék Jucikájának petrence-számra a virágot, pedig holmi tejfelesszáju bojtárinasnak onnan kint tágasabb.

Peti felpattant, mint a hörcsög.

- Aszondom, ne öccsön-káccson annyit, mert ist' ugyse baj lesz. Addig mondogatja, amíg meg nem lékelem kendet.

- Csiba kölyök! teszed el azt a békanyuzót? - mordult a bicskáját szorongató fiura a számadó. Nem folytathatta a dorgatóriumot, mert a kutyák ugatni kezdtek s oda kellett figyelni. Lovas staféta jött és Pösörke Peti csikósbojtárt kereste.

A számadó megsejtett valamit. - Csak tán nem, behívó? - kérdezte és rábámult Kandóra, mintha azt mondta volna vele: na hékás, egykettőre magunk maradunk a ménés körül.

Biz' az csakugyan behívó volt, rögtönös jelentkezést parancsolt. Itt nem lehetett a dolgot huzni-halasztani.

Petinek felragyogott az arca; büszkén nézte végig a vén bojtárt s a számadó elé toppant.

- Számadó uram, én ezt már alig vártam. Köszönöm az eddigi szolgálatot; meg a hozzám való jószágát; Isten áldja meg minden lépését. Énnekem most még csak egy szép kérésem volna.

- Mi legyen az fiam? beszélj bátran.

- Adja kölcsön a lovát; visszahozom estére. Belátogatnék még a faluba utoljára.

A számadó bólintott. - Bucsuzni szeretnél valakitől, ugy-e? hát csak erigy, Isten hírével erigy.

A kisbojtár egyet perdült s felpattant a hókára.

Utközben tele szedte a markát virággal, mint mindig, amikor Jucikának vihette. Csak most az egyszer még oda is adhatná!... Csak beszélhetne vele még egyszer utoljára. Hisz' ki tilthatja azt meg, hogy a pásztorcsillag éppen a szegény pásztornak ne ragyogjon? S az a csillag, meg minden csillag együtt, fényes nappal is ott tündöklött a Jucika szemében.

A piactéren mutogatták magokat a falu mosolygó virágszájai minden vasárnap délután. Most is vasárnap volt. Peti oda tartott. Messziről megösmerte a szíve tündérrózsáját, aki körül őneki olyan ingoványos volt a világ. Már odanyújtotta a bokrétaját; de el sem kezdetett bucsuzni, mert Isten tudja honnan, ott termett a vén sas és lecsapott közéjük. Sajtár Dániel gazduram ráripakodott a leányára:

- Neked sincs jobb dolgod, mint hogy akárkifiával szóba állj?!... ha virág kell, ott a kertünk, mit szorongatod ezt a szemetet?... Te meg (itt Petihez fordult) hordd el magadat innen, amíg jól vagy; magadhoz valót keress! Minden valamirevaló legény katona s lám, az ilyen vasgyuró itthon lebzsel.

Peti rákvörös lett. A méltatlan vádra úgy megzavarodott, hogy szólani sem tudott. Majd hogy a föld alá nem sülyedt. Csak ennyit mondott:

- Iszen megyek már, megyek!

De hogy hova, azt minek mondta volna? Kinek is mondta volna?

- Jucika mégis kitalálta és elsápadt. A szeme könybe borult.

Ennyi volt az egész bucsuzásuk.

*

Eszteendőket teltek és elkövetkezett Magyarország legsötétebb éjszakája, amelyenről még a gonosz örület sem álmodhatott. A háborúvesztést nyomon követte az árulás.

Ha százszor ezer évet ér is meg ez a porig alázott, minden nemzeti gyalázatot elszenvedett ország, akkor is ott fog égni az arcán a vörös szégyenfolt. Amíg magyar lesz a világon, az anyák ezzel fogják rémiteni rossz gyermekeiket. Az apák pedig szégyelni fogják azokat, akik bűnösök voltak abban, hogy ezt a sorsot, ezt a bemocskoltatást a magyar történelem nem bírta elkerülni. A mi történelmünk lapjait mindaddig csak a hazáért vívott becsületes harcok tették véresekké, és meg kellett érnünk, hogy az évezredes honvédő harcok után hazát eltipró hazátlanok ülhessék itt a magyarság megfeszítésének az orgiáit.

Nekünk idegen söpredék, magyar álarc alatt, tiporta sárba nemzeti lobogónkat! A magyar cimert megcsonkították, meggyalázták! Előrohantak a rég lesbenálló hivatásos hazaárulók és végrehajtották, amire oly ördögi szívóssággal készültek: a nemzetgyilkosságot.

Az Erynniszek vad furiái mind rajtunk kacagtak.

Befurakodtak közénk és mérges gázként surrantak át a nemzeti széthullás repedésein.

Szövetségeseik, bűntársaik, mindent elkövettek, hogy nemzetközivé aljasítsák az Uristen leg-nemzetibb népét.

Istent s Hazát tagadva, kezet emeltek mindenre, ami a magyarságnak szent volt: hitünkre, oltárainkra, hagyományainkra; mindarra, ami magyart és nemzetit jelentett.

Testi-lelki fertőben tobzódva terjesztették a méetelyt.

Vérbe borították s szennyyel árasztották el a magyar földet.

Raboltak, gyilkoltak s eszményeink templomait egyenlővé igyekeztek tenni a föld színével.

Ami magyar volt, arra rátiportak s a magok telhetetlen alvilági bálványának áldoztak fel bennünket.

Astarót volt az istenök, nem a keresztre feszített Jézus.

A keresztet öök a magyar nemzetnek szánták.

Az emberiség salakja az emberiség koronája fölé tolaodott.

Degenerált és a saját fajuktól is megvetett sehonnaiak marcangoltak bennünket.

A vérivás gyönyörűségök volt. A magyar élet gyilkos ösztönüknek volt vörös posztója.

Előbb körülhálózta ezt a nemzetet, mint a pók; azután kigyóöléléssel ropogtatták meg csontjait.

Világszégynyévé, világnyomorultjaivá züllesztettek bennünket.

Szent István elárult birodalmának s Mária országának korlátlan zsarnokai jött-ment kalandorok voltak, akik a saját istenöket is megtagadták.

Elég volt nemzethü magyarnak megmaradni, hogy az „uj világrend” ellen lázadó forradalmár sorsa várjon valakire, üldözéssel, gyötréssel, halálos fenyegetéssel és halálbüntetéssel. Az „uj világrend” pedig mindennek a megsemmisítését jelentette, ami becsület, erkölcs, emberi tisztesség és főképen ami nemzetien magyar.

Ami valaha nagy volt, szép volt, dicső volt és emlékeztetett a magyar multra, azt pusztulásra ítélték, a féktelen terror minden eszközével.

Lehet-e ezt valaha elfeledni? Van-e elég mennyköve a magyarok Istenének, hogy széttuzzon és felégesen mindent, ami ezeknek a fertőzötteknek a ragályát terjeszthetné?

S hogy tulcsorduljon a pohár, még az ellenséges „megszállás” gyalázatát is el kellett miattok szenvednünk.

Soha diadalt nem aratott hordát hoztak a nyakunkra, amikor már teljességgel le voltunk fegyverezve.

Előbb ördögi ármánnyal játszott bennünket a kezökre a világtörténelem legpéldátlanabb áru-lása; azután elszedték utolsó szuronyunkat is, hogy se égen, se földön ne találjunk védelmet ellenök.

Guzsba engedték kötni kezünket-lábunkat, hogy meg se mozdulhassunk, amikor honi viperák marják belénk mérgöket. Meggyaláztak, arculköptek, mindenünkből kifosztottak és börtönök csöcselékét szabadították ránk.

Eszméletre térésünk előtt már ott hevert Magyarország ledőlt szobra a förtelmek iszapjában, ahova azok döntötték, akik nem ösmernek sem Istent, sem Hazát, sem nemzetet.

Haldoklásunk agóniájában azután ránk vetette magát a „hóditó”. Jött, hogy a szélütötte magyarság tetemén lakmározzék. Hogy megszaggassa vonagló beleinket; megkivánja vesénket, májunkat, s mindnyájunkat béklyóba verve rugdosson, kinozzon; önmagának is céltalanul pusztítson itt, csupán csak a barbár kártevés brutális ösztönével.

El kellett tünnünk mindent. A végképen kimerült, élősdiektől ellepett magyar oroszlán, amelynek mennydörgő hangja a Kárpátoktól az Adriáig hallatszott azelőtt, még hangot adni sem birt.

Látnunk kellett, hogy puderes, kifestett, fűzőbe szorított himnemű kurtizánok uniformisos figuráira mosolyognak, velők barátkoznak *magyar* (!) városok olyan asszonyai és leányai, akik nem rettentek vissza attól a gyalázattól, hogy a nemzet vérét szívó ellenségnek diszperditáivá sülyedjenek.

A fátyol, amelyet erre a lángoló szégyenre boritunk, meggyullad s elhamvad; nincs ami ezt az égő gyalázatot eltakarja.

Átok erre a sötét emlékre! És áldás, ezer áldás a megszabadulás pillanatára, amikor a rablóhad, az ujjászületett magyar nemzeti hadseregtől nyomon követve, elhagyta kipusztított csonka Hazánknak azt a részét, amelynek a határán tilalomfát állít számunkra a diadalmas világhatalmak zord parancsa.

Ettől fogva újra kezdtünk éledni és élni.

Milyen öröm volt az, amikor a magyar hadsereg végre a fellélegzés boldogságát szerezte meg az önvédelmi jogától is megfosztott, letiport magyarságnak.

Ahol a magyar kürt oly hosszú idő multán újra felharsant, ahol a Bocskay-süvegek tolldiszére esett a magyar katonákat várók szeme: ott egymás nyakába borultak az emberek és sirva áldották az Istent, hogy ezt megérhették.

Az égigzengő öröm virágeseivel fogadta nemzeti reménységünk védőit, a magyar katonákat. Megjelenésök mindenütt ünnep volt. Az ilyen pillanatot soha senki sem feledheti el, akinek része lehetett benne.

Igy volt abban az alföldi magyar városban is, ahová a nemzet sorsának jelképes ígéretképen gyönyörű tavaszi verőfényben érkeztek a mieink, március végével.

Elsőnek az antantmisszió bevonulása volt soron és csak a város hivatalos átadása után robohathott be a magyar katonaság vonata az állomásra.

Amikor a misszió megérkezett, a francia parancsnok jelt adott a magyar delegátnak: „előre colonel!”

A magyaré legyen az elsőség. Aminek az oka abban rejlett, hogy ahol először a misszió vezetője lépett ki a vasuti kocsiból, őt mindenütt néma csend fogadta. A lelkesedés csak akkor tört ki, amikor a tollas Bocskay-süveg megjelent. Tehát: előre colonel! S a magyar vezérkar daliás ezrede leugrott a perronra.

Ebben a pillanatban együvé dobbant az ezernyi ezer magyar szív s ahány torok, az mind harsonává változott.

- Itt vannak!... Itt vannak a magyarok!... Dörgött, zugott az „éljen!”.

Az emberek zokogtak. A tömeg előrerohant, mint az áradat, amely hömpölygő sodrással tör utat magának. Nem lehetett ott kordont tartani. Aki hol érte, ott simogatta-ölelgette a magyar ezredest. Bocskay-süveges kisasszonyok serege virágzapporral hintette meg a mi hadseregünk első fecskéjét, aki az illatos felhőszakadás közt azt sem tudta, merre forduljon, hova köszön-

jön. Ugy hullott rá szakadatlanul a temérdek virág, hogy a francia parancsnok, lobbanó vérének a lelkesedésében, nem birt uralkodni magán s elbűvölten kiabált az anyanyelvén: colonel! colonel! - de hisz ön mindjárt virágtengerbe fullad!

A kendők galambszárnyakként libegtek s a mámoros elragadtatás szünetlen nyilvánulása közt kezdett hömpölyögni a nyüzsgő nép a misszió nyomában.

Mindenki ott akart lenni a város átvételénél; hisz mindenki meg akart bizonyosodni róla, hogy nem álmodik.

Azután az idegen csapatok eldefiliroztak a misszió előtt.

Cammogtak a nehézkes medvebocsok; egyre távolodtak; s amikor eltűntek a szemhatárról, akkor egyszerre belenyilalt a fényes levegőbe egy messzezengető kürt. A közeledő magyar katonaság kürtöse fujta a menetütemet, hogy csakugy harsogott.

Ezt mindenki megértette.

Ami erre következett, azt sem leírni, sem elmondani nem lehet.

A tengernyi nép egy szempillantás alatt vulkánná változott s az égis robbantotta ki lelkesedése lángját.

Megint lengtek a kendők, mint megannyi nyugtalanul repeső angyalszárny. A határtalan öröm a lelkek csodálatos harmoniáját zendítette meg. A részeg kábulat indulatszavai keveredtek össze s tulkiabálták egymást. - „Jönnék!... ott jönnek!... azok már a mieink!... az Isten hozta őket!...”

Akik sohasem is látták egymást azelőtt, most összeölelkeztek, csókolództak. Egymás testvérvé, barátjává vált mindenki. Sietett a sok reménykedő boldog magyar a magyar katonák elé.

Ott volt az öreg Sajtár Dani is a feleségével, meg a lányával, akinek a halványságát még ez a mai nagy öröm sem birta eloszlatni. Olyan volt szegényke, mint a hervadó virág: - mint a beteg kis madár, amelynek nincs már dalos hangja s csak búsan nézi a neki szomorú világot.

Igy volt már régóta s az öregek azért is hozták ide erre a nagy napra; had éledjen, hadd lásson valamit, ami megmozgassa a szívét, a véré, s amitől meggyógyuljon. Egyre keresték a bajára az orvosságot; de nem tudták, mi leli; csak azt látták, hogy sorvad, fonnyad, elmúlik lassankint, mint a lemenő nap.

Most aztán vitte őket az áradat. Ha nem akartak volna is, menniök kellett. Dehogyan akartak! Öreg Sajtár Dani egészen megfiatalodott. Egyre ümmögött-hümmögött, hogy a megindulását ugyahogy leplezze.

- Derék dolog ez! - mondogatta magamagának - és miközben egyik karjával a feleségét, a másikkal a leányát szorongatta, hogy el ne veszítsék egymást: nem birta elővenni lepedőnyi zsebbevalóját, hogy megtörölgetné véle öreg szemét, amellyel látott is, nem is; - de nem a portól, sem azért, mintha rossz lett volna a szeme, hanem valami egyébért.

A zugás, éljenzés olyan volt, hogy a magyar vezérkari ezredes nem győzte csóválni a fejét. Hisz így lehetetlen volt hallani azt az ütemes, pompás, földtremető, egyszerre-ledobbanást, ahogy a mieink diszmenetben jöttek, századosuk vezényszavára «jobbra nézz» fejtartással, bátran a szemébe nézve az antant-missziónak, és azon keresztül az egész világnak.

A francia ezredes, a misszió parancsnoka, merev állásban fogadta a tisztelgést és kitört belőle: magnifique! - nagyszerű!

Egy szoknyás skóttiszt odahajolt a magyar alezredeshez és csendesen mondta neki angolul: - Ez egy kicsit másképen fest, mint *azok*! - és legyintett a kezével «*azok*» felé, akik már elmentek.

A magyarok pedig csak lépdelték előre feszesen, rugalmasan. Fel volt virágozva mindenik. Már az állomáson valamennyi Bocskay-süveg mellé kis bokréta került. Minden puska csövébe egy szál virág volt dugva. Egy sudár fiatal erdő volt az, amely egyszerre virágzik...

- Nini! - rikkantotta öreg Sajtár Dani önkéntelenül.

Abban a nyomban éppen «álljt» vezényelt a százados. Előttök, szemtől-szembe velök, dobbant le a század eleje. Akkor már a fehérsereg szeme is ráesett a században valakire. Mindhárman egyszerre ösmerték meg.

Ott állott virágos Pösörke Péter őrmester úr, tele a melle érdemrenddel, amelyet a harc-tereken, ki tudja hol s merre verekedett össze, amióta Sajtár gazduram szigorú szavaitól megsebzetten beállott katonának. Most is virágos volt, mint mindig. A bokrétás Bocskay-süveg egy kicsit féloldalt volt a szemére huzva.

Jucika olyat sikoltott, mintha kiszakadni készült volna a szíve.

Már nem volt halavány, hanem piros, mint a pünkösdi rózsa. Visszatért az ereje s úgy kirántotta a karját az apjából, hogy a kemény ember csak elképedve nézett utána: - ni, hogy szalad és semmivel sem törődve, dobja magát az őrmester mellére.

Peti sem volt rest, magához ölelte a leányt, aki úgy körülfonta, mint a repkény és gügyögött-pittyegett, sirt is, kacagott is, nem törődve vele, hogy most mindenki őket nézi.

Sajtár Dánielben meghült a vér.

- Ezt az egész világ látja, gondolta magában; ezen már nem lehet többet segíteni.

Nagy ámulatából az anyjuk térítette magához, érzékeny elragadtatásával:

- Nézd csak édes lelkem uram, nézd, mennyi medáliája van!... micsoda derék, szép legény lett!... Nem hiába járta érte annyit a templomot Jucika; - most már megmondhatom, bizony irogattak ezek egymásnak az egész háború alatt; - de hogy már régóta semmit sem tudhattunk meg róla, annak volt a betege a leányunk. Ládd-e, milyen egészséges lett egyszerre, ládd-e, édes uram lelkem.

Dániel gazda megemberelte magát. Kihuzta a derekát. Ő is odalépett az őrmesterhez s kezet nyújtott neki.

- Hát 'iszen jól van no! - mondta nyomatékkal és vont egyet a vállán. Ezzel egy csapásra el is intézett mindent.

*

A kürt megint felharsant. Indulást vezényelt a százados.

Jucika most már az édes anyja keblén folytatta a megnyugtató, gyógyító, boldogságos sirást.

A század ütemesen, feszesen lépdelt. Virágos Peti megsimogatta egy pillantással Jucikát, azután keményen nézett az elvonulásban gyönyörködő francia ezredes szeme közé, úgy diszmenetelt el előtte.

- Magnifique' - mormolta a misszió parancsnoka.

A skót tiszt megint odahajolt a magyar «colonelhez» és lelkesen sugta neki:

By joe! (teringettét) de szép babája van annak a pörgebajuszu őrmesternek!...

A század kürtje, meg a katonákat kísérő néptömeg ujjongása, mind messzebbre hallatszott.

Azután lassan elmorajlott, elcsendesedett minden.

De azt a kürtöt most is halljuk.

És hallani fogjuk, amíg Magyarország megint a régi nem lesz.

MÁSODVIRÁGZÁS.

Vacsora után a kis diák szépen köszönt a mamájának, meg a tanár úrnak, azután a nénjébe kapaszkodva, elment aludni.

A tanár úr, mint az utóbbi időkben rendesen, egyedül maradt a nyílt verandán a fiucska anyjával, özvegy Villásnéval.

Csendes nyári este volt s a falusi nyaraló környékére már ráborult a kezdődő éjszaka homálya.

Az asztal közepén álló ernyős lámpa a fehér abrosz fölé csalogatta azokat a kis csodaszörnyeket, amelyek nappal láthatatlanul bujnak meg a bokrokon, a füvek közt, a növényzet rejtett zugaiban, de amint sötétedik, elkezdenek éledni, mozogni, repkedni, szálldosni és benépesítik az éjszakát; észrevétlenül sűrögnek-forognak a homályban; finoman érintik zegzugos kalandozásuk közben a szabadban ácsorgó, álmodozó ember arcát, mintha megsimogatnák, s ha valahol világosság támad, oda özönlenek a fényre, a sötétségbe nyilaló sugárzástól elvakultan.

Vadai tanár úr sebtében vetett egy oldalpillantást az üveges ajtón át eltűnő két testvér felé. A leány is éppen abban a percben fordult vissza, csak annyi időre, ameddig egy rövidke gondolat tart. Tizenhat-, legfeljebb tizenhétéves virágszál volt. Furcsa kis sötét jelenség, akit a nyári nap alaposan leégetett. Látszott rajta, hogy nem sok hasznát veszi a napernyőnek.

Csak két, mélytüzű szeme világított rajta. Ahhoz a világossághoz már másforma lepkék kívánczozhattak, mint aminőket az éjszaka a kert bokrai közül a lámpafény felé vándoroltatott.

A tanár úr nagyot szippantott a szivarjából, amelynek felhős füstje éppen jókor burkolta be az arcát azalatt, amíg ez a kis összenézés történt. Villásné ugyan az abroszon országgyűlésező parányi isosaurusok, iguanodonok, archeopterixek és más őslények embrióihoz hasonlatos kis szörnyek iránt érdeklődött ebben a pillanatban; de azért a szeme rá-rávillant a tanárra is, aki ezt megérezte, csak nem árulta el, hogy tudja.

A tanár úr még nagyon fiatal ember volt, jóval alul a harmincon. Egy kicsit feszes, egy kicsit zárkózott, mintha az egész világ iránt bizalmatlan lett volna.

Hátrafésült rövid haja, angolosan nyirt kis bajusza, hideg kék szeme, szoborszerűen mozdulatlan arca, megannyi külső kifejezője volt komoly nyugodtságának, amely a bensejében is jellemezte. Villásné mindig ilyennek látta attól kezdve, amióta idekerült a házhoz, aminek már majdnem két hónapja volt.

Ugy történt a dolog, hogy Lacika megbukott a harmadik gimnáziumi osztály évváró vizsgálatán és az igazgatója tanácsára korrepetitort kerestek melléje a nagy vakációra. Mindjárt ajánlotta is az igazgató úr a legjobbat, akit ösmert, a saját unokaöccsét, Vadai Eleket, aki csupán csak az úri ellátásért, falusi nyaralása viszontszolgáltatásképpen volt hajlandó erre a «szivességre». Tehát az első perctől kezdve *úr* volt, nem pedig fizetett tanító. Ámbár a legkisebb különös igénye sem volt, mégis mindenki kedvezett neki, - hisz ő volt az tulajdonképpen, aki itt hálára számíthatott. A gyerekkel úgy tudott bánni, hogy a pajkos kis lurkó már az első héten kezes báránná változott a keze közt. Villásné mindjárt észrevette ezt és nem is állhatta meg szó nélkül.

- Csudálatos, mondta, mennyire ragaszkodik magához a fiam.

Vadai mosolygott. Nem elbizakodottan, csak udvariasan. Hisz' örülni illetett ennek a dicséretnek.

- Lacika jó fiu, - szólott, - csak tudni kell a nyelvén. Én szeretem és azt hiszem, ő is szeret engem.

Hideg arccal, de meleg hangon tette ezt a nyilatkozatot. A fiucska mamáját végkép megnyerte vele. Nem tekintették többé idegennek. Napról-napra jobban összemelegedtek.

A tanár mindenhez értett. Nagyszerűen tanított, észre sem lehetett venni, hogy tulajdonképpen leckét ad. Pompásan tenniszezett s ilyenkor Micikét «nevelgette» mellékesen, a Lacika tünődő-szemü nénjét. Minthogy egyetlen férfi volt a háznál, ez még külön is tekintélyt és pozíciót biztosított neki. Egyébiránt minden jel azt mutatta, hogy egész ember. Erős határozottság áradt a lényéből, amit akkor lehetett legjobban megfigyelni, ha férfiakkal érintkezett. Ezt meg kellett látnia az olyan önálló életű asszonynak, amilyen Villásné volt, aki az ő harminchat esztendejével, amelyből négyet már özvegységben töltött, eléggé végigjárta az emberösmeret iskoláját.

Minthogy jó időben mindig idekint vacsoráltak, a gyermekek visszavonulása után feltűnés nélkül maradhattak még együtt. Akárki láthatta őket; éppen csak a beszélgetésök válhatott bizalmassá, ha akarták. A bizalmasság nem is a témáikban volt, hanem inkább abban, ahogy a gondolataikat kicserélték. Villásné lassanként úgy megszokta ezt, hogy már várta az estét; sőt még jobban várta, hogy azután úgy maradjanak kettesben és a tanár beszéljen.

- Különös, - vallotta meg magának egyszer, még az ösmeretségek elején, - a hangjában van valami;... szeretem a hangját... és azután - igazán értékes, tanult ember. Élvezetes a társasága.

A kis szörnyfigurák, mindenféle surrogó lepkékkel és éjjel kóborló rovarokkal együtt, persze mindjárt az első ilyen alkalommal jelentkeztek s akkor a tanár sorra vette őket és elmagyarázta az asszonynak, hogy melyik micsoda; honnan jön és hogyan él; úgy szötte egybe a sorsukat, mintha regényhősök lettek volna, akiknek az életök folyása csupa nagyszerű világharc a magok léteért; sokkal küzdelmesebb még, mint az emberé. Csudás történeteket mesélt a rovarvilág alsóbbrendűnek hirdetett társadalma életéből, amely hasonlíthatatlanul több változatos-ságot mutat, mint a felsőbbrendű zoológia, hisz' ez például sem művészetben, sem szívságban meg sem közelíti a rovar. Már csak magában véve az, hogy ezeknek az itt kószáló lámpalátogatóknak és valamennyi lepkének, tulajdonképpen három külön élete van a fejlődés három szakaszában, mennyivel gazdagabb életsorozatot jelent, mint a minőt a gerincesek élnek. Milyen csudálatos erő van egy cossus-hernyóban, amely egymaga meg bír ölni egy ötvenesztendős fát!... Zömöktetű, sötétszárnyu lepkéje milyen rettentő végzet ott, ahova a petéit lerakja. S micsoda művészi árnyalata a barna és szürke színnek keveredik össze, csudás rajzolatokkal és vonalakkal, még ezen a teljesen jelentéktelen külsejű éjjeli kalandoron is; hát még ha a színek és zománcok tobzódó pompáját a nappaliakon: a vanessákon, az apaturákon, a satyrusokon, a papiliókon, meg az esti szfinkszen és deilephiákon figyeli az ember; meg hogy milyen remekül pikkelyezettek a kis gyöngyházás arginniszok, milyen tüzesen aranyosak a chrisophanusok; milyen vérbemártott a sárga euchloëk legszebbjeinek a szárnyahegye; és mind a többi száz meg ezer, mennyire érdekes, mennyire pompázó a maga nemében; hogy mit tudnak a bombyxok, mint mesterszövők; milyen mimikrisek az araszoló geometridák hernyói, amelyek valamennyien picike galyakká bírnak merevedni nyugalmok idején... nincs olyan tündérmese, sem dráma, sem tizkötetes regény, amelynek ennyi és ilyen csudálatos szereplője volna. Villásné csakugy szédült tőle.

- Maga mindent tud, - mondta leplezetlen csudálattal. S ugyanezt még sokszor ismételte. Mindannyiszor, ahányszor a tanár új meg új világok felé ragadta magával, hol az ősgéológiai páfrányerdőkbe, amelyek a fekete gyémántot, a kőszén termelik a föld méhében, hol meg a csillagok félelmes távolságába, ahol a «Mira ceti», a «cet csudája», nyolchónaponként el-

játssza önmagát, nyolcadrendű csillag fényéből harmadrendűvé erősödve s meg újra vissza-csökkenve fokozottan előbbi jelentéktelenségébe. Az asszony refrainje mindezen ez volt: maga mindent tud! És amikor elváltak, éjjeli magányában is sokáig hallotta még a tanár hangját s ismételtette magában, amiket tőle hallott.

Már annyit foglalkozott a tanárral, hogy akkor is eszébe jutott, amikor a tükre előtt rendezgette éjjeli pongyoláját. Egy pillanatra ott állott habfehér meztelen vállával, a saját havas keble láttára elpirulva, mintha a tanár járt az eszébe!... Hamar eltakart magán ilyenkor mindent; de az arca, szép, üde, hamvas arca égett s a szeme csillogott; - és a karja megmozdult egy vágyó mozdulattal; ha lett volna kit, tán meg is ölelte volna...

Szebb, sokkal szebb volt a leányánál; maga a viruló, illatosan zamatos asszonyi teljesség volt; - és négy esztendő óta özvegyen, férfi nélkül szomjazta az életet... A közelségében pedig itt volt most egy férfi, akin a fia úgy csüggött már, mintha nem is a tanítója, hanem az apja volna. Egy férfi; - de akinek nincs egyetlen eltévedő szava, egyetlen gyanút keltő pillantása sem, amely azt árulná el, hogy ő is csak olyan, mint a többi mind, aki egy valamirevaló asszonyra nyomban megéhezik, s ahogy ezt akarva, nem akarva, mutatja, attól nevetségessé, sőt utálatossá válik. Ez nem ilyen! Ő nem. Ez hallgat; és még a szemével sem mond olyat, amit a vére sugallana neki.

Villásné az utóbbi hetekben már állandóan erre gondolt, úgy, hogy ijedten kérdezte magamagát: istenem, mi történt én velem? El kellett következnie annak a pillanatnak, amikor titkos borzongásos vallomással könnyített magán a lelke legmélyén. Szerelmes vagyok! suttogta gondolatban, mintha két lény lett volna, akik közül az egyik a másiknak gyónik. És ettől kezdve még jobban szerette a tanár hangját s még boldogabb volt, ha látta, hogy a fia mennyire csügg rajta.

Nagyon különös idők következtek ezután, amikor a szép asszony még szebb akart lenni és az örök asszony örök fegyverének minden hatalmával, a szépsége és asszonyisága egész varázslatával vette körül a paradicsomi Ádámot, akinek a számára már készen tartotta titokban az almát. Csak az asszonyi lélek legérzékenyebb hőmérőjének adatott az, hogy olyan hevületeket is megérezzen, amiket a meggyorsult szívdobogás titokban okozhat. Villásné észrevett valamit: - már tudta, hogy a tanár nem az, aki volt; hogy fölényes nagyszerű nyugalma néha erőltetett; hogy gyakran szórakozott; hogy amikor hallgatnak, akkor is rajta felejt a tekintetét; és mintha ott lebegne az ajkán valami, amit meg szeretne mondani, de még nem meri.

- Segítek neki! - határozta el hirtelen. Hisz' már olyan rövid volt az idő, amelyet így tölthetnek együtt; mindjárt vége a nyárnak; kezdődik az iskolai tanítás és akkor elmúlik minden.

Amikor a két gyermek után bezárult a veranda üvegajtaja, még egy darabig nézte a fehér abroszra hulló kis szörnyeket s az éjjeli lepkéket; azt kereste, hogyan kezdje, hogy bírja szóra a tanárt, hogy öntsön belé elhatározást és bátorságot.

Lassan, csak úgy véletlenül lecsúsztatva magáról a rajta volt könnyű japán kendőt, amelynek áttetsző színes selymén keresztül világított a karja fehérsége; kinyújtotta a kezét és megérintette a tanárt.

- Barátom, - kezdte a homlokáig elpirulva, - én már hetek óta figyelem magát és látom, tudom, kitalálom, hogy nyomja a szívét valami; felhatalmazom rá, hogy legyen bizalommal; mondjon meg nekem mindent.

Úgy a szívére tolult a vér, hogy nem bírta folytatni.

Különben is történt valami, amiből megbizonyosodott arról, hogy a döntő perc itt van. A tanár, aki eddig még soha egy pillanatra sem vesztette el a teljes önuralmát, ettől a nagy ígért-

től egyszerre megszédült. A varázslat, amely mindig hűvösen vette körül és nem engedte, hogy akár a szívét, akár a fejét valami megzavarja, megszűnt. Megragadta a feléje nyújtott puha kezét és forrón megcsókolta. Olyan sokáig csókolta, hogy az asszony egészen elgyengült bele.

Végre megszólalt:

- Ó, drága jóságos nagyasszonyom, a bátorítása a világ legboldogabb emberévé teszen; - ennyi jóság igazán kötelez rá, hogy egy pillanatig se' titkolódzam tovább; - megvallom, hogy szeretem a leányát és hogy ő is szeret engem. Kérem, esdve kérem, adja ránk áldását.

Villásné elsápadt. Forgott vele a világ. Elrántotta a kezét és rászoritotta a szívére. Pár pillanatig úgy érezte, mintha meg akarna szakadni benne valami. - Azután úgy rémlett neki, mintha zakatoló gyorsvonat robogna vele *vissza* ezen a két hónapon, oda, ahol azelőtt volt, amikor Vadai Eleket még nem ösmerte.

Lassan emelte a szemét a fiatalemberre.

Azt fürkészte a lelkével, hogy sejti-e a tanár, ami itt most történt.

Nagy megkönnyebbüléssel nyugtatta meg magát. Hisz' ez az ember annyira szerelmes, hogy vak, - teljesen vak.

A kisleányára gondolt. Az is szerelmes. Szerelmes ebbe a nagyszerű emberbe... Aztán a fia jutott eszébe. Soha többet nem bukik meg a fiu, ha ez az ember bekerül a családba.

Csak magára nem akart gondolni.

Minél előbb el akart felejteni valamit.

Bólintott és engedte, hogy a fiatalember úgy csókoljon neki kezét, mint a leendő anyósának.

JULISKA-MAMA.

Juliska-mama megjött a vidékről, ahova öreg férje nyugdíjazása után kettecskén szép csöndesen visszavonultak akkoriban vett kis birtokukra. Egyetlen leányukat már férjhez adták Budapesten, ahonnan Juliska-mama addig a világért sem költözött volna el, amíg a minden mamák legnagyobb gondja nyomta. Amikor ettől a gondtól megszabadult, nagyot lélegzett és szívesen engedett az ura nagy vágyának, hogy most már a magokéban éljenek, szerényen gazdálkodva, kertészkedve, úszva tejben-vajban, élvezve a szabad levegőt, meg a teljes függetlenséget.

Ez az árkádiai boldogság mindössze is egy pár rövid esztendeig tartott. - Juliska-mama alig negyvenkétéves korában özvegy lett; de akkorra már úgy megszokta a falusi magányt, meg a független gazdálkodással járó mindenféle jókat, hogy odakint maradt és csak néha-néha látogatott el Budapestre a leányához, meg a kis unokáihoz; - no meg a vejéhez is.

A veje érdekes ember volt. Író, neves író, akinek a dicséretét sok alkalma volt hallani, ami a hiuságának és anyósi büszkeségének ugyancsak hízelgett.

Váraljai Dezsőnek hívták, és amikor Juliska-mama még Budapesten lakott, nagyon gyakran volt együtt ezzel az akkoriban egészen fiatal emberrel, akiről igazán nem gondolta volna, hogy valamikor elveszi az ő egyetlen leánykáját.

Juliska-mama imádta az irodalmat, és nagyon kedvesnek találta, hogy ez a serdülő poétácska minden sorát elhozta őhozzá s öneki olvasta fel először; szinte az ő anyai bátorítására vágyott a munkájában. Annyira megszokta ezt, hogy a magáévá tette a fiu minden ügyét-baját; együtt szorongott vele első könyvének a megjelenésekor, hogy lesz-e sikere; és kész lett volna kikaparni a szemét annak, aki az ő Dezsőkéjét szigorúan kritizálta meg előtte. A leányát is azért adta hozzá - persze sokkal később, sok esztendő múlva -, amikor már büszkélkedhetett országos hírnevű vejével, akiből, azt lehetne mondani, tulajdonképpen ő csinált embert páratlan érdeklődésével, buzditásával, lelkesítésével, ambíciójának folytonos ébrentartásával. Igazán boldog volt, amikor Évikét, a leányát, ennek a nagyszerű embernek adta. Ugy képzelte, hogy ez a legszerencsésebb házasság lesz a világon. Pedig nem volt az.

Ezt az olyan élesszemű és titkos hatodik érzékkel megáldott anya, amilyen Juliska-mama volt, egyszer csak megérezte, és amikor a dologban nagyon óvatosan puhatolódzni kezdett, csakhamar meg is bizonyosodott róla, hogy a sejtelme, a titkos ösztöne, nem csalta meg.

Tulajdonképpen igen kevés alapja volt a feltevésének, de ami volt, azt annál hitelesebbnek látta. A leánya leveleiben nem talált az utóbbi időkben valamit, amit aggodalommal nélkülözött. Nagyon keveset irt az asszonyka az uráról és ha irt is, csak úgy futólagosan, hüvösen, közönyösen szólt róla. - Mi ez? - kérdezte magamagát Juliska-mama, és falusi magányában újra meg újra mélyen elgondolkodva ismételte: - mi ez? Azután hozzátette: nem így kellene lenni... itt valami baj lehet; meg kell tudnom...

S egyszer csak felszedelőzködött és Budapesten termett, ahol nagy örömmel fogadták. Olyan örömmel, hogy egyszerre megnyugodott. Tévedtem, gondolta boldogan és a világért sem árulta volna el, hogy tulajdonképpen mi hozta most ide. Az első napokban sokat járt-kelt menyecske-lányával a városban; járta a boltokat; meglátogatta a régi ösmerősök egyikét-másikát; voltak egypárszor színházban, moziban; megnézték a képtárakat, - és Juliska-mama hirtelen meghökkenve gondolt valamire, ami mostanig furcsán még csak eszébe sem jutott.

Arra gondolt, hogy: - nini, hol van Dezső?!... Akármerre jönnek-mennek, mindig ketten vannak és Dezső nem kíséri el őket. De furcsa!

Az ám, ez furcsa volt; majdnem olyan furcsa, amilyen az, hogy Juliska-mamának a Dezső hiánya csak a negyedik vagy ötödik napon tűnt fel. Pedig azért jött, hogy ezuttal alaposan megfigyeljen mindent a fiatal házaspár körül. És lám, aki az első mulasztást elköveti, az ő.

Elkésve, kissé restelkedve kérdezte meg a leányát:

- Mondd, Éva, annyira el van foglalva az urad? Mit csinál egész nap?

A fiatal asszony vállat vont. - Azt hiszem, dolgozik; én különben nem tudom; de sokat dolgozik; gyakran még éjjel is. Azt hiszem, van valami társasága, ahová délutánonként eljár. Felolvassa az írásait... nézd, mama, milyen szép ez a lilabárony; vehetnél belőle egy kosztümre valót - nekem.

Kacagott és tovább sietett; hisz' nem akarta az anyját kizsebelni.

*

Aznapi délután Juliska-mama otthon maradt és egyedül engedte a leányát valami zsúrra. Amikor Éva elment, bekopogtatott a vejéhez, aki jókedvűen fogadta.

- Jó, hogy jössz, mamácska; van egy kitűnő novellatémám és a hősnőmet rólad akarom festeni; gyere csak, hadd nézzelek meg jól.

Mosolyogva mondta s közben megvillant fehér fogsora; sima piros arcán gödröcskék támadtak; a szeme élénken csillogott. Juliska-mama egy futó gondolattal állapította meg hirtelenében: - Igazán szép ember! - Azután megfenyegette pajkoskodó vejét.

- Most nincs kedvem tréfálni, vőmurem; komolyan szeretnék beszélni veled; tudod, hogy mennyire a szíven van a sorsotok. Én láttam, hogy itt valami nincs rendben. Mondj el nekem mindent, édes fiam.

Odament hozzá és beleturkált sűrű szőke hajába, belenézett a szemébe; megsimogatta az arcát.

A fiatalember folyvást mosolygott; de a mosoly hovatovább elhalt az ajka körül. Megcsókolta az anyósa gyöngéd, meleg kezét.

- Édes Juliska-mama, lehet, hogy van valami igazad; de a dolog nem veszedelmes; ne törődjél te ezzel.

Az asszony odaült szorosan melléje és a kezét simogatva kérte:

- Légy őszinte, Dezső; tudod, hogy megérdemlem tőled; hisz' inkább vagy te a fiam, mint a vőm, talán még nem felejtetted el.

- Soha! Juliska-mama; soha! Azt, aki te voltál énhozzám, nem lehet elfeledni, - lelkendezett a férfi; - de ha úgy van, ahogy mondod s ahogy sejtetted, hogy „valami nincs rendben”, azon sem én, sem te nem birunk segíteni; kár is arról beszélni.

Az asszony fájdalmasan nézett a férjára. Belemélyedt az arcába, mintha a gondolatát akarná ellesni.

- Kifaggattam Évát, - mondta lassan, felajzott figyelemmel; - tudom, hogy van valakid, Dezső! Váraljai fitymálva biggyesztette félre a száját.

- Igen, igen, ez az! van «valakim»... - Felkacagott. Akarsz valami nagyon bolondot hallani, Juliska-mama?!

Az asszony hallgatott; de a nézése tele volt kérdéssel.

- Hát tudd meg, hogy ha nekem lehetne „valakim”, az egyesegegyedül csak - te lehetnél ezen a világon.

- Én?! - kiáltotta az asszony megrettenve és hevesen huzódott el a veje nagy közelségéből.

- Ne ijedj meg úgy, édes Juliska-mama; - kezdte a férfi szelidebben. - Neked megmondom én mindent, ha akarod. Hallgass csak ide szépen; mindössze egy feltételem van; az, hogy Évának mindebből egy árva szót se árulj el. Hiábavaló volna az; nem értené meg; vagy, ami sokkal rosszabb, félreértené. Hagyd te a mi dolgunkat; majd elintézzük mink azt simán. No de most hallgass ide. Hát tudd meg, hogy én tebeléd halálosan szerelmes voltam valamikor és - még most is az vagyok egy kicsit...

- Megörültél? - kérdezte az asszony, alig birva hirtelen feltámadt izgatottságával.

De a férfi nem olyan volt, mint aki megörült. Nagyon nyugodtan beszélt. És nagyon őszintén.

- Emlékezzél csak rá, ki voltál te nekem valaha. A nemtőm voltál; az őrzőangyalom voltál. Az egyetlen voltál, aki törődött velem; aki velem érzett; s aki megajándékozott a legodaadóbb érdeklődésével. Aki bennem a lelket tartotta; - aki édes asszonyi jósággal, melegséggel és gyöngédséggel halmozott el. Teneked köszönhettem mindent, az első gagyogásomtól kezdve addig, amíg meg nem jött a diadalmas hangom. A te lelkeken keresztül kezdtem látni, érteni, érezni; a te szived bontogatta ki a szárnyamat; és - mit tagadjam? - a te szépséged ejtett meg és gyullasztott első szerelemre. Te voltál nekem a legszebb a világon. Te voltál nekem az asszonyok asszonya. Mindig téged láttalak. Mindig utánad vágytam. Neked alkottam mindent. Minden jutalmam csak a te tetszésed volt. Emlékezzél rá, Juliska-mama, hányszor szóltál rám kedves csufolódással: - Ne nézzen olyan bambán! - De mikor tebenned veszett el a szemem világa! - És te ezt csak olyan bambaságnak láttad, mert nem is sejtetted, hogy mi van bennem. És én inkább ezer halált haltam volna, semhogy azt eláruljam. De a lelkemet elébed tettem folytonosan. Végtelen hála, halálos szerelem, örök hűség irántad, keveredett össze bennem; - és amikor attól lehetett rettegнем, hogy elveszithetnék valahogyan, akkor azt a gondolatot sugta az Isten, hogy kérjem meg tőled a leányodat, aki olyan nagyon hasonlított már hozzád a külsejével, hogy azt reméltem: hátha a lelkével is hasonlítani fog. A leányodban akartalak imádni téged. És a leányodtól vágytam megkapni tovább is, mindig, azt, amit csak te birhattál adni a lelkemnek. A te nagy megértésedet reméltem, őtőle is. A te érdeklődésedet: az én másik szerelmem, a munkám iránt. Tehetek én arról, hogy csalódtam? hogy ő egészen más, mint te vagy?! hogy a szépsége a tied; de a lelkedből nem örökölt mást, mint a tisztaságot? Mink nem valók vagyunk egymásnak; de nekem mégis könnyű; mert én azért szerethetem az én titkos szerelmemet a lelkemmel, ahogy eddig is, ezelőtt is, mindig szerettem, amióta téged szeretlek. Az meg nem számít, hogy van „valakim!” - Kim van? Nevetni fogsz, édes Juliska-mama! „Valakim”, akihez az írásaimat viszem, - mert hisz te nem vagy itt, aki boldogan hallgatja-élvezi, amit alkotok; akinek ünnepe, ha az én lelki lakomáimban részesülhet, és aki még sohasem mondta nekem, mint a te leányod; „csak nem olvashatom mindig Váraljai Dezsőt?!” És amióta mondta, azóta miattam olvashat akármi egyebet; olvashat akár engem is, nem bánom, nem tudom, nem gondolok rá, nem kívánom, nem törődöm vele, elszakadt az a fonál, amely a lelkünket összekötötte. Én a feleségemnek nem vagyok többet író. Csak kenyérkérésője vagyok. Jó ura vagyok. Amit szeme-szája kíván, megszerzem neki. Szeretem a két kis bubámat, az aranyosokat; sőt a feleségemet is szeretem; - becsülöm és soha el nem hagynám. Hisz’ akkor téged is elhagynálak, Juliska-mama; ezt az egyet pedig el nem bírnám. - Nahát

most mindent tudsz; mit gondolsz, olyan nagy baj az, hogy van „valakim?” Ne menjek többet oda, hozzá? Ha nem megyek: kárpótolsz? Itt maradsz? Velem és mellettem?! Ha igen, akkor nem kell más senki - semmi! Akkor...

- Hallgass, Dezső! - szólt közbe az asszony s a kezét a férfi szájára tapasztotta. De amikor érezte annak szomjas csókját, megint csak elrántotta. - Hallgass!...

És lesütötte a szemét, mintha most szólott volna hozzá idegen, tüzes, fiatal, szerelmes férfi, először életében.

Talán úgy is volt. Hisz az édes jó ura vagy husz évvel volt idősebb nálánál; tőle ugyan még a mézeshetekben sem hallott olyat, ami a szívét megdobogtatta, a vérét felforralhatta volna.

*

Odakint zaj támadt; a két kis buba rontott be a szobába. Az Isten a legjobbkor hozta őket. Az egyiket felkapta a nagymamájuk, a másikat az apjuk. Amíg velök játszottak, Juliska-mama ráért, hogy magához térjen. Csakis ő; - mert a vején ugyan egy arcvonás sem változott. Egyszerűen csak meggyónt és most megkönnyebbült.

*

Amikor a két asszony este magára maradt, azt mondja Juliska-mama a leányának: - Beszéltem Dezsővel; elmondott nekem mindent. Nincs annak senki olyanja, édes leányom. Felolvasgatja az írásait valahol, ennyi az egész; nyugodt lehetsz.

- Iszen nyugodt vagyok, mama, - felelte a fiatalasszony és érezni lehetett a hangján, hogy igazán nyugodt.

Juliska-mama ezekután már másnap sietett vissza falusi magányába.

MÉGIS SZIVEN TALÁLTA.

Orgoványi az ő szokott pontosságával, de eközben végtelenül unatkozva, elintézte hivatalos aktáit, és mire elreferálta a miniszternek, majdnem két óra volt. Mára tehát befejezte a munkáját és hazamehetett. A köteles időn túl egy pillanatra sem maradt volna aktaszagu irodájában, amelyet gyűlölt. Telivér dzsentrí volt, akinek lett volna miből élnie hivatal nélkül is; de mert annak idején a családja úgy kívánta, belépett abba a minisztériumba, amelynek azután pár évtized alatt magasrangu tisztviselője lett. Mint tetőtől talpig úr, vállalta a konzekvenciákat az első naptól kezdve. Lelkiösmeretes és megbízható volt a végletekig; korábban bent volt a hivatalában, mint a díjnokok és két óra előtt el nem ment onnan. Ami dolga volt, azt kifogástalanul elvégezte; de csak azért, hogy a többi idejével annál szabadabban rendelkezessék. Aki így figyelte az élete folyását, az mintahivatalnoknak tarthatta. Csak ő tudta, hogy mennyire nem neki való ez az egyhangú, szinte gépies élet, amelynek az ő számára semmi, de semmi öröme sem lehetett.

Szinte megfiatalodva a nagy megkönnyebbüléstől, sietett haza. Kényelmes legénylakása volt a Szivárvány-utcában, kint, a liget táján. Három nagy utcai szobája, amelyek mindegyike beillett volna kisebb teremnek is, hársfa-árnyékos utcára nyílt. Körülötte csupa kertes ház; jobbára villaszerű épületek, amelyek körül nem volt forgalom. Kellemes, nyugalmas csend honolt itt.

Háztartása volt s otthon ebédelt. A gazd'asszonya már tudta, hogy a méltóságos úr pontban háromnegyed háromkor itthon lesz s amikor Orgoványi majdnem percre belépett az ebédlőbe, pár pillanat múlva a leves az asztalon volt.

Szeptember elejének nyárias melege ömlött be a nyitott ablakon, és a jószívű, bizalmaskodó nőszemély, akinek egyetlen életcélja az volt, hogy a gazdáját kényeztesse, hozta az úr könnyű nyári kabátját, amelybe hamarosan bele is bujtatta.

Ebédközben Orgoványi a lapokat böngészte végig. Ilyenkor ért rá a legjobban. A politikát majdnem úgy gyűlölte, mint a hivatalát, de mégis tudnia kellett, hogy mi történik a Haza boldogítása körül. Ezzel elég hamar elkészült. Egy szál virágot nem adott volna a leghosszabb országgyűlési beszédért sem. Ösmerte a szereplő politikus urak legtöbbjét; tudta, mit tartson rólok; azon a nagyon kevésen kívül, akit közülök őszintén becsült, miatta ugyan beszélhetek «haza», akármennyit. Jobban érdekelte ennél a művészet, az irodalom, a színház, amelyeknek rajongója volt. Az újdonságoknak, híreknek, jobbára csak a címét olvasta el. De ha valamelyik kedvelt írójának a nevét látta, az megfogta, lebilincselte.

Ma éppen semmi ilyenre sem akadt. A lapok szürkék voltak. Ebéd után tehát szokása szerint végigheveredett az ebédlő nagy bördivánján s a szivarját szíva, átengedte magát a gondolatoknak, amelyek sohasem hagyták cserben és mindig szórakoztatták.

A szoba falai tele voltak mindenféle vadásztrofeával, amelyek legboldogabb óráinak az emléket ébresztették fel benne. Mindig látta ezeket, de sohasem telt be velők. Hisz valamennyi regélt neki. Még pedig mindegyik valami különösét, valami nem mindennapit. Csak azokat a trofeákat gyűjtötte, amelyek a történetök miatt voltak méltók erre. Valamennyi számára, amelyet életében összelőtt, háromszor annyi hely sem lett volna elég.

A lakása különben jellegzetesen férfilakás volt. A «szalonja» (ő dohányzónak nevezte) valószínű arzenál; puskák, pisztolyok, régi fegyverek a falakon és az állványokon; vivókardok, plasztikonok, meg néhány tájkép... kényelmes bőrkarosszékek, üveglappal fedett kerek kártyaasztal; három nagy könyvszekrény; - az egyik sarokban egy kis régi íróasztal, amely a filigrán

mivoltával sehogysen illet a sok vaskosság közé; nem is igen volt egyébre való, mint levél-írásra...

A délutáni nap rézsut besütött és a sugárkéve aranyásván milliárdnyi porszemecske nyüzsgött-mozgott-hullámozott, bizonyítva, hogy mennyire nem lehet igazán tiszta levegője az ilyen városi lakásnak.

Orgoványi a mai nap további programját próbálta összeállítani. Nagy ösmeretsége ezt megkönnyítette. Tízfelé is mehetett volna, ahol mindenütt s mindig várták. Asszony volt minde-
nütt. Nőtársaság nélkül hiányos volt a napja, semmit sem ért volna az élete. A feje deresedett, csak a bajusza volt még barna; de a szeme most is úgy csillogott, mint huszonöt évvel ezelőtt; a válla széles, a karja izmos, a dereka karcsu, a lába rugalmas... egy cseppet sem érezte magát öregnek. És úgy tapasztalta, hogy mások sem tartják annak. Minden egyében kívül, amit életében tanult, pedig szeretett tanulni, azt a külön studiumot élvezte legjobban, amelyhez külön nyelv kell egyszersmind: a nők nyelve, amelynek titkos szólamai és dallamai vannak. Művésze volt ennek a bársonysima nyelvnek. A nők lelkéhez-szívéhez mesterien közeled-
hetett vele. S az ő külön studiuma éppen az asszonyi lélek volt.

...Hová is menjünk ma?!...

A gazd' asszony bejött s kis ezüst tálcán levelet hozott. - Ez még reggel jött, de elfelejtettem a tányérja mellé tenni, mondta becsületes bizalmaskodással.

Orgoványi feltépte a borítékot s megnézte az aláírást: ...*Erzsébet*.

Ki ez? - A névre egyáltalában nem emlékezett. Valaki bizonyosan protekcióért fordul hozzá. Ez mindennapos volt. Elkezdte a levelet olvasni, de már az első sorok után felpattant fektéből. Érdekelte a levél, amely így hangzott:

Méltóságos Uram!

És én itthon vagyok. Az idő újra tavaszt mutat; az akác újra virágzik az udvarban, de nekem olyan üres, sivár, szomorú itt minden. Majd kétségbeesem. Azt mondta, mindent megirhatok Magának, hát én irok. Este van már, meggyújtottam a lámpát és következetesen Magára gondoltam. Jó lenne most oda bekopogni, lekuporodni a napsütéses szobájában a szőnyegre, hallgatni a beszédjét; közben elfelejteni ezeket a szürke gerendákat a fejem fölött, a füstös falakat, a ridegséget, mindent - mindent! Mert ez még álomnak is rossz.

A kis hugom már elment; nekem pedig majd megszakadt a szívem, hogy itt hagy. Rettenetesen egyedül vagyok.

Képzelve csak, mindössze egy napig taníthattam; az iskolát becsuktuk, járvány van a gyerekek közt. Kijött hozzánk a községbe az orvos, engem is megnézett; a jövő héten hoz nekem almát. Nagyon helyes ember.

Most másodszor ülök az íráshoz, végül is napló lesz belőle. Ma volt itt nagy égszakadás-földindulás. Megjött a tanfelügyelő. Az én ügyemben jött. Most megmondom, amit *akkor* nem bírtam megmondani; pedig azért kerestem, hogy szépen megkérjem, segítsen a bajomon. De *akkor* nem lehetett. Valami volt velem, ami még sohasem. Nem bírtam volna akkor kérni, éppen Magától nem. Azzal jöttem el, hogy majd megírom. És most megírom, hogy el akarok innen menni minden áron, de minden áron, máshová, akár-hová. Ha lehet, - ó, ha lehet! - közelebb *oda*... A tanfelügyelő ur felterjesztette az ügyet a minisztériumba. Már el is mentek az akták. És most csak Magában bizom. Ugy-e

elvégi, hogy elmehessek innen? Ezt akartam kérni *akkor* is, de nem birtam; akkor nem lehetett; nem birtam volna ezzel a prózai kéréssel visszazökkenni a sivár földre.

És most nagy ujságot írok. Még itt volt a kis hugom, amikor egy reggel, korán (még ágyban voltam) beköszöntött az istenáldása egy egész kenyér alakjában. Tudja Maga, mi az *itt*: egy *egész* kenyér?! - Örömrivalgásban törtünk ki a hugocskámmal és pogány-módra körültáncoltuk a kenyerünket. Egészen meghíztam tőle; olyan szép leszek végül, hogy rám sem ösmer, ha újra betoppanok.

Este az ágyban szeretek olvasni; de most nem tudok; másra gondolok, mindig csak ugyanegyre. - Én még most is érzem azt a csudálatos rózsailatot, most is látok valamit, - ó! - nem folytatom... inkább megmondom, hogy már meghozták a fát is; a télen nem fogok fázni; szeretem a meleget. És mindig van virágom is.

Vajjon mit csinál most? Gondol-e rám is néha? Máí késő van, talán már alszik. Itt olyan sötét van, hogy ki sem merek mozdulni. Tudja-e, hogy nálunk ma köd volt? Szép ám ez. Szereti a ködöt? Ha köd van, az olyan, mint a mesében. Most de jó volna, ha mesélne nekem, szép keleti mesét.

Nem haragszik ezért a sok ostobaságért? Ugy-e nem? Hisz megengedte, hogy írjak s én csak azt írhatom, amivel tele van a szívem.

Ugy-e elintézi az ügyemet?

Ugy-e elmehetek innen?

Ugy-e, - oda?

Ha annyit gondolna rám, mint én Magára, akkor boldog lennék.

Ne haragudjon, kérem.

A szive mélyéből köszönti

...*Erzsébet*.

A méltóságos ur lassan dőlt vissza a divánra. Még égett a szivarja, azt ebéd után így szokta elszívni. De már nem a mai programjára gondolt.

Most már tudta, hogy ki irt neki. Az „Erzsébet”-ről nem ösmert rá. Ha Bözsit irt volna, akkor mindjárt tudta volna.

Különös melegséget érzett a szívében. Végiggondolta azt az *akkort*, amelyre a levélben több hivatkozás történt.

Vagy egy hónapja lehet. Akkor is így sziesztázott itthon. A gazdasszonya behozott egy névjegyet. Akkor sem tudta mindjárt, hogy ki az. Csak amikor a kisleány belépett és zavartan megállott előtte és elfogult szorongással kezdte: méltóságos uram... csak akkor jutott eszébe. Félbeszakította: - Ugyan, Bözsike, ne méltóságoljon maga engem; - mondja, honnan? hogyan? miért?... hogy van? hogy vannak a kedves főbiróék? üljön le, beszéljen...

Bözsike elpirult. Erre a szives fogadtatásra nem volt elkészülve; ennyit nem remélt. Pedig a főbiróék biztatták: - Menjen csak bátran; aranyos ember az, talpig gavallér, magát itt ösmerte meg nálunk; bizonyosan szívesen látja, menjen csak.

A szegény kis falusi tanítónőt a főbiróéknál mutatták be a méltóságos urnak, - aki kedves, figyelmes volt akkor is; nemcsak ő hozzá, mindenkihez. Olyan jó erre emlékezni és nem csalódní az ilyen emlékbén.

Bözszi fellélegzett. Egyszerre egészen mássá vált. Valamikor, otthon, csupa urak jártak a házokhoz. Valamikor ehhez a hanghoz szoktatta mindenki. Most egyszerre belenyilalt a szívébe az a gonosz fájdalom, hogy 'iszen kérni jött és ki tudja, ezzel nem változik-e meg a helyzet; nem gombolkozik-e be a... hogy is kellene mondani!... hisz ő nem akarja, hogy méltóságozza.

Nem sietett a kéréssel. Várt. Előbb átengedte magát a jó érzésének. Most nem akart kis tanítónő lenni, hanem csak nő; csak fiatal szép leány, akinek joga van a férfihódolathoz, még ha nagy ur is az a férfi.

- Istenem, mondta, - milyen csudálatos illat van itt! - Szétnézett. Kereste a virágokat. De sehol sem volt itt virág. Csak illattalan zöld növény volt egy pár, bödönökben, két haragoszöld, fényes levelű, buja Pandanus, semmi más. - Olyan itt, folytatta, mintha rózsáligetben volnánk.

A férfi mosolygott.

- Csak azóta érzem, amióta Bözsike belépett, - felelte gyöngéden, és erős tekintetével végigsimogatta a kis leányt. - Üljön le már.

Szót kellett fogadni. A kis tanítónő megértette, hogy itt csak kellemességekben lehet része; nekibátorodott; - nőnek, szép leánynak érezte magát.

A főbiróék is üzentek valamit, azt most nagyon jó volna elmondani; az ő ügye így nem volna olyan sürgős. Amikor mindent olyan nagyon kedvesen és udvariasan fogadott a méltóságos ur, amit tőle hallott, akkor már nem is érezte többé olyan szigoruan méltóságosnak; - elkezdte magázni. Ahogy a bizalmasait szokta.

Ettől már csak egy gondolat volt odáig, hogy ártatlan kis leány lelkével egészen úgy ne érezze magát, mint olyan vendég, amilyen bárki más, aki látogató lehet itt. A férfinak minden szava, minden mozdulata bátorította erre.

- Megengedi, hogy szétnézzek egy kicsit? - kérdezte a kis leány és máris felröppent a székéről s ide is kukucskált, oda is. A „dohányzó” szárnyajtai nyitva voltak, oda libbent be először. Komoly tisztelettel nézte a fegyvereket s a világért sem ment közel hozzájuk. A könyvszekrényeknek nagyon megörült. Mindjárt szemlét tartott a címeken. Az egyik szekrény csupa szép irodalom volt. Átszellemült arccal kiáltott fel: ezt irigylem legjobban!...

A férfi közben ment utána; kísérte és gyönyörködött benne. Nagyon gyönyörködött és józanul, igen józanul, ahogy a régi kitanult műértők gyönyörködnek abban, amit mindjárt értékelnek is és felbecsülnek reális ítéllettel. - Pompás kis leány, gondolta magában Orgoványi, és mindjárt hozzátette: de - leány.

Ebben valami immunitást biztosító árnyalat volt, amin maga is mosolygott. A kis leány észrevette. Zavartan kérdezte: - mit nevet?

- Nem nevetek én, csak gyönyörködöm magában; inkább a lelkem nevet; lássa, milyen kis napsugár maga, hogy az ilyen vén ember is belemelegszik a nézésébe.

A kis tanítónő teljesen rendbenlevőnek tartotta a bókot és el is fogadta. Csak egy észrevétele volt ellene. Őszinte csudálkozással nézett a férfira, és mint aki nem engedi magát félrevezetni, tiltakozva kérdezte: *maga* vén ember?!

Igaz, hogy ebben a pillanatban a deres haján kívül minden fiatal volt Orgoványin. A szeme égett s a tartását megirigyelhatték volna a huszéves atléták is.

Fél óra múlva már régi ösmerősök - nem is: pajtások voltak. A kis leány olvadozva hallgatta a férfi minden szavát és ki nem fogyott a kérdeznivalóból. Mindent akart tudni. - Mennyi agancs! de furcsa... mondja, mi ez itt?

Egy mufflon-szarv kunkorodott azon a falitáblán. Orgoványi hümmögött. - Lássá, annak az esete a legérdekesebb, legbolondabb itt valamennyi többié között. Milyen különös, hogy éppen arra kíváncsi. Az egy vadjuhnak a trofeája.

- Hát most mondja el nekem azt az esetet szépen, hamar. Maga ide ül a divánra, én ide kuporodom a szőnyegre elibé. Oszť meséljen.

- Szerelmes voltam akkor, - kezdte a - férfi...

A leány felkapta a fejét. - Szerelmes volt? - kérdezte szinte féltékenyen.

Orgoványi elfojtotta a gyöngé mosolyt, amely az ajkára kívánczozott.

- Istenem, hát nekem nem volt szabad szerelmesnek lennem valaha?

Bözsí megértően bólintott. - Persze, folytassa. És ne hallgasson el semmit sem.

- Nagyon szerelmes voltam és elmentem vadászni a hegyek szakadécai közé.

A leány felkacagott. - Hát a szerelmes ember vadászik?

- Nekem muszáj volt, mert a szerelmem bálványát éppen ott láthattam s ott találkozhattam vele, minthogy ott lakott, ahová én vadászni mentem és az otlétemnek az ürügye az volt, hogy vadásszam.

Egyszer egy hajnali cserkészetemről hazafelé indulva, meglátok egy kiálló szirten egy felséges valamit, aminek nincsen párja sem égen; sem földön. Egy kései vadrózsa nyílt azon a bütykös, komor szirten. Isten tudja, hogy birt a gyökere belekapaszkodni a keskeny sziklarepedés erezetébe. Én ezt letéptem, gondoltam és elviszem - Neki! Olyan volt az a vadrózsa egészen, mint maga.

Bözsín végigborzongott valami. Lehunyta a szemét, úgy élvezte a mesét.

- Nekiindultam és kapaszkodni kezdtem. Nem lett volna nagy dolog; másforma sziklákat másztam meg én már életemben, de itt az történt velem, hogy amikor a vadrózsa után nyultam, letört a lábam támasztéka és abban a pillanatban el is vágódtam, mint a lisztes zsák. Eközben, hogy megfogódzhassam, mind a két kezemre szükségem volt; a puskámat tehát, féltett drága remek puskámat, el kellett dobnom. S ami akkor történt, az olyan, hogy ha a föld billió meg billió évekig forog: nem igen fog még egyszer megtörténni rajta. Mert a sziklához vágódó puskám elsült és a golyó éppen a szíven ment keresztül annak a mufflonnak, amely a szakadék tulsó oldalán ugrott fel az alacsony fenyőbokrok közt az én zuhanásomra. - Nem is akartam, mégis szíven találtam; - de a vadrózst csak azért is letéptem és elvittem - Neki.

A leány magához téregetett szorongásából, amit az eset élénk elképzelésére érzett. - „Nem is akarta, mégis szíven találta”, mormolta eltűnődve. És sokáig nézte a fekete mufflonszarvat.

Azután hirtelen felugrott és befutott a másik szobába, ahol még nem volt. Egyszerű berendezésű hálószoba volt az, ahol csak a sarokban levő nehéz selyemfüggöny keltette fel a leány kíváncsiságát. Odafutott s szétvonta. És akkor megállott, elpirult - elsápadt, a szívére tette a kezét s csak ennyit sóhajtott: Ó!

Egy fülke volt ott a függönytől elrejtve; egy csecsebecsés, gyönyörű kis fészék, ahonnan csak-ugy áradt a rózsailat. Egy finom faragványu rokokó asztalkán óriási rózsabokréta volt; mögötte széles, hófehér kerevettel, amely fölé mennyezet borult misztikusan. A fal kárpitján végig: rózsá - rózsá - rózsá, százféle változatban. Az egyik sarokban nagy álló tükör, a másikban diszes forgó toilletetükör ezüst keretben; mind a kettő olyan, hogy csak nő számára találhatták ki. Az egyetlen ablakon rejtelmes rózsaszínű üveg, amely a napvilágot hajnali pirkadássá varázsolja. Vastag puha szőnyeg az egész fülke padlózatán s a szőnyegen egymásra

dobált süppedő színes párnácskák, mintha valaki mindig csak a földön heverészne itt. S a falon, éppen a függönyös bejárattal szemközt, egy a megszólalásig élő festmény; egy fekvő, ruhátlan Vénusz, egy aranyhaju szirén, aki szemérmes megriadtsággal néz arra, aki nézi. A levegő megmozdul a függönylibbenéstől s attól a rózsailatnak tengerdagálya hömpölyög szét...

A kis tanítónő úgy érezte, hogy a szíve a torkában dobog. Ijedten ejtette el a függöny szárnyát, mire az egész látomány egyszerre eltűnt, mintha álom lett volna.

- Ki lakik itt? - kérdezte izgatottan, hideglelősen remegve. De maga is megijedt a vakmerőségtől. Hisz' ezzel a kérdéssel mindent elárult, amit a lelke fenekén gondolt.

Visszaszaladt az ebédlőbe; lekuporodott megint a diván mellé a földre és azt a festett Vénuszt látta, akarva nem akarva; a szeme elé kapta a kezét és újra tompán kiáltott fel: Ó!

Arra eszmélt, hogy a fejét simogatják és valaki megcsókolja a haját a halántéka mögött. Megriadtában is hallotta, hogyan szivja magába az a csókos száj a haja illatát. Az egész csak egy pillanatig tartott; azután szédülve hallgatta, hogy duruzsolja egy forró, mély férfihang: kelj fel kis leány, kelj fel...

Felugrott és levegő után kapkodva nyögte: Istenem - Istenem! én már megyek; nekem már mennem kell.

A férfi csak annyit mondott: hisz még nem is mondta el, miért jött.

- Majd!... majd megírom; ha megengedi... ugy-e megengedi? - Most nem lehet; nem bírnám;... de irok; és nagyon fogok örülni, ha maga is... vagy nem; - én nem is tudom már, hogy mit beszélek; hol is a kalapom, - a kendőm; - Isten áldja meg.

A szeme révedezve siklott végig még egyszer mindenre; amikor a csudálatos vakvéletlenségből lőtt mufflontrofeán megakadt a tekintete, gépiesen mormolta: „nem is akarta, mégis szíven találta”.

- Isten áldja meg; Isten áldja meg!

Ment sietve; ha birt volna, repült volna most innen; megszállotta valami különös félelem, amely nem engedte, hogy azt tegye, amire minden porcikája vágyott: hogy belehencseregjen azokba a kis színes párnákba ott a vastag szőnyegen és a nagy rózsabokrétát széjjelszórja maga körül, hogy olyanná váljék a fülke, mintha menyasszonyt várna, akinek a lába elé rózsát hint a vőlegénye...

Elment.

*

És most visszajött a levelével. Visszakérezkedett. Alig is várhatta már, hogy megint itt legyen.

Orgoványi mindent megértett. Azt is, hogy ennek semmi értelme sincsen, bármennyire simogatta is a hiuságát. Nemrégén mélabusan suttogta valakinek a fülébe: lássa, most már magára pazarolok mindent, amim még van; hisz maga egészen bizonyosan az én utolsó szerelmem. - És lám, lehetne még egy legutolsó - ...De hisz' ez - leány! - Mit csináljon vele? Irjon neki? Az rossz lehetne; veszedelmes; - nem jó a tüzzel játszani. Kedves frázisok nélkül lehetetlen lenne levélben válaszolni. Pedig meg akarta nyugtatni szegénykét; - hisz' elhatározta, hogy megteszi érte, amit lehet.

A kis íróasztalhoz sietett s megírt hamarosan egy táviratot: - „ügyében eljárók”, - punctum. Aláírta a neve kezdőbetűjével.

Arról a fülébe csendült az a riadt, csudálkozó, meglepetést eláruló felkiáltás, amelyet a kis leány akkor hallatott, amikor a váratlanul felfedezett bűvös kis fészekből kifutott. - Ó!...

Azt is hallotta az emlékezetével, amikor olyan rejtelmesen panaszosan suttogta utoljára: „nem is akarta, mégis szíven találta”.

Bizony nem akarta. - Vagy: ki tudja? Lehet az igazán, hogy ő, - *Ő!* - ne akarhassa Éva leányát megzavarni, nyugtalanná tenni; a maga képével tölteni meg az álmát?

Ej! De hisz' ez csak egy ártatlan kis leány!...

Becsöngette a cselédet s elküldte vele a táviratot.

Azután hamar átöltözött. Sietni akart most hazulról. Itt nagyon itt volt most vele valaki, aki elől pedig szinte szökött. S akire mégis annyira vágyott hirtelen, a levél hatása alatt, hogy ettől maga is megijedt.

Most nem birt volna öröme telni senkiben sem azok közül, akik mindig várták. Mindegyik mellett erre a levélre gondolt volna. És bolondul vágyott volna a kis leányra; a szegény kis tanítónőre, aki mindig órá gondol és akinek egy egész kenyér a legnagyobb boldogsága.

Még érzelmőssé válok, - dörögte restelkedve. Azután fogta a kalapját, meg a botját. - Menjünk ez egyszer férfiak közé; jót fog tenni, biztatta magamagát, mint aki keserű orvosságot vesz be.

És a kaszinóba indult.

PAPUCS.

Az öreg Dengelegi Jánosnak még hatezer holdja volt a Tisza mentén; a fiának már csak négy, az unokájának meg éppen csak kettő. Az öreg még igazi autokrata nagyúr volt, aki úgy élt a dominiumán, mint egy kiskirály. A saját akaratán kívül más urat nem ösmert. Az egész vármegye úgy táncolt, ahogy ő fűtyölt. Éppen csak az adósságainak nem tudott kedvére fűtyölni. Azok nőttön-nőttek, amíg úgy a nyakára nem nőttek, hogy a dominiumnak egy-harmadrészét szépen meg is ették. Többet is megettek volna belőle, de szerencsére meghalt az öreg úr, és így a fia, János, (minden elsőszülött Dengelegit Jánosnak kereszteltek,) legalább a megmaradt négyezer holdba ülhetett bele.

Csak hogy a második Dengelegi János szakasztott ugyanaz a nagyúr volt, amilyen az apja. Nemcsak az ősi birtokot örökölte, hanem az ősi virtusokat is, amelyek közé tartozott a pénz értékének nem ösmerésével járó szertelenség, udvartartásban, vendéglátásban, a bravurozás minden fajtájában. Ha volt valaha jogosultsága annak a közmondásnak, hogy az alma nem esik messze a fájától, hát «második János» ennek tipikus példája volt. A vége természetesen az lett, hogy vagy huszonöt esztendő alatt megint eluszott kétezer holdja, és amikor - szerencsére - ő is behunyta a szemét: a fiára, harmadik Jánosra, nem maradt több kétezer holdnál.

Ez a harmadik János, - aki lehetett ugyan akár a tizenharmadik is az ősi sorrendben, de mink csak a nagyapjától kezdjük a számítást, - egészen más ember volt, mint a közvetlen elődei. Ez is telivér úr volt ugyan, de hagyományos családi akaraterejét azzal mutatta meg, hogy komolyan szándékozott biztosítani az eljövendő negyedik János sorsát. Hisz az eddigi életök folytatása odavezetett volna, hogy az ő fia - ha majd lesz - a vármegye kegyelemkenyerére szorul valami hivatalban. Hajh, mert nincs rosszabb ajánlólevél a nincsnél és szegény embernek a szerencséje is szegény.

János ur tehát megállította a lejtőn a rohanást és elkezdett új életre berendezkedni.

Először is tanult, amit a többi János nem tulságosan cselekedett.

Elvégezte az óvári gazdasági Akadémiát (csupa tiszteletből mindig nagy A-val írta), s amikor onnan hazakerült, szívéből vetette rá magát arra a törekvésre, hogy az ősi birtokból hiányzó négyezer holdat visszaszerezze. És ha csak kettőt a négyből, vagy ha egyet; akármennyit, amennyit visszaszerezni bír; de rajta ne muljék; - ez volt egyetlen célja.

Azon kezdte, hogy nem a nagyigényű nemes familiákból választott feleséget, akinek nyáron drága fürdőzés, télen meg drága budapesti élet kellett volna s akinek minden naplopó ijafia-atyafia ott lebzelt volna nálok, amikor otthon vannak; - hanem elvett egy egyszerű polgárleányt, akibe ott szeretett bele Óváron s aki éppen az egyik professzorának szép, szende, virágszál-leánya volt.

Ezzel a lépésével mindjárt három nagy dolgot ért el. Először is azt, hogy a nemes familiák messze földön megnehezteltek rá és nem siettek vele meleg összeköttetést fentartani; tehát nagyon megcsappant a vendéglátás a kúriáján. Azután meg azt, hogy olyan igazi házas feleség volt mellette, aki minden takarékos törekvésében odaadással segítette. Végül pedig szerzett a kedves apósában alapos tudású inspektort, gazdasági orákulumot, aki ingyen járt a kezére mindenben, amiben az ő fiatal tudása még segítségre szorult.

Egyébiránt ugyanaz a tagbaszakadt robusztus ember volt harmadik János is, aki az apja, meg a nagyapja. Ugyanolyan sertehaja volt, inkább barna, mint szőke, - ugyanolyan erős bajusza nőtt; a szeme épúgy tudott villámlani bozontos szemöldöke alatt; és éppen olyan jó lovas volt,

mint akiktől mindent örökölt, kivéve pazarlási hajlamukat. Már a puszta megjelenése is elég volt arra, hogy a környezetét engedelmes alattvalóivá tegye. Ha a hangját kieresztette, azt lehetett volna hinni, hogy mennydörgés kezdődik; - csendes tüntetéssel szeretett erőmutatványokat produkálni, lehet, hogy megfélemlítésképen. Neki az semmi sem volt, hogy félkézzel emelgessen szekérrudakat, mintha sétatálcákkal játszott volna.

Mindenki úgy ösmerte, mint akit semmiben sem lehet hajlítani. Jóindulatu zsarnok volt. Félték is tőle, szerették is; amikor hajnalban kilovagolt a gazdaságba, ami mindennap megtörtént, ott már mindenkit a helyén talált. Senki sem mert volna indokolatlan mulasztást megkockáztatni.

A lova különösen illett hozzá. *Pardon*-nak hívták, ami onnan eredt, hogy amikor János ur eleinte, az iskola-lovaglásai idején, megtörte a nagyvérű állatot, mindannyiszor pardont kiáltott, ahányszor suhogó nádvevesszőjével végigvágott rajta. De rá is szoktatta az engedelmességre. Ha leszállott róla s a kantárszárat a nyakába dobta, a nagy dromedárló meg sem moccant többet. János úr elmehetett akármerre. Hanem amikor a szokott módján, két ujját a szájába dugva, fülethasogatóan füttyentett, akkor Pardon árkon-bokron ott termett mellette.

Ha valaki megpróbálta, hogy ilyen várakozása közben nyuljon Pardonhoz, az akaratos ló annak nekifordult s visszajáról olyat rugott rajta, hogy holtáig emlegethette. Erre is a gazdája tanította meg.

Igy azután nem is kellett tartani attól, hogy *Pardont* „elkötí” valaki. Vigyázott ő magára. Még a tanyai kuvaszok, meg a nyájörző komondorok is eloldalogtak a közelségéből. Egyiknek-másiknak volt már tapasztalata arról, hogy milyen meglepetés járhat a körülötte settenkedéssel.

*

A gazdaságban úgy ment minden a maga rendjén, mint a karikacsapás. De valami hiba mégis esett a János ur számításában. Még pedig öreg hiba.

Amikor a gólya meghozta a várvavárt *elsőt*, az bizony nem fiu volt, hanem leányka. Igaz, hogy gyönyörű kis tündérleányka, akinek olyan aransárga finom haja volt, hogy szinte be lehetett volna fonni, - de mégis *csak* leány. Annyira hasonlított a mamájához, hogy János ur, aki fiut várt, ezért megbocsátott neki. Hisz majd csak megérkezik a trónörökös, aki késett. Igazi nagy örömét akkorra tartogatta.

De a sors szeszélye kiszámíthatatlan. Amilyen hamar lelibbent az égből ez az első kis szárnyatlan angyal, annyira nem volt sürgős a dolog negyedik Jánosnak, aki magafeledten lubickolt valahol abban a vizililjomos napsugaras titkos tóban, ahonnan a gólyák az ilyen kis emberporontyokat kihalászni szokták.

A kisleány után nem következett több ajándéka a jó Istennek. Egyik esztendő telt a másik után és János hiába várta vissza a hűtlen gólyát. Be kellett érnie a kis leányával, az egyetlennel, aki nem félt tőle, akárhogy ráncolgatta is a homlokát. Ez bizony megtépázta a bajuszát és cuclinak nézte az orrát, amelyet János úr alig birt tőle megmenteni. A nagy darab ember úgy kacagott ilyenkor, hogy rengett bele a ház.

Később ez a kis leány lovagolt a térdén; még később ez hordta neki a virágokat minden áldott nap, amig virágok voltak. Vele ment János ur vasárnap a templomba; ez a kis Hófehérke volt körülötte a szép tiszta napsugaras élet.

János úr kezdett lassankint belenyugodni a megváltoztathatatlanba.

A leánya közt, meg a gazdasága közt oszlott meg az élete.

Ha Pardont elfárasztotta az órák hosszát tartó lovaglással, akkor sietett haza, hogy a kis leányával mulatozzék.

Dehogy adta volna városi nevelőintézetbe! Tartott neki olyan nevelőnőt, aki mindent tudott, ráadásul még zongorázni is, meg nyelveket is és a kis leányba tölcserrel öntötte a maga sokoldalú tudományát.

Repültek az esztendők emellett és János urat egyszer az a meglepetés érte, hogy amikor a vasárnapi misére indulóban a leányát kereste, egy hosszuruhás gyönyörűségi úri dáma röppent a nyakába.

Vitte, büszkén, karonfogva! Hogy bámultak az áhítatos népek! Nagyon tetszett a dolog János úrnak és hazafelé menet úgy udvarolt a saját kisasszony-leányának, hogy majd lement a könyökéről a bőr.

Amikor másnap reggel kilovagolt a kaszásokhoz, szórakozottan engedte Pardont, hadd lépegessen úgy, ahogy neki tetszik. Nem itt volt az esze. Arra gondolt, hogy ime, nagy leánya van, akit előbb-utóbb oda kell majd adnia valami tolakodó fráternek, aki erővel érte jön.

Szinte megijedt ettől a muszájtól, amely ellen még az ő nagy ereje és akarata is hiábavaló volt.

Nem is akart most tovább foglalkozni ezzel a dologgal. A fasorban leszállott a lováról, hogy ne kelljen átbujkálni az akáclombok tüskéi között s lovaglókorbácsát suhogtatva ment a kaszások felé.

Ott már megelőzte valaki. A fiatal ispán jött eléje és köszöntötte.

- Adj Isten Ferkó! (Ez a bizalmas hang onnan eredt, hogy a fiatalember is Óvárról került ide, mégpedig a Dengelegi apósa különös protekciójával, aki arról biztosította a vejét, hogy ez a fiatalember az Akadémia szemefénye volt s még sokra fogja vinni; az ispánoskodása is csak olyan ideiglenes gyakorlatozás az alföldi gazdaságban.) - Hogy folyik a munka? Lesz-e sok szénánk, he?! - kérdezte a főgazda.

- Minden lesz, hála a magyarok Istenének, ontja a föld az áldást...

János úr felmarkolt egy csomó friss szénát és elkezdte szagolgatni. Beledugta a fejét a füvek és virágok illatos keveredésébe s nagy lélegzettel szivta magába a kakukfű tömjénes párázatát. Azután továbbindult a rozstábla felé, amely már-már az aratást várta. Rengeteg kalásza magasabbak voltak a legmagasabb férfinál. Maga János úr sem látszott ki közülök.

Annyira meg volt elégedve, hogy nagy jó érzésében rá akart gyujtani. A zsebéhez kapkodott.

- Teringettét, otthon hagytam a szivartárcámat. Nincs véletlenül egy szivarja, öcsém?

- Munkaközben sohasem dohányzom; a cseléd az úrról veszi a példát, - mondta az ispán. - De ha parancsolni tetszik, felülök Pardonra és egy-kettőre itt leszek a tárcával.

János ur mosolygott. Tetszett neki a „lecke”, amelyet a legénytől kapott a dohányzás dolgában; de még jobban mulatott azon, hogy hogy bír majd Pardonnal.

- Próbálja meg - biztatta gonoszul.

- Tessék csak a boglya mögé huzódni, hogy csak engem lásson Pardon.

János ur kíváncsian engedelmeskedett.

A következő pillanatban éles füttyentést hallott, éppen olyat, amilyennel ő szokta Pardont hívni.

A boglya mögül kikukucskálva látta, hogy Pardon áttör az akácsoron és vágatva fut oda, ahonnan a füttentést hallotta. Az ispán előtt megállott.

Ferkó odalépett hozzá és szépen nyugodtan a nyeregbe pattant. János úr elképedve kiáltott fel a boglya mögött.

- Ne tessék előjönni, - szólt rá a legény - mert akkor nem fogad szót nekem.

Sarkantyuba kapta a nagy lovat s elvágatott.

- Fene jól ül rajta - dörmögte János úr, nem birva a csodálkozásával. Még akkor is egyhelyben állott, amikor a legény meghozta a szivartárcáját.

- Hallja-e, ebadta, hát ezt hogy csinálta?!

- Régen próbálgatom, kérem szépen. Ugyanugy, ahogy „csinálni” tetszik. Pardon már engem is megszokott.

- Nohát akkor gyújtson rá - mordult egyet János úr, miközben azt gondolta: fene legény ez mégis.

Az ispán illedelmesen kivett egy szivart az odakinált tárcából s az oldalzsebébe dugta.

- Köszönöm szépen, majd otthon, ebéd után...

*

János úrnak otthon más gondja volt, mint a szivarozás. Mindenféle hivatalos jellegű dolgok vártak rá. Levelek innen-onnan; meghívás a közigazgatási bizottságba; vételajánlat az idei termésre, az ármentesítőgyűlés bejelentése; csupa komoly ügy, ami mind nem volt neki olyan sürgős, mint az, hogy mielőbb megölelje hosszuruhás kis nagyleányát.

Ebéd közben elmondta, hogy járt Pardonnal, meg Ferkóval. - Az ebadta kölyke lefőzött!

Maga kacagott az eseten legjobban. Azt bizony nem látta, hogy Erzsike milyen ragyogó szemmel és piros arccal leste a szavait.

Vasárnaponként az ispán hivatalos szokott lenni ebédre az uraságnál. János úr eleinte az apósa kedvéért tüntette ki ezzel, de lassanként már maga is szívesen látta az eleveneszű fiatalembert a társaságában. Amikor magokra maradtak, el-elmondogatta: - Ebből még lesz valami; nagyon ügyes fiu.

De ezentul olyan vasárnapok kezdtek következni, amikor nemcsak ez az egy megszokott vendég ült az asztalnál, hanem mások is, akiket János úr felváltva invitálgatott meg.

Fiatalemberek voltak azok a környékről. Mindegyik házasulandó, aki ígért valamit a jövőjével. - Anyus mindent megértett s hallgatott. Ugy tett, mintha nem is sejtené, mi lappang a hirtelen változás mögött az ura vendéglátó kedvében.

De nem sokra mentek a háztüznézők, mert a szüret is elmúlt, azután a tél is, meg az új tavasz is, és ahányszor János úr tapogatózni próbált a hölgyeknél, hogy ez vagy amaz a legény hogy tetszik nekik, mindig csak langyos választ kapott.

Erzsikének nyilvánvalóan egyik sem nyerte meg a szívét. De ezt János úr nem tartotta olyan multhatatlanul szükségesnek. Majd megszereti az urát, ha a vőlegénye nem is ideálja.

Elhatározta, hogy majd ő fog választani a kérők közül, ha már a leánya nem találja meg köztük az igazit.

Egy vendégjáró vasárnapon, amikor este már mindenki elment s a kis család egyedül maradt, megszólalt János úr.

- Erzsikém, ma megkérték tőlem a kezdet s én odaigértelek.

- Tudom, - mondta a leány nyugodtan. - Várday megmondta. Pedig figyelmeztettem rá, hogy hiába.

János úr heves mozdulattal kapta fel a fejét.

- Hiába?!... És miért hiába, ha kérdeznem szabad.

- Mert nem szeretem, csak ezért.

Ebben a rövid felelésben benne volt a Dengelegi-féle határozottság. János úr érezte, hogy ez ellen nincsen apelláta. Mégis megpróbálta, hogy az övé legyen az utolsó szó.

- Fiaim (ez már a feleségének is szólt, aki mostanig hallgatott), Várday messze környéken a leggazdagabb és legkeresettebb fiatalember. Nagyon kedvemre való. Szép jövő vár rá. Ez a házasság máris annyi volna, mint a Dengelegi-birtok elszakadt részeinek a összekapcsolása...

A nagyasszony szelid elszántsággal most először hallatta a hangját:

- De ha nem szereti.

János úr feléje fordult s meglepetten csodálkozott.

- Mama, hogy jut eszedbe, hogy velem vitatkozzál? Ezt nem szoktam meg.

- Nem is vitatkozom én veled, édes uram. Te vitatkozol mivelünk.

A hatalmas nagy embernek tátva maradt a szája.

- Ééén?... tiveletek?! Ééén?

- Na igen, mert ebben a dologban mink már határoztunk.

János úr úgy elkezdett kacagni, hogy a poharak az asztalon mind összecsendültek.

- Apuskám, édes apuskám, hát te nem szerelemből házasodtál? - szólott a nagyasszony és finom kis kezét gyöngéden, tette rá az ura vállára.

- Én!... Én, az talán más. Én férfi voltam és azt tehettem, amit akartam.

- Dehogy tehetted, lelkem. Ha én nem akartam volna hozzád menni, hiába akartál volna engem elvenni.

János urba belerekedett az ellenmondás.

- Ez igaz, - dörmögte a vállát vonogatva.

- Mert lásd, drága uram, kettőn áll ám a vásár. Nemcsak a vevőn, hanem az eladón is.

- Mit szólasz te mindehhez, kis leányom? - kérdezte János úr a leányát, nem minden csipősség nélkül.

- Azt apuskám, hogy édesmamának igaza van. És hogy te tanitottál meg engem arra, hogy minden Dengelegiben hajthatatlan akarat lakik.

János úr odáig volt.

- Nézze meg az ember, ezek a saját fegyvereimmel harcolnak ellenem!... De te, kis béka, hisz neked, mint leánynak és kiskorúnak, nem lehet az apáddal szemben akaratod!

- Hát ha fiúsítottál volna, ahogy akartad és ha egyszer majd nagykoru leszek?

Dengelegi már csak kacagott. Erre is ő „tanította meg” a leányát. Hogy milyen jól emlékeznek ezek a nők arra, amit elfelejteni nem akarnak!

- Egyelőre most arról beszéljünk, hogy más kérőd van-e talán, aki Várdaynál jobban tetszik?

- Van, - mondta anya és leánya egyszerre.

János úr nem tudta, melyikre meredezzen tágra nyílt szemével.

- És ti ezt nem mondtátok nekem?

- Nem kérdezted, drágám, - felelt a mama.

- Meg egy kicsit féltünk is, - folytatta a leány.

- Ó, ó, egy Dengelegi, aki fél! - szörnyüködött János úr félig bosszusan, félig tréfásan.

- Na, nem olyan nagyon, - kiáltotta Erzsike és az apja nyakába ugrott, elkezdte ölelgetni.

- De most már beszélj ám, te fruska, különben meg nem köszönitek...

- Beszéljen anyuska, - biztatta a mamáját Erzsike.

- Ugyan-ugyan, hát mi van abban! Ferkó meg Erzsike szereti egymást, mit kell arról olyan sokat beszélni.

Dengelegi most már felugrott és lerázta magáról a leányát.

- Megbolondultatok? - kérdezte olyan hangon, mintha nem hinne a saját fülének.

Most már anyus is felkelt s ráfolyondárkodott az urára.

- Ne haragudjál, édes lelkem jó uram; nem akarunk mi titkolózni; nem is akarunk te nélkül semmit sem. De az a te „kérőd” nyílt színvallásra kényszerített. Mink vártunk volna még, amíg Ferkó meg nem kapja a tanári állását az Akadémián, amelyre pályázott. Az édesapám nagyon biztat vele, hogy elnyeri. S ahogy te elvetted a tanár leányát, tanárnak adod te is a magad leányát; ahhoz, akit szeret.

Dengelegi összeapta a kezét.

- Kész összeesküvés! - kiáltotta.

De rögtön magához rántotta a két nőt, akik alig birtak lélekzeni a karja között.

- Azt mondom nektek, - robbant ki belőle, - hogy beszélhetnétek akármit, ha magam is nem tudnám, ki ez a ti megbűvölőtök. Kivülem az egyetlen, aki meg bírja ülni Pardont; és még magamat sem véve ki, az egyetlen, aki munkaközben nem pipázik... Hanem most mit mondok én annak a Várdaynak?... Jól van no, vállalom, hogy - papucs alatt vagyok, akin asszonyok uralkodnak, vagy talán nem igaz? - tette hozzá mosolygó jókedvvel.

Boldogan ölelkeztek össze mind a hárman.

AZ ALMA MEG A FÁJA.

Boros Gáspár gazd'uram gyümölcsöskertjében a fehérbokrétás fák már kezdtek elvirulni.

Virághólepte ágaikról egyre hulldogált a bársonyos meleg pihe, amelytől a fák alja úgy megfehéredett, mintha lágy hó borítaná.

A havas fonnyadás közt csak az almafák voltak teljes pompájokban.

A bágyadt szűzfehérség mellett a sok ringó-rengő almavirágról édesen mosolygott a diadalmas élet.

A kicsattanó bimbók mintha ici-pici tündér-gyerekek ici-pici bölcsői lettek volna.

Felettök részeg lepkék bukdácsoltak a levegőben.

A girbe-görbe almafák Tündér Ilona menyasszonyi köntösében diszlettek s a világ szépségversenyén elvitték volna az első díjat.

A tavasz gyönyörűt álmodott s amikor valóságnak akarta látni az álmát, megszületett az almavirág.

A rózsa beleszeretett a liliomba s ahányszor egymást megcsókolták, annyi almavirág lett belőle.

S ez a temérdek almavirág most mind itt szövődött magyar nemzetiszínü napernyővé a Boros uram gyümölcsöskertjében.

A fű zöldje, meg az ég kékje átkukucskált egymáshoz az almavirágos napernyő résein.

Mintha fehér bárányfelhők ereszkedtek volna le a görcsös almafákra s aztán a hajnal piros sugaraí ott feledkeztek volna rajtok.

Az almavirág vérrel meg tejjel festett ajkáról vadrózsaillat pihegett szét a kerten.

*

Boros uramnak ebben az almavirágos tavaszban telt legnagyobb öröme s hogy a saját telkén élvezhette, attól csordultig volt a szíve elégedettséggel.

Ilyenkor még a templomba sem lehetett elcsalni vasárnap délután, amikor tudniillik ráért, hogy a kertjében gyönyörködjék.

Csak hadd menjenek templomba az asszonyok, akikkel sohasem tudja az ember, hogy hányadán van. Nekik mindig akad ügyes-bajos elintézni valójok a türelmes égiekkel; kiváltképpen azzal a jóságos szent Antallal, akinek valamennyi szent közt a legtöbb dolga van velök.

Boros uram legalább így vélte és el is küldte hűséges életpárját az Istenházába, ahol megpihentethette egy kicsit a nyelvét. Templom után ugyis kiül majd a többi feketekendős öregasszony közé, a házak elé kirakott padokra és nézegeti a pruszkos begyes kacarászó pávagalambokat, a falu leányzóit, akik körül a legények viháncolnak. Gazd'uram inkább kiment a kertje közepén gubbaszkodó méhesbe; ott letelepedett a lócára s széles hátát a deszkafalnak vetve, csudálta az előtte pompázó remekséget.

Hallgatta, hogy zúgnak a kaptárok, hogy döngicsélnek a méhecskék, miközben a nektáros kelyhekben dőzsölnek. Az egybeolvadó zümmögés mintha messziről erre szálló halk harangkondulás lett volna, szakadatlan imárahívással. Gazd'uram lelkében visszhangja támadt az el-

képzelt harangszónak s ettől az érzéstől minden földi dolog iránt engedékenységgel szállotta meg.

Mialatt a pipáját tömögette, elkalandozott az egész életén, amelynek alkonyatra fordulását lassankint már érezni kezdte.

Visszafelé tekintve, olyan rövid az élet útja, hogy az ember azt hinné, minden csak tegnap volt. Lám, alighogy egy jókorát rugaszkodott idáig legénykora óta s már neki magának is nagy legényfia van, akinek előbb-utóbb át kell engednie tulajdon élete folytatását.

Igy van ez emberrel, állattal, növénnel mindennel. Az öregek elmennek s az utódaik a nyomdokaikba lépnek. Ez a dolgok rendje s mert Istentől való rend, tehát a legjobb is.

A fia már betöltötte a huszonnegyedik esztendejét, itt volt az ideje, hogy megházasodjék. Mert a pár nélkül levő legény vagy mamlasz, vagy elkurafisodik és soha sincs ott az esze, ahol lenni kellene. Csak még ezen a nagy dolgon segítse át a gyereket okosan; a többit azután önelküle is elvégzi vele a jó Isten.

Bizonyos, hogy a legény most is ott illegeti magát a leányok körül s talán már meg is pörkölődött a szíve valamelyik tüzesszemű fruska boszorkánynézésétől.

Idáig jutott Boros uram az elmélkedésével, amikor hirtelen megpillantotta a fiát, aki futvást jött az udvar felől, nekiszaladt a gyümölcsös sarkába ágyalt virágostáblának s a tarka tulipánokat meg a szemérmes árvácskákat ugyancsak szaporán kezdte dézsmálgatni.

- No lám, ez sem a templomnak lesz, - állapította meg gazd'uram, és magában morfondírozva tette hozzá: - Már csak rászólok, különben az egészséget lelegeli.

Öblös hangon mordult fel:

- Bandi te!

A legény meglepve vágódott haptákba. Egyedül vélvén magát, ugyancsak nyakló nélkül feküdt neki a nagy aratásnak, s most azt sem tudta zavarában, hogy melyik lábára álljon.

A jól ösmert hang felé fordult s a markában szorongatott szakajtókosárnyi virágot ügyetlenül lóbálta; azután mintha nagyon megörült volna az apjának, úgy kérdezte:

- Hát kend itthon van, apámuram?

Boros hallatlanná tette a gyanus nyájaskodást és rászólt a legényre: - Gyere csak egy kicsit!

Bandi egy-kettőre mellette termett és tulipiros arccal kezdte kínálgatni neki a bokrétáját:

- Fogja, édes apám, tessék.

Gazd'uram csudálkozva vette el a virágot.

- Köszönöm, köszönöm... ámbár se névnapom, se' születésnapom, tán annak adnád inkább, akinek összeszedted. - Kinek szántad, mondjad?

Letette a bokrétát balról maga mellé a lócára, jobb felől pedig helyet szorított a legénynek s biztatta: - Ül le fiam; ugyis terajta járt az eszem; beszéljünk egy kicsit. - Nahát, kinek szántad?

Bandi úgy ereszkedett le a lóca végére, hogy minél könnyebben felpattanhasson róla. Ezt a vallatás gyanuperével érezte szükségesnek.

- Kinek? - felelte egy kicsit dacosan, - hát Kovács Anicának.

Boros uramnak eszébe jutott, hogy a minap már mondott neki az anyjuk valamit; emlegette, hogy a fiu akörül a zsellérleány körül legyeskedik. Biz erről azóta, sok más dolga közt, végkép megfeledkezett.

- Mondd csak fiam, - kérdezte szeliden, - mit akarsz te azzal a Kovács Anicával?

Bandiből egyszerre olyan más ember lett, mintha kicserélték volna. Bátran mondta:

- Azt akarom, hogy el akarom venni, édesapám.

- Hm, no, - hogy *akarod*?! - nyújtotta el a szót Boros gazda. Talán csak *szeretnéd*. Hát így mondd, ha már mondod, hékás, pajtás.

A legény nem szokta meg, hogy az apjával feleljen, hallgatott.

- Avval pedig mindenképen baj van, - folytatta az apja. - Mert Kovács Anicát hiába akarod elvenni. Nem miközénk való. Nincstelen ember leánya s még arra is rászorulhat, hogy szolgálatba álljon. Ki tudja, merre sodorja az ilyet a szél. Van itt akárhány különb leány, akivel szívesen áldalak meg.

A legény arca elborult, de türtőztette a nyugtalanságát.

- Majd meggondolja azt még édes apám. Tudom, hogy szereti egyetlen fiát...

Boros közbevágott s közben rántott egyet a vállán.

- Az is igaz, hogy egyetlen fiam vagy; az is igaz, hogy szeretlek; de éppen ezért nem engedhetem, hogy bolondot csinálj. Hová gondolsz?! - pattant fel hirtelen, - hisz semmitek sincsen; csak nem kívánnád talán, hogy a kedvetekért a szememet behunyjam?

A legény hevesen rázta meg a fejét; de nem szólhatott, mert az apja lefogta, nem engedte beszélni.

- Hallgass csak ide, te Bandi! Hadd mondjak el neked valamit. Azután jobban megértesz mindent; hogy miért vigyázok úgy rád is, magunkra is.

A legény engedelmesen hallgatott.

- Azt tudod fiam, ugy-e, hogy amit itt magad körül látsz, az a ház odafent, az udvaron, meg ez a kert a méhessel, meg a határban az egész telek, mind az én kezem munkájából került. De nem is egészen jól mondom; mert nem hagyhatom ki az anyádat; hisz több mint huszonöt év óta van mellettem mint hűséges párom, aki kezdettől fogva együtt dolgozott velem. Elmondom neked, fiam, hogy kezdtük és hogy jutottunk odáig, ahol vagyunk.

Feltolta a kalapját. Széles, sima, erős homloka fehéren világított barna arca fölött.

- Amikor az anyádat elvettem, szegényebb voltam a templom egerénél. Az anyád jómódu gazdaember lánya volt; de megszeretett és gondolkodás nélkül mellém állott. Kitagadva indultunk neki a világnak. Fészket rakni nem birtunk; megpróbáltuk a kezdetet legalól, napszámos munkával, máról-holnapra élve. Volt ugyan a szülőfalumban egy szélütött rokonom, akinek a viskójában meghuzhattuk magunkat: de munkára el kellett járnunk mindenfelé, ahol munka kínálkozott.

Nehéz idők voltak. De amit én egyszer elkezdtem, attól nem ijedtem meg többet.

Olyanok voltunk, mint az ég madarai. Azokkal sem törődik senkisé.

Nem volt egyebünk, mint a fiatalságunk, az egészségünk, meg a két erős munkás kezünk.

És mégis boldogan folyt az életünk.

Csak énnekem volt mindig valami titkos lelkifurdalásom az édesanyád miatt. Ezért a cigány-életért én voltam felelős. Ezen változtatni kellett. Mindenáron fészket akartam rakni s éjjel-nappal azon törtem a fejemet, hogy ezt a célokat hogy érjem el.

Egyszer, amikor holtra fáradtan dőltünk le este a pokrócpaplanos szalmavackunkra, félálomban azt kérde tőlem a feleségem: hallottam-e, hogy a törzsöki uraság, akinél a múlt évben aratómunkán voltunk, sokat vesztett kártyán, és most vagy eladja, vagy bérbe adja a birtokát. Meg is mondta, hogy az az uraság mennyit vesztett; meg hogy ki akarja a földjét kibérelni. Ezek az asszonynepek mindenről szoktak tudni. Az anyjukom azután nyomban el is aludt, de én nem bírtam a szememet lehunyni. Egyre azon lázadtam magamban, hogy lám, milyenek ezek a mi uraink! A jó Isten a tenyerén hordja őket; földet ad alájok; életök fogytaig boldogok lehetnének, s ők jobban szeretik a kártyát, a bort, meg a cigányt, mint az istenáldotta földet, amelytől olyan könnyen meg bírnak válni, és nem szakad utána a szívek. Én meg, aki földhözragadt semmi és senki vagyok, beletenném a földbe az egész lelkemet. Pedig az a rög, amelyet másnak turok, nekem olyan elérhetetlen, mint a csillagok az égen. A szívemre szaladt a vér arra a gondolatra, hogy: ha *én is* bérelhetnék valahol egypár holdacska földet! hogy kapaszkodnám abba a tiz körmömmel; még a fogammal is, hogy ki ne ránthassák többet alólam! Ezek a mi földesuraink meg, ha rosszul jár a kártyájok, a legelső jött-mentnek odaadják az apjuk örökségét; s ha még az sem elég, akkor elmennek hivatalt kunyorálni, hogy mások rugdossák őket.

Fiam, én szolgáltam valaha egy olyan földesurnál, akinek mindenét dobra verték. Tudom, mi folyik itt, ebben az országban. Az alatt a huszonöt év alatt, amióta tűzzel-vassal verem magamat a semmiből előre, féltucat földesurat láttam úgy tönkrement, hogy a birtokából kiment mindegyik, de vissza oda nem tért közülök egyik sem. Ha végignézek ma ezen a vármegyén, alig látok földet, amelyen a régi gazda az úr. Fogy a magyar a magyar földön; pedig beszélhetnek nekem, hogy ezért, meg azért; hisz magam vagyok élő tanuja, hogy aki megfogja a munka nyelét, annak nem muszáj, nem lehet elpusztulni; annak boldogulnia kell.

Akkor este az a béreltéstörténet egészen megzavart. Nem bírtam elaludni. Valami rettentő szomszédosság égetett a földért. Csak *én is* bérelhetnék legalább! Csak egypár holdacska földet! amelyen megmutathatnám, hogy kell bánni a földdel; hogy kell szeretni a földet! Megesküdtem magamban, hogy most már nem nyugszom addig, amíg nekem is nem lesz földem. Nem bírtam beletörődni abba, hogy egész életünkön át robotosok legyünk. A *magam* ura akartam lenni, török-szakad!...

Boros Gáspár itt rövid szünetet tartott. A visszaemlékezés hevítette. Az arca piros volt. A hangja meg, mintha prédikált volna, úgy csengett.

- Csak a *föld!* a *föld!* - kiáltotta, - nekem csak az kellett. A nap égetett bennünket. Az eső ott vert, ahol utolért. A szél innen is tépett rajtunk egyet, amonnan is. Nem törődtünk mink semmivel sem. Dolgoztunk, dolgoztunk, szakadatlanul dolgoztunk. A fogunkhoz vertünk minden garast. Amíg csak annyink nem volt, hogy bérbe vehettünk egy ötholdas árvatelket.

- Fiam! öt hold! egy világ! amelyen mink voltunk az urak!...

Ragyogott a szeme, amikor a mellét düllesztve, kiáltotta:

- Én sohasem voltam részeg, fiam; mindig vigyáztam a józan eszemre, meg a becsületemre; de akkor részegséget éreztem. Az volt csak az érzés, amikor az első kapavágást, az első ásónyomot tettük - a *magunkén!* Mert az már egészen olyan volt. Hisz' senki sem parancsolt többet velünk. Nem volt más urunk, csak a magunk szabta kötelességeink. Meg a jó Isten, aki velünk volt.

A föld a telekkönyvben a másé volt; de *én* dajkáltam, *én* gondoztam, *én* foglalkoztam *vele*, - és *én* borultam le rá, mintha az anyám ölébe hajtottam volna a fejemet. *Nekem* termett az a föld! nekem szült, amikor termett; és a termés apja *én* voltam, aki a földet turtam érte! Nincs annál igazibb szerelem, fiam, mint amit a föld iránt érez az ember. De a földet másképp kell szeretni, mint minden egyebet a világon. A földet munkával és verítékkal kell szeretni; mert a termését csak nehéz munkáért adja. A föld számonkérő birája annak, aki élni akar belőle. A hanyag munkásnak rosszul fizet. De aki beleteszi a lelkét, az erejét, arra ontja az áldását. S azon az öt holdon már a mi verejtékünk pótolta az esőt.

Igy kezdődött a mi gyönyörű életünk, édes fiam. A szabad független életünk! És akkor megint eszembe jutottak azok, akiket a föld tart el, a föld tesz urrá, és ők mégsem szeretik a földet. Hűtlenek lesznek hozzá s akkor a földet elveszítik. Mert a föld nem csélcsap szerető, hanem igaz hitves, akit meg kell becsülni... Az volt a boldogság, amikor a pitymallattal ébredve elkezdtem magamnak parancsolni: - Hallod-e Gáspár, ma ezt végzed, meg azt végzed; lekaszálod a lucernát, széthasogatod a tuskókat, vizet hordasz az asszonynak a mosáshoz, gondozod a tehénkét, meg a malacot; most egy, kettő, lódulj!

És Gáspár lódult. Meg nem állott, amíg a nap le nem ment. De csak a saját akaratának fogadott szót. Nagyobb ur volt a királynál, mert az, szegény, nem élhet úgy, ahogy neki tetszik; sőt az egész ország gondja nyomja; Boros Gáspárnak meg csak Boros Gáspár parancsolt. Fiam, csak az az igazi élet, amelyet a föld ad!...

A legény csak úgy falta a lelkes mondásokat, amelyek egytől-egyig a szívéig hatottak. Az apja jó jelt látott ebben és még nagyobb hévvel folytatta:

- Alig telt egypár év és már nagyobb fába vághattuk a fejszénket. Husz holdat béreltünk. Ahhoz már cselédet kellett tartani. Jóság is kellett hozzá. Kezdünk tollasodni. Az következett belőle, hogy a husz holdas bérletből hamarosan negyven holdas lett.

- No, akkor megvettem itt ezt a belsőséget, amelyen csak egy leégett viskó állott.

Sem éjjelünk, sem nappalunk nem volt, amíg annyira nem jutottunk, hogy felépítettük a házunkat. Kapartuk a föld hátát a körmünkkel. Meg nem pihentünk teljes husz éven át. És eközben megszereztük odakint a tanyát, - iszen erről te már magad is tudsz.

A legény csak bólintott. Látta, hogy az apja még hátra van a javával. Szótlanul várt.

- És most, - kezdte újra az öreg Boros, - amikor telkes gazda vagyok, s ha az Isten tovább is megsegít, maholnap rám csufolódhatják az irigyeim, hogy *«aranyparaszt»*: te keresztül huznád minden számításomat, minden reménységemet azzal, hogy nincsetlen asszonyt hoznál közénk? Két családra kerestetnél velünk? visszaejtenél új kezdésekbe, új küzdelmekbe? Amikor pedig akármelyik jó módu leányt is megkaphatnád, aki hozna a házhoz! - Ezt az áldozatot nem kívánhatod tőlünk édes fiam!...

Bandi megérezte, hogy most ő rajta van a sor. Szeliden szólalt meg:

- Nem is kívánom, édesapám.

- Akkor hát meggondoltad! - harsant fel gazd'uram kitörő örömmel.

- Csak azt gondoltam meg, hogy elveszem Kovács Anicát. Nagykoru vagyok és arra fordíthatom a szekerem rudját, amerre jól esik.

A méhzugásokozta távoli harangszó úgy csendült a Boros Gáspár fülébe, mintha azt a sok-sok harangot valamennyit félreverték volna.

- Te bolond, te! - csüggedezett, és dacosan pattant fel: - Hátha én akkor leveszem rólatok a kezemet és semmitsem adok nektek?! Ha azt mondom: le is ut, fel is ut, nálam nem lesztek, velem nem esztek, itt nem rendelkeztek; csináljatok, amit akartok! Próbáljátok meg a nehéz életet minden hercehurcájával.

A legény nyílt tekintettel nézett az apjára.

- Egyebet sem akarunk, édesapám. Nem gondoltunk mink arra egy percre sem, hogy apám-uramék tartsanak el bennünket. Van nekem két erős karom; de van a jövődöbelimnek is. Ugy kezdjük majd, ahogy magok kezdték. Nagyon jó példát adott apámuram. Én meg a fia vagyok. *Az alma, amelyik nem esik messze a fájától!* Ugyis mindig azt mondja édesanyám, hogy szakasztott mása vagyok kendnek, mintha úgy köpött volna ki erre a világra.

Boros Gáspár tágra meredt szemmel bámult a fiára. Roppantul tetszett neki ez a beszéd; de valami furcsa megszeppenésféle is támadt miatta a szívében.

Az a két erős kar! persze-persze... ebben nincsen hiba. De mi lesz a gazdasággal, ha az a két erős kar, amelynek a nyoma már mindenütt rajta van, ott hagyja és másfelé veszi a munkáját? Pedig éppen azt remélte, abban bizakodott, hogy ha ő majd nem bírja, (bizony, már sem bírta!) akkor a nehezét vállalja a fia, aki nélkül ugyis hiába való volna minden, még az élete is, amelynek nem látná többet sem célját, sem értelmét. Csak most tudta igazán, hogy mennyire kell ide az a két erős fiatal kar.

De még tele volt azzal a nagy akarattal, amelynek minden eddigi sikerét köszönte. Még nem adta fel a harcot. Volt még egy nagy ágyuja.

- Hát akkor mi történik, ha az a - *jövendőbelid*(!) megunja melletted a dicsőséget, a szegénységet és kedvetlenkedik, zugolódik; megkeseríti az életedet; talán itt is hagy? mert hisz' bizonyos, hogy mást várt, mást remélt...

A legény mosolygott.

- Mondja, édesapám, kedvetlenkedett az édesanyám maga mellett? El akarta hagyni valamikor?

Gazd'uram elképpedt. Méltatlankodva fortyant fel:

- Azt ugyan nem tette. De mink nagyon szerettük egymást; éltünk-haltunk egymásért...

Bandi bátorságra kapott, vigan biztatta az öreget:

- Akárcsak mink! Ugy teszünk mink is, ahogy magok. Nekimegyünk a nagyvilágnak.

Boros Gáspár szemére olyan ködöt hajtott a hirtelen ijedség, hogy majdnem sirva fakadt tőle. Hisz' azzal verte meg magamagát, amivel győzni akart. Feltört belőle az apai érzés mellett az okos önzés is. Nagyot kiáltott:

- Mentek bizony a menydörgős menykőbe! Nem mentek innen egy tapodtat sem! Na, nézze meg az ember!

És hogy nagy indulatát valahogy csillapítsa, odarántotta magához a fiát.

Egy darabig némán birkózott a szívével. Hanem amikor a harangos méhzsongás közben végre megjött a szava, ezt kérdezte szokatlan szelidséggel:

- Oszt' mikorra gondolnád, fiam, azt a lakodalmat?

A MEGTÉRT.

Barándi Nagy Sándort az egész környék házsártos, veszekedő embernek ösmerte, aki sokat káromkodott és templomba sohasem járt. Jó ürügye is volt erre abban, hogy kint lakott a „hegy” alatt, a tanyáján, ahonnan a községbe még az erdőn keresztül is eltartott az ut vagy ötnegyed órát; de a hegy körül két óra is beletelt, amíg az ember gyalogszerrel a templomig juthatott. Ezt pedig így is, úgy is sokalta Nagy Sándor, hivatkozván a főtisztelendő ur előtt a fájós lábára, amelyen a háboru elején golyó ment keresztül.

Máskülönben dolgos, rendes ember lett volna ökelme, akihez annak idején szívesen hozzáment a Baróti Pál gazd'uram Juliska leánya. S ez még szerencse volt, mert máskülönben a rabiátus hajlandóságu embertől minden bolondság kitelhetett volna az erőszakoskodásban. Előre megmondta, hogy: ha Julcsa nem lesz az övé, akkor másé sem lesz, mert azt a „mást”, aki az ő mátkája (már csak így hirdette) körül mer forgolódni, szó nélkül agyonüti, akárki légyen is az.

Ösmerték nagy erejét, elszántságát; senki sem merte próbára tenni, hogy vajjon megtenné-e. Meg aztán azt is mindenki láthatta, hogy 'iszen Julcsa hajlik hozzá, ami nem volt csuda, mert Sándornál delibb legény nem igen akadt a maga idejében a felsőbarándi fiatalság között. Így azután egy pár lett belőlök, és minthogy az istentelen ember nagyon szerette a feleségét, minden jól lett volna, csak a vallásos jó asszony az esztendő felét átbőjtölte az ura káromkodásai miatt fogadott vezeklő bőjtökkel, amibe egészen belesoványodott.

Egyszer, késő ősszel, megfázott a kikoplalt gyenge asszonyka a ház tetejét leszaggató szélben s ágyának esett. Olyan tüzes volt szegénynek a feje, mint a parázs, a szeme meg csak lecsukódott, mert nyitva tartani nem bírta. Didergett-vacogott, lelte a hideg szörnyen.

Nosza, megijedt Nagy Sándor és a szomszéd tanyások asszonyait mind összecsődítette, hátha segíthetne a bajon valamelyik. De hiába raktak meleg fedőt a beteg hasára, - hiába itattak vele paprikás pálinkát, meg bodza-teát, nem használt az semmit sem; csak még rosszabbul lett a szegény teremtés. Az ura már éppen elhatározta, hogy befog és megyen a doktorért, amikor isteni csodaképpen ott hajtatott el a barándi doktor a tanyája előtt, az urasági intézőhöz menet közben, akihez hívták volt. Sándor leesdekelte a doktort a kocsiról s vitte lázas feleségéhez.

A doktor megírta a receptet és megmagyarázta, hogy kell beadni a porokat ostyában, azután tovább ment a dolgára. Nagy Sándor most már megkönnyebbülten ment volna a községi patikába, - persze szekéren, hogy mihamarább visszakerülhessen az orvossággal. De amikor befogni készült, észrevette, hogy nagyon sántit a nyerges; megnyilalta a kovács a tegnapi patkolással. Ezzel a lóval nem lehetett sietni, tönkre ment volna belé. Mást gondolt hát az ember, egy pár cifra káromkodás között. Azt, hogy elfut gyalog a patikába az erdőn keresztül, az ösvényen. Mire a nap lemegy, itthon lehet. A szomszédasszonyok vigyáznak addig a betegre.

A bekecse zsebébe dugta a receptet s elindult, de gyengéd és szerelmes szavakkal bucsuzott el előbb a forróságtól szinte meggyulladó asszonytól, akire már rakták az ápolói a doktortól rendelt vizes borogatást.

Nagy Sándor sietett s amikor a „hegynek” neki fohászkodott, (jókorá domb volt az, de siksági emberek hegynek mondták) megint csak elkáromkodta magát. Ez már benne volt a természetében és akárhányszor harag nélkül is megcselekedte, csak úgy szokásból. Ugy igyekezett, hogy észre sem vette, már a keresztutig jutott, ahol egy vastag oszlopra fel volt szegezve egy

bádogra festett, megfakult szent kép: a Szűz Mária, a kis Jézussal. Valami fogadalmi alkotás volt az, de már senki sem tudta, hogy ki, hogyan, miért és mikor állította oda az oszlopot ezzel a Mária-képpel.

Máskor, ha erre járt, - ami elég ritkán történt, - rá sem nézett a képre. Elment mellette paraszti nevetlenséggel. Most olyasmit érzett, hogy nem fog ártani, ha megbillenti a kalapját, ahogy másoktól látta. Fanyar oldalgással pislantott fel a képre s morgott valami „dicsértessék”-félét, de olyan félhangon, hogy le is tagadhassa, ha rajtakapná valaki. Azután szedte a rossz lábát, ahogy birta.

Hamar odaát volt. A patikában szerencsésen végzett. Zsebre tette az orvosságot és elhatározta, hogy visszafelé még jobban siet, mint ahogy idejött. Vajjon hogy is van azóta az a szegény áldott jó asszony?!...

Folyvást ezt forgatta a fejében, amíg csak megint az erdőben nem találta magát. Ott egyszerre azt vette észre, hogy olyan köd ereszkedik, mintha mindjárt éjszaka akarna lenni, már ami tudniillik a sötétséget illeti.

Először egy nagy füstoszlop vette körül, amely elterjedt körülötte és lassan-lassan betakart minden fát, minden bokrot. Azután a nehéz párázat egyenletesen megsűrűsödött és úgy befedte, amire rászállott, hogy alig lehetett meglátni mi az: bokor-e, kő-e, ledöntött fatörzs-e vagy mi egyéb.

Nagy Sándor cifrát káromkodott. Hogyne, mikor ettől a bolond nagy ködtől alig látta az ösvényt, amelyen haladnia kellett. Annyira alig látta, hogy minden figyelmét rá kellett irányítania, mert ha letér róla, könnyen megeshetik, hogy vissza sem talál rá. 'Iszen az sem lenne éppen olyan borzasztóság; akkor csak menne egyenest tüskön-bokron keresztül, uttalanul; akkor is kiérne az erdőből valahol. De az ösvény mégis csak ösvény, kivált annak, aki nagyon siet.

Ment-ment-ment... és egyszerre megint felhorkant, megtorpant, kezdte a „fennfütörgőt”, ami a nagyobb káromkodások introdukciója szokott lenni nála. Az ösvény csakugyan kicsuszott alóla a nagy ködben, amelyet már harapni lehetett.

Hogy mérgében kapkodni kezdett és ide-oda fordult, az csak növelte a baját. Mert ezzel véglegesen elvesztette a tájékozódást. Az egyforma homályban már sehogysem tudta bizonyossággal, hogy merre is van a falu, ahonnan jött és merre lehet a tanyája, ahová annyira igyekezett volna.

Megszeppent. Elhallgatott. A káromkodás a torkán akadt. Ezzel most bizonyosan nem segít magán. Inkább nekiszaladt a ködnek és megpróbálta tüskön-bokron át egyenes irányban kijutni az erdőből.

De nem jutott ki belőle. Fák, bokrok, fák, bokrok mindenütt. Egyformaság a kétségbeejtésig. Pedig már úgy rémlett neki, hogy két annyi ideje is bolyong, mint amennyi alatt jövet az utat megtette. Végképen eltévedt a ködös erdőben.

S a szegény beteg asszony ezalatt csak vívódik orvosság nélkül és várja őt haza, mint a Messiást.

Az ember felordított. Erős mély hangja úgy bűgött a kietlen, ködös erdőben, mintha farkasüvöltés lett volna. Elszörnyedt attól a gondolattól, hogy ez még órákig tarthat így, de eltarthat akár reggelig is és azalatt ő valami egészen rossz irányban, mind messzebbre távolodik a céljától.

Megállott. Fújt egy nagyot. Izzadt fejről levette a kalapját. Maga elé nézett egy darabig. Az jutott eszébe, amikor az az áldott jó asszony összetett kézzel bizonykodott előtte: - „Sándor, ne káromkodj! Van Isten, édes Sándorom; hidd el, hogy van!” - Még a könnye is kicsordult, úgy bizonyította.

A nagy erős ember úgy érezte, hogy most az ő arcán kezd lefelé folyni valami olyan melegség, amilyenről kis gyermekkor óta nem tudott már. A rémület, a feleségéért érzett aggodása, könnyet sajtolt ki a szeméből.

Elkezdte mormolni, mintha a feleségének felelne: - Van Isten Juliska, van! - És megrázkódva futott neki megint a ködnek, amely nyomban elnyelte; hisz már igazán este volt.

Ment csak, botorkálva, botladozva, erőszakkal, csak azért is, mintha perbe akart volna szállani a végzettel, amely ellen halk motyogással erősítette magát, folyvást ismételve: - van Isten, van!...

És amikor már ez sem használt, mert a köd nem engedett, sem az ösvény nem került elő, akkor hirtelen, mintha fejbe csapták volna, térdre rogyott és összetette a kezét, úgy kezdett száraz torokkal, hörögve imádkozni, ahogy a lelkéből fakadt:

„Szűz Mária, Istennek édes anyja, könyörülj meg rajtam... könyörögj érettem!... Minden bűnömért szánom-bánom!... Megigérem, szentül fogadom a magam életére, a drága feleségem életére, hogy többet nem fogok káromkodni! Csak most az egyszer segíts meg!... Szűz Mária, irgalmas anyánk, Jézus szent sebeire kérlek, ne hagyd el, mert különben meghal a feleségem!... (Felordított és talpra ugrott, úgy harsogta) Istennek szent anyja! Istennek szent anyja, segíts meg!...”

És amint félrevert harang kongásához hasonló jajszava végigcsendült az erdőn, nagy sugás-bugás támadt körülötte: jött egy hirtelen feltámadó szélroham, amely elkezdte üzni, hajtani, csápolni, szétverni a ködöt; a kísértetszárnyú ködfantomok hanyatt-homlok menekültek a szél ostorcsapásai elől; egymásba sodródtak, összetépődtek, foszlányokra szakadtak; eleresztették az átölelt fákat és bokrokat s eltűntek mellőlük.

Nagy Sándor arra eszmélt, hogy derengő fényesség hinti meg az erdőt, s a széthulló ködön áttörő hold rásüt egy oszlopra, amely előtt alig tíz lépésnyire mered fel, - és amelyen a Boldogságos Szűz képe van a kis Jézussal a bádogtáblán. De most nem fakó, nem elmosódott az a kép, hanem fényes, ragyogó, és mosolygón élő, amint mind a ketten áldó, megbocsátó tekintettel néznek le őrá.

Az izgága nagy darab ember odarohant az oszlophoz és leborult a tövéhez. Ott megcsókolta a földet.

Most már tudta, hogy hol van. Innen már vakon is hazatalált volna.

A feje zugott, a szíve zakatolt. A Szűz Mária csodájára gondolt, hogy lám, a kétségbeesett könyörgésére hogy idevezette magához!... És a fogadalmára gondolt.

- Megtartom! Megtartom! - bizonykodott, mintha esküdött volna.

Azután vágatott az orvossággal haza.

Azóta senki sem hallotta káromkodni.

PÁLMA NÉNI.

Vidéken lakó nagybátyámat diákkoromban évenként meg szoktam látogatni a nagy vakáció folyamán. Nagybátyámnak magának is volt egy párszázholdas birtoka; de emellett vagy ezer-ötszáz holdat bérelt is a tőszomszédságában, úgyhogy önála minden passziómat nagyszerűen kielégíthettem. Lovagolhattam, vadászhattam, halászhattam; fürödhettem a Tiszában, amennyi jól esett. Hálából azután, ahol hasznomat vehette, segitettem neki a gazdálkodásban; felügyeltem a munkásaira; a kaszásokra, az aratókra, a cséplőkre; úgy el voltam foglalva napestig, hogy jóformán csak vacsora idején kerültem be a házba, ahol áldottlelkű szelid nagynéném mindig azért pörölt velem, hogy sohasem lát, mert csak a pusztákat-tanyákat-mezőket bujom s a pásztorokkal barátkozom.

Némán hallgattam jóságos szemrehányásait. Nem mondhattam meg neki, hogy örökös kintlétemnek a mulatságaimon kívül egyéb oka is volt, amin változtatni úgy sem lehetett volna.

Nem birtam látni a házánál élő nőrokonát, akinél csunyább, visszataszítóbb emberlény életemben sem került a szemem elé. Töpörödött, ragyás vénleány, - vagy asszony volt az istenadta; tele himlőhellyel; a balszemére vak; a haja meghatározhatatlan színű és őszbevegyült; az arca fakó, ráncos, pergamenszerű; a háta görnyedt; a járása sunyi, alattomos; a nézése bizonytalanul kapkodó; a hangja rikácsoló. Mindig ilyeneknek képzeltem a boszorkányokat, akik éjfélkor seprűnyélen lovagolnak, s akiknek a szeme megveri a gyerekeket, a tehenek pedig attól véres tejet adnak. Ha véletlenül hozzám ért, végig borzongott rajtam a hideg. A nyálkás békától sem iszonyodtam jobban.

Én bizony még éjjelre is szivesebben maradtam volna kint, valahol akárhol, a szérűskertben, vagy az istállóban; vagy a kerti filagóriában, a gyékényből font divánon; csak ehhez a nekem annyira félelmes nőszemélyhez közel ne kelljen lennem.

Valószínű, hogy ő is észrevett ebből valamit, mert határozottan gyűlölt. Ki nem állhatott. Ahol csak tehette, nyugtalanított. Ha mással nem, azzal, hogy árulkodott rám. Leste, hogy mit csinálók s azután a legjelentéktelenebb csinyemet is besugta. Ha a szobaleánnyal, vagy valamelyik bejáró parasztfruskával legyeskedtem, azt rögtön megmondta a nagynénémnek, aki szelid fejcsóválással adta tudtomra a rosszaságát s a leányokat eltiltotta attól, hogy velem szóba álljanak. Lehet, hogy a nagybátyám is tudott az efelé dolgokról; de ő még csak fejcsóválással sem dorgált meg. Egyszer hallottam félfüllel, amikor azt mondta: ugyan, ne fújjátok fel annyira azt a kis kakaskodást; magam sem voltam különb.

A nagynénémet is szerettem, de a nagybátyámat nagyon szerettem. Ha nem biztam volna a védelmezésében, talán még a sokféle gyönyörűségemről is lemondtam volna inkább, semhogy a rokonuk szekaturáit állandóan türjem.

Hej! pedig milyen felejthetetlenül szép időket éltem a Széki-pusztán! Hajnalban már lóháton nyargalásztam és szívtam magamba a felséges illatos levegőt, amely tele volt a kakukfű, a ménta, meg a vadborsó lélegzetvételével. A kaszálóról csakugy áradt a szénailat. A tiszaparti füzesek alatt megkötöttem a lovamat és egy-kettőre lehántam magamról a könnyű nyári ruhát, aztán neki a szőke Tiszának, amelynek a habjaitól alig akartam megválni.

Olyankor senki sem járt arra, csak a sirályok, meg a vadgerlicék. Azoknak a suhanását lendülését figyeltem, nézegettem. Sohasem untam meg. A vadvirágos mezőkön kóboroltam; belebámultam a végtelenbe; az égi kékségbe, amelyen bárányszerű gőndör raja uszott.

Sóvárgó gondolataimmal kergettem a fehér nyáját. Barátkoztam a bokron serregő sordéllyal. Az egész világ a képzeletemé volt a messze kéklő álomszerű hegyekig. Boldog voltam.

Mindezt csak Pálma néni keserítette meg; de annyira, hogy egyszer, - már jogászkoromban, amikor egyáltalában nem bírtam tovább tünni kiállhatatlanságát, - a várva-várt nagy szünet alatt nem is mentem el nagybátyámékhoz. Én biz' nem lestem magamat azzal a vasorru bábával. Inkább végiglátogatom azokat a barátaimat, velem egyivású társaimat, akik mindig hívtak az ország különböző részeibe, az otthonukba. Azok közt is volt néhány, akinek a szülei gazdálkodtak. Vadászni mindenütt lehetett. Ezzel meg is voltam mentve.

A rákövetkező esztendőben éppen azon törtem a fejemet a nagy vakáció elején, hogy milyen ürüggyel térjek ki kedves nagybátyám szíves meghívása elől, amikor gyászjelentést és levelet hozott a posta a Széki-pusztáról.

Megilletődve olvastam, hogy Pálma néni meghalt. A nagybátyám rövid levelében pedig mindössze ennyi volt: most már bátran jöhetsz.

Másnap már ott is voltam.

Pálma néni akkor már a szomszédos kis falu sirkertjében pihent.

Egyszerre elmúlt iránta minden neheztelésem.

Éreztem, hogy meg kell vele békülnöm.

Magam szedtem össze neki egy koszorura való vadvirágot és elvittem a sirjára.

*

Amikor hazakerültem, nagynénemet a Pálma néni kis hagyatékának a rendezésében találtam.

Éppen egy ócska albumot nézegetett.

Abban az albumban volt egy ragyogó szépségű nőnek az arcképe, amelyen csudálkozva akadt meg a szemem.

Gyönyörű teremtetést ábrázolt.

A szőke tündérek legszökebb haja omlott le a fejről, amely a régi görög szobrászoknak lehetett volna mintájok valamelyik mithológiai istennőjökhöz. A termete a legtökéletesebb, aminőt el lehet képzelni. A szemében varázslatos tekintet. A szája az édes epedés. Ha a kép eredetije élém került volna, bizonyosan belebolondultam volna.

- Ki ez? - kérdeztem a nagynénemet, tágra meresztett szemmel.

A nénikém elcsudálkozva fordult felém.

- Nem tudod?... Nem láttad még? Hisz' ez Pálma néni.

Forgott velem a világ.

- Ez Pálma néni legyen? - dadogtam hitetlenül. - Nénike bolonddá tesz, ugy-e?

- Én soha senkit sem teszek bolonddá, édes fiam, - mondta a néni azzal a végtelen szelidségével, amellyel jobban meg tudott győzni, mintha esküdözött volna. - Kérdezd meg a nagybátyádat; ő jobban el tudja mondani szegény Pálma nénéd történetét, mint én. Hisz' ő is fülig szerelmes volt belé valaha. Ma már nincs abban kegyetlenség, ha ezt elárulom. Talán még jól esik neki a másvilágon, ha diadalmas szépségét emlegetjük, amelyre az élete virágában annyira büszke volt.

Szentnek éreztem a nagynéném minden szavát, és mégis lehetetlennek tartottam, hogy most az egyszer valami érthetetlen tévedésben ne legyen. Ez a megbolondító Isten-remeke lett volna bármikor is az a Pálma néni, akit én ösmertem? Hisz' akkor nincs lehetetlenség a világon.

Elkértem a képet és siettem vele Guszti bácsihoz.

Annyira rajta volt az arcomon a tiltakozó kérdés, hogy a nagybátyám mindjárt kitalálta és meg sem várva, hogy szóljak, bólintott.

- Igen, ez Pálma nénéd. Ilyen volt valamikor.

- De bácsi, az Istenért! Hisz' még csak nyoma sem látszott rajta...

Nagybátyám közbevágtott.

- Bizonyosan a feleségem küldött hozzám ezzel a képpel. Ő nem szeret, de nem is tud róla beszélni. Különb az egész történetet aligha tudja más valaki olyan részletesen, mint én. Akik hallottak róla, azok is régen elfeledték; fül- és szemtanuja nem is volt más csak én. Nagyon különös, nagyon szomorú történet ez; pedig a lényege elég mindennapi. Éppen csak a fejleményei olyanok, hogy alig lehet elhinni.

A kert öszesztenyefája alatt ült Guszti bácsi egy lécpadon. Melléje telepedtem. Nem kellett kérdeznem. Az öreg ur megsimogatta Kossuth-szakállát és belefogott a történetébe.

*

Volt nekem valamikor egy nagyon kedves jó barátom, akinek csak a keresztnévét mondom meg, de azt is felejtse el minél előbb.

Ferinek hívták.

Ő is gazdaember volt, mint magam. A saját birtokán gazdálkodott és hogy minél nyugodtabban megülhessen otthon, korán megházasodott. Elvett egy mindenképpen hozzáillő kedves, derék, művelt urileányt, aki a legodaadóbb szerelemmel csüggött rajta, amit nem kell csudálni. Feri különb volt mindnyájunknál. Ha leány lettem volna, magam is beleszerettem volna. Nagyszerű tehetsége volt rá, hogy mindenkit megnyerjen. Bizalmat gerjesztőbb embert nem ösmertem nálánál. Egyenes férfiassága miatt vonzódtam hozzá. Csak egy olyan tulajdonsága volt, amiből valamivel kevesebb jóval többet ért volna. Nagyon szerette a - szerelmet. Nem birt meglenni legyeskedés nélkül. Született udvarló volt. Azt hiszem, minden napját elveszettnek tartotta, amely legalább is egy ici-pici asszonyozás nélkül telt el.

Ösmerték; tudták róla, hogy ez a „hibája” javithatatlan, - de nem tartották veszedelmesnek. Hisz' amikor már majd lement a bőr a könyökről, úgy szépelgett valamelyik uj «ideálja» körül; egyszerre abbahagyta a még újabb kedvéért. Ebben nem volt igazi hitele, s a felesége, aki nagyon okos asszony volt, tudta ezt. Nem érezte magát az ilyesmik miatt szerencsétlennek. Különb is meg volt rá a módja és a rátermettsége, hogy csapodárkodó urát éppen a szerelem legnagyobb hatalmával bírassa magához kötni.

Mindaddig nem is volt megzavarva legteljesebb boldogságuk, amíg a barátom meg nem ösmerkedett Debrőy Pálmával, aki egyszerre úgy jelent meg a társaságban, mint a csillagok csillaga.

Elvált fiatal asszony volt. Az első uráról senki sem tudott hiteleset. Azzal nagyon rövid ideig élt együtt. A házasságukat a férj hibájából bontotta fel a bíróság. A gyönyörűséges szép asszonyt sajnálták. - Ugy rajzott körülötte a férfisereg, mint a méz körül a dongó. Magam is köztök voltam. Magam is belekozmásodtam. A szépségéről hiába beszélnek, azt én neked nem tudnám elmondani. Ez az arcképe is csak gyarló másolat. Az igaziban benne volt a

legcsudálatosabb meleg élet, amelyen csak a paradicsombeli Évák típusában lehet. Olyan arcszint csak a vadrózsán láthatsz, amelyen neki volt. Leányos szendésége, asszonyos ereje a megrészegítésre olyan vegyülékével telítette meg az ellenállhatatlanságnak, hogy akik akkor fiatal emberek voltunk, mind rabjává váltunk. Pedig én már házasságban voltam. És Feri barátom is az volt.

Én csak megszabadultam a nagyobb veszedelemtől, amelytől éppen a barátom mentett meg.

Mert amikor láttam, hogy Feri mennyire megszállt a mi távoli rokonunk szépségétől, neki-duráltam magamat és hamar megszöktem a feleségemmel egy második nászutazásra. Olyan kétségbeesetten igyekeztem imádni páratlan jósa nagynénédet, hogy végre megbocsátott és elhitte, hogy soha életemben sem gondoltam másra, csak őrá.

Azóta nem lehet panasza ellenem. Nem is hinnéd, fiam, milyen fene jó érzés az ilyen drága simuló asszony ölelése, akiről tudjuk, bizonyossággal tudjuk, hogy soha életében sem gondolt kívülünk más emberre.

De mire visszakerültünk, Feriék dolga egészen elmérgesedett.

Borzasztóan nagy baj lett abból, hogy Debrőy Pálma is beleszeretett Feribe, még pedig olyan nagyon, hogy annak jó vége sehogyan sem lehetett.

Az emberek már válásról beszéltek. Mindenki tudott róla, hogy Feri elhagyja a feleségét, és előbb-utóbb elveszi ezt a világszép férfibolonditót, akiről úgy beszéltek, mint a legszivetele-
nebb vampirról, hisz a vérét szívja annak, akit a lelke széttephetetlen pókhálójában megfog.

Ferit megfogta, az bizonyos.

A szerencsétlen ember nem törődött már senkivel sem ezen a világon, csak az ő bálványával. Debrőy Pálma pedig kockára tette ezért a szerelméért a hírnevét is; nem bánta, akármit mond a világ; mutatta magát Ferivel mindenütt. Nem titkolta, hogy igenis a felesége akar lenni. Miatta felfordulhatott az egész világ. Feri miatt meg akár az egész mindenség hengerbuckát hányhatott.

Mi tagadás, biz' ez gyalázatos dolog volt a barátom részéről; hisz teljesen ellenmondott vele annak a nagyszerű férfiasságnak, amelyért annyira csodáltam, irigyeltem.

Egyszer elcsaltam magamhoz és szörnyen megmostam a fejét. Ugy bántam vele, mint a rossz gyermekkel. Meg akartam vele fogadtatni, hogy szakít ezzel a szerencsétlenségbe sodró viszonyával. Legyintett.

- Barátom - mondta -, ha nekem volna is rá erőm, amint hogy nincs, de Pálmát el nem tépheti mellőlem semmi sem. Te nem ösmerheted ezt az asszonyt. A te ajkadon nem csüggött; a lélegzetét nem szivtad magadba; a vére lüktetését nem érezted sem a szivedben, sem az agyadban. Én elkárhoztam miatta, de azt sem bánom, semmit sem bánok. A poklot sem. Én erről az asszonyról nem bírok lemondani. Mert ilyen asszony nincs több a világon és ennek az egyetlen démoni, angyali, tündéri asszonynak én kellek. Egyesegyedül csak én.

Lásd, elárulom neked, - folytatta -, hogy meggyötört a lelkiismeretem és könyörögtem neki: eressz el, Pálma, mert ebbe bele fog halni a feleségem. A gyilkosai leszünk. Engedj menekülnöm.

Nem is felelt, csak ölelt a két tapadó karjával és a szemembe lövelte gyönyörtől haldokló szeme ragyogását.

Én gonosztevő vagyok, aljas vagyok, gazember vagyok, de nagyon szerelmes vagyok. Én sohasem éreztem még azt, amit most érzek. Az égő tenger száguld végig bennem; megfulladok kétségbeejtő bűnöm édességétől. Nem bánom már akármilyen történik is; viszem magammal Pálmát a világ végére...

Igy beszélt azon a napon, amikor visszarántani próbáltam az örvény széléről.

Másnap elmentem Pálmához. Vele akartam beszélni. Hátha... hátha... A rokonságunk jogán merhettem valamit. A feleségem is tudott róla.

És amikor éppen hozzá akartam volna kezdeni a szépen kiesztelt prédikációmhoz, felrobajlott az ajtó és elibénk toppant a Feri barátom felesége.

Fiam, én láttam már életemben egynehány fergeteget, de olyat még álmodni sem birtam.

Az a szelid, áldott, drága szép és jó asszony maga volt a kirobbanó vulkán. Nem kérdezett az semmit sem; nem is várt feleletet, csak mint aki teljes tökéletességgel bizonyos a dolgában, amelyen nem lehet változtatni, úgy engedte szabadjárá szilaj kétségbeesése mennydörgését. Elkezdett átkozódni:

«Hogy verjen meg az igazságos Isten, te bűbajos pokolfajzatja te; hogy érjen utól minden betegség, amely elrutit és kivesz az emberi alakodból. Kivánom neked a másvilágra induló lelkem minden kárhozatával, hogy vakulj meg, légy ragyás, árásszon el a himlő, vesszen ki belőled minden melegség és légy olyan utálatos, mint a varas béka!... A hires szépséged változzék olyan csunyasággá, hogy ne merj tükörbe nézni; iszonyodjanak tőled az emberek; sohase bocsásson meg teneked az Isten! Hordozd egész életeden át az én gyötrelmemet és késő vénségedig ne bírd meghalni, szabadulni a földi pokloktól! Ne legyen egy pillanatod sem, amikor rám nem gondolsz és ha az uramra veted a szemedet, halálfej vigyorogjon feléd az ő arcával. Hogy verjen, verjen, verjen meg az Isten!»...

Az örület beszélt belőle és én nem birtam lecsillapítani. Ugy rohant el, hogy rám sem nézett.

Még aznap este megmérgezte magát.

Debrőy Pálma pedig aznap este ágyának esett és egyszerre tört ki rajta a himlő, meg a megtébolyodás.

Mire hónapok múlva megmenekült az élet számára, ronccsá vált. Olyanná, amilyennek ösmerted.

A himlőből felgyógyult és akkor megkapta a legádázabb tifuszt. Mire abból is lábbadozott, nem volt haja, a félszemére megvakult, az arca pergamenszínűvé és rücskössé vált. A dereka meggömbült. Nem bírt kiegyenesedni. Hetek alatt öregasszonnyá sorvadt. Magával tehetetlen aggá, akit a feleségem mentett meg attól, hogy koldulnia ne kelljen. Néhányszor öngyilkos akart lenni, de nem sikerült neki. A méregből keveset vett be. A lovak elé vetette magát, de azok megállottak előtte és nem tiportak rá. Kutba ugrott, amikor kevés volt benne a víz. Mindössze náthás lett. Élnie kellett. Muszáj volt.

Feri csak egyszer látta a betegsége után; akkor úgy megborzadt tőle, hogy világgá ment. Esztendők múlva tudtuk meg, hogy elzüllötten pusztult el.

Hanem amikor meghalt Pálma néni, egyszerre csudát tett vele a jó Isten.

Minden csunyasága elmúlt a ravatalon. A ráncai elsimultak. A himlőhelyeiből alig látszott valami. Mind a két szemével aludt. A szája mosolygott. Ősz hajával játszott a napsugár. Keze össze volt téve a mellén, keresztben. Szent béke, édes megnyugvás volt az arcán, amelyet egy pillanatra olyan szépnek láttam, mint valamikor régen.

Keresztet vetettem rá.

Éreztem, hogy megbocsátott neki most valaki, aki odaát van.

A régi átok ereje elmult, megszűnt.

A kis lélekharang egy szegény mártirnak csengett-kongott...

A RABLÓVEZÉR.

Ösmerték önök Szabó Lajost, a kis Szabó Lajost, akinek az a szép nagy kertje volt a megyéje székhelyén, a Kinizsi-utcában?

Háza is volt, de az csak olyan egyszerű polgárház volt, amilyenek a félreeső utcákban is tucatjával épültek. Hanem a kertje annál nagyobb és szebb volt; éppen azért, mert ott kint már nem lehetett útjában a terjeszkedésnek. Elnyúlt a mezei földekig s azokba szinte beleolvadt. Igazi kerítés sem határolta; csak olyan régi árkolás, amely felett fák és bokrok sűrűsödtek. Lehetett a terjedelme vagy öt hold s azon minden konyhai zöldség, meg gyümölcs bőségesen megtermett, amire a családnak szüksége volt.

A kis Szabó maga ugyan keveset foglalkozott a kertműveléssel; de a felesége annál jobban értett hozzá és nemcsak a házat látta el belőle, hanem szép kis pénzecskét is összeárulgatott a finom kalarábéból, sárgarépából, káposztából, paszulyból, borsóból, salátából, korai krumpliból meg tengeriből és a sok mindenféle gyümölcsből; kezdve az ananászeperen s végezve az őszibarackon, meg a nagyszerű dinnyéken. Még csemegeszőlő is volt ott. A hasznos dolgokon kívül pompás ligetesei és lugasai is voltak ennek a szép nagy kertnek, amely az asszony egyetlen ambíciója volt; de a kis Szabó megelégedett azzal, hogy gyönyörködjék benne és élvezze. Ő csak a hivatalában foglalatzkodott, a megyeházán, ahol a levéltár volt rábízva. Ott pipázhatott és unatkozhatott, ahogy neki jólesett. Sőt vadászhatott is egerekre, amiben művészi tökéletességre vitte.

Azt kérdeztem, hogy ösmerték-e ezt a kis Szabó Lajost?

Nem, ugy-e. Mindjárt gondoltam. Mert én sem ösmertem és csak hallomásból tudok róla. Tudom például azt, hogy a bizalmasai csak így szólították: te vén rablóvezér. Ami azután elterjedt és még a tőle távolállók is «vén rablóvezérnek» emlegették a háta mögött; mert aki a szemébe mondta volna, annak meggyült volna vele a baja; hiába volt olyan kistermetű, hogy emiatt rajtaragadt a mellékneve. Csak a feje volt olyan, mint más rendes emberé; sőt még olyanabb, mert bozontos haján kívül roppant nagy bozontos bajusz is ékeskedett rajta. Ugyanilyen volt a szemöldöke is; a szeme pedig szúrós, keménynézésű. Ha ült, nagyon szigorú bácsinak látszott; csak ha felállott, akkor sült ki, hogy milyen félbenmaradt emberke.

Mindezt tudni kell róla, hogy a rablóvezérségét elképzelje az ember.

Ennek a történetét mondták el nekem és én most tovább mondom, mert elég különös eset.

*

Azt már említettem, hogy feleséges ember volt.

A házasságát gyerekekkel is megáldotta az Isten. Három pompás kis cselédje volt: két fiu, meg egy leány. A nagyobbik fiu már az első gimnáziumba járt, tehát tíz éves mulhatott; a leányka volt a közbülső gyerek, olyan nyolcéveske; a harmadik megint fiu volt, - hatéves - és éppen beadták az elemi iskolába. Így következett egymásután Jenő, Margit, meg Lacika.

Ez a három gyermek mindig a kertet bujta, amikor csak lehetett. Ha tőlök függött volna, ki sem mentek volna belőle. Elfogyhatatlan élvezetek kínálkoztak ott számukra. Aki valaha gyermek volt (Istenem, hány ember nem volt sohasem igazán gyermek), az tudja, hogy milyen nagyszerű kalitka az olyan ötholdas buja kert a szabadságra vágó kis madaraknak.

Jenő, mint legidősebb, volt a mama dédelgetett kedveltje. A mamák majdnem mindig az első gyermeköket szeretik legjobban, ha még úgy titkolják is ezt az egyformaság kedvéért. Jenőnek

minden szabad volt és a közös játékokat nemcsak rendezte, vezette, hanem a legtöbbször ő maga találta ki. Ha a testvérek közt összezörrenés támadt, azt a saját privilegizált hatáskörében maga intézte el, kiróva, sőt a saját kezével kiosztva a megfelelő büntetéseket is.

Minden játék jó volt a két kisebbiknek, amelyet ő indítványozott; de legjobban mégis csak azt szerették, ha valamelyik lugas sűrű rejtekében mesélt nekik.

Csudálatos tehetsége volt a mesélésre. Egyáltalában a képzelőereje volt az elméjének legkifejlettebb része. Ezt az édesanyjától örökölte, akinek a napidolgok elvégzése után egyetlen öröme a regényolvasás volt.

Amikor a három gyermek így összebujt és teljesen megfigyeletlenül érezte magát, olyankor Jenő minden legkisebb feszélyezettség nélkül engedte szabadjára a mesélőkedvét és a legcsudálatosabb történeteket rögtönözte szájátva figyelő hallgatósága számára.

Akkor is a mesélésre legalkalmasabb félreeső lugasban voltak, amikor az édesmamájuk Lencsi nénivel járta végig a kertet és dicsekedve mutogatta neki az ő sok-sok kincsét. Amikor már minden új látnivaló elfogyott, Lencsi néni még a gyerekekre volt kíváncsi. Hol vannak azok az édes, drága kis csemeték? hadd puszilja meg őket.

Az édesanyjuk sejtette, hogy hol lehetnek, ha nincsenek szem előtt. Mert különben itt szaladgálnának.

- Bizonyosan a thuja-lugasban vannak és Jenő mesél nekik, - mondta. - Az a bolondos gyerek olyanokat talál ki, hogy néha magam is majd hanyattesem tőle. Abból bizonyosan költő lesz.

Lencsi néni nagyon kíváncsi lett.

- Ejnye, lepjük meg őket; lopózzunk oda és hallgassuk egy kicsit, - biztatta a gyerekek mamáját.

Odasompolyogtak.

*

- Én most olyat mondok el nektek - kezdte Jenő éppen -, ami nem is mese, hanem igaz történet. (Nagy szemet meresztett és a hangja suttogóvá vált.) Ide hallgassatok! Szent titokról van szó, amelyet elárulni senkinek sem szabad, még édesmamának sem, mert ő sem tudja, és én is csak egy öreg rabtól tudtam meg, aki fát vág a megyeházán; de édesapát már régóta ösmeri.

- Amikor apának bevittem tegnap a délelőtti uzsonnáját, akkor beszéltem az öreg rabbal. Oda intett magához és azt mondta: - urficska, ha hoz egy rövidszivart, elmondok valamit magának az apjáról, aki híres rablóvezér volt valaha...

- Persze, hogy futottam a szivarért; a zsemlyepénzemen megvettem és vittem az öreg rabnak. Ő azután elmondott nekem mindent, mindent!

A két fülelő gyermek szorongva simult egymáshoz.

- Jaj, Istenem! - sóhajtott a kisleány. - Mit, te?! - kérdezte Lacika türelmetlenül.

- Hát azt, hogy édesapa volt annak a rablóbandának a vezére, amelyikben benne volt az öreg rab bácsi is... Bizony!... És apukának olyan lova volt, mint a szélvész; utól nem birták érni a pandurok; ahány lövést tett apuka a pisztolyából, annyi pandurnak lett vége mindjárt. És amikor sötét éjszaka elindultak rabolni a grófhoz, a kastélyba, hát az öreg rab-bácsi állott őrt a kapuban; a rablók mindent kihordtak a gonosz gróf kastélyából, és apuka mindent elosztó-

gatott a szegényeknek, és magának semmit sem tartott meg, mert ő neki csak a rablóbecsület kellett; azért is lett vezér. Bizony!

- Jaj, Istenem! szorongott újra a kisleány.

- Hogy volt még azután?! - követelte a folytatást Lacika izgatottan.

- Azután egyszer nagy csata volt a rablók közt, meg a pandurok közt. A rablók tizen voltak, a pandurok meg százan. Fújt a szél és a menykő csak úgy csapkodott. A jó Isten nagyon haragudott. Apuka megfuvatta az öreg rab bácsival a kürtöt és bevágtatott szilaj lovával a pandurok közé, egyenesen neki a csendbiztosnak, aki nagy hókalovon jött elibe. Apukának fekete lova volt, mint az éjszaka, bizony! És amikor a két ló összerohant, akkor olyan történt, hogy apukának is, a csendbiztosnak is tátva maradt a szája és nem bántották egymást, csak azt nézték, hogy a lovuk mit csinál; mert azok két lábra állottak és egymást kezdték harapni-marni, mint a dühös tigrisek, bizony! És hirtelen megfordultak és ott rugták egymást, ahol érték, bizony! És a végén a csendbiztos leesett a lováról, apuka meg leugrott a magáéről s a pisztolyát ráfogta az ájult csendbiztosra, de nem lőtt. Mert védtelen embert nem bánt az igaz betyár. A sok pandur rémülten szaladt szét, amikor a csendbiztos elterült a földön. Azt hitték, vége van, bizony!...

A lugas mögött már nem bírtak magokkal a hallgatódzó asszonyok. Lencsi néniből úgy feltört a kacagás, hogy az oldalát fogta. A gyerekek mamája is kénytelen volt nevetni, ámbár bosszankodott is. Besietett a lugasba.

- Te! te bolond te! Miket fecsegsz itt összevissza? Majd ad neked apád, ha megtudja. Mit beszéled tele a testvéreid fejét ilyesmikkel?

A fiu fülig elpirult; de Lencsi néni előtt védekezni igyekezett volna.

- Nekem a rab-bácsi mesélte - mondta makacs elszántsággal és hozzátette: bizony!

Lacika aznap délben megkérdezte apukától, hogy miért nem rablóvezér már? Szabó Lajos majd leesett a székeről s a forró leves megakadt a nyeldekklőjén. Rábámult a feleségére, akitől ennek a különös kérdésnek a magyarázatát várta. Az asszony kacagott. Maga sem tehetett róla, hogy elképzelte szelid, jó urát rablóvezérnek, aki fekete lovon száguld az éjszakában és gonosz grófokat sanyargat, bizony! Muszáj volt neki kacagnia erre a gondolatra.

Mindez hagyján lett volna, de Lencsi néni alig várta, hogy végigszaladja a kis Szabó-fiu meséjével a várost.

Három nap sem telt el és mindenki tudott róla. Szegény Szabó Lajoson így maradt rajta, hogy ő rablóvezér volt. Hisz' a saját fiának már csak tudni lehetett azt - mondogatták neki, amikor csipkedni akarták.

Kevés hujja volt, hogy a merész mesemondó meg nem kapta a pipaszárjutalmat ezért a csapongó képzelődéséért; de a mamája megmentette a bajtól.

- Ugyan, öregem, hisz' nem tehet róla, hogy olyan szilajon jár az esze, akárcsak a tied. Tőled örökölte.

Szabó Lajos erre lecsillapodott, megszelidült. Valami lehet a dologban, - mormolta megadással.

DOKTOR MARISKA.

- Igen - ismételte a barátom, aki a viszontlátásunk öröme felcipelte magát a lakására - megházasodtam. De hogy hogyan történt, azt jóformán magam sem tudom. Ugy cseppentem bele, mint Pilátus a Credoba és én is csak azt mondhatom, amit Pilátus mondott: mosom kezeimet. A feleségem még nincs itthon és minthogy ma valami ülése van, alkalmasint késni fog, tehát egyelőre beszélgethetünk. Azután úgy sem lehet.

Nagyon elcsudálkozva nézhettem a szelid jó fiura, akiről csak úgy sugárzott a „papucskormány” áldásos hatása, mert nem is várta a kérdéseimet, hanem sietve folytatta a megnyilatkozását.

- A feleségem tudniillik nagyon erélyes asszony, mondta fanyar mosollyal, és arra szoktatta a környezetét, hogy mindig ő maga vigye a szót. Nem nagyon bánom, mert így bizonyosfajta kényelmem van mellette. Én lelki életet élek az írói mivoltomban és ugysem nekem valók a kicsinyes gondok. Ővele nem lehel vitatkozni; elsősorban azért nem, mert ugysem hallgatja meg az embert; de azért sem, mert mindent jobban tud, mindenről megvan a saját rendithetetlen véleménye. Nem is tudom, hányféle doktor; de még a háziorvosunk is őtöle szokta megkérdezni, hogy mit rendeljen, ha beteg van a háznál. Én ilyen tudós nőt még sohasem láttam; kár, hogy az irodalom iránt nem sok érzéke van; sőt a belletrisztikát lenézi. Gondolhatod, milyen méltánylásban részesülök általa. De hadd mondjam el a házasságunk történetét, amíg lehet...

Éppen erre voltam a legkíváncsibb és csak intettem Ferinek, hogy rajta, beszéljen; csupa fül vagyok.

*

- Az atléta-bálon találkoztam vele - kezdte Feri - ahol, hogy mit kerestem, igazán nem tudom, mert én nem vagyok és nem voltam atléta. Egy fiatal leányrokonunkat kellett az édesanyámnak gardiroznia és az édesanyám rámparancsolt, hogy kísérem el őket. Akkor láttam doktor Mariskát először, azon a bálon.

- Akkor már négy éve volt doktor és rám azt a hatást tette, hogy kész doktornak született. Hatalmas szál leány volt; junói termet, gránátoshoz illő magasság; éles, határozott arcvonások, hideg, szuró szem, amely csiptetőn keresztül nézett a vesékbe. Szép metszésű száj, hófehér farkasfogakkal; alabástrom vállak, amelyeknek játék lett volna a lisztesszák cipelése. Biztos fellépés; akkora világosszöke konty, mint egy kis boglya; és erős kézfogás, amely után az atléta urak ugyancsak rázták a kezöket.

- Képzeld csak, ez a nagyszerű teremtés az első pillanattól kezdve lefoglalt magának. Kivallatott mindenről, hogy ki vagyok, mi vagyok, mit végeztem, mit tudok, miféle állásom van; mi a véleményem a házasságról és mi a véleményem ő róla.

- Ugy éreztem, barátom, mintha szigorú cenzor előtt ülnék, aki tökéletesen ki akar forgatni önmagamból, hogy végül megbuktasson. Láttam a barátaimat, hogy mosolyognak, amikor eltáncoltak mellettem s rám pislogtak. Ők már ösmerhették doktor Mariska kisasszonyt és tudhatták, hogy akit egyszer elkezd kérdezni, examinálni, az jobban megizzad, mintha a szupécárdást elejétől kezdve végigtáncolja. Inkább táncoltak tehát és engem átengedtek a sorsomnak.

- Éjfélkor doktor Mariska tekintete kissé megenyhülve pihent meg rajtam. Egy darabig jóindulattal szemlélt, végre azt mondta: maga tetszik nekem.

- Ugy elpirultam, mint az iskolás gyermek. Lesütöttem a szememet és illedelemből valami olyat nyöszörögtem, hogy nagyon boldog vagyok, mert ő is tetszik nekem.

- Megszorította a kezemet. Ha nem szégyeltem volna, bekaptam volna összepréselt ujjaimat. De uralkodtam magamon. Doktor Mariska pedig elkezdett nekem udvarolni és addig adatta velem magának vissza a bókákat, hogy amikor már beteltnék vélte a mértékemet, hirtelen rámförmedt: egyszóval szeret! És minthogy én magában látom a férjideált, ezennel igent mondok.

- Azt kérde, hogy miért nem tiltakoztam? Ugyan kérlek, hát lehetett volna? Dehogy mertem volna szembeállani vele! És aztán: mindenesetre történt velem valami különös. Szörnyen tetszett nekem a hódításom; mert a leszámítandókat leszámítva, doktor Mariska rendkívüliség volt a maga nemében. Először is remek figura volt, olyan idomokkal, amelyek sejtették, hogy a báli toiletteje a legszebb élőszobrot takarja; s ez a nőstény párduc ime arra volt hivatva, hogy az én karom közt változzék doromboló cicává. Azután szörnyen imponált a lelki konstitúciója is, amelynek, lám, éppen én kellettem. Bennem találta meg az „ideált”. Elhittem magammal, hogy ternőt csináltam és amikor a bálból hazamentünk, már a vőlegénye voltam.

- Így házasodtam meg; és azután hamar megtudtam azt is, mit értett a feleségem *férjideál* alatt. Olyan férjet, akinek egy szava sincs, hanem vakon engedelmeskedik az ő nagyeszü, nagyenergiájú és nagyakaratu feleségének, ebben az esetben „doktor Mariskának”.

*

Mintha végszóra történt volna, odakint hosszasan és hevesen csengettek.

- Jön! - kiáltott a barátom; így csak ő csenget.

Félperc múlva doktor Mariska állott előttem.

Magam is szép szál legény vagyok, de ő egy fejjel volt nálamnál magasabb. Minden mozdulata hajlós, könnyed, rugalmas; csak egy nőt láttam még ilyet életemben; miss Atletának hívták és cirkuszcscillag volt Rencznél. Szépnek találtam; ámbár a vonásai csakugyan élesek és kemények voltak; de nagyon szabályosak. A csiptetője egyenesmetszésű orratövéén ült s az üvegen keresztül világoskék, fagyos tekintet mélyedt belém.

A barátom sietve mutatott be neki.

Ekkor megszólalt: - Isten hozta! S a kezét nyújtotta.

Olyan mély hangját asszonynak még nem hallottam. Volt benne valami férfias és mégis lágy, dallamos. Nem értem rá, hogy folytassam az analizálásomat, mert éreztem, hogy az ujjaim egymáshoz ragadnak a kézszorításától s alig bírtam a felszisszenésemet magamba fojtani.

Ledobta a kalapját kabátját egy székre; a keztyűjét határozott mozdulatokkal rángatta le; izmos fehér kezével beleturkált a fejét elborító selymes hajboglyába s közénk telepedett.

- Emlékszem a nevére - mondta -, a férjem valamikor említette. Nem felejtettem el. Semmit sem felejték el, amit egyszer hallok vagy olvasok.

A barátom alázatosan szólt közbe: - Már az igaz...

A csiptető szempár odafordult. - Te most hallgass, Feri!

Feri hallgatott. A felesége beszélt.

- Gyakorlat dolga az egész. Koncentrálni kell tudni a figyelmet. Nem szabad szórakozottnak lenni és rögtön el kell raktározni az emlékezetünkbe a legjelentéktelenebb dolgot is. Társító képeket kell találni rögtön mindenre, amelyek bevésznek a gondolatvilágunkba és ott össze-

függésben maradnak; nem eresztik el egymást; mindig felszínre törekszenek s ezzel izgatják az emlékezőtehetséget, amely így új meg új munkára serken. A maga kék nyakkendője például egy gyermekkori hajszalagommal kapcsolódik össze előttem s én erről husz év múlva is meg tudom mondani, hogy ma milyen nyakkendőt viselt. Mert ha megkérdenék tőlem, rögtön eszembe jutna az a hajszalagom s akkor ezt is tudnám. Nekem például nem kell telefonkönyv, ha egyszer egy telefonszámot hallok; mert azt én mnemotechnikával a legtökéletesebben megjegyzem egyszersmindenkorra. Mondjuk például, hogy a maga telefonszáma 36-89, én erre abban a pillanatban, amikor hallok, a következő kombinációt vésem bele az emlékezetembe: az első szám a *hármás*; ez a magyar igazság száma; „három a magyar igazság” ugy-e? A második szám a *hatos*, ennek a duplája; a *nyolcas* a legnagyobb páros szám az egyes szám-sorozatban; a *kilences* pedig a magyar igazság számának a háromszorosa. Az egészben a hármás szám dominál, a két csoportba osztott négy számjegy közül ugyanis három, ugymint a hármás, a hatos, meg a kilences, mindegyik a háromnak vagy egyszerese, vagy többszöröse s így mindegyik osztható hárommal. A nyolcas az egyetlen, amely nem osztható; de arra meg annyiban vonatkozik a domináns hármás szám, hogy a két számcsoport számsorozatának éppen a harmadik tagja. Ime, mily egyszerű; és én ezt a telefonszámot már sohasem felejteném el többet. De megtudnám jegyezni arról is, hogy van egy barátném, aki az Andrássy-ut 36. szám alatt lakik; az egyik unokabátyám pedig 89-ben született. Stimmt auffallend, nicht war? Mindig mondom ennek a Ferinek, aki a világ legfelelősebb embere, hogy ne a zsebkendőjére kössön göböt, hanem az eszére. Én, lássa, minden növénynek, minden állatnak, minden ásványnak a latin nevét is tudom. Csudálkoznék, ha megmagyaráznám, hogy milyen egyszerű módszerem van erre is. Valahány ösmertőmnek, de minthogy ez még nagyon kevés volna, minden ösmertnevű embernek, még a történelmieknél is, adok egy állat-, egy növény-, meg egy ásványnevet s amikor valamelyikre ezek közül szükségem van, előrántom azt a bizonyos embert és arról eszembe jut a keresett állat- vagy növénynév. Ferinek például az „acherontia atropos” - ez az éjjeli halálfejű pille -, meg a „tussilago farfara” - ez a lókörmű martilapu - jutott. Julius Cézár annyi mint „aquila imperialis”, vagyis királyság; illetve „aristolochia clematitis”, azaz farkasalma. És így tovább. - Mi leli önt?

Megrezenve eszméltem fel erre a riasztó kérdésre. Éreztem, hogy szédülök és közel vagyok ahhoz, hogy leforduljak a székemről.

- Semmi, kérem alássan, csak egy kis szívdobogásom van, amely gyakran elővesz, - bocsánat...

- Arteriosclerosisos tünet - jegyezte meg doktor Mariska fölényesen. - Bizonyosan sokat szivarozik; talán pityizálni is szokott. Ezért tiltom Ferinek mind a kettőt. De nincs magának valami baja a pajzsmirigyével? Olyan mereven néz, mintha basedovos volna.

Mereven nézhettem biz' én Basedov nélkül is, még pedig az ajtóra. Adtam a szédülőset, aki levegőre kívánczik.

Doktor Mariska hümmögött. - Kár. Kár! Pedig milyen jól elbeszélgethettünk volna. Ma este éppen szabadabb vagyok. Ezzel a Ferivel nem lehet; ennek nincs elég fegyelmezett esze az én studiumaim iránt. Ő a halhatatlanság rögeszméjében szenved és hiába magyarázom neki, hogy az egész csak chiméra. Hisz' akármilyen nagyszerű dolgokat irkálna is össze magyarul, épp úgy nem tudna arról a világ kilencvenkilenc századrésze, mint ahogy mink nem tudjuk, hogy miket írnak a kínai novellisták. A világhíresség is csak részletkérdés. Ha valakiről százmillió ember tud, még marad ezernégyszázmillió, vagy talán ezerötszázmillió, aki nem tud. A tudomány mégis jóval nemzetközibb. Franklin, Newton, Galilei, Darwin, Linné, Edison élni fog, amíg ember lesz; de meddig lesz ember? Szerettem volna kifejteni magának új elméletemet a

Leibniz-féle monászrendszer hiányosságáról, tekintettel a természetimádó pantheizmus mindent egybefoglaló törvényszerűségére...

- Kérek alássan egy kis vizet - motyogtam haldokolva.

Feri felugrott. Doktor Mariska csengetett a szobaleánynak.

A vizet behozták. Megittam. De azért nem lettem jobban.

Nem is akartam jobban lenni.

- Szerencsétlen vagyok, - sópánkodtam - hogy a rosszgullétem akadályoz ennek a remek fejtegetésnek az élvezetében.

Doktor Mariska diadallal nézett Ferire. - Látod? Ez megért engem! - kiáltotta a tekintete.

Elbucsuztam. Elmentem.

Ha doktor Mariskára gondolok, most is megyek.

Akárhova, csak valahova máshova.

- Szegény Feri!...

PÁSZTORJÁTÉK.

A korai tavasz verőfényében fürdött a rónaság. A zsombikos erekkel átszeldelt és fakó tavalyi náddal szegett földeken már bokrosodni kezdett a vetés. A mocsaras laposok szélén fűszőnyegek terültek. Egy-egy pusztai tanya fehérlett messziről. Mindegyik mellett csupasz akácfa barnállottak. Szarkafészek sötét gömbjei látszottak a galyak közt. A nádasok környékén a sás új zöldje összekeveredett az aszott avas régi sásszalaggal. Ott nagy szürke vadlibapárok ácsorogtak.

A Kárász-tanya felől egy libapásztor-leányka terelgette pelyhes libuskáit a legelő felé. A sok kis zöldessárga liba közt sziszegve vonult előre az anyalud, meg a hatalmastermetű fehér gunár, amely magasra nyújtott nyakkal kémlelgette, hogy nincs-e a levegőben valahol ellenség, szárnyas rabló, réti héjja, vagy sólyom.

A leányka hajlós fűfavesszővel biztatta előre az öreg ludakat, amelyek után bizalmasan tötyögtek a kicsinyek. A kurtaviganós pástor lába térdig meztelenül látszott; durva vászon-inge szabadon hagyta a nyakát, meg a karját; a vállán ócska kendő volt panyókára vetve. Szösze haját meglíbbentgette a gyenge szél. Nyakán zsinórra fűzött üveggyöngyfűzér tarkállott.

Bimbós begyeskedéssel indult neki a szűzi fejlődésnek, anélkül, hogy sejtette volna. Kinőtte a kurta szoknyáját is, az ingecskéjét is; mindakettő feszült a tagjain, de ő észre sem vette azt. Maga volt a szeplőtlen ártatlanság.

A másik oldalról ugyancsak a legelő felé tartott kötélén vezetett borjas tehénkével a Siposék Gyurkája. Olyan félbenmaradt tizenötéves legényke volt; alig mutatott tizenhármát. Erősebb munkára nem lehetett fogni; rábízták hát a tehénke őrzését. Jött, szemközt a kis libapásztorral és amikor az megállott a libuskáival a legelő legzöldebb foltján, ő is oda igyekezett a tehenével; hamarosan kötélpányvát kötött az első lábaira s azzal eleresztette, hadd legeljen. Így meg nem szökhett. A borju ugysem megy messzire az anyjától. Nem sok gondot adott ilyenformán mellettök a pásztorkodás.

Gyurka rákiáltott a kis leányra: - Jóreggelt adj' Isten, Erzsike! - A libapásztor viszonzta a szíves köszöntést: - Neked is, Gyurica!

Egy darabig nem volt más mondanivalójuk. A legényke a borju felé csápolta az ostorával, hogy ne döfködjön az anyja tőgyét. A kis leány meg a libuskáinak hizelgett; szólingatta őket: libulibulibu, és amelyik elmaradt a többitől, azt hangosabban hívta: libulibulibu.

A legény közelebb jött; errébb settenkedett. Dűnnyögő hangon mondta: - Mához egy hétre husvét hétfője lesz: van-e már piros tojásod? Mert én meglocsollak ám.

- Nekem nincs piros tojásom, - felelt a kis leány, egy kicsit elpirulva. - Semmilyen tojásom sincs. Én csak az árva rokon vagyok Esztinénieknél. De Annának lesz husvételre mindene; mert ő már nagy leány és neki Eszti néni a mamája, bizony.

Gyurka összeráncolta a homlokát. Elgondolkodott. Nézte a leányt és meglátta, hogy milyen kurta a szoknyácskája.

- Tenedek talán nincs is igazi ruhád; csak amit Anica elnyű, azt adják neked; mint nekem a bátyáim rossz gunyáját.

A leányka bólintott. Lesütötte a szemét. Egy pillantást vetett aközben a Gyurka foltos ujjására, amelyben a vézna gyerek csak úgy lötyögött.

Csend volt. Hallgattak. Csak egy nagyon vidám pacsirtának volt odafent a magasban sok-sok mondani valója. Az egész világ csillogott körülöttök a remek napfényben. Az ég szeme kékebb volt még az Erzsikeénél is. Pedig azt Gyurka két kék nefeleicsnek látta.

- Én meg aszondom neked, - szólalt meg a fiu - hogy szebb pirostojásaid lehetnek, mint akárkinek, hogyha akarod.

A leányka ráemelte csudálkozó, reménységgel élénk tekintetét.

- Már hogy lehetne az, Gyurka? Hogy akarhassam én azt!

- Mondom, *ha akarod*; mert neked megteszem, - mondta a fiu dacosan, elszántan és a szeme arra révedezett, ahol az a nagy szürke vadludpár ácsorgott a sásas szélén.

Az ég tengerén, a vadludak fölött, egy hatalmas orvmadár keringett, felhőmagasságban. A teste erős volt és sötét; a szárnya szélesen terpeszkedő és szinte mozdulatlan; a farka pedig legyezősen szétterített és hófehér. Egy vén halászsas körözött ott, semmitsem törődve azzal a vakmerő sólyommal, amely néhányszor nekivágott s aztán tovább nyilalt.

A leány észrevette a sast és felkiáltott: - Jaj, jön a héjja!

A fiu megnyugtatta. - Ne félj, az nem héjja; az másra vadászik most, nem a te kis libáidra. - Látod, már mennek is...

A vadludak, amott, felkerekedtek és nehézkes, alantjáró repüléssel huzódtak be a nádas rengetegébe. Ott leszállottak valahol.

- Hát akarod? - kérdezte a fiu, követelő hangon. - Kell tojás?

A kisleány örvendezve mondta: - kell.

- Én tudom, hol van a fészkek; mindennap lesem őket; most annyi az egész, hogy te ne csak a libáidra vigyázz, hanem az én tehenemre is. Mindjárt visszajövök, mindjárt lesz olyan tojásod, amilyen senkinek sincs, - biztatta Gyurka a kis libapásztort és hamarosan lerugta a bocskorát, feltúrta a gatyáját, végig a lábaszáran.

A leány megszeppent.

- Mit akarsz, Gyurka? - kérdezte aggódva.

- Megyek, elhozom neked a vadludtojásokat, onnan a fészkekből. Már van benne tojás.

- Azt én nem engedem! - kiáltotta a leány ijedten. - Még bajod eshetnék. Nem kell a vadludtojás!

A fiu mintha nem is hallotta volna. Indult egyenesen arra, ahol a vadludak a nádasban eltűntek. Csak úgy félvállról szólott vissza.

- Ne félts te engem, Erzsike; engem megbir a zsombik; nincs a környéken olyan zsombikjáró, amilyen én vagyok; te csak várj itt és vigyázz a tehenemre. Tudom én már az utat a fészekhez.

A leány utána kiáltott: - Gyurka! Gyurka! maradj itt, Gyurka lelkem!

Ez a „Gyurka lelkem” olyan volt a fiunak, mint a telivér-csikónak a sarkantyuzás. Jó messziről kiabált vissza: - Te csak ne félj, Erzsike; mindjárt itt leszek, ne félj.

*

Erzsike ott maradt a libuskáival, meg a tehénkével és szivetdobogtató aggódással nézett a fiu után, amíg csak láthatta. Annyit megértett, hogy ugysis hiába minden, az a „legény” már végrehajtja, amit a fejébe vett. Azt pedig megérezte, hogy a virtuskodása egyenesen és egyes-egyedül őneki szól. Hisz’ megmondta a fiu, hogy ha ő akarja, akkor megteszi.

Állott egyhelyben és nézte-nézte a távolodó emberkét, aki most őmiatta megy neki a veszedelmeket rejtő ingoványok.

Különös érzései támadtak, aminők eddig még sohasem.

Ösztönösen sejtett meg valamit abból, amit a paradicsomi első Éva találhatott ki először, amikor az Ádámja őmiatta vont magára az Ur haragját. Félt és mégis mosolygott. Csendben imádkozott, miközben hevesen vert a szive. Elsimitotta a homlokáról a ráhulló szőke hajfürtöket, azután a kezét a szívére tette és nézett-nézett - *oda*.

Sem a tehénke a borjával, sem a kis libák nem tudtak erről semmitsem. De még a pacsirták sem, amelyek felváltva emelkedtek a magasba, hogy ott hangversenyezzenek. A sas már régóta elvonult más nádasok felé. Az égen fehér kis felhők sodródtak arrább-arrább.

A kis pásztorleány várt-várt sokáig, és ezalatt a képzelete mindenféle bolondos tündérmeséket kevert össze a gondolataiban. Ugy volt, mintha Árgirus királyfi ment volna most nekik a sárkányoknak, hogy tűzönvizen eljusson az ő tündér Ilonájához. Magamagában érezte a tündért, akiért az egész mese történik. A nagy magányban, amely körülvette, ő körülötte forgott az egész világ. Hisz’ először jutott a tudatára annak, hogy ő is *valaki*, akiért nagy dolgok történhetnek; akinek a kedvéért egy „legény” kész nekimenni még a halálnak is.

Elfeledkezett a tehénkéről, a kis libákról, mindenről; csak Gyurkát várta vissza, fokozódó türelmetlenséggel.

Látta, amikor a nádasból felemelkedett a két nagy szürke vadlud. Abból kitalálta, hogy Gyurka már ott járhat a fészek táján. Nem volt kétsége abban, hogy rá is akad és hogy elhozza neki a tojásokat.

A vadlud-pár nagy kanyarodóval járta végig a nád fölött a környéket s azután leereszkedett a széleken terülő tocsogóra, ahonnan a sas elől felszállott volt az imént.

Minden olyan csendes és nyugodt volt, amilyen csak a teljes eseménytelenség lehet. Pedig a kis pásztorleánynak az életében most robbant ki az első nagy forradalom. Megmozdult benne a mostanig szunnyadó szív. Amióta Gyurkát féltette, hirtelen nővé lett. Az alatt a rövid idő alatt, amíg a fiu hőstelte lefolyt, átélte az örök Éva első nagyszerű szivdobbanását, amely után nincs visszatérés a gyermekkorba.

Már nem a vadludtojásokra vágyott, hanem magára, Gyurkára. Az első férfira, aki *őneki* tett valami olyat, amit másnak senkinek sem. Öröm, vágy és boldogság költözött a szívébe, s mindebbe a szokatlan érzésbe szinte beleszédült.

Felkiáltott örömeiben, amikor, sokára, megpillantotta a fiut a nádas szélén.

Gyurka most nem sietett, mint az imént. Óvatosan lépdelt egyik zsombikról a másikra, mint aki nagyon vigyáz, hogy el ne essék, le ne csusszék, s ezzel kárt ne tegyen valamiben, ami féltős.

A pásztorleány kitalálta, hogy a tojásokat félti.

Érezte, hogy jobban ver a szive. Alig várta, hogy kijusson a kis legény a mezőre, ahol már semmi baj sem érhetne. Akkor eléje szaladt.

- Hozod? - kérdezte lelkenedezve.

- Hozom! - kiáltotta a fiu büszkén.

És amikor odaért a leányhoz, óvatosan levette először a süvegét, úgy hajtva meg eközben a fejét, hogy a süvegből ki ne essék, ami benne volt. Abban biz' egy nagy vadludtojás rejtőzött. Gyurka letette a süveget a tojással együtt a före, azután belenyult jobbról is, balról is a kebelébe és az inge alól kivett mind a két oldalról egy-egy szép nagy tojást. Azokat is szépen belerakta a süvegbe.

- Nesze, három - mondta diadallal.

A leány elpirult. Nem birt a szívével. Nem is tudta szóval megköszönni a nagyszerű ajándékot, hanem paradicsombeli ősanja ösztönével hirtelen a nyakába ugrott a legénykének és megcsókolta.

Gyurka először belesápadt; azután az arcát elöntötte a vér. Egy helyben állott, mégis lihegett. Az egész nagy világot a magáénak érezte.

- No, akkor elhozom neked a többi is! - kiáltotta fene elszántsággal, szinte magánkívül. - Mert ott hagytam még kettőt, hogy a ludak el ne hagyják a fészkeket. De már csak hadd hagyják el.

Erzsike kacagott. - Nem, Gyurka, ez elég; nagyon is sok; hadd maradjon meg a fészek. Jól tetted, hogy nem fosztottad ki egészen. Most csak hozd utánam a tojásokat és vigyázz, hogy el ne törjenek. Nagyszerű legény vagy te, Gyuricám!

Sipos Gyurka úgy engedelmeskedett, mint a parancsolatnak szokás. Boldogan dökögött a páváskodó kis pásztorleány után, aki úgy libbent előtte, mintha láthatatlan szárnya lett volna.

A tehénke meg a borja, meg a sárgazöld libuskák, meg a nagy fehér ludak mind úgy nézték őket elcsudálkozva, mintha azt kérdezték volna: hát ezekkel mi történt? Egészen mások, mint az imént voltak.

Még a ragyogó ég is megmosolyogta őket.

AZ ÚR.

Körtvélyesy Sándor negyvenötéves korában még legényember volt. Gazdálkodott a birtokán, amelyet olyan szigorúan tartott rendben, hogy a cselédsége rettegett tőle. Nem is beszéltek róla másképen, csak: «az úr». Ebben benne volt minden, amivel a vasakaratu, hatalmas embert jellemezni lehetett.

Hajnalban ő volt az első, aki talpon volt a gazdaságban. Torzonborz ispánja sohasem alhatta ki magát és olyan volt pislogó, vérbeborult szemével „az úr” mellett, mint álmos majom.

Az úr ott volt az etetésnél; ott volt a fejesnél; mindig és mindenütt ott volt, ahol szükség lehetett a gazda szemére, amely tudvalevően hizlalja a jószágot.

A béreseket ő tanította meg arra, hogy hogy kell az ekeszarvát fogni; a kaszásokat meg arra, hogy hogy kalapálják élesre a kaszájokat. Jaj volt annak, aki valamit másképen csinált, mint ahogy ő egyszer megmutatta.

Nem volt rossz ember, csak nagyon kemény. Semmi legkisebb mulasztást sem tűrt el; de akivel meg volt elégedve, azzal jól bánt.

Még törvénykezést is ő tartott az emberei között. Azok önélküle nem pörösködhettek. Minden vasárnap reggel elibe kellett állaniok azoknak, akiknek egymással ügyes-bajos dolguk támadt. Hétköznap csak a halaszthatatlan ügyeket intézte el velök.

A rapport ideje mise utánra esett. Akinek nem volt mulhatatlan dolga a pusztán, annak be kellett mennie a közel levő faluba misére; de a következő vasárnap azok kerültek sorra, akik legutóbb akadályozva voltak.

Amikor a rapportra hívó kis harang - ezzel jelezték a delet - megcsendült, minden panaszos fél sietett az úr elé, aki jó időben a szabad ég alatt, rossz időben pedig a hosszú ambituson, vagy az irodájában tett köztök igazságot.

Felállottak szépen sorjában, ha többen voltak. A férfiak is külön, az asszonyok is külön. De rendes körülmények közt minél kevesebben voltak; sőt gyakran történt az is, hogy egyetlenegy panaszos sem akadt.

Ennek megvolt a maga természetes és egyszerű oka.

Aki tudniillik komoly ok nélkül vádaskodott, annak szük lett a világ. Az úr ugy ellátta a baját, hogy máskor kétszer is meggondolta, amíg ki merte nyitni a száját valamiért.

Fellebbezés pedig nem volt.

Akinek az ítélet nem tetszett, - fel is ut, le is ut, - mehetett. - Az úr még felmondást sem kívánt.

Egyszer a juhásza, egy nagy melák ember, valami nyelveskedésért meg találta verni incifinci kis feleségét. Az asszony ott volt a vasárnapi rapporton és amikor őrá került a sor, sirvasopánkodva mutogatta a kék foltjait.

- Egészen agyonütött az uram, tekintetes úr, kérem; nem birom a karomat azóta; boszorkányokkal álmodok azóta; hogy verje meg az Isten a nagy marha mihaszna emberit; hiába eszi ez a kenyeret, mert egész nap csak lustálkodik odakint. Az árnyékba hasal és belebámul a világba. Még a nyáját is a pulija terelgeti. Ő csak pipázik, meg köpköd, hogy csapjon belé a nyila...

Az ur rákiáltott:

- Csend! Elég legyen!

Az asszony ijedten fogta be a száját.

Az úr a juhász felé fordult. Ez azt jelentette, hogy most már védekezhetik, ha tud.

Az öles «nagymarha» ember csak ennyit mondott:

- Tetszett most hallani. Ennek a nyelvét külön kell majd egyszer agyonütni.

Az úr magába nyelt egy csendes mosolygást. Az asszonyhoz fordult.

- Maga ezentul lakatot tesz a nyelvére, érti? Ha nyelveskedik, az ura megint meg fogja verni, érti? Téged pedig - ezt már a juhásznak mondta - *én* verlek meg, ha ok nélkül vered a feleségedet. Pusztuljatok.

Juhászék most már elgondolkodhattak azon, hogy meddig tart az «ok nélkül», és hol kezdődik az ok. Az a biztatás, hogy *az úr maga veri* meg az ok nélkül verekedőt, éppen elég volt csillapítónak. Tudták már, mit jelent az, ha *az úr* ver meg valakit.

Az egész verés csak egy pofonból szokott kitelni, de attól egyszer egy béres keresztül esett a fején; egy részegeskedő kocsis pedig, aki éppen az irodai szekrény mellett állott, úgy lendült bele a szekrény ajtajába a fejével, hogy az ajtó befelé nyílt ki.

Ilyennek ösmerték Körtvélyesyt mindenütt, ahol megfordult. Zsarnoktermészetű, de egyébiránt jóindulatu ősemlernek, akitől csak a rosszak félhettek.

Vagy husz esztendő óta mindig házasították volna a barátai, de nem hajlott a jó szóra. - Melyik asszony bírná ki én mellettem? - szokta mondani. - Hisz ha én sugni akarok, akkor is orditok. Csendesen lépni sem tudok. Jó kedvemben is káromkodom. Ugy füstölök, mint a szalmával fűtött kémény. Akit megölelek, az jajgat.

De - mi tagadás - a szépnem sem igen rajongott érte.

Hiréből ösmerték már az egész környéken és ha bekopogtatott is valamelyik leányos házhoz, a kisasszonykák megszökdöstek előle. Hisz' még udvarolni sem tudott. De az udvarlókat a pusztja jelenlétével is elriasztotta. Senki sem akart vele összetűzni. Pedig ő nem igen kimélte a «nyálasokat», ahogy a városi ficsurokat aposztrofálni szokta.

Mindaddig így volt, amíg a Közművelődési hangversenyen meg nem ösmerkedett Kertész Kamillával, aki már tul volt a harmincon, és minthogy egyáltalában nem lehetett szépségnek tartani, minden jel szerint az örökös pártaviseles sorsa várt rá.

Pedig rég megérdemelt volna egy jóra való férjet, mert jobb háziasszonyt elképzelni sem lehetett; a szeme pedig olyan eleven, nevető, beszédes volt, hogy csak a nyelve lehetett még beszédesebb.

Gömbölyded, kistermetű leány volt; végig egyforma széles; de olyan fürge és mozgékony, hogy amíg fiatal volt, a legjobb táncosnak tartották. Szerényen élt özvegy édesanyjával, akinek egyetlen nagy bánata az volt a világon, hogy nem birt férjet fogni a leányának.

- De mama, - mondta neki Kamilla, - mit akar? Mit sürgeti azt a férjhezmenetelt? Nem késtem én még el. Akkor mehetnék férjhez, amikor akarok, - ha akárkihez mennék. De nekem ezek a piperkőcök úgy sem kellenének. Olyan ostobák, mint a főzőkanalam. Amint az ember okos dologról kezd velök beszélni, csak meresztik a szemöket és valami buta viccel ütök el. Ezek azt hiszik, abból áll az udvarlás, ha meg tudnak nevetetni valakit és magok nevetnek hozzá a legjobban. Van itt valaki, aki legalább férfi; aki ember a talpán; aki dolgozik és nem él hiába.

Hozzon össze vele mama; ahhoz hozzámegyek; - jót állok róla, hogy hozzámegyek. Ezt csak bizza rám.

Több sem kellett a mamájának.

Amikor megtudta, hogy az a «valaki» Körtvélyesy Sándor, egy kicsit megszeppent ugyan, mert nem tartotta valószínűnek, hogy ez a megcsontosodott agglegény kapható legyen még holmi bolondságra; de úgy ügyeskedett, felhasználva az összeköttetéseit, hogy azon a hangversenyen okvetetlenül ott legyen az aranyhal, akire Kamilla kivesse a hálóját, - és hogy egymás mellett üljenek.

Hangverseny után aféle bál is volt.

Amikor a táncnak hajnal felé vége volt s a hölgyek hazamentek, a férfiak még egy pohár kvaterkára együtt maradtak s a cigányt is ott tartották.

Körtvélyesy huzatta, és itatta az incifincieket, a «nyálasokat», akik egymásután dőltek ki mellőle.

Pásztor Jancsi győzte legtovább, de annak is dadogott a nyelve, amikor bamba bizalmaskodással dűnnyögte oda a barátjának: - Nagy kujon vagy Sándor, - ugyancsak legyeskedtél a körül a Kamillácska körül. Még ilyen szépnek, mint ma, nem is láttam. Olyan a szeme, mint a parázs. És hogy tud láncolni...

- Tud, - mondta Körtvélyesy röviden. És amikor Pásztor Jancsi is végkép kidőlt, rászólt a bandára:

- Utánam, füstösök!

Vitte a cigányokat a Kamilla ablaka alá és ott halkán, lágyan, gyöngéden, suttogva, elhúzatta velök azt, hogy: «Csak egy kislány van a világon»...

Kamilla megcsókolta odabent a mamáját. - Mit mondtam, mama?

A többi már szinte magától ment.

Körtvélyesy Sándor csakugyan elvette Kertész Kamillát, akiben az is tetszett neki, hogy nem nagyon fiatal s így még összeillenek; de tetszett minden egyéb is; az elevensége, a jó gazdaasszony hire, az igénytelensége, az esze, sőt még az is, hogy nem volt valami szépség, akinek tudja Isten, mi mindenben járhatna még a titkos gondolata.

*

Nászutra kimentek egyenesen a pusztára és ott az úr azzal kezdte az udvarlást, hogy apróra megmutogatott a menyecskének mindent. Körülvezette a gazdaságban; elmagyarázta neki, hogy ezek a szép zsemlyeszín-tarka tehenek simmenthálik; a kocák meg tiszta fajtájú yorkshiriak; a tyukok plymuthok, a libák félvér emdeniek; a gazdaasszonyt Trézsinek hívják; az álmos ispánt meg Cserepes Miskának; van a pusztán százötven birka; a kertben kétszáz gyümölcsfa; a méhesből az idén két mázsa mézet fognak eladni; a kukorica egy kicsit gyenge, mert kevés volt az eső, - de a szőlő annál jobb termést ígér, mert sem filloxera, sem peronospora nem pusztította. Itt van a cséplőgép bódéja; amott vannak a felszerek, az istállók, meg a gránárium; az a ménlő, amelyet most jártat a kis kocsis, az ő hátilova; de van itt egy pompás, nyugodt, sárga kanca, amelyen az asszony is bátran lovagolhat... Mire elkészültek az ösmerkedéssel, este lett.

Aztán megtörtént az a csuda, hogy az úr hajnalban - először életében - nem sietett ki a gazdaságba. Délfelé járt, amikor reggeledett neki.

Az egész nap úgy telt el, ahogy a mézeshetek első napjai telni szoktak. A fiatalasszony aznap nem is mutatta magát.

Hanem másnap már ő volt az, aki az urát felkeltette.

- Tessék a dolga után látni. Én is magával tartok.

És ellentmondást nem tűrő határozottsággal öltözött neki a hajnali kirándulásnak.

- Szivem, drágám, mit akar? maga csak pihenjen. Nem való az magának - tiltakozott az úr.

De Kamilla nem engedelmeskedett.

- Ott akarok lenni, ahol maga van. Mindent meg akarok tanulni.

Az úr kacagott.

- No de ilyet! micsoda asszony lesz ez!

Szörnyen tetszett neki az a kedves erőszakosság, amellyel a felesége kijelentette, hogy ott akar lenni, ahol ő van. Hát legyen ott. Amig meg nem unja és bele nem fárad.

A cselédség nagy szemet meresztett, amikor az urat az asszonnyal együtt látta meg az istállóban, meg mindenütt máshol is.

A juhásznő összezsáptta a kezét, úgy sugta az öreg béres feleségének:

- Sohasem hittem volna, hogy annak a nagymarha embernek (ez szavajárása volt) ilyen hitvány kis felesége legyen!

Reggelizésre visszakerültek az uri házba.

Ott pedig Kamilla rögtön elkezdett rendezkedni.

- Ez így nem jól van... Az irodát át kell hurcolni abba a nagy vendégszobába, ott a folyosó végén. Az uriszobából lesz az ebédlő, az ebédlőből a szalon, a szalonból az én nappalim; szalon ezután nem is lesz; csak a hálószoba maradhat úgy, ahogy van, mert amellet van a fürdőszoba.

Az ur nem tudott hová lenni.

- De szivem, angyalom, mire ez a nagy felfordulás? Jó volt ez így eddig.

- Nem lesz jó ezután, - vágott közbe a menyecske határozott hangon. - Maga ehhez nem ért; ezt én jobban tudom. Maga parancsoljon odakint; én parancsolok idebent.

Az úr kacagott. Így övele még nem beszéltek. Valahogy furcsán tetszett neki ez a fölényeskedő akaratosság, amelyet roppantul élvezett.

- Hát jól van, galambom; rendezkedjél, ahogy tetszik; azután, ha nem jó lesz, visszacsinálunk mindent.

- Hogy amit én intézek el, azt vissza kelljen csinálni? Bizza csak rám. - Mikor is szokott ebédelni?

- Amikor ráérek, angyalom. Gazdaember nem köti magát perchez. Ahogy a dolgaim engedik.

- Ezentul pontban félegykor ebédelünk. Mutassa az óráját. Ahhoz igazítjuk a többit is. És kérem, hogy legyen pontos, mert különben elromolhatik a jó ebéd.

Az ur csak kacagott.

- Valósággal haptákba állit, - mondta magában. De a világért sem akarta elrontani a felesége kedvét. - Próbálja meg az önálló háziasszonykodást. Előbb-utóbb ugyis csak ráun. S ha nem, talán annál jobb. Ki tudja?

A vasárnapi misére az úrnak is el kellett menni, pedig nem szokta meg. Elég nagy templom volt neki a puszta.

- Jó példával kell előljárni, - mondta az asszony, azzal a bizonyos határozottsággal. - És vitte magával az urát is. A plébános úr úgy meglepődött ezen, hogy majdnem belesült a Miatyánkba.

Mise után következett a rapport.

Az egyik béreslegény úgy rávágott a vasvillával az ökre csipejére, hogy a szegény állat bele-sántult. A közvádлот az ispán képviselte.

A béres megkapta a pofont.

Kamilla majd elájult, amikor látta, hogy az erős parasztleány hogy pördül meg maga körül az úr simogatásától.

- Ezentul nem fogja nekem ütni az embereket, - mondta a rapport után. - Még agyonüt egyszer valakit. Borzasztó, milyen ütése van.

- Drágám, ehhez az egyhez mégis én értek jobban, - jegyezte meg az úr, megint csak kacagva.

- Mindegy. - A rapportot ezután én tartom. Ha majd ütni kell, akkor hívom magát.

Az úr olyan mulatságosnak tartotta az ötletet, hogy erre is harsogva kacagott.

- Jól van, angyalom. Csak rajta. Egyem a mindenét a kardos menyecskéjének. Majd ügyelek rá, hogy baj ne legyen. Tetőled kitelik szívem, hogy még Sárkányt is megnyergelteted magadnak és ráülsz.

(Sárkány az ur tüzes, rabiátus ménlova volt, a saját használatára.)

- Miért ne? - mondta az asszony olyan hangon, mint aki meg is akarja tenni.

Az úr nem mert tiltakozni. Attól tartott, hogy akkor igazán megteszi.

Magában pedig azt gondolta:

- Szépen jártam én ezzel a bolondos, édes kis zsarnokommal.

Egyszer be kellett mennie a városba és a régi barátaival úgy eltelt az ideje, hogy csak éjfél felé került haza.

Kamilla fent volt és olvasott.

A vacsora ott volt az asztalon, érintetlenül.

Az úr elképedt. - Mi az, édesem? az Istenért, miért nem feküdtél le? Talán még nem is vacsoráztál?

- Nem. Magát vártam. Azt ígérte, hogy vacsorára itthon lesz, hát vártam.

- Örültség! - pattant fel az úr; de nyomban odasietett a feleségéhez és elkezdte volna ölelgetni.

Az asszony nem engedte.

- Ma nem. Ma meg se érintsen. Haragszom magára.

Az úr borzasztóan restelkedett. Csakugyan azt ígérte volt, hogy vacsorára megjön és nagyon bántotta, hogy szószegésen érték. Éppen a felesége!... Meg az is szörnyen rosszul esett neki, hogy az asszony nem vacsorázott önélkül. De legjobban mégis az izgatta, hogy duzzogó felesége mára eltiltotta magától.

Ez mégis csak sok. Ez nem járja. Éppen ma találta pedig a legkivánatosabbnak. A tilalom csak fokozta azt a vágyát, hogy megölelje.

Majdnem kitört belőle a régi zsarnok, aki a maga akaratán kívül egyebet nem ösmer: de még jókor eszébe jutott, hogy azzal csak ronthatna. A kis bajból nagy lenne.

Olyanná vált, amilyen sohasem volt.

Elkezdte az asszonyt kérlelni, engesztelni.

A felelet csak ez volt rá: ma nem!

Egy kicsit erőszakoskodott. Vadult az ellenállástól.

Az asszony élesen csengő hangon utasította el.

- Akkor soha többet! - mondta ijesztő határozottsággal.

Az úr megriadt. - Kitelik tőle, gondolta, és nem folytatta az ostromot.

Másnap az asszony úgy köszöntötte, amikor a hajnali szemleutról megjött, mintha semmi sem történt volna. Még csak nem is említette a tegnapi esetet.

Az úr is hallgatott. De feltette magában, hogy többet nem szegi meg a szavát. Ezt az asszonyt nem lehet büntetlenül megsérteni.

Egyszer eljöttek hozzá a pajtásai egy kis dáridóra.

Bejelentették neki, hogy nevenapja lesz ekkor meg ekkor, - ahogy régente szokták.

Körtvélyesy Sándornak akkor volt nevenapja azelőtt, amikor a barátai akarták. Egy évben akárhányszor.

Megkérdezte a feleségét, hogy mit szól ehhez a rögtönzött névnaphoz.

Most az egyszer az asszony nevetett. Tetszett neki az a bolondos régi névnapozás, kommandóra.

- Csak hadd jöjjenek, - mondta vidáman. - Szívesen látjuk őket. Csak egyet kötök ki. Hogy én is magokkal leszek végig. Akkor nem lesznek leivások, szertelenségek. Nincs is arra szükség. Magának sem való már az, kedves uram.

Az úr erre a szóra nyelt egyet.

Macskát vagyok én a te „urad”, gondolta; de nem mondta. Inkább te vagy már az uram és parancsolóm, te kis zsarnok.

A vendégek a terminusra megjöttek és hozták magokkal a «füstösöket» is.

De olyan szépen mulattak, cigányoztak, danoltak egész éjjel, hogy egy sem vesztette el közülök az emberi formáját. Persze a háziasszony ott volt velök, amíg csak el nem mentek.

Pásztor Jancsi a bucsuzáskor alázatosan csókolt neki kezét.

- Gratulálok, nagyságos asszonyom! Alaposan megszéledítette ezt a bölényt.

Még az úr is kacagott. Még pedig őszintén, jóízűen.

- Házasodjál meg te is, te vén medve, addig pedig hallgass; ne beszélj olyasmiről, amihez nem értesz, - mondta neki az úr.

Amikor mindenki elment, még az is kiszaladt a száján, hogy: hála Istennek!

Az asszony megölelte, megcsókolta.

- Édes, jó uram, - mondta neki szerelmesen.

Az úrral nyulat lehetett volna fogatni.

Felkapta a feleségét az ölébe, úgy vitte a fészkökbe.

Másnap, - vagy inkább aznap, - másodszor történt meg, hogy délben kászolódott fel.

A szobaleány sietve ment a konyhába és jelentette Trézsinek:

- Adhatja a reggelit, felkelt az úr.

ALKU DIÁNÁRA.

Egy parasztfiu levelet hozott Doromlász tekintetes úrnak a szomszédos pusztáról.

«Kedves bátyám, - írta Nyírő - holnap kezdem a foglyászást, amelyre multkori ígéretemhez képest, ezennel tisztelettel meghívom, Jolánka kisasszonnyal együtt. Magunk leszünk, hármasban, és így annál inkább számítok Jolánkára, aki ne fáradjon elemózsiakészítéssel, mert itt minden lesz; de hozzon puskát ő is. Ugy tudom, hogy szokott vadászni; fogoly dögivel van. Bátyámuram nem szereti az olyan «fergeteg-vizslákat», amilyeneknek az enyémeiket csufolja; Jolánkának majd bemutatom új akvizícióm, Diánát, a vizslák gyöngyét. (Erre persze bátyámuram jót nevet.) Találkozás reggel kilenc órakor a réti gulyakutnál, a fűzfásor sarkán. Jolánkát okvetetlenül el tessék ám hozni. Bátyámuramat sokszor üdvözlöm, Jolánkának pedig kezét csókolom és őt különösen kérem, hogy feltétlenül eljöjjön. Szerető öccse, Gábor.»

Az öreg úr megüzente a gyerekekkel, hogy köszöni a meghívást, ott lesznek. Ő bizony csak akkor irt, ha muszáj volt. Azután ment a levéllel a leányához.

- Jolánkám, ez a hosszú epistola nekem van ugyan címezve, de sokkal inkább neked szól. Nesze, olvasd. Hanem ne hallgass erre a szeleburdira és csak készülj az elemózsiával, mint rendesen. Az én gyenge gyomromnak nem akármilyen való. Olyan pogácsát pedig, amelyet te sütsz, Nyírőnek még az öregapja sem evett.

*

Másnap kilenc órakor a vendégek fogata bekanyarodott a fűzfásor sarkához, ahol a fiatal házigazda lelkenedezve sietett eléjük.

Amikor a kisasszonyt leemelte a kocsiról, úgy tartotta a karja közt, hogy szinte megölelte. Mögötte egy kávébarnafoltos szép vizsla ugrált, szükkölt, nyihogott és keltette magát mindenképen. Ő is részt akart venni a vendégek üdvözlésében a maga módja szerint.

- Ez az a hies? - kérdezte az öreg úr, meglehetősen bizalmatlanul.

Nyírő csettintett a vizslájának.

- Ide gyere Diána! ülj le szépen! csókolj kezét a kisasszonynak! - Gida bácsira pedig ne neheztelj; ő még nem tudja, hogy ki vagy.

Azután levette a kocsiról a Jolánka kis kaliberű puskáját s nagy dicséretek közt kezdte nézegetni. - Gyönyörű kis jószág! gratulálok hozzá.

- Egészen új, most kaptam apuskától. Ma vadászom vele először, - olyan izgatott vagyok, - mondta Jolánka, bájos tüneteivel a kezdődő vadászláznak.

Az öreg úr eközben tempósan készülődött. Nyakába vette a vadásztarisznyáját, vállára dobta sokat szenvedett ócska puskáját; megigazgatta a nadrágszíjját; kurtaszáru pipáját a zsebébe dugta; azután elővette a tarisznyájából a kis pálinkásbutykost s odakinálta Nyírőnek.

- Szopd meg öcsém. Ilyet még nem nyeltél. Magam főztem.

A legény kortyintott egyet, de előbb ráköszöntötte Jolánkára.

- Hanem azt megmondom, - csattant fel az öreg úr, - hogy én külön vadászom. Nekem az a kengyelfutó dög ne legyen az utamban. Ösmerem a fajtáját, mind a világ végéig nyargal. Nekem is volt életemben néhány szedátus komoly vizslám; tudom, mi a különbség.

Nyíró megemelte a kalapját.

- Ahogy bátyámuram parancsolja. - A vadörhöz fordult: - Ferenc, vigyázzon! ahogy már megmondtam: a répatáblában kezdik. Minden hajtógyereket vigyen el magával; csak Ürgét, a cigányt, hagyja itt vadhordozónak.

Az öreg úr a vadörrel balra indult, a fiatalok meg jobbra a kukoricások felé, amelyek közt tarlósávok húzódtak.

- Aztán ne vesszetek el a szemem előtt! - szólt vissza Gida bácsi.

- Mindig látni fog bennünket, bátyámuram; számítok rá, hogy szüksége lesz még Diánára. Amikor kellünk, ott leszünk.

*

Remek augusztusi nap volt. A füves rétszalagon, ahol a fiatalok áthaladtak, pattogtak a szöcskék a lábok előtt. Nem messze tőlök egy méltóságosan lépkedő gólya tocsogott a lapos medence sással benőtt foltján. Egy bokron sordély serregett. A réten alacsonyan cikáztak a fecskék. A tarló felett vércse libegett. Az ég mezőjén fehérrózsafelhők nyíltak.

- Rég nem láttam, Jolánka, - kezdte a férfi simogató hangon.

A leány elmosolyodott. Pajkos szeme megvillant.

- Ma egy hete. Olyan régen volt az?

- Nekem egész örökkévalóság. Én már nem birom tovább. Ha apuska jókedvű lesz, én ma szólok neki.

- Jaj, inkább ne! - ijedezett a füléig piruló kis leány.

- De mikor olyan régóta szeretem!

Jolánka hamis csodálkozással kérdezte:

- Mióta?

- Amióta élek! mert csak azóta élek.

- Hallgasson: a cigánygyerek fülel.

Éppen a kukoricához értek.

- Ürge! menj be! - parancsolta Nyíró.

A more eltűnt a magas kukoricában.

A vizsla eközben előre szökött, mert észrevette, hogy nem törődnek vele. A tarló szélén hirtelen megtorpant, kinyújtódzott és megmerevedett, mint a szobor.

- Diána áll! - kiáltotta Jolánka.

- Nahát csak töltsen meg a kis puskáját; mindjárt meglátja, mit tud ez a - «dög.»

Jolánka kapkodva kereste a töltényt a tarisznyájában.

- Ne siessen, csillapította Nyíró; gyerünk oda nyugodtan. Diána megvár, nem mozdul. És csak higgadtan löjjön.

Ott állottak a vizsla mögött, amelynek az orrcimpája remegett, a szeme tüzelt s az egész teste festeni való helyzetben nyúlt ki.

- Előre! - parancsolta Nyíró.

A vizsla egy pár lépéssel előre csúszott s akkor a barázdából felberregett egy fűrj.

Jolánka ráfogta a puskáját és szelesen lőtt. A fűrj tovább repült. Most a Nyíró puskája durrant s a fűrj leesett.

A vizsla meg sem moccan. Nyíró megtöltötte a kilőtt csövet s csak akkor parancsolta neki: - hozd el!

Diána rohant, felkapta a fűrjet, hozta és leült vele gazdája elé, aki szépen kivette a szájából.

- Ez szép volt, - lelkenedett a leány. - Ha én így tudnék lőni!... De ha fogoly repül, ne várjon rám, mert én bizonyosan elhibázom! Tudja, nem ismerem még ezt a kis puskát, - mondta bájos komolysággal.

Ürge odabent motoszkált a kukoricatábla közepén. Egyszerre csak felrobajlott előtte egy farka fogoly és keresztben repült a vadászok felé.

- Lőjjön! - kiáltotta Jolánka.

Nyíró duplázott és két fogoly lekalimpált a tarlóra.

- Hozd el Diána!

Diána rohant; felvette először a közelebb lévő, azután ment a másikért. Ott letette az elsőt és addig mesterkedett, amíg mind a kettőnek át nem fogta a nyakát. Ugy hozta a két foglyot, egyszerre.

Jolánka tapsolt. - Brávó! Jaj, ha ezt apa látta volna!

Egy elmaradt fiatal fogoly rebent ki Üрге elől ebben a pillanatban. Nyíró rálőtt. A fogoly esett, de azért még egy lövést kapott. Arra ronggyá váltan zuhant le.

- Miért lőtt kétszer? - csudálkozott a leány.

- Mert először csak szárnyaztam. Az igazi vadász nem engedi szenvedni a vadat.

- Maga sohasem hibázik?

- Ha akarom, nem.

- Hogy csinálja?

- Nem lövök hazárdul. De most már maga mulasson, édes Jolánka.

- Nem - nem! Én csak nézem magát. Ugy szeretem nézni...

A fiatal ember odáig volt.

- Mindig? - kérdezte olvadozva.

- Amikor ilyen szépen eltalálja a vadat. De fogadjunk, hogy mégis csak hibázik maga is.

- Fogadjunk; - de mibe?

- Abba, hogy - maga megtanít engem nem hibázni.

- Azt csak egy módon tehetem.

- Ugyan hogy?

- Ha az egész életén át mellettem lesz; mert ez a tanítás sokáig tart. És folyvást gyakorolni kell.

Jolánka elpirult. De Diána kisegítette a zavarból. Mialatt Üрге a harmadik foglyot is felakasztotta, ő a tarlón produkálta magát és ujra állott.

Nyíró legyintett. - Nyul van előtte, mondta; azt most még nem lövünk.

- Honnan tudja, hogy nyul van előtte?

- Onnan, hogy Diána minden vadat másképp áll. Most szinte lehasal, amit szárnyas vad mögött nem tesz. Gyerünk oda.

Amikor a szoborvizslához közeledtek, az elől felpattant egy nyul és pattogva bakfittyelt elfelé.

Diána levágta magát egészen a földre, úgy nézett a nyul után.

Jolánka el volt ragadtatva.

- Ha ez a vizsla az enyém volna!

Nyíró mosolygott. - Annál semmi sem könnyebb, - mondta mohón.

- Eladja? Megveszem! Mi az ára?

- Egy galamb az ára. Csak egy galamb.

- Van minekünk olyan? - kérdezte a leány ártatlan arccal.

- Magának nincs, hanem az édes apjának van.

Jolánka lesütötte a szemét. Beszédesen hallgatott.

Nem állhattak egy helyben; Gida bácsi jól láthatta őket. Tovább haladtak. Egyik kukorica-táblától a másikhoz. S közben folyvást repültek és potyogtak a foglyok. Nyíró minden lövésére nőtt eggyel a zsákmány. Ki akart tenni magáért az imádottja előtt.

- Azt fogjuk mondani, hogy felét maga lőtte.

Jolánka kacagott.

- Azt úgy sem hinné apus. De hibázzon már el egyet; arra azután mondhatjuk, hogy én lőttem.

- Csak azért sem. Ma nem szabad hibáznom. Már babonából sem. Hogy maga folyvást csak engem nézzen. Én meg magát. Örökké csak magát.

Diána segített Ürgének. Ha a cigánygyerek nem találta meg a sűrű kukoricába esett foglyot, Nyíró Diánát küldte érte.

Igy azután egyetlen fogoly sem veszett el.

Nyíró már unta a lövöldözést. A gondolata nem a foglyokon volt. Alá-alá kukucskált a kisleány Panama-kalapjának és örökké búgta neki, amit a szíve az ajkára dobogott.

Egy fogoly hátrafelé repült; Nyíró későn vette észre; de azért rá durrantott. Hibázott.

Jolánka tapsolt és kacagott.

- Végre valahára!... Most már azután megtanít engem...

- Mindenre! drága! mindenre; örökké, - áradozott a legény összevissza keverve hetet-havat.

Már kezdett a dolog aggasztóvá válni, mert azt sem tudta, mit beszél. Ugy tipegett a Panama-kalap körül, mint a szerelmes fajdkakas.

Ekkor szerencsére történt valami, ami hirtelen kijózanította.

A répa föld felől nagy kiabálás hallatszott.

- Hej!... hej!... ide azzal a döggel!...

A fiatalok láthatták, hogy Gida ur a két tenyeréből tölcsért csinálva ordít.

- Bizonyosan lelőtt valamit és nem találja. Diána, most tégy ki magadért!... Segitünk rajtok, - mondta Nyíró. - Gyerünk oda.

- Itt esett le; ezen a szent helyen, - mutogatta az öreg ur a «szent helyet». - Mint a rongy, úgy esett le; - lássuk azt a hirest! *most* mutasd be...

Nyíró intett a vizslájának, amely nyomban ott termett a vadját kereső vadász mellett. - Körülszaglászta a talajt, azután földre tartott orral hirtelen megindult.

- Nem ott! nem arra! bolond! itt keresd! - kommandírozta Gida bácsi a távolodó ebet. - Na látod, - fordult Gábor urfihoz, - kiszalad a világból. Ilyenek ezek mind. Versenyparipa ez, nem vizsla.

A versenyparipa pedig csak ment az orra után és hirtelen megtorpant.

- Ott van a foglya, Gida bácsi. - Hozd el Diána!

A vizsla egyet ugrott a répa közé és elkapta a felrebbenni próbáló szárnyazott foglyot, amely már idáig futott. - Hozta is szépen, vágatva, és megült a zsákmányával a gazdája előtt.

Gida bácsi hümmögött.

- Nem rossz, - nem rossz... - mondta és féloldalt sandított Nyírőre, hogy vajjon nem neveti-e ki.

Annak több esze volt, semhogy a Jolánka apját magára haragítsa...

Különben is Jolánkával volt nagyon elfoglalva. Biztatta, hogy ő vegye el a foglyot a vizslától. És tudja Isten, miket sugdosott neki amellett.

Az öreg ur megszólalt:

- Te Gábor...

- Tessék parancsolni, Gida bácsi.

- Adnék ezért a kutyáért egy...

Nyíró közbevágott: - borjas tehenet, úgy-e, de Diánáért még az egész gulya is kevés lenne. Hanem maga megkaphatja ingyen.

A bácsi kérdőjellé vált.

- Ha a galambjai közül választhatok egyet, amelyik nekem tetszik.

Doromlász Gedeon nagyot nézett. Láta, hogy erre a szóra a leánya zavartan fordul el. Kitalált valamit.

- Kérdés, - mondta furfangos ábrázattal, - hogy az a galamb mit szól az esethez.

Jolánka hirtelen megfordult. Nevetett.

- Apuskám, Diána már az enyém, arra nem kell már alkudni.

- Igen-igen, - hadarta a legény - azért a galambért...

Jolánka jelentősen nézett rá, úgy mondta:

- Hát most szóljon, beszéljen.

A fiatalember megértette.

- Ezt a galambját kérem, Gida bácsi, - kiáltotta harsogva és Jolánka mellé ugrott.

Az öreg úr felhuzta a szemöldökét.

- Ez drága foglyászat, - morogta tettetett komolysággal. - Most már se galamb, se vizsla.

Diána a gazdájához akart dörgölődni, de az elkergette.

- Mars az úrnődhöz! Semmi közöm hozzád!

Jolánka az apjához simult.

- Drága kis apám, engedd meg, hogy neked adjam Diánát - nászajándéknak. Akkor minden a tiéd marad.

Az öreg ur megölelte a keblére boruló virágszálat.

- Isten neki, - mondta. - Gyere ide te is, te szeleburdi.

Nyíró Gábor boldogan sietett leendő apósa karja közé.

A TERMÉSZETTUDÓS.

Az öreg Gáti Simon, irodai zsölygében ülve, helyet mutatott a nagy íróasztal mellett a látogatójának, aki csinos fiatalember volt és szerényen állott előtte, miközben a kalapját forgatta.

- Üljön le, öcsém. Eszerint maga mer arra vállalkozni, hogy nálam gazdasági segéd legyen. Jól meggondolta-e? Tudja-e mindazt, amit megkövetelek attól, akit magam mellé veszek?

A fiatalember alázatosan bólintott.

- Olvastam a hirdetést, kérem alássan; ide olyan ember kell, aki jártas a természet ösmere-
tében, kivált az ornithológiában, a botanikában...

Az öregur közbevágott.

- Igen-igen, mert nekem nem az a lényeges, hogy mit tanult valaki a gazdasági szakiskolában, amit én nem tudok. Amit a gazdának itt tudnia kell, arra ugyis én tanítom meg az embereimet, a magam módszere szerint. Én már olyan konzervatívnak csufolt öregember vagyok, aki a leg-
ujabb kitalálásokat nem ösmerem; de azért a saját eszem szerint megelégedésemre boldo-
gulok. Negyvenéves prakszisom van abban, hogy a birtokomon mit hogyan kell termelni. Ahány ház, annyi szokás. Az én rendszerem itt nálam bevált és így nem vagyok hajlandó attól eltérni. Valami nagyon tudományos ember engem csak zavarna. Nálam ugy kell gazdálkodni, ahogy én szoktam. Az nem baj, ha iskolákat végzett; de itt előről kell kezdenie mindent. Majd megtanulja. Hanem olyan fiatalemberre én még nem akadtam, aki kedvem szerint való jártasságot hozott volna magával az én studiumaimban, az ornithológiában, meg a botaniká-
ban, ami nélkül a gazda csak félgazda. Hisz' nem elég azt tudni, hogy van a világon veréb, meg varju, meg gólya, meg vércse; meg hogy a gazda a gabonaféléket, kapásokat, meg lucernát, lóherét, kölest, muhart termel, hanem én azt akarom, hogy ösmerje az egész madár-
világot, a rágcsálók minden fajtáját; és valamennyi füvet, virágot, gyomot, amely a rétemen, meg a földemen nő. Aki ezt a tudományt nem hozza magával, azt én erre megtanítani nem érek rá. Pedig idegessé tesz, ha valaki a kányára, ölyvre azt mondja, hogy sas; ha a pacsirtát a pityertől nem tudja megkülönböztetni; ha a füzényt összezavarja a csarappal; vagy még azt sem tudja, mi fán terem a kettő. Mindjárt tarthatunk egy kis vizsgálatot. Mondja meg nekem, hányféle sólyom van; mert az mindegyik más, és másképen is káros. Reményilem, tudja, hogy a sólymok károsak?

Beke Károly - így hívták a szerény fiatalembert, nagy lélekzetet vett, azután elkezdte:

- Igenis, kérem alássan, a sólymok károsak. Van kerecsensólyom, ez a «falco lanarius»; van vándorsólyom, a «falco peregrinus»; van hosszuszárnyu sólyom, a «falco subbuteo»; van törpesólyom, a «falco merillus, vagy aesalon»; sólyom a botfarku galambászó héjja is, az «astur palumbarius», meg a karvaly, az «accipiter nisus»; meg idetartoznak a különben ártatlan vércsék...

- Elég! - kiáltotta vidáman Gáti Simon. - Brávó! - Hát mi a «coracias garrula»? mondja meg.

- Az kérem alássan a kékcsóka, vagyis kalangyavarju.

- Hát a bölömbika?

- Az kérem alássan a «botaurus stellaris».

- A sordély?

- «Emberiza caladra.»

- Hát a «calluna vulgaris» micsoda madár?

- Az kérem alássan nem madár, hanem amit az előbb tetszett említeni a növények közül: a réti csarap.

Az öreg ember felugrott. Mindakét kezét odanyújtotta a fiatalembernek.

- Fiam, nagyon jól van. Nem faggatlak tovább. Emberem vagy. Rögtön beveszlek a gazdaságomba. A szobád itt van az iroda mellett. Természetesen az asztalomnál kosztolsz. Költözzél ide mindjárt. A többit majd megbeszéljük. A fizetésed egyelőre nem lesz sok; de ha minden egybebed van, akkor elég lesz. Isten hozott!

*

Beke Károly aznap már az öreg úrral, meg a családjával együtt ebédelt.

Kis család volt. Az öreg úron kívül a mama, meg a leánya. A mama csendes, szótalán, idős asszony, akinek mindig jóságos mosoly volt az arcán. A leány szende, viruló, gyönyörűséges rózsaszál.

A gazdasági segéd alig merte a szemét ráemelni s az egész ebéd alatt szerényen hallgatott. Ha nem kérdezték, meg sem mukkant.

Amikor az ebédnek vége volt és a segéd a mamának kezét csókolva elment, az öreg Simon jóindulattal nézett utána.

- Jónevelésű fiú, csak nagyon is bátortalan. Bánjatok vele jól, - mondta a két nőhöz fordulva. - Nagyon értékes fiatalember. Az egész természetrajz a kisujjában van. Ilyen kell énnekem.

A legközelebbi pár napon sok volt a gazdasági dolog; de azt egyelőre még maga a gazda végezte. A segédnek az irodában adott másoló munkát és leveleket íratott vele. Hadd tanulja meg azt is.

Harmadnap reggel azt mondja Gáti a legénynek:

- Hallod-e fiam, itt a kert alatt, a major végén, a nagy akácfasorban falco peregrinust láttam. Több is van ott, mert nagyon visongtak, hívták egymást. Ugy látszik, kószálásukban most minket tiszteltek meg egy darab időre. Ez a legveszedelmesebb fajta valamennyi közt. Menj ki reggeli után és próbáld lelőni; ha elhibázod sem baj, legalább elriadnak a lövéstől. Én most kimegyek a gazdaságba. Délután majd téged is kiviszlek.

Ezzel már indult is. Felült a könnyű bricskára, amely várta, és elhajtatott. A puskájától sohasem vált meg; azt is vitte magával. Az ember nem tudhatja, mikor veheti hasznát.

Amikor délfelé hazakerült az őszi szántás felől, már messziről hallotta, hogy visonganak a sólymok a kert sarkában lévő nagy akácfákon.

- Ejnye, - gondolta magában, - a fiú nem volt kint. Majd megpróbálom magam.

Leszállott a bricskáról s a kocsist eleresztette. Azután a kertnek irányította a lépéseit. A kerítés mentén sűrű bodzabokrok voltak; azoknak a fedezete alatt észrevétlenül eljuthatott a nagy akácfákig. Azon a tájon volt a vadszőlővel befuttatott lugas. Ha abba besurranhat, akkor a felcsapó, erre-arra kóválygó sólymokra jól rájuk lesket.

Olyan ügyesen csinálta a dolgát és olyan szerencséje volt, hogy nem is kellett a lugasig mennie, mert az egyik sólyom meggondolatlanul keresztülrepült a feje felett. Fiatal, idei költés volt, tehát tapasztalatlan. Nem nagyon félt még az embertől. A kertben, meg a majorságban láthatott békés embereket, akiknek eszökben sem volt, hogy vele törődjenek. Az állat is megtanulja, hogy mikor kell magára vigyáznia és hogy ki-mi az ellensége. Azért lehet az óvatos

tűzokot, meg a vadlibát ökrösszekérrel jobban megközelíteni; vagy pásztorsubába bujva addig ballagni feléje a nyájjal, amíg lövésnyire nincsen.

Gáti felkapta a puskáját és - *bumm!* a sólyom lekalimpált a levegőből, éppen a sűrű lugas bejárata elé.

Hanem a dörejnek furcsa visszhangja támadt.

Valaki nagyot sikoltott a lugasban:

- Jézus, Mária!

S a következő pillanatban két megrémült alak botorkált elő a vadszőlő-sátorból.

A segéd, meg a nyiló rózsaszál-kisasszonyka.

Az urfinál puska volt, és úgy meg volt illetődve, mintha őt lőtték volna meg. A leányzó pedig kétségbeesetten bámult az apjára.

- Mit csináltok ti itt? - kérdezte az elképedt öreg ember szigorú hangon.

A legény ötölt-hatolt.

- Lessük a sólymot, kérem alássan, - motyogta. És zavarában a földön vonagló ragadozó szárnyastól huzódózva, kérdezte: - Mit tetszett lőni?... mi ez?

Gáti tele volt meghatározhatatlan indulattal a furcsa rajtakapás miatt; de ezt a nagyobb baját elfelejtette abbéli kínos meglepetésében, hogy egy ornithológus, egy madarász tudós, ilyet kérdezhet tőle.

- Szamár! - kiáltotta mérgesen, - nem látod, hogy sólyom? Vándorsólyom.

- Sose' láttam még, - dadogta a legény.

- Te nem ösmered a sólymot? Hogy tudod akkor valamennyinek még a latin nevét is?!...

- Kérem alássan... kérem alássan...

- Ne szöszörögj; beszélj! De hamar ám!

- Kérem alássan, én az egész természetrajzot bebüfláztam, csak hogy bátyámuramékhoz kerülhessek, - hadarta a végkép megriadt urfi.

Gáti tágra nyitotta a szemét.

- Hogy hozzánk kerülhess? Mi volt erre olyan nagy okod, hékás?!

- Kérem alássan... azért, mert mink szeretjük egymást Ilonkával, és még a télen a pesti pikniken úgy eszeltük ki, hogy ha én idekerülhetnék... De előbb meg kellett tanulnom az egész természetrajzot.

Az öreg Simon még haragudni is elfelejtett, úgy meglepte az eset.

- Ki vagy te, ember, aki egy leányért bevágsz egy egész tudományt, anélkül, hogy tudnád, hogy mit tanulsz meg? Te talán a többi madarat sem ösmered? Mi?!

- Nem én' kérem alássan... a verebet azt ösmerem.

Az öregúr úgy elkezdett harsogva kacagni, hogy megszeppent leánykája bátorságra kapott, odafutott hozzá és ölelgette.

- Apuskám, apuskám, - nyögdicsélte.

- Ki vagy te? Most rögtön mondj el mindent, - követelte az öreg a fiutól, megint aggasztóan elkomolyodva.

- Én, kérem alássan, ha már meg kell vallani, művész vagyok. Festőművész. El tudok tartani egy asszonyt. De hallottam Ilonkától, hogy nem nagyon tetszik szeretni a...

- Mázolókat! - vágott közbe az öreg dühösen.

- Művészeket! - igazította ki a legény szelid energiával. - Mert hogy azok «cigányok».

- Apuskám, apuskám, - esdekelt a kisleány szorosan az apjához tapadva.

Gáti megcsóválta a fejét. Összeráncolta homlokát.

- Hát, tisztelt «művész» úr, majd meglássuk. A kitartása, hogy bevágta az egész természetrajzot, mindenesetre tetszik nekem. Mondd meg, ebadta kölyke, mi az «upupa epops»?

- Büdösbanka! - vágta ki a legény diadallal.

- Láttál-e már?

- Kérem alássan, nem!

- Nahát nézz a tükörbe, te ugrifüles, te!

És megenyhülten kacagott hozzá.

A kisleány boldogan csókolgatta a kezét, rebegte:

- Apuskám, apuskám! Ugy-e nem haragszol?

KÖD.

Keszeg András felcihelődött tanyai vityillójában hajnali kakasszóra és beletopogva vastag tehénbőrcsizmájába, elkezdett mosdózni. A kancsóban éppen kevés vizet talált; az asszonyt nem akarta a kutra kurgatni az ágyból, ő maga rest volt azért a kis tisztálkodásért a hűvös novemberi hajnalban csak úgy, egy szál ümögben kiszaladni; egyszerűsítette tehát a mosdást és nem a tálba öntötte a kevés vizet, hanem kortyonként vette a szájába: onnan csurgatta öblös tenyerébe. Aközben egyik kezét a másikhoz, meg mind a kettőt az arcához dörzsölgette. Ezt megismételte néhányszor; azután megtörülközött, felvette a lajbiját, arra a bekecsét; - a kalapját a fejébe nyomta; a fali szekrényből kivette a pálinkásüveget s abból jót húzott. A torkát megírszálta; a pipáját megtömte s rágyujtott. A felpuposodó égő dohányt a bütyökujjával visszanyomkodta a pipába; a sarokból előkapta a botját és akkor felmordult:

- Na, asszony, én már megyek! Bagiéknál várnak. - Ezzel indult is kifelé.

Az asszony a dunna alól kívánt neki 'csés jóreggelt; azután a másik oldalára fordult. A fejőstehénke elvárhat még egy félórát.

Keszeg András odaszólt az ajtóban a farkát csóváltató kuvasznak:

- Vigyázz a házra, Bundás! - és indult a tavak felé, amerre Bagiek laktak a szomszédos pusztán, akik ma disznóölésre hívták Keszeget segítségnek.

*

András gazda már tuljárt a tanyája napraforgókerítésén, amikor ráeszmélt, hogy ezt a hajnali sötétséget mi teszi még vakabbá. Köd volt, késő őszi köd, amely olyan sűrűn feküdte meg a környéket, hogy az ember alig láthatott benne az orránál tovább.

- Aunye! - dünnyögött Keszeg, - ha nem tudnám, hol vagyok, ebben a harapni való ködben ki nem bírnám találni. Ilyet még nem is láttam.

Vigyázattal teszegette a lábát maga elé és szigoruan figyelte az irányt, amelyben a tavaknak lenniök kellett. A tanyától alig kétszáz lépésnyire kezdődött az egyik szikestó; abba belekapcsolódott a másik, a harmadik; jó hosszú vonalon húzódtak a pusztai vizek; ellepték a laposokat, de még a legmélyebb pontjokon sem merült volna meg bennök a csizma szára. Mindenütt könnyű volt rajtok átlábolni. A rengeteg vadliba, amely seregekben vonul ilyenkor ki a vetésekre, meg onnan a vizekre, mind ezeket a tavakat keresi éjszakára.

Keszeg szerencsésen elérte az első szikestavat, amely mellett bátran haladhatott azután, mindig vizet tudva magától balra, azon a másfélkilométeres vonalon, amelynek a végén Bagi Pál «szomszéd»-nak a tanyája volt.

Ment-mendegélt és találgatta, hogy a ködben merre száll a pipája füstje; de azt alig látta. Az egész világ olyan volt, mintha füsttengerben usznék. Vastag, sűrű ködök feküdtek egymáson, szinte rétegesen; a tó is csak éppenhogy átszillant a ködön; de tiz lépésnyinél tovább még a vizet sem lehetett látni. Pedig már hajnalodott, amit nemcsak a kakas kukorikolt ki a tanyán, hanem elgáogtak a mozgolódni kezdő vadludak is idekint. Ahogy Keszeg András a víz szélén ballagott, minduntalan fel-felsuhogott előle a falkásan odaszállt vadlud, amely közel a parthoz, féllábon ácsorgott egész éjjel s a lábát váltogatva pihent.

Ezzel valahogy el lehetett szórakozni. A megzavart ludak alacsonyan húztak el a ködben a vetésekre, ahova amugy is igyekeztek volna, mihelyest világosodik; aminek az ideje máris itt volt, csak a köd nem engedte, hogy látni lehessen.

Feleuton lehetett Keszeg Bagiékhoz, amikor a tó tulsó partján lövés dörrent s arra veszekedett zsvajjal robajlott fel a tavakról a temérdek viziféreg. Keszeg megállott, úgy hallgatta ezt egy darabig; tanakodott magában, hogy ugyan ki löhetett. Csakis az urasági csőszre gyanakodott, mert másnak nem volt puskája ezeken a pusztákon.

Eközben pedig jött a lövés felől egy csapat vadliba, éppen a feje felett, s az egyik közüle hirtelen elvált a társaitól; elkezdett rohamosan ereszkedni, lefelé igyekezni, amiből Keszeg megértette, hogy meg van löve és már nem bírja tovább a repülést.

Nosza, belenyilalt agyába az a gondolat, hogy ezt a beteg ludat ő most megkaphatja, mert mindjárt le fog esni. Ő biz' felveszi, elviszi Bagiékhoz, akik majd megörülnek a váratlan ajándéknak. Elkezdett hát futni a lefelé kalimpáló lud felé, hogy szem elől ne tévessze; mert ha nem jól figyel meg, hova esik a szürke szántáson, akkor rá nem akad ott a hasonlószerű vadlibára.

Annyira a lud felé meredt futtában, hogy nem láthatta, hova lép, megbotlott, elesett, s mire feltápászkodott, a vadliba is valamelyik barázda közé zuhant.

- Aunye! - dörmögött bosszusan. De most már csak azért is utána vetette magát a zsákmányának, amely nem lehetett messzire; meg kellett találnia.

Majd hogy ki nem nézte a szemét, de nem bírta meglelni. Tizszer is nekilódult, hogy; «ahun van a'!» de csak egy nagyobb göröngy volt biz' az.

Hányszor tért el eközbe jobbra is, balra is, hányszor fordult hátra, meg előre, azt az Isten tudhatná. Bosszankodott, káromkodott, izzadt, lihegett. A bekecs már nagyon rámelegedett. A kalapját is levetette, úgy hűtözött.

Hiába, nem volt vadlud sehol sem ott, ahol kereste. Csak a levegőben zajoskodtak a huzó csapatok és hívták egymást.

Megunta a keresést, legyintett, lemondott. Indult volna tovább, Bagiékhoz. De az irányító tó, balról, sehol sem volt. Attól elszaladt, amikor a sebzett lud után vetette magát.

- Aunnye!

Megrökönyödve kezdett tanakodni. Jól tudta, hogy a pusztán ilyen ködben könnyű eltévedni; pedig ha rossz irányban indul, órákig barangolhat összevissza; hisz' itt most nincs ember, sem tanya, sem pásztor; senki, aki és ami utbaigazithatná.

Elkezdett a lövöldöző csősznek kiabálni.

- Miháj bácsi!!!

Senkisem felelt. Aki lőtt, vagy elment már onnan, vagy nem hallotta az ordítást, olyan messze lehetett.

- Miháj!... Miháj bácsi!!!... - üvöltözött Keszeg.

Nem feleltek neki.

Ümmögött-dünyögött, a fejét csóválta. Kereste emlékezetében, hogy honnan is fujt a szél, amikor hazulról elindult, hogy legalább az irányt tudhassa. De nem bírta kitalálni. Sehonnan sem fujt. Szélcsend volt. A ködöket a saját sulyuk huzta lefelé.

Valami átdereng rajtok egy kicsit. Az már a kelő nap lehet; de még az sem bir velök. Sárgásfakó füstoszlopokként tornyosulnak; hegyeket mutatnak, nagy lombos fáknak látszanak, pedig csak köd-köd-köd az.

- Hünnye! - riadozik Keszeg András. - Bagiék ugyan várhatnak. Azok már rég megölték a disznót azóta.

Megyen az ember taláalomra, előre; hátha ráakadna a vizekre. Akkor minden jó volna, mert balra hagyva a tavat, elérne Bagiékig. De viz sehol sincs. Elkezd spekulálni. Merre huznak a ludak. Azok most a vízről jönnek. Ahonnan jönnek, arra kéne tartani. Igen, de mindenfelé mozognak. Mennek azok a vetésekre; vetés meg százfelé is van itt vagy negyvenezer holdon.

Gazduram megpróbál rágyujtani, hogy jobban össze bírja szedni az eszét és meg is csillapodjék.

- Ojjé! - nincs gyufa. Azt a szaladgálásban, vagy amikor elesett, kiejtette a zsebéből.

- Nem jól van! - dörmögi. Tanácstalanul ácsorog; hallgatódzik, nem hall-e valamit, ami utbagazitaná.

Még a ludak is elhallgatnak. Alig hallani egy-egy távoli geggenést. Nekifohászkodik és belebőg a pusztába. Ha valaki hallaná, azt hihetne, hogy farkas ordít.

- Csunya dolog, állapítja meg keservesen és elkezd sietni bizonytalanul; hisz egyhelyben csak nem állhat.

Megint megtorpan. - Hátha elfelé megyek? - kérdezi magamagát. A botjával közé csapkod a ködnek, mintha oszlatni akarná. Hiába! a köd nem enged; úgy veszi körül, mintha el akarná nyelni.

Indul... Mindenütt hol szántás, hol vetés. Még ha jól látna, akkor is csak ezt látná. Forog vele a világ. Bosszankodik is, restelkedik is. Meddig tart ez még?... Hisz' örökké nem tarthat. A nap egyszer mégis csak kibújik s akkor muszáj a ködnek engedni, eloszlani.

Megint megpróbálkozik más irányban. A tavak! Hol vannak a tavak!... Hirtelen előnti a méreg. Mérgeiben kacag is már; de ez sem használ. A köd nem tágit; elfogja a szeme elől az egész világot. Ennél vakabb Keszeg András még éjjeli sötétségben sem volt.

Még egyszer megpróbálja hanggal. Felbődül; elnyújtja a hangot: - Hahóóó! Hahóóó!!...

Uramfia, hirtelen valami nagy marhaállat tűnik fel a ködben előtte; akkora, mint egy borju; egyenest feléje tart,... egy nagy farkas!

Keszeg Andrásban meghül a vér. Emberemlékezet óta nem járt itt farkas; amióta a nagy nádasokat kiszáritották, még csak hire sincsen.

Másodpercek alatt zakatoló aggyal éli végig az egész életét. Felordít, amikor ráugrik a farkas, - a hű Bundás, a házi kuvasz, amely a gazdája hangjának hallatára elébe futott s örömeiben a nyakába ugrott.

Éppen felszakadozik a köd is; a napsugarak szétkergetik a sűrű, nehéz párafüstöt és akkor Keszeg András ott látja maga előtt a saját tanyáját, amelyhez a nagy ködben szerencsésen visszakanyarodott.

- Aunnye! - sóhajt fel megkönnyebbülten és megsimogatja Bundást.

- Bagiék is várhatnak engem - mormolja.

Az asszony éppen kilép a házból. Csudálkozik:

- Hát kend már visszajött?

- Meggondoltam, el se' mentem, - motyogja András gazda. Restelli az igazat megmondani.

Az asszony vállat von, nem kérdezi tovább.

Az ember bemegy a házba, kiveszi a pálinkásüveget a fali szekrényből és nagyot húz belőle.

LEVÉL KÁROLYHOZ.

Károly, én már nem tudlak téged az uramnak szólni. Egyáltalában sehogysem tudlak másképpen szólni, csak szárazon így: Károly!

A törvény szerint ugyan még a feleséged vagyok; de már nem érzem annak magamat, mert válni akarok tőled, és legjobb, ha ezen, egymással egyetértve, minél előbb átesünk.

El kell mondanom neked az előzményeket, hogy tökéletesen megérts és ne is kísérelj meg a szándékom megváltoztatását.

Ezt különben, ahogy ösmerlek, nem is fogod megtenni, ha megtudod, hogy az okaim közt van az, hogy mást szeretek. Büszkébb vagy, semhogy ezt a hiúságon ejtett halálos sérelmet le bírd nyelni, és a megalázkodásod árán akarj visszakapni engem. Az, hogy mást szeretek, - nem a legnagyobb okom a válásra. Ettől még talán maradhatnék az érzésem mártirja mellett, ha az együttélésünket egyébként elbírnám; de a helyzetemet az teszi elviselhetetlenné, hogy téged ezután már nemcsak sehogysem szerethetnék, hanem azt sem tűrném el tovább, hogy magamat tőled szeretni engedjem. Végének kell lenni tehát miköztünk mindennek.

Élőszóval ezt mink nem intézhetnők el, azért irok.

Te türelmetlen természetű vagy és szeretsz közbevágni; azután magadhoz ragadod a szót, és minthogy ügyvéd vagy, tudsz is vele bánni. Addig beszélsz, amíg össze nem zavarod és akkor azt sem tudom, hogy mit is akartam veled rendbehozni.

Ilyenkor minden abban marad és én csak új keserőséggel tapasztalom, hogy nem érthetjük meg egymást soha, - soha.

Szinte látom, milyen gunyosan mosolyogsz: - «Ahán! ez az! már megint *a meg nem értett asszony!*» pedig ez a sokszor kifigurázott asszony *van*, - és a tisztelt férj urak nagyon rosszul teszik, hogy nem igyekeznek őket addig megérteni, amíg nem késő.

Erre azt mondanád, - hallom! - hogy nem is a férfi kötelessége az ilyesmi, hanem az asszonyé, akinek feladata és sorsa az «erős tölgyhöz» simulás folyondárként. Így rendelték ezt a magasabb hatalmak, akik alatt az örök férfiönzés típusait kell érteni. Ebben a ti követelésekben benne van az elfogult és sehogysem okos zsarnok bennünket ingerlő lázítása, kihívó támadása, amely dacos védekezésre készítet minden önérzetes asszonyt.

Hisz' mindenképpen az urainknak érzitek magatokat; de egyről, a leglényegesebbéről megfeledkeztek: arról, hogy azt az étheri valamit, azt a láthatatlant, azt a szerintetek semmit, amit asszonyi léleknek neveznek, soha mással megnyerni, hatalmatokba ejteni nem bírjátok, csakis azzal, ha simogatjátok, ha kedvében jártok; ha - *ti* alkalmazkodtok hozzá, az *igazi* erőben rejlő gyengédséggel. Mert mit ér az, ha mink megtörünk, és mindjobban elfáradva, akár bele is nyugszunk a megadás kényszerébe, ha nem tesszük szívesen? és ha bensőnkben tehetetlenségünket átkozva, folyvást tiltakozunk megaláztatásunk ellen, amíg végre is el nem jutunk oda, hogy már utálni kezdjük az életünket, sőt, - Isten bocsásd! - azt is, aki ezt a nyomorult életet utálatossá tette nekünk.

Hallgass ide, Károly, ez egyszer *én* beszélek és most úgy sincs hatalmadban, hogy nagy szó-bőséggel elhallgattass. Most az egyszer kénytelen vagy közbeszólás nélkül rám figyelni, s én tudom, hogy végighallgatsz, mert annyira mégis csak kíváncsi vagy, hogy az írásomat elolvassd, ami az egyetlen lehetősége annak, hogy mindent megtudj, ami érdekelhet.

Nem untatlak azzal az annyiszor hallott és elcsépett történettel, amely lépten-nyomon ismétlődik, hogy a leányokat mi minden dobja, viszi, csalja, csábítja, kényszeríti egy férfi karja közé, akit nem szeretnek ugyan, de aki mellett az «asszony» átlagos önállóságát reménylik, nyugodt jövővel kapcsolatban. Az, hogy mink is körülbelül így kerültünk össze, előtted nem volna ok ennek a levelnek a megírására. Szavamom fognál és elkezdenéd bizonyítani, hogy vajjon nem volt-e meg az a sóvárgott önállóságom úgy, mint más asszonynak? s nem gondoskodtál-e a jövőmről, a magadé mellett? Így talán még igazad is lehetne látszólag, ha rögtön hozzá nem tenném a folytatást, azt, hogy: és nem lettem-e én ebben az «önálló» helyzetemben mégis tulajdonképpen a te igen alárendelt kreatúrád? Majdnem azt mondhatnám, az első cseléded, akinek alig volt más igazi joga, mint az, hogy téged minden tétivel és gondolatával, sőt még a tulajdon testével is úgy és akkor szolgáljon ki, ahogy és amikor neked tetszik?

Lásd Károly, te a szó közönséges értelmében csakugyan elég tisztességesen «eltartottál» engem; volt melletted mit ennem; volt lakásom; volt ruhám; még szórakozásom is: és ez neked semmi egyebedbe sem került, mint annyi pénzedbe - ha ugyan nem jóval kevesebbe, - mintha legényéletedet élve akartad volna a magad számára mindazt megkapni, amit a szent házasságban énáltalam és énmellettem kaptál. - Vagy a te pénzédért nem én gondoskodtam-e arról, hogy kedvelt falatjaid kerüljenek az asztalodra? vagy a lakásodat, amely az enyém is kellett, hogy legyen, nem én tettem-e széppé, meleggé, otthonossá? Vagy a ruházatomra nem költhettem volna-e sokkal többet is, ha nem akartam volna takarékos lenni? Vagy nem vágytál-e te is azokra a szórakozásokra, amelyeket velem közösen élveztél? És ha, mint legényember, szeretőt tartottál volna, nem lett volna-e az neked sokkal drágább is, mint a feleséged? - *pénzben* értve a *drágát*. - Ami az «eltartást» illeti, nem tartod-e el a cselédeidet is, akik azt eszik, amit mink; akik majdnem annyi ajándékot kapnak évenként, amennyi a fizetésök; akiket fizetsz is; akik a dolguk végeztével minden kimenőjökkor függetlenek tőlünk, - és akik, mint *nők*, neked semmivel sem tartoznak.

De vajjon, ha arról a kis tökérről esik szó nagy ritkán, amelyet hosszú esztendőik során félreteszegetél, akkor nem úgy beszélsz-e róla, hogy: «a *pénzem*», (már mint a tied), és én még azt sem igen tudhatom, hogy mennyi is az a «pénzed», mert még előlem is rejtegeted, titkolod; mintha baj lehetne, ha tudom, és eszedbe sem jut, hogy egy árva garast sem tehettél volna félre, ha én úgy akartam volna költeni a «pénzedet», ahogy minden szemrehányás nélkül is megtehettem volna; ha például több cselédet tartok; ha a ruháimat nem magam varrom, hanem valamelyik jónevű cégnél varratom; ha nem magam járok a piacra, hanem a cselédre bízom, hogy ott lopjon meg, ahol tud; ha megengedem magamnak, hogy itt-ott bérkocsiba üljek; ha páholyt kívántam volna a színházakban, színház után vendéglői vacsorákkal; ha a harisnyáidat nem stoppoltam volna a saját kezemmel; ha gyakrabban jártam volna zsúrokra, amelyeket azután vissza is kellett volna adnunk; - és még egy sereg ilyen *ha* - amelyekkel végül is azt értem el, hogy *te* a «pénzedről» beszélhess, amelyet - én neked köszönhetsz.

Ez bizony nem látszik nagy dolognak, Károly, és talán nem is az, valaminthogy az sem volt nagy dolog, amikor az egyik nagybátyám kislánykoromban tréfásan mindig «kis piszének» szólított, és én lassankint mégis meggyűlöltem érte, mert akadtak azután mások is, akik utánozni merték; pedig ha ezerszer pisze voltam is, ahhoz senkinek sincs köze, még az édes nagybácsimnak sincsen. A *te* «pénzedet» is úgy utáltam meg Károly, és valami egészen külön fogalmam van róla, más, mint minden egyéb pénzről. Valami olyan érzésem van iránta, hogy nekem nem kéne, ha utánam hajigálnád is, és amikor kitanítottalak egyszer, hogy tévedsz, mert az a pénz a «*pénzünk*», akkor nem voltam őszinte; csak a jogom tudatában voltam, de minden igazi igény nélkül a *te* «pénzedre».

Hogy csóválhatod most a fejedet és miket gondolhatsz a «hosszu haj, rövid észről», de abban szinte bizonyos vagyok, hogy a *pénzedről* lemondásomat jóváhagyóan veszed tudomásul; nem azért, mert velem szemben talán zsugori volnál; hanem mert a te meggyőződésed szerint mégis csak ez a rend és úgy van helyesen, amit és ahogy te megállapítottál.

Bántam volna is én mindezeket, ha nem lett volna az a legrettentőbb és egyre még rettentőbbé váló érzésem, hogy én tulajdonképpen minden egyéb megkötöttségem mellett olyasmivel is tartozásban levőnek ítéltetem, ami ellen testem-lelkem mindenségével lázadok s tiltakozom.

Át kell esnem egyszer már ezen a vallomáson, hát megteszem, hallgasd meg...

Károly, én betege, nyomorultja, szerencsétlenje és boldogtalanja vagyok annak a halálos megalázottságnak, hogy egy férfi, még ha az uram is, akkor vegyen engem a birtokába, amikor éppen eszébe jut, anélkül, hogy akárcsak parányit is közössé igyekeznék tenni az egymáshoz simulás óhaját. Ha úgy szeretnék is egy férfit, mint a fanatikus hívő az Istent, kiszerezni belőle és oda nem adnám magamat neki, ha önző tolakodásnak érezném a közeledését, amellyel ugynevezett *jogokat* gyakorol az én érzésemen kívül.

Én megértem a szerelem mindent követő hatalmát, amely a maga erejében találja meg a boldogság jogát; - de azt is tudom, hogy nincs állat a kerek világon, amelynek a gyengébb neme arra a megalázó szerepre vállalkoznék, amelyre az ember «szebbik fele» szinte magától értetődően van kötelezve.

Én láttam a galambokat, hogyan udvarolnak a himek, amíg magát kérető párjok visszacsókolja őket. Ezt már igazán nem lehet jogok kaptafájára húzni édes Károly, és én nem hallgathatom el tovább előtted, hogy minél inkább voltál te a jogait gyakorló férj, annál jobban megcsömöröttem én attól a szerelemtől, amelyben nekem semmi részem sem volt.

Hisz te mégis csak okos, gondolkodni tudó ember vagy, képzeld el az asszony érzését, akit ölelnek, a saját vágya nélkül! aki a maga borzongó hidegségében még százszorta visszaszítóbbrak látja a szerelem lángolását, amelytől rettegve, fázva riadozik.

Sokat gondolkodtam én erről Károly, mert sokat gyötrődtem miatta.

Hozzáadtak, amikor még ki sem nyílt az eszem - és amikor nyiladozni kezdett, már éreztem, hogy valami nagy tévedés történt, aminek én semmi oka sem vagyok. Engem eladtak, odaadtak, vittek, - és senki sem kereste, hogy oda kerülök-e, ahova való vagyok. Pedig még a legkisebb növényt is csak a neki való talajba szabad átültetni, olyan klímába, amelyben sem el nem szárad, sem meg nem fagy.

Te jóra való derék ember voltál; de neked másfajta asszony lett volna való. Valaki, akinek éppugy jók az állandó hétköznapiak, mint neked. Ha tudnád, mennyit néztelek; kerestem, hogy mit is lehetne benned és rajtad megszeretnem! - de a megszokás szürkéségein túl nem birtam eljutni melletted. Azt te meg sem próbáltad, hogy törődjél vele: ki vagyok én; mire van nélkülözhetetlenül szükségem; mire vágyom, mi riaszt el, mi aggaszt, mit nem bírhatok megszokni sohasem. Te csak *a férj* voltál, aki nem fárasztotta magát azzal, hogy bánni tudjon velem; hogy meg tudjon nyerni; hogy szeszélynek mondott hangulataimat ne kicsinyelje; hogy eltalálja a hangot, amelyre a szívemben dal csendülhet és virágos érzés fakadhat. Te *a jó férj* voltál, aki már kényelemszeretetből is eleget ültél otthon; aki ugyancsak ebből a kényelemszeretetből ócska papucsban csoszogtál a lakásban ide-oda és három napig sem borotválkoztál; s amikor pedig ilyen borostásan megcsókoltál, éreznem kellett a bajuszodon is, a ruhádon is a pipaszagot.

Ha elfulladva fordultam el ettől az illattól, még neked állott feljebb, hogy no, de finnyás is vagyok! Ha szótlán esték után - ki-ki a maga könyvébe merülve - eluntam az ilyen

egyedüllétet, és a hálósobám magányára vágytam: ott sem lehettem benne bizonyos, hogy legalább az álmom, az alvásom, lesz zavartalan, - hogy az álmodásomról ne is szóljak. Mindig csak magaddal törődtél, sohasem én velem is. Amit asszonyi kegyként kellett volna megnyerned, azt zsarnokjogon követelted; a szerelem édes mámora helyett valami csömört sugalltál belém minden iránt, ami után a nő ott marad lesújtva, határtalanul megalázva. Hányszor sirtam titokban reggelig és téptem a párnámat és megvettem magamat, de téged még inkább. És soha semmi sem történt, ami ebből a beteg életemből kigyógyíthatott volna. Te még csak nem is érdeklődtél efélek iránt, Károly.

Mindössze azóta vagy egy kicsit nyugtalan, amióta olyan betegséget komédiáztam melletted és neked, ami nincsen. Mert nem volt más módom rá, hogy védekezzem a legborzasztóbb ellen, a „*jogod!*” ellen, amelyet már nem viselhettem el. De ez a hazugság is csak nyomott, emésztett, nem volt nekem való, nem volt hozzám méltó. Hisz nem arra van nekem szükségem, hogy igazolt engedelmeddel vonhassam meg tőled a saját énemet, hanem hogy nyíltan, fennem mondhasam: *nem akarom, nem tűröm tovább!*... Szabadulnom kell ettől a vívódástól, még pedig örökre. Meg kell válttatnom tőle.

S a megváltásom abban van, amit te talán ráncolt homlokkal és *férji* becsületedet féltve hallasz, hogy: szeretek valakit, aki azzal bizonyítja legjobban, hogy megbir érteni engem és hogy az lesz majd mellettem, akire *nekem* van szükségem, hogy még egy ferde szóval, vagy egy merész tekintettel sem kívánta el tőlem a *te* becsületedet. A magaméra vigyázni ugyanis egyedül csak az én feladatom.

Most már tudod, mit tarts felőlem, Károly; nekem nincs más vágyam, mint az, hogy elváljunk és minél kevesebb rossz emlékezéssel kezdjük új életünket...

„Utóirat: Mihelyt a válópörünknek vége lesz, férjhez megyek. Házasodjál meg te is minél előbb”.

PAJTÁS.

Október második felében vaddisznóra hajtottunk a keresnyei erdőben, amelynek sűrű labirintjai a legjobb buvóhelyeket kínálták a mogorva «feketéknak».

A keresnyei határ a régi Felsőmagyarországon van, Nyitraszeg felett, s az egy kézben levő vadászterület magába foglalta a környéken a káptalani, a bélaudvarnoki, meg a lelóci gyönyörű hegyi erdőket.

Szarvasbögés évadja után felszabadultak ezek az erdők a vaddisznóvadászatra is. Előbb nem zavarhattuk a nemes nagy vad nyugalmát. Sőt még ilyenkor sem vadásztunk nagy erővel, mindössze négy-öt vadász, meg néhány, a területeket alaposan ösmerő vadőr és hajtó volt a készültségünk.

A meghajtandó területek aránylag nagyok voltak; a hajtásokat tehát úgy kellett rendezni, hogy a vadászok messzire állottak egymástól; a jártabb vadforgók közelségében.

Minden a legnagyobb csendben és rendben történt, úgy, hogy a szarvasállományt alig-alig nyugtalanítottuk.

Amikor a vadászok a helyöket megkapták, hosszú ideig tartó teljes egyedüllétre lehettek elkészülve. Ráértek, hogy kipihenjék a meglehetősen hosszú utat, amelyet a kastélytól a keresnyei kapaszkodókig meg kellett tenniök.

Az én állásom egy kiugró szürke sziklapárkány bokros tetején volt, ahonnan, a vadászszékemen ülve, elég jól szemmel tarthattam az alattam terülő sűrűség nyílásait. Azokon az ott átváltó vad elem ötlhetett.

Tudtam, hogy a hajtás hosszú lesz és sokáig fog tartani. A nehezen járható terepen s a sűrű bozótosokban a hajtók csak lassan haladhattak. Egymásra is folyvást ügyelniök kellett, hogy szét ne szakadozzanak, el ne tévedjenek. Halk füttyögetéssel, a fák derekának a kopogtatásával jelezték a szomszédaiknak, hogy merre vannak. Nagy zajt ütniök nem volt szabad. A moszatoló, lassan közeledő neszezéstől a vackában heverő vad felkél, de megriadás nélkül igyekszik előle kitérni. Ilyenkor nem csörtet keresztül vakon mindenben, hanem szívesen keresi a már kitaposott vadforgókat (vadjárta ösvényeket) s azokon próbál szökni, csendben. De a vadászok éppen az ilyen forgók mellett várják valahol. A többi Diana istenasszony kegyétől függ.

Amikor a társaim tovább mentek, minden neszt kerülve helyezkedtem el és belemerültem a néma erdő szemlélésébe. Volt rá időm, hogy hallgassam a csendet és lessem az erdő szívének a dobbanását.

A rendelkezés úgy szólott, hogy a hajtás akkor kezdődik, ha a vadászat rendezője belefúj a kürtjébe. Ha a hajtásnak vége lesz, azt a katonai «gyülekező» kürtjelével adja tudtunkra. Akkor le kell mennem az alattam kigyózdó régi cserkészösvényen a völgybe, ahol mindnyájan találkozunk. Ott lesz az elemőzsiázás.

Az én élvezetem már biztosítva volt az erdei magányban a hangulatozással. A ragyogó nap megvillant a felséges harmóniában tarkálló őszi színeken. Egy vörösen hervadó vadkörtefa szinte égni látszott az egyik kis tisztáson. A gyertyánbokrok bronzosan-sárga fonnyadt csoportjai tarkálltak körülöttem. A sűrűség, ahonnan a vadat várhattam, dzsungelszerű bükk-fiatalos volt, embernek járhatatlan; ott csak a vad birta keresztüllörni magát. Egy csapat fenyőrigó szállott át fölöttem... Két szajkó kárálva kergette egymást...

Az égboltozat fehér felhőin kalandozott a szemem... megfeledkeztem ittlétem igazi okáról... lestem a természet arcváltozásait; a mosolyát, a felhő árnyékában elborulását. Javában futottam a képzeletem után, amikor felcsendült a vadászkürt.

Kezdődött a hajtás.

*

Most már egyéb gondom is volt, minthogy az erdő kis mozdulásait és halk neszeit figyeljem. Ámbár még sokáig tarthatott, amíg a felhajtott vad közül elém kerül valami: itt volt az ideje, hogy teljes készenléttel figyeljek. A hajtás kezdetén minden vadászember jobban fülel és ösztönösen jártatja a szemét, pedig egyelőre mély csend van körülötte.

Valami mindig történik eközben is. Egy száraz galy leválik és halk koppanással hullik le a földre. A gyenge szél megrázza a lombot s arrább suhantában lassan elhal. A fel-feltámadó fuvalom beleciterázik a csendbe. A bozót közt elvillan egy ökörszem és pörccögve tűnik el a palotája titkos fülkéiben. Gyikocska szöszmötöl a haraszton; mozdulatlanságom megtéveszti; bizalmasan sütkérezik mellettem a verőfényben. Aranylégy dong a fülem körül, lecsap rám, meg újra felzúg; szörnyen alkalmatlankodik, de tünnöm kell a szemtelenkedését, mert meg-gondolatlan mozgolódással elárulhatnám magamat a talán már közeledő szemfüles vadnak. Semmit sem szabad kockáztatnom.

Az ilyen órák tele vannak apró élményekkel, amelyek a cselekvés pillanatáig az idő mulását folyvást könnyűvé teszik.

A mindenre kiterjedő figyelés nem hogy fárasztó volna, sőt legkellemesebb szórakozás.

Sokáig vártam így, amikor mögöttem támadt zörgésre lettem figyelmessé. Hátranézek, hát egy vörhenyesbarna, lihegő, a nyelvét lógató „vadállat” van előttem. Pajtás, a házigazdám vérebe, amelyet otthon hagyunk, mert a vakmerősége miatt a tulajdonosa féltette a vadkantól.

A hű állat valahogy megszökhett és a gazdája nyomán, ime, megérkezett hozzánk.

Pajtás ügyet sem vetve rám, tovább loholt a felvett nyomon. Megint magamra maradtam és ott folytattam a hangulatos vadvárást, ahol elhagytam.

Egyszer csak, messziről, a Kopaszhegy teteje felől, visszhangos durranás sistergett végig az erdőn. Erre felneszeltem és a lövés hangjának az irányába figyelve találgattam, hogy kinek lehetett olyan «disznaja», hogy vaddisznó ment rá. Másra ugyanis nem volt szabad lőni.

Alig pár pillanattal a lövés után, a hegyről zavaros kiabálás hallatszott, amelyet a távolság miatt nem bírtam megérteni. A szájamon át is figyeltem, füleltem: mi lehet az? - amikor a hegyoldalon még egy lövés dörrent.

Rögtön rá felhangzott a kürtszó; de nem a gyülekezőt fújták, hanem a futólépést, ami csak a vadőröknek szólhatott.

- Ott valami különös dolog történhetett.

Zavarban voltam, hogy most mit csináljak. A gyülekezőre hívó kürtjel előtt innen elmozdulnom, a parancs szerint, nem volt szabad. Pedig, úgy látszik, hogy a hajtásnak vége van; különben nem kürtöltek volna. A futólépés kürtjele valami bajt jelenthetett. De oda én nem tudtam az utat. Hátha izgatottságában feledkezett meg a barátom arról, hogy gyülekezőt is fujjon?...

Már-már arra határoztam el magamat, hogy lemegyek a völgybe, ahol előbb-utóbb mindnyájan találkozunk; amikor végre felcsendült a várt kürtjel.

Most már bátran indulhattam lefelé.

Cigarettára gyujtva, találgattam magamban, hogy vajjon miért kiabáltak és kik tették azt a két lövést. Egy ember nem tehetette. Az egyik lövés a hegyen dördült el; a másik meg nemsokára azután jóval lentebb. Aki kiabált, az a hegyen volt.

Ej, majd megtudom odalent. Egyelőre, a nagy fegyelmezettségtől felszabadultan, megállottam egy vadszederbokor mellett és jóllaktam érett fekete szederrel.

Ámbár ezzel is késtem, mégis én voltam a gyülekezőhelyünkön az első. Ott még csak a tüzrakásra és az elemózsiás kosarak őrzésére kirendelt tót hajtó volt. Azzal meg ugy sem tudtam beszélni.

- Ki lőtt? mi történt? - kérdeztem tőle. Csak a vállát vonogatta.

- Nem tudni, pan velkomozsni.

Mit tehettem mást, minthogy cigarettázva vártam - vártam.

Félóra is beletelt, amikor végre kezdtek a társaim szállingózni. Elsőnek egy vadőr jött két vadásszal. Azok sem tudtak semmit sem. A vadőr csak azt állapította meg, hogy a Kopaszhegyen történt valami. Alig vártuk, hogy a házigazdánk is jöjjön már. Ő volt a Kopaszhegy oldalán.

Valahára hallottuk, hogy az erdőben felénktartó csörtetés közeledik. Néhány perc múlva a gazdánk megjelent a tisztás szélén.

Ki volt kelve magából.

Odasiettünk hozzá. Köréje csoportosultunk.

- Te lőttél? - mi történt? - faggattuk.

- Majd elmondom, mondta komoran. Pazsiczky, hamar egy pohár bort.

A tót vadőr szaladt a kosarakhoz, hozta a boros üveget. A barátunk nagyot huzott belőle.

Aztán ledőlt a köpenyegére a fűvön.

- A kutyámnak vége van, kezdte, - és elcsuklott a hangja. - A vadkan felhasította.

Szörnyűködés, sajnálkozás, megdöbbenés az egész vonalon.

Mindent akartunk tudni. Körülvettük szomorú társunkat.

- Várjatok egy kicsit: hadd szedjem össze az eszemet... Alig birom elhinni... Pajtás nincs!

Könny szökött a szemébe, úgy folytatta:

- És hogy mult ki! ha láttátok volna...

- Mondd el, kértük.

- Pazsiczky! bort!

Várakozásos csend. Végre megszólalt.

- Már régóta ösmertük ezt a vén agyarast. De sohasem birtuk puszkavégre kapni. Becsatangolta ez állandóan valamennyi területemet. Hol a lelőcziak krumplijára járt rá; hol a bélaudvarnoki bükkmakkra, ha pedig a keresnyeai erdőben ütött tanyát, innen a nyitraszegi répást meg kukoricást tisztelte meg látogatásával. Mostanában éppen a Kopaszhegy sűrűségeiben szeretett vackolni, ahol nekivaló fertő is van. Pazsiczky ott látta a fetregése jeleit. Sietett nekem

jelenteni. Erre hivtalak össze benneteket. Mert az ebadta bestiája sohasem maradt egy helyen három napnál tovább.

Van itt vaddisznó mindenütt; nektek erről az egyről nem is szóltam; ezt - megbocsássatok - magamnak szántam.

A hajtást úgy rendeztem, hogy a Kopaszhegy sűrűségei beleessenek. A tetőre felküldtem a kasznáromat, magam meg a hegyoldalon egy meredek nyíláson állottam el, ahol a legvalószínűbbnek hittem a találkozást az öreg remetével.

Már jó ideje tartott a hajtás, amikor a tetőn eldőrdült egy puska. Nyomban rá elkezdett kiabálni a kasznár: - Meg van löve!... tessék vigyázni! Lefelé tart!...

(Ezt a kiabálást hallottam én; de messziről nem birtam megérteni.)

A következő percben megjelent a kan a meredek nyíláson és úgy rohant lefelé, hozzám, mint a lokomotív.

Jött mint a fergeteg, nyilegyenest az állásomnak. Látott-e, nem-e, azzal már nem sokat törődhettem.

Illő fogadására kellett készülnöm. Az ilyen sebzett vadkan nem tréfál. Hibáznom nem volt szabad. Oda kellett hát várnom magamhoz, hogy mennél biztosabb lövéssel buktassam fel.

Amikor tiz lépésnyire volt tőlem, célba vettem.

„Csett!” - a puskám csütörtököt mondott.

Gondolhatjátok, hogy éreztem magamat. Ugy rémlett, hogy minden késő. Bucsuztam a világtól.

De amikor a fülem zúgásától már harangkongást hallottam, jött a nem remélt segítség. Éppen akkor érkezett meg Pajtás. Amint a vadkant meglátta, megrohanta. Ettől féltettem mindig. Ráugrott és belecsimpaszkodott a fülébe... A kan hozzávágott. Mind a ketten elibém hemperedtek.

Egy pillanatot nyertem. A lélekjelenlétem visszatért. Gyorsan repetáltam és két lépésnyiről úgy lőttem fejbe a kant, hogy rögtön elnyúlt.

De a drága hű kutyám is ott feküdt előttem, felhasítva. Már nem lehetett rajta segíteni...

A saját élete árán mentett meg.

*

Odalent a kastélyban megtudtuk, hogy Pajtást még sohasem látták olyan nyugtalannak, mint aznap. Vonított, sirt, majd megfojtotta magát a láncán; nem birtak vele; végre is el kellett eresztetni.

A derék „bajtárs” éppen jókor érkezett a gazdájához arra, hogy meghaljon érte.

AKI VESZIT, AZ FIZET.

A homoki pusztán alkonyodott és a kis akácerdő sarkán gubbaszkodó csárda csendes magánya körül nagy csörgést műveltek az egymással veszekedő szarkák.

- Vendég jön - mormolta a babonás vén csárdás, aki még az időjárást is az állatok viselkedéséből tudta előre.

Ha a szarka csörög, az vendéget jelent. Ha pedig a semlyékes pusztai tóságon nyugtalanok voltak a hókafejű szárcsák és sokat kergették egymást, akkor meg kellett jönni az esőnek.

A csárdásné egy kicsit már elnyűtt fehérszemély volt; afféle nagyon kinyílt rózsa, amelyik kezdi hullatgatni a szirmait. De a környékbeli csikósok, gulyások nem voltak finnyások, nem nagyon volt miben válogatniok, hát csak el-ellátogattak a «Kujtorgóba», ahogy a csárdát az oda kujtorgók elnevezték.

Márinkó asszony az ura ócska ködmönét foltozgatta a csárda elé kitett hosszú lócán és a vén ember szavára felütötte a fejét. Elnézett a messze sikságra, ahol a legelők fűvén kívül nem volt más növényzet, sem fa, sem bokor, legfeljebb gilicetüske, az meg nem fogja el a határt a szem elől.

- Azt bizony jól mondja kend - szólalt meg kisvártatva. - Már jön is valamelyik.

A csárdás a szeme fölé emelte a tenyerét, úgy vizsgálódott abban az irányban, amelynek az asszony nekifordult.

- Jön ám, a nyila csapja meg, az ott az a lókötő Kesze Ferkó, aki már vagy tíz liter borommal adósom. Pedig nincs több hitele nálam, amíg meg nem hozza az árát.

Nem folytathatta, mert hátulról lódobogás hallatszott és mire megfordult, már ott prüszkölt előtte a meghajszolt sárga csődör, amelyen a Barnafy-uraság csikósbojtárja szokott erre vetődni.

- Adj' Isten, Pali bácsi, magának is galambom csárdásné, minden jót kívánok! Hamar egy üveg bort, mert olyan száraz a torkom, mint a bugaci sivóhomok, amikor hetekig nem lát esőt, - kiáltotta a legény és már lent is volt a lováról, amelyet hamarosan odakötött a kantárral a cserepes ágasfához.

Márinkó asszony úgy felpattant a lócáról, mintha csak egyszer lett volna rajta husz esztendő, nem is kétszer.

- Na, Gányó Pista, jókor eltaláltad, mindjárt itt lesz a pajtásod a Csillagos-majorból, akkor pedig egy üveggel tán elég se lesz - mondta szíves hangon és megriszálta széleske derekát.

- Nono, csak lassan a testtel - berzenkedett a csárdás. - Több nap, mint kolbász. Előbb majd számolni kell.

De nem ért rá erre a műveletre, mert már porzott a homok a csárda előtt, ahogy a Kesze Ferkó pejkója szétrugdosta nagy nekirugaszkodásában.

A két legény köszöntötte egymást. Egyikök derekabb volt, mint a másik; de hogy melyik a külön, azt nem lehetett volna így szemre eldönteni. A csaplárosné szeme egyiken sem birt tartósan megakadni hanem csapodáran villant hol Ferkére, hol meg Pistára.

A vén csárdás nem sietett a borért; a feleségét is leparancsolta egy sokatmondó kemény tekintettel.

Ferkó kezét fogott az emberrel is, meg az asszonnyal is, akire ráadásul hamisan rákacsintott, csak azután mondta hányivetű hangon: - Hol a borom, Pál bátyó?!

- Hol az én tíz liter borom ára? - morgott az öreg és nem igen akaródzott neki, hogy mozduljon.

- Még ez is adósság? - pattant fel Kesze Ferkó. Hisz' ha jókedvemet csinálja kend, elhajtom reggelre a két girhes lovát az istállójából s azoknak az árából úgy kifizetem kendet, hogy sirva fakad.

A csaplárosné kacagott, hogy mutassa: tréfabeszédnek tartja a fenyegetést. Odavágott titkos tekintetével az ura felé, amiben benne volt, hogy ne bolondozzon, ne haragítsa meg a legényeket. Nem jó ezekkel összerugni. Különben is örült nekik. Ebben az egyhangú unalomban egyebe sem volt, mint ha olyan vendég akadt, akivel el lehetett egy kicsit mulatozni, évdni; danolgatni is, ha megnőtt bennök az áldott jókedv.

A csárdás magába nyelte, amit gondolt és elindult a borért. Az asszonynak meg eszébe jutott, hogy az a vén számár még a lőréből talál hozni s akkor nem jókedv lesz itt, hanem egyéb. Hogy elejét vegye, utánafutott az urának s olyan pattogósan kapkodta veresharisnyás kövér lábát, hogy térdig felcsapkodott lenge viganója.

Amikor a legények magokra maradtak, hirtelen összesugtak. A végén nagyot kacagtak, azután paroláztak.

Mire a csárdás jött a két üveg finom borral, az asszony meg a poharakkal, már ott ültek a lócán, keresztben, szemközt egymással s az üvegeket, poharakat oda tették magok közé.

Kesze Feri olyan jókedvű volt, hogy alig fért a bőrébe. - Ne féljen csárdás bácsi - kiáltotta -, amíg engem lát, addig ez a betyár Gányó Pista nem szeretheti el a feleségét, mert arra én vigyázok.

Márinkó asszony nagyot vihogott, a csárdás pedig a pipáját tömögette.

- Én nem bánom, ha ketten is elviszitek, csak azután vissza ne hozzátok, - morogta olyan arccal, hogy nem igen lehetett tudni, mennyi a tréfa és mennyi a komolyság a szavában.

Gányó Pista felkapta az üvegét és csak úgy könyv nélkül elkezdte megköstolni. Mire levette a szájáról, nem maradt az üvegben semmi sem. Hanem utána olyat kurjantott a legény, hogy a Kujtorgó tetején levő gólyafészekből egyszerre elszállott mind a két gólya, magokra hagyva repülni még nem tudó fiaikat.

- Jól kezdődik - dünnyögte a csárdás, Márinkó asszony pedig minden bevezetés nélkül elkezdte danolni a Pista nótáját, azt, hogy: «csikós vagyok az alföldi rónán, van jó cserényem, van pejparipám, hej' sarkantyum a lovam oldalába vágom, úgy repülök át a pusztaságon».

Kesze Ferkó előtt még ott volt a tele üveg, el volt rá szánva, hogyha Gányó Pistának nem izlik a bor - mert élt a csapláros irányában a gyanuperrel -, akkor menten a falhoz repíti a féllitrát. Most utána csinálta a pajtása virtusát. Egy hajtásra beszívta magába az üveg bort.

- Ez jó volt - mondta szeliden és mindjárt hozzátette: - no még egyet!

- Ki fizeti meg? - kérdezte a csárdás kedvetlenül.

- Kettőnk közül az egyik - pattant fel Gányó Pista. - Jót állunk egymásért.

- Akit Márinkó megcsókol, az fizet, - kötekedett Ferkó. - Ő válasszon közülünk.

- Vagy aki erősebb - vetette fel a versenygés gondolatát kajánul a csárdás. - Birkozzatok! (Azt forgatta a fejében, hogy hátha úgy összekapnak beborozva, hogy megeszik egymást.)

De Gányó Pista nem engedte hibás vágányra terelni a borügyet.

- Csak hozni kell azt a bort, azután mondok valamit. Attól megelégszik kend!

A csapláros halvány reménnyel ment a borért.

Amig odavolt, a legények egy kicsit megcsiklandozták Márinkót, akinek a visitó kacagását az öreg házsártos ember jól hallotta ugyan, de azért a világért sem sietett volna.

- Jut is, marad is - szuszogta magában, mialatt a lopóval bort szivott fel a hordóból.

A legények egy-kettőre megitták a másik két üveg bort is.

Akkor azt mondja Gányó Pista nagy magabizással:

- A borokat az fogja megfizetni, akinek kettőnk közül rosszabb lova van. Az pedig nem az enyim.

Kesze Ferkó felpattant erre a dicsekvésre:

- Az én lovam neve Madár; a madár sem éri utól, nemhogy az ilyen fülét-farkát lógató tudomiséen micsoda.

- Nahát azt mindjárt meglátjuk, te kétpofára bagós, hangoskodott a sárga csödör bojtárja. Ahun van a gulyakut, ötszáz lépésnyire sincsen innen, ahonnan elindulunk; aki megkerüli a kutat s előbb jut ide vissza, az a nyertes.

- Hát legyen az a nyertes - kiabált Kesze Ferkó és máris futott a lovához, hogy mielőbb megmutassa ennek a nagyszájúnak, milyen a magyar virtus.

Márinkó előre tapsolt a mulatságnak, hogy milyen lóverseny lesz itt mindjárt. Még a vén csárdás is kíváncsi volt és biztatta a legényeket:

- No, csak rajta; de aki veszít, az fizessen ám!

- Aki veszít, az fizet! - kiabálta a két legény egyszerre.

- Becsületszóra? - reménykedett a csárdás. Azt már muszáj volt megtartani.

- Az is gazember, aki nem fizet, ha veszít, - kiáltotta Kesze Feri; - becsületszóra hát, az Árgyilusát.

- Arra! becsületszóra! - rikkantott egyet, de nagyot, Gányó Pista.

A csárdás szivéről kő esett le.

- Akkor minden jól van.

A legények felpattantak a lovukra és Márinkóra bizták az indítást. Amikor tapsol, akkor hajrá.

Márinkó majd kibujt a bőréből örömében.

- Egy! kettő! há-rom! - kiáltotta és összeütötte vörös két tenyerét.

A sárga meg a pejko abban a pillanatban kirugta maga alól a világot.

Száguldott a két megsarkantyuzott sárkány és olyan egyformának látszott a repülésök, hogy egyikre sem lehetett volna kockázat nélkül fogadni.

A vén csárdás mégis a sárgában bizott jobban.

- Fogadjunk - kiáltotta -, hogy Gányó Pista lesz első.

- Mibe fogadjunk, hogy Kesze Ferkó lesz? - vágta vissza a félviseltes menyecske, minthogy a szive mégis inkább Ferkó felé hajlott.

- Akármibe fogadjunk!

- Jól van; akármibe!

A két lovas pedig ezalatt elérte a gulyakutat és megeresztett kantárszárral vágatott tovább-tovább.

- Né te né! - nyugtalankodott a csárdás, forduljatok már! mi az istencsudáját futtok tovább!...

De azok csak futottak egyenesen.

A csárdásnak kezdett az agyában valami derengeni.

Hanem Márinkó megelőzte. Csengő kacagással kiabálta:

- Fogad-e még kend? vén számár!

A csárdás bamba arccal fordult a felesége felé.

Ezek becsaptak bennünket. Eszökben sincs ezeknek, hogy visszajöjjenek. De hát a becsület-szó?!... lám, a gazemberek!

- Abban nincsen hiba, hűtötte le Márinkó az ura gyalázkodó kedvét. Hisz' annak kell fizetnie, aki vesztes; de melyik a vesztes? mondja meg kend.

- Az is igaz, - dörmögte a csárdás elszontyolodva.

Megfordult és indult befelé a csárdába. Hirtelen ráförmedt az asszonyra:

- Te is mit tátod itt a szádat? - Fogd azokat az üvegeket, meg a poharakat s hozza!

Márinkó asszony engedelmeskedett.

Nem mert hangosan kacagni. Pedig úgy rázta a kacagás, hogy a réklijéről lepattogtak a kapsok.

EGY ASSZONY HAZASIET.

A «Bangola» tulsó oldalán volt az ősi kastély, az innenső oldalán pedig a perneszi vadászház. Egyiktől a másikig jó egy órát kellett gyalogolni az erdőn keresztül. De ezt az utat nagyon ritkán tette meg valaki. Mert máskülönben a kastély meg a vadászház ezer mérföldnyire volt egymástól - lélekben.

A kastélyt a régi gazdái, vagy inkább azoknak erre a vidékre sohasem is kerülő örökösei eladták Dornstein Félixnek, a dúsgazdag bankárnak, aki hirdetések útján keresett prima-vadászterületet, és azután, amikor itt szénézett, belebolondult a kastélyba, meg a Bangolába, amely körülötte terült és lenyult addig a bizonyos vadászházig.

A Bangola tudniillik egy gyönyörű erdőség, hegyes-völgyes, felséges tájékon. Egy része ősbükkös, fehérszeplős bükkóriásokkal, amelyeknek embercomb vastagságu gyökérújjait finom, selyembársonyos, sötétzöld moh fedi.

Ebben a bükkoszlopokkal diszelgő Istenházában csak a csend lakik, meg a szarvasok. Vannak benne csudálatos szentélyek az elszórtan csoportos, örökzöld fenyőfák alatt. A fenyőillat úgy szálldos itt, mint a tömjénfüst a templomokban. Éppen ez a rész esett a kastély meg a vadászház közé. A vágás a fácánossal a síkföldi ligeterdő alatt terült, a kastély mögött.

Dornstein Félix szó nélkül fizette le a borsos vételárat, pedig ő maga nem is volt vadászember. Hanem a százféle üzletéhez, amellyel a millióit szerezte, nagyon kellett egy ilyen pompás madárfogó kalitka, ahova becsalogassa azokat a gimpliket, akikre a tervei érdekében szüksége lehetett. Nagyon jól tudta ő azt, hogy a legtöbb embernek megvan a maga Achilles-sarka, amelyen hozzá lehet férközni. Akit akkora gyémánttal sem lehetne megvesztegetni, amekkora a híres Kohinor, az «bedől» valami másnak; például a szép asszony szemének, vagy egy jó vadászatnak, vagy tudja isten mi egyébnek. Akit meg sem mert volna hívni a budapesti palotájába, annak okkal-móddal a kezére lehetett játszania egy szép szarvasbikát a bangolai erdőben; de azért előbb oda kellett menni és meg kellett szállani a kastélyban, ahol még más csalogató is volt a finom konyhán és uri kényelmen kívül. Ott volt tudniillik a bankár úr felesége, Lea asszony. Aki meg nem puhult a remek vadászatától, az hamarabb részeg lehetett a háziasszony ellenállhatatlan kedvességétől, mint a francia pezsgőtől, amelyet pedig számlálatlan üveg-számra bontatott fel Félix ur.

Nem volt féltékeny, nem! Sokkal jobban bizott a feleségében, semhogy ilyesmivel izetlenkedett volna körülötte. Ha nagyon forgatta már a szemét valamelyik befolyásos nagyúri vendége, ő inkább elfordult. Előzékenyebb, a vendégeinek kedvében járóbb házigazdát képzelni sem lehetett nálánál. De volt is vendége mindig, amikor csak akarta.

A Bangola innenső oldalán egészen más élet folyt abban az egyszerű, szerény erdészházban. Annak sohasem volt több vendége egynél.

Valami nagyon magánakvaló, zárkózott ember lehetett, aki attólfogva, hogy megérkezett, örökké csak az erdőt bujta. Sohasem vitt magával kísért, - a «demarkációs vonalat» - a maga erdeje meg a bankárék erdeje közt - át nem lépte, és míg a Bangola tulsó oldala felé, a fácánosban, csakugy ropogott néha a puska: az innensőn csak ritkán dördült el egy lövés. De olyankor a Dornstein úr fővadőre, aki már régi ember volt itt, azt mondta: egy szarvasbikával kevesebb van.

- Hallja Keszeg, ki lövöldözi ott a mi bikánkat? - kérdezte Félix ur ilyen esetekben.

A fővadőr haptákba vágódott. - Az ott, kérem alázattal, a kapitány úr területe, nem a miénk. Bajcsy kapitány ur sohasem süti el a puskáját hiába.

- Érdekes ember lehet - jegyezte meg Lea asszony és feltette a lorgnonját, úgy nézte meg azon keresztül az urát, aki vállat vont és azt mondta: - mégsem hívom meg, mert csak ellőné a szarvasaimat a becses vendégeim előtt.

Másnap azután hazakisérte a miniszter ur Őkegyelmességét Budapestre, minthogy ilyen jó hangulatban nagyon alkalmas a külön szalonkocsi - amelybe a miniszter meghívta - a komoly-irányú közlésekre. A feleségének pedig jó mulatást kívánt arra a rövid időre, amíg magárahagyja. A nagyságos asszony is úgy rákapott már a vadászatra, hogy nem kellett féltetni az unalomtól. Az öreg Keszeg biztos kísérője lehetett a kirándulásain.

*

Lea asszony délután elindult a Bangola rejtelmes sűrűségeibe, amelyeken kanyargós cserkész-utak vezettek végig minden égtájék felé. Tetőtől-talpig szürkészöld vadászdresszben pompásan festett. Karcu volt, mint az előtte szálldosó pávaszemű pillangó; a lépését pedig akár-melyik őzike megirigyelhette volna. Szép arca volt az egyetlen, ami szinte veszedelmesen világított a fehérségével az erdei őszi tarkaság közt. De a hajával is volt egy kis baj. Rengeteg fekete haja volt, amelyet már azért is kellett takarni, hogy a galyak bele ne akadozzanak. Erre a célra saját találmányu vadászsapkát szerkesztett, amely bő-buggyosan ült a fején, mint valami turbán. Meg nem állhatta, hogy legalább ezt selyemből ne csináltassa, kacérul, féloldalt billenően. Az enyhe zöldváltozatu keretben még az öreg Keszegnek is úgy meg-megakadt rajta a szeme, hogy amikor ezen érte magát, röstelkedő fejcsóválással fordult másfelé, akár-csak a gazdája szokta.

A «mohos forrásnál» azután - a kastélytól alig öt- vagy hatszáz lépésnyire - megállottak.

Lea asszony azt mondta Keszegnek:

- Maga, Keszeg ittmarad, iszen tudja,... szeretek magamban barangolni, iszen tudja;... az erdőt már ösmerem; - maga itt megvár engem; csak akkor jön utánam, ha sipolok, addig nem; értette?... Otthon lesz jó borocska, meg szivaaar!...

Vontatva, szinte hizelkedve mondta az utolsó szót és úgy nézett Keszegre, hogy az öreg cseléd azt sem tudta, melyik lábára álljon. Hisz mindig ugyanezt ugyanígy hallotta. Jelezte is a jóindulatát. - Igenis tudom; tesszen csak rámbizni; én hallgatok; a nagyságos ur ideges, tiltaná...

Lea asszony bólintott és mosolygott. Azután keztyűs kis kezével bucsut intett a vadőrnek. Pár pillanattal később már eltakarták a lombok.

*

Az erdő szeptember második felének a színeit mutatta. Még a zöld volt a tulnyomó, de már jelentkezett a hervadás kezdődő tarkasága, amely októberben válik tökéletessé. Egy magányos nyírfá tévedt ide a бүккердő egyik naposabb foltjára; az olyan volt, mintha ezer meg ezer kanárimadár szállott volna rája. Sárga levelei is úgy mozogtak a gyöngye szellőtől, mintha rebbenős madárcák szárnyai lettek volna.

Amint a surranó asszony tovább és tovább haladt, úgy volt, mintha a bokrok egymásnak adogatnák, végigsimogatnák, utána nyúlálnának.

Eleinte hátra-hátranézett; azután, amikor az első «magaslesig» jutott, arra hirtelen fellépegetett és vadászmesszelátójával meggyőződött róla egy alkalmas nyíláson átkukucskálva, hogy Keszeg csakugyan ott vár a forrás mellett, - sőt azóta le is heveredett a gyepre. Már most

nyugodt volt. Ha utána jönne, sem érhetne többet a nyomába; annyi itt a gyepes, semmit el nem áruló cserkészút, amelynek a labirintján el lehet tévedni.

Sietett. Mintha röppent volna egyet minden lépésével. Elmaradoztak mellette a Bangola vén bükkfái, amelyek tövét csudás mohgallér fődte, a derekokon pedig a jellegzetes nagy, fehér szeplők foltosodtak. A rigók csacsogva riadoztak arrább az utjából. Egy fordulónál szarvasok ugrottak el előle. Nem törődött velők, nem nyult a puskájához.

Rátért egy kereszt-ösvényre, amelynek az elején régi cölöp volt rozsdás táblácskával. A táblán elmosódott betűk látszottak, de még ki lehetett találni ezt a szót: *Határ...*

Idáig tartott ebben az irányban az ura erdeje. Még egy lépés és odaát volt az idegen területen.

Ott pedig egy vastag bükkfa mögül abban a nyomban eléje lépett valaki. Egy férfi. A kapitány.

Amikor egymás karjába szakadtak, az asszony fejről lecsúszott a zöld selyemturbán és alóla elkezdett lefelé zuhogni az oda rejtett feketetenger.

A kapitány elfogta a gördülő sötét hullámot a félkarjával és úgy dobta a saját vállára, hogy szinte betakaródzott vele. Azután egy görbén nőtt ikerfához vezette az asszonyt, amelynek egyik elágazása alacsonyan, majdnem vízszintesen nyújtózott el, lócát kínálva nekik. Arra ültek le most is.

- Borzasztó, - kezdte az asszony, - huszonnégy óránk van még; - ha visszajön, rögtön utazunk és akkor erre az esztendőre vége!... Nem akarom! Veled akarok maradni, vigy el engem magaddal valahova, a világ végére...

- Ott vagyunk - mondta Bajcsy mosolyogva és gyöngéden simogatta meg az asszony fejét.

- Ne tréfálg; vigy el engem valahova messze, ahol csak az enyém lehetsz és én a tied. Szökjünk Amerikába!

- Megbánnád. Nem az lennék én máshol, aki itthon. Az én lelkem ebbe a földbe gyökeredzik. Máshol nem élhetek.

- Én elfeledtetnék veled mindent. Még a fjordok szikláit is rózsás kertté varázsolná számodra az én szerelmem.

Átcsuszott a kapitány ölbe, úgy gügyögte: lennék neked a paradicsomod, a menyországod; - angyal tudok lenni a kedvedért; de ha kétségbeeszel, megtanulok te érted ördög lenni... Szivtad a véretem, a vámpirom voltál, most hát szeress. Szeress engem te ember!... Borzasztó, hogy mivé váltam miattad; nem bírok élni, ha nem érzek... Megleptél, elvetted az eszem, mire eszméltem, késő volt...

A férfi ajka rátapadt az ajkára, úgy hallgattatta el.

A bükk lombja közé suhogó neszszel szállott le egy örvösgalamb. Észrevette őket és riadtan csattogott el onnan. A nap fénye rézsutosan szűrődött rájuk nyugat felől.

Attól a hosszú-hosszu csóktól nem birt többet szóhoz jutni az asszony. Mire - sokára - magához tért, már csillapodott a láza. Bágyadtan, a szemét lehunyva suttozta: mondj valamit, mesélj nekem, mint máskor, valami nagyon szépet.

A férfi éppen betelt a csókkal. Most csak diadalmasan hallgatni vágyott inkább. Majdhogy ki nem röppent a száján, amit gondolt: «már mindent elmondtam», - de halk nesz hallatszott az erdőben s most odafigyelt.

- Szarvas! - suttozta kisvártatva és a puskája után nyult. Már semmi egyébbe sem törődött.

Az asszony a lélekzetét visszafojtva nézte, hogy változik át az ő szerelmese ősemberré, akinek minden gondolata csak az a szarvas. Eközben egy kicsit megmozdult. A férfi türelmetlenül és parancsolóan intett neki: ne mocsanj!

Azzal már emelte is a puskáját.

A lövés dőreje végig visszhangzott a Bangolán. Az asszony látta, hogy rogyik össze a vesztébe indult vad. Odalent, a forrásnál, Keszeg felkönyökölt. Kereste az irányt, ahonnan az élesen csattanó hang jött - Egy szarvasbikával kevesebb van, - mormolta szokása szerint.

A kapitány ugyanakkor nyugtalanul mondta az asszonynak: - Szivem, neked most el kell tűnnöd; a vadőreim bizonyosan ide sietnek a lövésre.

Az asszony megrezzent, felugrott. Hamarosan összecsavarta leomlott haját s a turbánja alá gyömöszölte. Most már az volt a gondja, hogy itt ne ériék.

Búcsuztak.

Sietve indult a határcölöp felé. Amikor odaért, úgy tetszett neki, mintha a nevéen szólítanák, hívnák. Megfordult.

Senkit nem látott. A kapitány már eltűnt. Bizonyosan a szarvasa volt neki most az első.

Hüvös szél kerekedett és megborzolta a fákat.

- Csak a szél - susogta az asszony fázósan.

Azután még jobban sietett a hulló levelekkel borított ösvényen a mohos forrás felé.

MENYUS GAZDA TAPOGATÓDZIK.

Fodor István gazduram feldarabolta a félszerben azt a néhány hasáb fát, amely a feleségének kellett a holnapi kenyérsütéshez, azután, jól végezvén a dolgát, pipáját tömögetve ballagott ki a kapuja elé, hogy szétnézzen egy kicsit a «nagy világban».

Éppen akkor érkezett oda Kádár Menyus is, aki az utca tulsó végéről ballagott errefelé. Minthogy jóemberei voltak egymásnak, szívesen paroláztak és István mindjárt meg is kérdezte Menyust, hogy mi járatban van erre.

- Idejövék egyenest kelmedhez, szomszéd (vagy félkilométerre laktak egymástól, de a földjök egymás mellett volt a határban, innen a szomszédság), merthogy szeretnék magával egy kicsit tanácskozni.

- Akkor hát gyöjjön beljebb, biztatta István a vendégét, aki szabódott egy kicsit, mondván, hogy itt is jó lesz, legalább senki sem hallja őket, minthogy az utcán ebben a téli időben alig jár valaki. Mindjárt el is kezdte a mondókáját:

- Nekem van egy fiam, azt tudja kelmed.

- Tudom, hogyne tudnám. Derék fiu. A háboruban is volt, medáliája is van és itthon dolgos, nem olyan naplopó, mint olyik azok közül, akiket megrontott ez a világfelfordulás.

- Látom, jól esméri kelmed, bólintott Menyus, és most már új biztatás nélkül is beljebb lépett a kapun, csak úgy véletlenül. A fiam most huszonkét esztendő, folytatta; majdnem annyi, amennyi én voltam, amikor megházasodtam.

- Elég korán követte el, szomszéd, - vélekedett István.

- Az pedig úgy volt, mondok, hogy az apám is korán rakta meg a maga tüzhelyét és amikor én a katonasággal *akkoriban*, már mint az én időmben, végeztem, elővett, hogy aszongya, rendes életet csak a feleséges ember élhet, mert aki enélkül van, az mind elkurafisodik; többet szaladgál a szoknya után, semhogy istenigazában végezhesse a dolgát.

- Ebben van valami - szólt István, helybenhagyó fejbólintással.

- Még az ég madarai is mindjárt fészket raknak, mihelest itt van az ideje. Nem várnak - tóditotta Menyus.

- Mire várnának? - tetézte István a bizonyítást.

- Hát én biz hamar megházasodtam és nem jártam rosszul! Kutyabajom nekem azóta. Főznek, mosnak rám; úgy élek, mint a hal a vízben.

- Magam is, - büszkélkedett István. - Mindenki, akinek jóra való asszonya van. - No, de úgy kombinálom, hogy kelmed most meg alkalmasint a fiát szeretné a mi sorsunkra juttatni, ha nem nagyon tévedek.

Menyus arca felderült. Mosolygott.

- Nem téved, nem tagadom, nem is tagadhatom, minek is tagadnám? Ilyen okos ember előtt!...

- Erről akarna tanácskozni, - állapította meg János eléggülten; érezte, hogy milyen igaza van a szomszédnak, amikor azt mondja róla, hogy ő okos ember.

Menyus csudálkozó arcot vágott.

- Lám, ezt is kitalálta. Maga csak ránéz az emberre és már belelát a veséjébe. Nagyon tisztellem kendet.

- Abban közösek volnánk, - adta vissza a jó szót János gazda, néminemű kis leereszkedéssel.

- Akkor mindjárt meg is kérdezem, szomszéd, hogy kit ajánlana itt a faluban? mert messzebb nem keresünk. Amink van, tegyük össze, ha lehet; minél közelebb vagyunk egymáshoz, annál jobb.

János gazdának egy kicsit furcsa volt ez a sarokba szorító kérdés. Most már kezdett tisztábban, világosabban sejteni. - Ördög vigyen el engem, gondolta, hogyha ez a példálódzás a nagy közelségre, nem a mi Bözsinket környékezi. Nagyot fújt a pipáján és elösmeréssel mondta:

- Lám, kend is okos ember.

Menyus fürkésző szemmel figyelte Jánost.

- Hogy gondolja szomszéd? - kérdezte.

- Csak úgy, hogy kend is ki tudná ám ugratni a nyulat a bokorból.

Menyus nevetett. - Nyula válogatja. - No, de maradjunk a tanácsnál.

János összeráncolta a homlokát, mint aki erősen gondolkodik. Egyszerre csak megszólalt:

- Hajagoséknak, Bugyiéknak, Kormoséknak tudok eladó leányokat. Derék leányok mind.

Menyus megrázta a fejét: - Nem kell, egyik sem kell.

- Aztán miért nem? - csudálkozott János.

Menyus úgy mondta, mintha titkolódnék.

- Nincsenek elég közel.

János megcsóválta a fejét.

- De iszen mind itt laknak, Bugyiék magának éppen a harmadik szomszédai a faluban. Ez csak elég közel van.

- Nem úgy értem én a közelséget.

János ravaszul adta, hogy ő meg ezt nem érti.

- Hát hogy?! - kérdezte, nagy szemet meresztve.

Menyus éppen ezt nem akarta egészen nyíltan megmondani. Azt szeretne volna, azt várta volna, hogy egy kicsit elibe jöjjön Fodor szomszéd; csakis bizonyosra mert volna színt vallani. Felelet nélkül hagyta a nyílt kérdést és másik hurt pendített meg.

- Mert az én fiam olyan legény, aki egymaga megbírná két gazdaság terhet is, ha egymás mellett volnának a földek; hun az egyiken dolgozna, hun a másikon, hun meg akár mindkettőn is egyszerre.

- Nono! - viaskodott János, - az talán még sem igen lehetne.

- Dehogy nem, dehogy nem! amit az én fiam egyszer feltett magában!... A féllába itt, a másik amott; mindenütt ott bir lenni! A Doberdón is valahol az egyik lába az egyik hegy tetején volt, a másik meg a másikon, úgy kergette a taliánt.

- Ő mondta? - kérdezte János megdöbbenve és kezdett kiábrándulni a Menyus szomszéd fiából.

- Dehogy: *én* gondolom! mert ösmerem a fiam potenciáját.
 - Az már más, csillapodott le János, megkönnyebbülten.
- Menyus úgy érezte, mintha kezdene a talaj kisiklani a lába alól; - rákiáltott Jánosra:
- Mondjon már kelmed is valamit, szomszéd!
 - Én-e?! Mit mondhassak? Én csak úgy gondolom a magamét.
 - Azt mondja meg kend éppen, amit gondol! - biztatta Menyus, felülkerekedve az erőszakoskodással.
 - Mit mondjak? Mit akar kend tudni?
 - Azt, hogy ki az én szomszédom *legközelebb*; meg hogy ki a magáé: *odakint no!*
 - A kendé jobbról a pap.
 - Annak nincs lánya. *Balról* ki a szomszédom, ezt mondja meg.
 - Ejnye, mit kérdi? Tudja! - én vagyok.
 - No lássa! Valahára!... Még sincsen kelmednek valami mondanivalója?
 - Csak ami magának van. Derék legény a fia, az egyik lába az egyik hegyen, a másik a másikon.
 - Ne tréfáljon kend, szomszéd; ist'ugyse komolyan beszélek; - nem is tehetném másképp, mert már úgy is késő; - ezt a két gyereket ásó-kapa se' választja el egymástól, azok már megegyeztek!
- János gazda majdhogy ki nem ejtette a pipát a szájából.
- Mit mond kend? Megegyeztek? Kik egyeztek meg? Mire egyeztek meg?
 - Hát az én fiam, meg a maga Bözsike-leánya, ha olyan kíváncsi lett egyszerre. Azok már régen szeretik egymást!
 - Akkor mit kunéroz itt engem ezzel a sok előadással? Ugyis mindjárt átláttam a szitán; ugyis mindjárt tudtam, hogy miben mesterkedik.
- Menyus nagyot nevetett.
- Azért mondom én, hogy maga okos ember; - de hogy mit kunérozom?... Iszen csak nem ronthattam be ajtófélfástól a házába! Előbb tapogatódznom illett.
 - Ezt alaposan megcselekedte kend.
 - No, mit szól hozzá? most már maga is beszélhet.
 - Mihez szóljak én hozzá?
 - Az esethez! a két gyerek esetéhez.
 - Az nem tartozik rám, az rájuk tartozik, meg az anyjukomra. Én ebbe nem ártom bele magamat, menjen kend, tapogassa ki ott is.
 - Tyhü! az áldóját! előlről kezdjem?
 - Dehogy. Kezdje kend a végén, okosabb lesz.
 - Honnan gondolja?

- Onnan, hogy az anyjukom is affélét nyafogott a minap, hogy jó lenne a mi Bözsinknek a maga fia. Talán megértik egymást.

Menyus ugrott egyet.

- Nagyszerű! akkor egyet gondoltunk, szomszéd, akkor hát rendben vagyunk.

- Miattam rendben, de az asszonynak ebben több szava van, mint nekem.

- Hogy lehet az?

- Nem érti kend a csiziót! Ugy egyeztünk meg az anyjukommal, hogy én a borjut, meg a malacot adom el, ő meg a csibéit.

- Értem, dünnyögte Menyus értetlenül. És hozzátette: - no mindegy; mindjárt elintézzük. Addig is csapjon fel kend, nászom!

A két ember jókedvvel parolázott.

A TAMÁS UR SÁRGÁI.

Szatmárban, Szilágyban, Szabolcsban, de még Beregben is mindenütt ösmerték Sárffy Tamást. Ármális nemes ember volt, minthogy az ükapja Rákóczi kurucái közt vitézkedett valaha. Amíg az idők folyása Tamásig jutott, nagy, hosszú utat tett meg. Eközben az egyik Sárffy gazdagon házasodott és földesur lett belőle. De olyan jól gazdálkodott, hogy az unokájára már csak a hét szilvafa maradt. Azt azután Tamás görcsösen védte és nem eresztette ki a kezéből; pedig nagy csábítása volt abban az irányban, hogy ha mindenét bérbeadná, bemehetne Nagykárolyba és hivatalt vállalhatna a megyénél, ahol azután holtig úr lehetne.

Mert az tetszett volna neki, hogy ráérjen láblógázva élni; kaszinózni, követet választani, vagy éppen követségre pályázni; beülni hivatal után a baráti kompániába a poharazó asztalhoz; vagy a patikába, ahol a «honorácior» dupla-keserűvel javíthatja a gyomrát és hordja-viszi, hozza és kapja a friss pletykákat; meghányja-veti mellékesen az ország dolgát is; szervezi a vadászatonkat, a piknikeket, meg a kártyapartikat és elhatározza, hogy kinek legyen legközelebb nevenapja, kivilágos kivirradtig tartó cigányozással, hétországra szóló hejehujával.

Talán ilyenformán is történt volna, ha nem lett volna valami, ami Tamás urat még jobban csábította, mint a reménybeli hivatal, amelyért csak ki kellett volna nyújtania a kezét. Hisz' megyebeli kurtanemes volt, akinek jussa lehetett hozzá, hogy a megyéje eltartsa.

De a megye nem adott volna neki lovat; szép lovat, jó lovat, amilyennek mindig bolondja volt Sárffy Tamás. A ló volt az egyetlen igazi szenvedélye és amikor már csak a hét szilvafája maradt meg, akkor is neki volt mindig a két legjobb ügetője a vármegyéjében. Csak kettő, mert négyes fogatra már sehogysem futotta. De még a fogathoz szükséges egyéb uri rekvizitumokra sem. A két lóva nagyszerű tüzes két sárkány volt, az aranysárgáknak abból a fajtájából, amely játszva menti meg a sárgákat attól a rossz híróktól, hogy lusták és csak elvétele akad köztök madárlábu, már tudniillik a gyorsaságukra nézvést. Hanem a kocsija bizony elnyütt és rozoga volt; a szerszámja pedig kopott és foltozott. A kocsisán az egykor kék libéria megfakult és a zsinórok leszakadoztak róla. És mégis mindenki ezt a fogatot nézte, amikor Tamás úr ült a bakon.

Hajtani, azt tudott. Amikor a sárgái őt érezték a bakon, még délcegebben tartották magokat s ha benne voltak a tempóban, senki sem nézte rozogának a kocsit, sem elnyüttnek a sallangos szerszámukat; hanem mintha királykisasszonyért repülne valami pompás hintó, úgy látták az emberek, akik már messziről megösmerték a veszekedett gyorsaságukról híres sárgákat és minden alkalommal megcsudálták.

Amikor Sárffy estefelé megállott velök a patika előtt, mindenki kijött onnan, hogy gyönyörködjék a táltosokban.

Tamás ur leugrott a bakról s odadobta a gyeplőt a kocsisának, aki maga is elnyütt betyárlegény volt, olyanforma, mint agglegénygazdája. Hajtani ritkán kellett neki; ez az úr dolga volt. De egy igen keserves kötelesség mégis nehezedett a vállára. Amikor a gazdája mulatott, akkor ő neki nem volt szabad inni. Hisz' valakinek józanon kellett maradni a családban. Ebbe azután lépten-nyomon belebetegedett, mert Tamás ur mindig mulatott, amikor csak tehetett.

Mogorván ült meg a bakon a kocsis, amikor az urak viasszaszállingóztak a patikába.

Tél volt és a hó eleintén szép csendesen kezdett hulldogálni; de aztán közbe suhintott a szél korbácsa és attól minden hópehely megbolondult. Ugy kavartak fel és le, összevissza, mintha egyik sem akart volna lejutni a földre, hanem mind visszatörekedett volna felhőanyja ölébe.

Akkor az urak már javában angolkeserűztek a patika főnöki szobájában. Tamás ur megszánta a bakon gubbaszkodó kocsist és kiküldött neki a laboránssal egy kupica gyomorerősítőt, azzal az üzenettel, hogy mindjárt jön, csak takarja le addig a lovakat.

A mindjártból lett két mindjárt, meg három, és a vigasztaló kupicák ezalatt egymásután tűntek el a fagyoskodó kocsis vastag bajusza alatt. Ez azt jelentette, hogy Tamás ur nem mulat, csak szokás szerint egy kicsit nehezen mozdul. Nem ivott; hisz' a patika nem korcsma; muszájból szopogatta a diópálinkát; «beköpött» egy-egy pohárkával, csak úgy szokásból, minthogy szívesen kínálták. De akárcsak vizet ivott volna, olyan színjőzán maradt. Mi volt az öneki!...

Már régen megunta ezt is és elment volna haza, vagy Királydarócra a sógorához, akihez egy esztendő óta folyvást készült; de Hajdu Manó, a telekkönyvvezető, azt a vakmerő kijelentést kockáztatta meg, hogy 'iszen nagyszerű lovak ezek a sárgák, de a Korondy Gáspár feketéi mégis csak különbek. Azok valami oroszok; sohasem fáradnak el és mintha szárnyok volna, úgy repülnek.

Ebből meddő vita támadt, amelyet eldönteni sehogyan sem lehetett. De azért csak beszélgettek róla és mindenki beleszólt. A patikárius volt az egyetlen, aki hallgatott. Ne szólj szám, nem fáj fejem. Minek haragitsa magára akár az egyiket, akár a másikat; ámbár Korondy Gáspár nem volt itt. De a fülébe juthat a dolog annak a vadembernek. Ő (a patikárius) nem ért a lovakhoz.

- Mert én láttam, amikor azok a feketék lefőzték a grófi telivéreket, - erősítette Hajdu Manó. - Egy darabig csak birták a remek pejók a nyújtódzást; de a feketék egyforma tempóval úgy szoritották őket, hogy utoljára is lemaradtak. Bizony!

Na, ha már esküdött is, el kellett neki hinni. Tamás ur csak annyit dünnyögött rá: - majd meglássuk! És megismételte: majd meglássuk...

Minthogy pedig minden jónak (nemcsak a szerelemnek) vége szokott lenni és mert a kocsis beüzent, hogy most már tessék ám jönni, mert a lovak nem állják a havas szelet: Tamás ur felkerekedett és elbucsuzott a társaságtól. Erre valamennyien úgy határoztak, hogy már illik hazamenni.

Együtt indultak el. Odakint megcsudálták még egyszer a toporzékoló sárgákat és megvárták, hogy Sárffy beüljön a kocsiba, mert ebben a kutyának való időben nem akart a bakon fagyoskodni.

Éppen oszladoztak volna; Tamás ur rá is szólt a kocsisára: - hajts! - amikor, mint a szélvész, elrobgott mellettök egy fogat, két koromfekete lóval.

Mindnyájan megösmerték a Korondy Gáspár orosz ügetőit. A kocsiban egy alak ült, fülig bujva a bundájába. Az csak maga Korondy lehetett.

- Húzd le! - kiáltott rá a már induló kocsisra Sárffy Tamás.

Ösmerték már a szavajárását. A kocsis legjobban ösmerte azt. Amikor Tamás úr azt parancsolta: húzd le! az annyi volt, hogy akárki fia, elibé! csak elibé! meg kell mutatni neki, milyenek a Sárffy Tamás sárgái.

A faképnél hagyott társaság csak azt látta, hogy a csipős szélben megfázott sárgák egy szempillantás alatt kirúgják magok alól a világot és ott teremnek a híres feketék mellett.

A havas út széles volt, elérték rajta egymás mellett. A feketék kocsisa megérezett valamit; azt, hogy miről van itt most szó, - és cuppantott egyet a lovainak. Azok még jobban kinyújtózkodtak.

Sárfy odaadta volna minden pénzét (nem volt sok), ha ő ült volna a bakon s az ő kezében lett volna a gyeplő. De ettől elkésett. Most már csak a kocsisát biztathatta. Annak a fülébe üvöltötte elfojtott hangon: - szorritsd! a mindenedet!

A kocsis értette a dolgát, ha nem is úgy, mint a gazdája. Jól tudta, hogy nem szabad a lovait vágára engednie, mert akkor hamar elfulladhatnak. Tartotta velök a lélekzetelállító tempót, annyira eresztve őket, amennyire merte.

A sárgák nagyszerűen viselték magokat, ütemesen verte a patájok a havas utat; de amióta odaszökkentek a feketék mellé, még egy orrhossznyi előnyt sem birtak nyerni. Pedig a feketék már jöttek valahonnan, a sárgák meg mostanig pihentek.

Sárfy egy ezredrész másodpercig odagondolt a patikabeli társaságra. - Ha ezt látnák! Bizonyos, hogy a sárgák mindjárt lehúzzák a feketéket. De nem ért rá, hogy most Hajdu Manóval vitatkozzék: - ide nézz, mamlasz!

Ugy robogott a két fogat, hogy a nagypiacon szinte elsodorták a cédulaházat. Onnan csak egy rugaszkodás volt a piac túlsó széle, ahol éppen derékszögben vált kétfelé az országút, jobbra-balra. Addig kell eldőlni a versenynek; mert ott Korondy jobbra fog fordulni, Tamás úr meg balra.

- Szorritsd! - bögte Sárfy még egyszer, torokhangon, alig bírva magával.

A kocsist is elfogta a hév a sok biztatásra és megcsipte ostora hegyével a rudast.

Abban a pillanatban előre ugrott mind a két ló, még pedig olyan vadul, hogy elragadásnak is beillett. A gyeplőszárat ezzel a nekirugaszkodással kirántották a meglepett kocsis kezéből. Amikor utánakapott, elvesztette az egyensúlyt és előrebukott a lovak közé. Azok erre még jobban megriadtak és most már - gyeplő nélkül - igazán elragadtak.

A szabályszerű versenynek tehát vége volt és Sárfy csak annak örült, hogy éppen abban a pillanatban kanyarodtak jobbra a feketék, amikor a katasztrófa történt. Ezt sem Korondy, sem a kocsisa már nem láthatta.

Hanem a sárgák csak rohantak; vakon, de ösztönösen balfelé, a hazavezető uton.

A kocsisnak hirehamva sem volt, a gyeplő meg a havon kigyózkodott a fergetegesén vágató lovak közt.

Sárfy már csak azt nézhette, hogy hogyan szabaduljon a még nagyobb bajtól. Az ut mellett mély árok volt. Ha abba bedőlnek, nem marad egy ép porcikája sem, ha ugyan a nyakát nem szegi.

Gondolt egyet; összefogta magán a bekecsét, bevonta a nyakát a gallérjába, a kalapját fülére húzta és gombóccá gömbölyödve, egy lóduállással kigurult a kocsiból.

Olyan ügyesen csinálta, hogy nem ütötte meg magát. Gyakorlata volt már az ilyesmiben.

Ugy pattant fel a földről, mint a gummilabda.

A kocsija már messze robogott; hátul pedig rettentő ordítózással üvöltötte valaki: - Ja-a-a-ajj! jahajj!

Tamás úr sejtette, hogy az az ő kocsisa; de most inkább agyonütni lett volna kedve, semhogy vele törődjék és ne a lovaival.

A fogat után bámult és egyszerre csak félig ijedten, félig örömmel látta, hogy valami istenszüdája történt, mert a kocsi hirtelen megállott. Az egyik ló ugyanis felbukott és magával rántotta a társát is. Mind a kettő ott vergődött a földön.

Tamás ur lelkesedve rohant oda és hamar megértette a helyzetet.

Az elszabadult gyeplő addig rángott ide-oda, amíg a nyerges első lábára nem tekerődött; a ló erre megbotlott és elesett.

Tamás ur kiszabadította a remegő állatot a béklyójából és talpraállította egyiket is, másikat is. Körülnézte féltett kincseit. Megállapította, hogy semmi különös bajuk sincsen, sőt a kocsi sem tört össze. Örömeben még káromkodni is elfelejtett.

Hátulról folyvást közeledett a behemót bömbölés: - jahajj! jaaajj!

Jött a kárvallott kocsis és úgy sántított, mint akin nem is egy könnyű kocsi, hanem egy cséplőgép ment volna keresztül.

Sárfy nem mozdulhatott a horkoló lovak mellől; megvárta, amíg a rokkant ember oda nem bicegett hozzá. Ennek valami nagy baja lehet, gondolta és feltámadt a szívében az irgalom.

- Mit óbégatsz? Mid tört el? - kérdezte nyugtalanul.

A kocsis hirtelen elhallgatott.

Kiegyenesedett és vigan kiáltotta: Hát nincs baja a tekintetes urnak?... Akkor nekem sincsen!

De már erre csattant az ábrázatja. És következett olyan adtateremtette, hogy attól a lovak is kapálódzni kezdtek.

A kocsis magába nyelt egy hálaistent; hisz a mennykő is leütött, a jégeső is pattog; majd csak vége lesz egyszer a fergetegnek. A nagyján már tul van.

Neheztelés nélkül ugrott fel a bakra.

Sárfy is felmászott a kocsira.

- Hajts! - mordult rá a feléje sandító kocsisra. - Hanem azt mondom, hogy vigyázz! azt mondom!

A két táltos lassan kezdett kocogni. Nekik is elég volt mára a mulatságból.

Sárfy kifujta magából lassan a mérgeledést.

Eszébe jutottak a patikabeli pajtásai.

- De jó, hogy ezt nem látták, - gondolta.

Belecsendült a fülébe az előtte ülő nagy marha ember iménti jajgatása. Szörnyen komikusnak találta az egész esetet.

Kacagott.

A MEDVEÖLŐ.

A tarvölgyi gazdaságba új «intéző» érkezett. A földbirtokosnak valami távoli rokona, aki évtizedekig nem hallatott magáról és azt sem tudták róla, él-e, vagy régen meghalt-e már. Vasady Péter úgy találkozott vele véletlenül, mint félig züllött, állástalan emberrel, s mert tudta, hogy vagy harminc évvel ezelőtt gazdasági iskolát végzett, megsajnálta a nyomorúságában és elvitte magával a birtokára, afféle felügyelőnek, akinek, a tekintély kedvéért, megadta az intézői címet.

Az új intézőt Tóth Mihálynak hívták s a rajta levő ütött-kopott öltözetén kívül nem volt egyebe, csak a karikás ostora, meg egy szokatlanul hosszú ládája, amelynek a könnyűségéről következtetni lehetett arra, hogy meglehetősen üres.

Középtermetű, kajlabajuszu, pislogószemű zömök ember volt, akinek széles válla s tagbaszakadt alakja nagy testi erőt sejtetett. Kevésbeszédű volt és nem szokott annak a szemébe nézni, akivel beszélt. A homlokát mindig összeráncolta; nem hogy nevetni, de még mosolyogni sem látta senki sem. Egyetlen szenvedélye a pipa volt, amely állandóan az agyaráján fityegett.

A vörös orra miatt Vasadynak gyanus volt kissé, hogy talán iszik; de amikor erről nyíltan megkérdezte, az intéző legyintett:

- Nem élek szeszfélével - mondta. - Csak vizet iszom. Ahol utoljára voltam, vagy tizenkét évig - ezidőszereint megszállott területen - kitűnő hegyi forrásvizünk volt. Jobb az minden tokaji aszubbórnál.

El is mondta, hogy hol volt; de az Vasadyt nem nagyon érdekelte. «Referenciákat» úgy sem szerezhetett róla. Nem is akart. A tarvölgyi sik gazdaságban ugyanis előlről kellett kezdeni a gazdálkodás tudományát. Egyelőre csak az volt lényeges, hogy megbízható, becsületes és igyekvő legyen, aki alkalmas arra, hogy a kommunizmus alatt nagyon megromlott cselédséggel rendet tartson és komoly fegyelmet gyakoroljon köztük. Hogy ebben hány pénzt ér, annak hamarosan ki kellett derülni. Ettől függött a további karrierje.

- Szigorúan igazságos légy; ne nézz el semmit sem, - utasította a rokont a földesúr.

- Bizd rám - mormogott Tóth Miska. - Rend, az lesz. Jótállok róla.

Ezzel át is vette a hivatalát.

Nem látták máskor a családban, csak este, vacsora idején. Az ebédjét levitte a szobájába, amely az iroda mellett volt egy külön épületben. Az a szoba inkább fülke volt, egyablakos lyuk, amelybe egy ágyon, egy szekrényen, a mosdón, egy kis asztalon, meg két széken - no meg a ládján - kívül nem is fért el egyéb. Diván meg ruhafogas volt az irodában. Több nem kellett Mihálynak.

Vasady néhány napig alaposan szemmel tartotta, figyelte, hogy mit csinál, hogyan végzi a dolgát. De nem birt olyan korán felkelni, hogy Mihály meg ne előzte volna. Ki tudja, merre járt már akkor az intéző.

Még vacsora után is megtette, hogy ő maga felnyergelte a hátlovát és kilovagolt a pusztára. Akárhányszor az egész éjszakát kint töltötte. Mindig talpon volt; nem volt olyan szaka a nappalnak, hogy a szobájában lehetett volna találni.

A cselédséggel pedig csakugyan kezdett rend lenni. A béresek idejében etettek és elvégezték a dolgukat. A kocsis pontosan abrakolt és nem lopta a zabot. A juhász nem számolt be minduntalan döggel; a napszámosok nem amerikáztak.

- Ennek ördöge van, - mondta magában Vasady és kíváncsian próbált nyitjára jutni az intéző titkának.

Megkérdezte a béresgazdát: - Sinkó, hogy van kend? Látom, úgy megy minden, mint a karika-csapás.

- Karikáscsapást tessék mondani, - morgott az öreg béres. - Az intéző ur nem kiméli a karikását. Azt mondja, azzal nem tör csontot.

- Megvert valakit? - kérdezte Vasady.

- Nem ver az, csak úgy odasuhint. Egy szót sem szól; de amikor kezdi kibontogatni a karikását, akkor ugyancsak igyekszik mindenki. Nagy dolog, amikor a medveölő puskáját kezdi emlegetni.

- Mi a csudát? - kérdezte az úr meglepetve.

- A nagyságos úr nem tudja? Van neki egy medveölőpuskája, hat medvét lőtt vele; hármát meg úgy fojtott meg a pusztá kezével. Rettentő ereje van.

- Ugyan!

- De igenis, kérem alássan. Egy szénásszekeret egymaga emelt ki a minap a kátyuból a vállával. Azt a hepciáskodó Parajdit meg úgy kupán legyintette, hogy alig birtuk fellocsolni.

- Parajdit? - csodálkozott az ur. - Nem szólott róla.

- Hacsak az intéző ur nem szól; - mert Parajdi hallgat azóta. Megnémult, mint a hal. Igaz, hogy az intéző ur kitanította, hogy ha eljár a szája, megösmerkedik a medveölővel. Nem tudom, a puskát gondolta-e, vagy magamagát.

Rövid idő alatt hire kelt, hogy Tóth intéző ur medveölő és eszerint respektálták. El kellett neki hinni, hogy medvéket fojtott meg a kezével, mert lefogta a dühös bikát a szarvánál fogva; egy nagy komondort pedig, amelyik megtámadta, felkapott a nyakánál fogva félkézzel a levegőbe és addig simogatta a karikása nyelével, amíg bele nem fáradt. Amikor a hörgő nagy kutyát ledobta a földre, az fuldokolva s a farkát a lába közé kapva bukdácsolt be a pajtába a szalma közé és egy huszonnégy óráig ki nem lehetett onnan csalogatni. Ha azután a karikás pattogását meghallotta, megszökött a pusztáról.

A béresek, kocsisok, meg egyéb munkások félve léptek be az irodába, amikor az intézőt ott sejtették. A szobájába a világért sem tették volna be a lábukat; hisz' ott volt - a medveölőpuska, mindig töltve.

A puskát ugyan senki sem látta, mert nem lógott kint a falon, sem a sarokba nem volt odaállítva. Annak vagy a szekrényben, vagy abban a furcsa hosszú ládában kellett lenni, amelynek a kulcsát az intéző mindig magánál hordta. De még aki talán kételkedett volna is a létezésében, elhitte, amikor egyszer éjszaka nagy durranásra riadt fel az egész pusztá és mire kirohantak az emberek a cselédházakból, meg az istállókból, ott látták az intézőt egy kóbor kutya teteme mellett, fegyver nélkül. Azt mondta, hogy a szobája ablakából lőtte le a veszett kutyát. A puska odabent maradt a szobában akkor is.

- Honnan tudta, hogy veszett kutya volt? - kérdezte tőle másnap Vasady.

Az intéző vállat vont. - Holdvilág van; olyan jól láttam, mint nappal; ahogy a veszett kutya a farkát behuzva tántorog, úgy egészséges kutya nem csatangol. - Nem sok időm volt a gondolkozásra. Szerencse, hogy lelőttem.

A kutya fejét beküldték a Pasteur-intézetbe. Ott megállapították a szakemberek, hogy csakugyan veszett volt.

Az intéző tekintélye száz percentet nöött. Most már senkisért mert kételkedni a szavaiban, amelyekkel különben sem sok vizet zavart.

A környéken csak úgy emlegették, hogy «a medveölő».

Egyszer egypár sátoroscigány éjjel ki akarta bontani a kukoricagóré léces oldalát. Az intéző elcsipte őket. Elkezdte egyiket a másikhoz ütögetni. A két cigány jajgatott, ahogy a torkán kifért. Arra megjelentek a kuvaszok. Tóth Miska odalökte nekik a morékat. Azok egymás alá igyekeztek bujni a nadrágszabás művelete elől. Ugy óbégattak, mintha kacagtak volna. Amikor az intéző megelégedte a mulatságot, szétcsördített a karikásával a kuvaszok közt. Azok rögtön világgá szaladtak.

- Megösmertek-e máskor? - kérdezte a megtáncoltatott morékat.

Azok, honnan-honnan nem, már hallották a hírét.

- Jáj! a medveél! csókoljuk kezsit-lábát!...

- Most upre, fussatok, amíg meg nem gondolom magamat.

A cigányok kámforra váltak.

A tarvölgyi pusztának még közelébe se mert menni azután efajta tolvajnép.

Volt Vasadynak két kamaszodó gimnazista fia, akik éppen otthon voltak nagyvakáción. Feri, meg Gyuri. Egyik nagyobb imposztor, mint a másik. - felforgatták a pusztát. Az ő szemökben Miska bácsi már olyan volt, mint a Cooper Vadölője. - Rettenthetetlen bátorságu, regényes alak. Ez a két fiú mindig ott settenkedett az intéző körül. Faggatták, kérdezték, zaklatták, s mert máskülönben kedves, eleven fiúk voltak, Miska bácsit is levették a lábáról. Megszerette őket és megnyílt a szíve előttük. Elmondta nekik a medvés eseteit.

Az még hagyján volt, amikor a lelőtt medvékről beszélt, mert azok mind úgy hemperedtek fel a lövésére, mint a nyul. Hanem a három megfojtott medve történetétől már aludni sem tudtak. Az intéző elmutogatta nekik a fogásait, amelyekkel a medvéket a másvilágra küldte. Az egyik beleharapott a vállába; a másik végigkarmolta a hátát. Meg is mutogatta a sebeit. Félmeztelenre vetkezett a fiúk előtt. Azok láthatták a mély forradásokat.

Könyörögtek, hogy mutassa meg nekik a medveölőpuskát.

- Majd máskor, - volt az állandó felelet. - Majd egyszer, ha ráérek. Most dolgom van.

De mindig dolga volt.

A fiúk pedig már nem bírtak magokkal.

Egyszer, amikor az intéző kiment a határba és tudhatták, hogy estig nem kerül elő, kieszelték, hogy ők bizony titokban mégis megnézik azt a puskát.

Elcsenték az édesanyjuk kulcsomóját, hogy végigpróbálják, hátha nyitja valamelyik a szekrényt, meg a ládát.

A szekrénnel könnyen boldogultak. Azt akár egy szeggel is kinyithatták volna. Nem volt benne más, mint egy ócska köpönyeg, egy pár foszlott fehérneműdarab, egy nagyon fakó fekete kabát, meg egy katonai Frommer-revolver. Mindezt hamar szemügyre vették a gyerekek és aztán nekiestek a ládának.

Azzal már nehezen boldogultak. Sőt sehogysem, mert kinyitni nem birták. Hanem addig forgatták, emelgették, amig észre nem vették, hogy 'iszen olyan könnyű, hogy abban ugyan medveölő puska még szétszedve sem lehet.

Felemelték, megrázták, felfordították, semmi sem koppant; nem zörgött benne más, mint holmi papirosok. Ebben ugyan nincsen nehéz tárgy.

Vesztökre úgy meglepedeztek magokról, hogy az édesapjuk rájuk nyitott.

- Mit csináltok ti itt?!...

A fiuk pirulva vallottak meg mindent.

Elmondták a medvéskalandokat és hogy mindenáron látni szerették volna a medveölő puskát.

Vasady megszidta és kikergette őket.

A fiuk hosszú orral sompolyogtak kifelé.

Feri az ajtóban megállott s félénken visszafordult.

- Édesapa kérem, ne tessék elmondani Miska bácsinak... - szepegte.

Gyuri félig sirva csatlakozott ehhez a kéréshez.

- Magam is restelném, ha megtudná, - mondta az apjuk. - Hallgatni fogok.

Hanem amikor az intéző megjött, behívta az irodába és ott megkérdezte tőle:

- Te, Miska, mivel bolondítod te itt az embereket, még a fiamat is? Hallom, hogy valami medvéket fojtottál meg...

Az intéző először kacagott egyet, amióta itt volt a pusztán.

- Ugyan, kérlek, csak kell valamivel imponálni ennek a sok félbetyárnak! Ha azt akarod, hogy féljenek tőlem és rendet birjak köztök tartani, akkor ne avatkozzál bele. Nem lőttem én medvét sohasem; a szabadban még csak nem is láttam. A sebhelyeim szurások, vágások, srapnellsebek; de ilyenek ezeknek a bicskásoknak is vannak; az efélét nem respektálják. Hanem a medve, az más, mert azt ők sem láttak. Persze, hogy medveölő puskám sincsen. Azt a veszett kutyát a revolveremmel lőttem agyon, két lépésnyiről s a revolvért rögtön eldugtam a hátulsó zsebembe. Nem látták az emberek s elhitték, hogy az ablakból lőttem ki a medveölő puskával. Ennyi az egész, punktum.

És még egyet kacagott.

Kacagott Vasady is és megveregette az intéző vállát.

- Jól van Miska, ember vagy. Véglegesen alkalmazlak. A medveölő puskádat pedig csak dugd el jól.

FARKASLES.

Az uradalmi erdőkerülőház a felső faluvégén volt. Onnan az erdő széle már alig volt negyedóránnyira. Arra hegynek kellett menni, vizmosásos, szakadékos uton, amelyet az őszi sarak, meg a téli hóolvadások járhatatlanná tettek. Azon a néhány fahordó szekeren, meg szánkán kívül, amelyek itt nagyritkán megfordultak, nem is járt erre más a kerülön kívül, mert a fatolvajok titkos utakon lopódtak az erdőbe. Az egyetlen orvvadász pedig, akiről a környéken tudtak, nem is Nántün lakott, hanem beljebb, az elhagyott világban, Rákoson, és csak vendégszereplésre látogatott el hol ide, hol oda, ahol vadat sejtett.

A szegény nemes vadnak rajta kívül még csak a farkasok voltak az élő ellenségei. Akkoriban hirhedt volt Szatmárnak, Szilágyságnak ez az összeszöggellése arról, hogy az erdőségeiben sok a «toportyánféreg». Télen bemerészkedtek a bestiák a faluba is, kikaparták a disznóólak alját, úgy garázdálkodtak; a házi kuvaszokat megfojtották, elhurcolták, felfalták; a viskójában szorongó oláh gazda az ablakából nézte az udvarára merészkedő lomposokat, de nem mert kimenni, hogy elriassza őket.

Pados Péteren, az uradalmi kerülön kívül, akinek puskája volt, mindenki félt tőle. A jámbor falusiak keresztet vetettek, ha azt hallották, hogy a «lupuj» megint levágta ennek vagy annak a gazdának a borját, csikáját, kecskáját. Csak Pados Péter nem félt. Sőt a krasznabélteki erdész ur parancsára még dögre is leste éjszakának évadján a kóborló fenevadakat, minthogy már két hajtóvadászat is sikertelen volt rájuk. Kevés volt a nagy erdőkhöz mérten a vadász; meg a hajtó is. Az óvatos farkas könnyen kicsuszott köztök.

Ez a Pados olyan negyvenes, tagbaszakadt, az erejéről híres, mindenre vállalkozó, semmitől meg nem riadó ember volt. Az első feleségével csendes békességben élt, mert az a jó asszony minden cselédi munkát elvégzett a ház körül s Péter bátran járhatta tőle az erdőket. De amikor az asszony kidőlt mellőle, olyan keserűség vett erőt rajta nagy magányossága miatt, hogy a legsürgősebben megházasodott újra. Annyira sietett, hogy egy Pestről hazakerült világlátott perszónával akadt össze, aki a különben módos kérőt azzal a gondolattal látta szívesen, hogy jó élete lesz majd mellette. Pados, hogy kedvében járjon, tartott is a háznál attól fogva egy szolgálégényt, olyan tizennégy-tizenötéves kamaszt, aki a tehenet, meg a malacot etesse, fát vágjon, vizet hordjon, az udvart egyszer-máskor végigsepregesse; egyszóval: elvégezze a házi dolgok nehezét, amíg az asszony a falut járta s hol itt pletykált, hol amott, úgy lopta a napot.

Farkasordított hideg volt, amikor Pados estefelé elindult hazulról a dőghöz, hogy ott lesse az arravetődő rablófajzatot. Báránybőrös bekecsét összegombolta magán; a puskáját, tarisznyáját a nyakába kanyarította; fejszének is beillő fokosát a hóna alá kapta; a süvegét a fülére huzta, végül rágyújtott és akkor így szólt az asszonyhoz:

- Én most elmegyek farkast lesni; te pedig hazulról el ne mozdulj, mert még megtalál enni a farkas. Majd csak éjfél után jövök meg. Miskával rakass a bubosba, mert félig hótt ember leszek, úgy összefagyok odakint.

Az asszony nemhogy sajnálta volna; inkább nagyon mulatságosnak találta, hogy félig hótt ember lesz az urából. Kacagott. Olyan volt a kacagása, mint a gerlicéé. Pados hümmögött és megcsóválta a fejét.

Azután elindult.

*

Ment a ropogós havon az erdő alá, ahová a «csalétket» - egy kimult kehes lovat - még reggel kitette volt. Kivitte szekeren s a megfelelő helyen ráfordította a pusztaóra. A szekeret visszabilentette. A bokrok közt, ahol lesni készült, helyet csinált magának. Egy kéve szalmát tett aóra, hogy arra ráülhessen. Azután majd jöhetnek a farkasok.

Mialatt a leshelye felé ballagott, ráért gondolkodni. A farkasok nem jönnek korán; megvárják az éjszakát, amely ugyan ilyenkor, télen, hamar kezdődik. Minthogy holdvilág lesz, világos lesz. Addig is világít már a hó. Meg lehet látni a farkast, ha a dőghöz vetemedik.

Ment-mendegélt és a gondolatai visszazállottak haza, az új asszonyhoz. Vajjon szót fogad-e? Otthon marad-e? Vagy bemegy a tanítóékhoz; talán a jegyzőékhez, akik szívesen hallgatták a meséit Pestről. Más nántui egy sem volt, aki Pesten járt volna. Padosné pedig valamennyi színésznőt ösmerte volt; vagy csak füllentette; de megcáfolni senki sem tudta. A dolog magyarázata abban volt, hogy szinpadí dímáknál cselédkedett. Tudhatott rólok egyetmást. Kisasszonnyá nevelődött mellettök. Nem is volt olyan bizonyos, hogy végig megmarad itthon; most éppen, hogy férjhez ment, itt volt; itt is lesz, amíg meg nem unja.

Padosnak volt valami homályos sejtelve arról a bizonytalanságról; de alaposan kikérdezni az asszonyt, restelte. Hátha hazudnék neki? Annyit mégis megtett, hogy titokban megkérte a szomszédját, az asztalost - Kerezsinek hívták -, hogy amikor ő nincs otthon, tartsa szemmel a házatájékát; figyelje meg, jön-e valaki az asszonyhoz és ki. Meg hogy az asszony hová jár, mikor kerül haza.

Azután az történt, hogy kétszer is ott találta Kerezsit az asszony mellett, amikor véletlenül vetődött haza. Az asztalos jóval fiatalabb ember volt, mint ő; elég formás ember is volt, nem olyan zömök, totyakos, nehézkes. - Zavartan hebegett valamit, hogy azt mondja: mozgott a széklába, azt reparálta meg. Igaz volt-e, azt a megigazitott székláb nem árulta el.

Amikor az asztalos elment, mondta is Pados az asszonynak: te, ez akar itt valamit.

- Mi a csudát akarna? - pattogott az asszony - jön, mert kend rákapatta, hogy énrám vigyázzon.

- Megmondta? Elmondta? - hüledezett bambán a kerülő.

- El hát. Mit gondol kend? Azt hiszi, mindenki olyan, mint kend?

- Én ugyan milyen ember vagyok? - csudálkozott az ember.

- Ravasz! - vágta ki a menyecske és elfordult; úgy riszálta a derekát, dacosan.

Pados majd hogy a föld alá nem süllyedt. Érezte, hogy valamin rajt' csipték. Nem birt védekezni. Alig várta, hogy másról kezdjen beszélni a nyelvasszony. Ő a világért sem folytatta volna.

Az asztalosnak csak annyit mondott:

- Hallja-e szomszéd, elég volt; nem kell már *figyelni* az asszonyt. *Hagyjon neki békét!*

Ezt olyan nyomatékosan szuszogta ki magából, mint a fujó bika. Az asztalos megint hebegett, hogy ő nem is; hanem a segédjegyző szeret erre sétálni; különben őneki ahhoz sincsen köze. Mi köze neki akármihhez is? Ugy-e bizony?

Most meg a segédjegyzőtől zugott a kerülő feje. De amíg rajta nem kapja valamin, addig nem szólhat neki. Ezt megértette.

Halkan káromkodott magában az uton is, mert eszébe jutott a segédjegyző. Minden eszébe jutott. A régi jó csendes élete is az első feleségével, akihez ugyan a fene sem járt; még ő maga

se' nagyon. Azzal békessége volt. Ez a második pedig csupa nyugtalanítás. Fiatal is, szemrevaló is, takaros is; most is a pesti ruháiban jár; olyan, mint valami tekintetes asszony; aki találkozik vele, köszön neki; a segédjegyző is városi gyerek, szívesen szóba állogat a menyecskékkel.

*

Péter megérkezett leshelyéhez. A lótetem ott sötétlett a fehér havon, vagy negyven lépésnyire tőle. Amikor a bokor megzörrent a bekecse surlódásától, egy korán kiszemtelenkedő róka ugrott el a dög mellől. Arra most kár lett volna a lövés. Hadd menjen. Jöjjenek a farkasok...

A zsupszalma párnásan kínálta magát a bokor alatt. Pados vigyázva tekintett körül; szétnézett, azután lassan leereszkedett a szalmára. Ugy ült le rá, félig törökösen, hogy ha kell, hamar felpattanhasson.

Várt és hallgatódzott.

A pipáját már kiszivta; itt újra rágyújtani nem volt szabad. A füst áruló. A farkas amugy is nagyon óvatos, neszes. És gyáva!... Minden szokatlantól elriad. Nem igaz az, hogy a bátor emberre is veszedelmes. Csak hadd jöjjön. Itt puska is várja; koponyalékelő fokos is.

A hold már feljött. A hómező egyszerre tündéri világításban ragyogott. Az erdő egy pár száz lépésnyiről sötétlett.

Borzasztóan hideg volt. A csalétek mégis érezte a szagát, mert már oszlásnak indult, s a kerülő, amikor itt kitette, felvágta, megnyitotta. Pados alig birta megállani, hogy mozdulatlan maradjon a helyén.

Leste az erdőt; az alatta elterülő lankás pusztát; várta a farkasokat. Nézte az eget, amelyen annyi csillag még talán sohasem volt. Ha volt, sem ragyogott így. Mintha az ég is megfagyott volna, olyan dermedt volt minden, a levegő is, amikor a kóválygó szél elállott.

A kerülőnek úgy rémlett, mintha az erdő szélén sötét árnyak ácsorognának s erre figyelnének. Teljesen fedték a bokrok, meg az a hősánc, amelyet még reggel épített a szalmás bokrok köré. Itt meg nem láthatják a bestiák, csak megérezhetik; mert a szaglásuk kitűnő. De a szél jó; tudniillik az erdő felől fúj; a farkast nem figyelmeztetheti, amikor a hazájából kilép s a síkságra merészkedik.

Csend, - halálos csend. A hómező messzire nyulik a Kraszna völgye felé; kietlen világ ez most. Egyik negyedóra telik a másik után; nincs nesz, nincs mozgás; csak a néha-néha felnyögő szél rezdíti meg a bokrokat.

Pados egyet gondol. Óvatosan hajtja le a fejét a föld felé, két tenyeréből tölcserűt csinál a szája elé, azután nagyot fohászkodik és nyomban rá elkezdi bűgö, egyre erősödő, mély vonítással bőgni, mint a társait szóló farkas. Amikor a vontatott ordítás elfogy a torkából, elhallgat.

Egyszer csak az erdő felől felel neki a másik, az igazi. Messziről harsan fel a minden hangok leghátborzongatóbbja, a farkasüvöltés. Ezt a kísérteties, hosszasan elnyújtott pokoli hangot nem lehet közönyösen hallgatni.

Pados még a száját is kitérte, úgy fülel.

Oldalvást is rákezd egy szólista, s most már azok ketten hívják, bolondítják egymást. Kétszer-háromszor felelnek egymásnak, azután újra csend. Végleges csend. A tréfát megismételni nem szabad. A farkas a legkisebb gixert is rögtön megérti s akkor szökik a gyanus hang elől.

Pados vár, vár; a hold megvilágítja a nyílt pusztát; nincs azon élet, még a legkisebb mozgás sincs. A farkasok még nem tudják, hogy mi van itt a számukra... Vigyázat! amott valami árnyék suhan át a havon... erre tart;... sunyítva sompolyog; - szimatolva emeli a fejét; kinyúl; - jön, - megáll, meg újra indul...

A farkas!

Egy farkas. De jöhet utána több is.

Pados megelevenedik. Most már nem gondol haza; nem gondol az asszonyra, sem a segédjegyzőre. Csak a farkast lesi. Meg sem moccan; a szeme se' rebben; csak néz, vár és egy kicsit gyorsabban lélegzik.

A farkas óvatosan közeledik. A kerülő tapasztalt szeme már látja, hogy a bestefajzat észrevette a csalétket. A kíváncsisága felébredt. Tudni lehet, hogy most mi következik... A farkas körül fogja kémlelni a dögöt; egyenesen hozzámenni nem mer; előbb szoktatja magát a jó reménységhez. Meggyőződik, hogy nem fenyegeti-e veszedelem. Az ilyen mozdulatlan zsákmány gyanút keltőbb, mint ha élne az állat. A legelő, prűszkölő, vagy a havas mezőn áthaladó lovat rögtön megtámadná. A holttestem nem sietteti, azzal ráér; és különben is, éppen ez a halotti csendü helyzet aggasztja, ez teszi a legnagyobb mértékben óvatossá. Ösztöne sugja neki, hogy nagyon vigyázzon; résen legyen...

A farkas fordul és félkörben kanyarodva kullog; a fejét csak akkor fordítja el a lóról egy pillanatra, amikor megáll, hogy körülnézzen. Magamagának sem hisz. Talán a társait várja. Hadd bizonyosodjanak meg azok a csalétek ártatlanságáról, mielőtt verekednének érte.

A havas mezőn most odaér a körben járó, kémszemlét tartó farkas, ahova a szél a ló felől a bokorban rejtőző ember szagát is hordja. Ennél rettegettebb, riasztóbb jelt nem ösmer a vadállat. Az emberszagtól minden vad menekül. Csak a legmardosóbb éhség bírja rá a farkast, hogy embert támadjon meg. Hát még fegyveres embert, akivel a puskaszag is elkeveredik; ami specialitás az aggasztó „illatok” közt.

A farkas hirtelen megtorpan; a fejét felkapja, fülét lesunyítja, farkát a lába közé huzza; egy másodpercig a gyanus bokor felé mereszti foszforeszkáló szemét, azután megfordul, az erdő felé kanyarodik, elkezd arra ügetni, vissza-visszatekintve eközben.

Pados féltérde emelkedve látja az egész manővert és megérti, hogy fel van fedezve. Ez a farkas ma vissza nem jön ide. Jó messzire megáll, ráles egy darabig a bokorra; azután megint kanyarodik, vissza, abba az irányba, ahonnan jött. Ott a homályban végképen eltűnik.

A kerülő morgó nyögést hallat. Elfojtott káromkodás van abban. Ez azt jelenti, hogy: *vége!* Ha másik farkas jönne, ma azzal is éppen csak így járna. Amíg a bestiák rá nem kapnak a dögre, addig nagyon óvatosak. Napról-napra meg kell előbb bizonyosodni róla, hogy már kikezdték a csalétket, s akkor kell újra próbálkozni. De itt most megveszi az embert az Isten hidege! Brrr!

Pados reszket a fázástól; ezer farkasért sem maradna itt tovább. Különben is mozgatja valami, hogy ne várja meg az éjfélt. Ki tudja, mire érkezik, ha most váratlanul haza siet!

Már megint az asszony jár az eszében; meg a segédjegyző... meg a szomszéd; meg az ördög, aki hogy elvigye valamennyit!

Felpattan, megrázza magát; a nyakát behúzza a suba gallérjába; a süveget jól a fejébe nyomja; azután olyan gyorslépésre fogja az igyekvését, hogy futásnak is beillik. Félannyi idő alatt otthon van, mint amennyi idő alatt kijött.

Közel érve a házához, lassodik. A kerítéshez már lopódzva sunyit. Leskelődik. Betekint az udvarba; figyel, nincs-e a házban valahol rejtett világosság. Nincs-e kutya, vagy éppen farkas, a kertben.

Csend és békesség mindenütt.

A kapuajtót a titkos zárral halkán kinyitja, hogy ne csikorogjon; meg újra beteszi, bereteszeli. A csekélyke neszre felvakkan a kuvasz az istállóban, ahol Miska úgy alszik, mint a bunda. Akár őt magát is ellophatnák. De a hü házőrző rögtön megismeri a gazdáját; lohogva-hehegve, farkát csóválva jön és körülhizelgi a félig megfagyott embert.

Az csak lepisszegi; azután lábujjhegyelve lép fel a tornácra. A külön kulccsal halkán felnyitja a pitvarajtót, meg újra bezárja. Már csak az utolsó van hátra, a konyhától balra: az udvari szoba, ahol az asszony alszik.

A kerülő az ajtóban megáll és hallgatódzik.

- Bent van! Itthon van! Szuszog a lelkem, hogy horkolásnak is beillik. Akármelyik kölyök-farkas sem morogna különben a társára.

Vigyázva, óvatosan nyit be a gazda, hogy fel ne keltse az édesdeden alvó asszonyt.

A bubos csakugy ontja a meleget.

Idebent valóságos nyár van. Még az is huncut, aki most farkast les odakint.

A jégcsapos ember leszedegeti a bajuszáról a jégkölöncöket; meg sem gyújtja a lámpást; csak a süvegét, ködmönét, csizmáját dobja le, azután ráveti magát a vackára.

Pár pillanat múlva két mérges farkas hörög-morog egymásra, úgy hallják saját horkolásukat.

ÉS BOCSÁSD MEG A MI VÉTKEINKET...

- Kéretem a nagyságos asszonyt; mondja meg neki, hogy az irodában várom! - parancsolta a szobaleánynak a ház ura, amikor hazajövet levette az előszobában a felsőkabátját.

Az irodának tágas előrésze volt az ott dolgozók számára s ezt tejüveges ajtó választotta el a főnök külön helyiségétől. Hat óra már elmúlt s a segédek elmentek. Barnóty ilyenkor senkit sem fogadott. Az esti csendben legjobban tudott dolgozni. Háborítatlanul merülhetett bele a munkájába.

Vastag üveglappal borított nagy íróasztal volt a szoba közepén, tele iratokkal, könyvekkel, hírlapokkal. Az írótéka előtt díszes állólámpa volt, sugárvetítő ernyővel. Barnóty felpattantotta a villanykörtét s a lámpát úgy szabályozta, hogy a fénye az asztal tulsó oldalán levő karosszékre essék.

Azután beleült forgólábon nyugvó kényelmes székébe az asztal elé és szórakozottan vett a kezébe egy ujságot, amelynek a főcímeit sebtében átfutotta.

Nemsokára hallani lehetett az előszobába vezető külső ajtó nyílását; könnyed lépések közeledtek; a főnöki szoba ajtaja halk neszszel tárult fel és belibbent az asszony.

Egy pillanat alatt megtelt a szoba az illatával.

- Jó estét, barátom, miért hivatott? - kérdezte muzsikáló hangon.

- Üljön le, Bella, oda ni, szemközt velem. Komoly beszélgetésünk lesz. Kérem, hallgasson meg nyugodtan, megértéssel. Itt az ideje, hogy elintézzük az életünk problémáját.

- Ejnye, de ünnepies! - szólott közbe az asszony megdöbbenve és beleereszkedett a megvilágított székbe. - Halljuk, mi az? Miről van szó?

Rövidrenyirt, sűrű fekete hajjal pompázó feje szobormerevséggel fordult a férfi felé. Tüzes, sötét szemében néma kérdés égett. Diszkréten pirosított száját keskenyre szorította össze. Fekete toalettje divatos keretet vont fehér arca, nyaka és karja köré. Olyan volt, mint valami bűbajos titkos éjjeli pille.

- Lacika tegnap betöltötte a hetedik évét és most már semmi sem akadályozza többé, hogy elváljunk, Bella, - mondta a férfi egykedvű komolysággal.

Az asszony összeresztette. Fel akart pattanni a székéről; de leküzdötte meglepetését és titkolni próbálta izgatottságát. Ülve maradt.

- Hogy *elváljunk*?!... és ugyan miért, ha szabad kérdeznem? Ez igazán különös! Nem értem!

- Azért, Bella, mert az én mértékem most már tökéletesen betelt és minthogy az egyetlen nagy ok, amely várakozást parancsolt nekem, a fiam hétéves korával megszűnt, nem provokálom tovább a sorsot, hanem, hogy sokkal rosszabb is ne történhessék, arra kérem, váljunk el békességben, minden botrány és feltűnés nélkül.

Az asszony indulatosan készült valamit mondani, de az ura nem engedett neki erre időt. Folytatta:

- Az egész titkos levelezése a kezem közt van, Bella. Még nem bontottam fel a csomagot. Nem okvetetlenül szükséges, hogy *mindent* tudjak. Erre csak akkor kerül a sor, ha nem akarna elválni. Azon a napon, amikor a törvény teljesen szabaddá tesz bennünket egymástól, a leveleit sértetlenül és elolvasatlanul visszakapja tőlem.

- Megőrült?... - lelkendezett az asszony kinosan; - miféle levelekről beszél?

- Azokról, amelyeket két év óta irogatott a háziorvosunknak s amelyek ma egytől-egyig, az utolsóig, - amelyet tegnapelőtt irt, a postabélyegzés szerint, - a kezem közt vannak. A doktor egy gyöngyházkasztáiban őrizte együtt valamennyit. Ezt maga bizonyosan tudja.

Az asszony elsápadt. Torkából a számum forró szelével tört fel az indulata.

- És maga ezt megtette?!... Lesben állott?!... Alattomban várt két esztendeig? Miféle - *férfi* maga? Most rögtön adja ide nekem azokat a leveleket. Esküszöm, hogy semmi sincs bennök; de ezt nem türhetem!...

A férfi szájalommal nézett rá.

- Szegény; még maga vádol engem alattomosággal? Engem, aki előtt térdre kellene borulnia!... De hagyjuk ezt. Ne csináljunk jelenetet. Annak a varázslatnak, amelyet a saját beleegyező engedékenységem folytán gyakorolt valaha fölöttem, régen vége. Kedveztem uralkodni vágyó hajlamának; adtam a végképen meghódolt rabszolgát; nem volt más gondolatom, csak maga; eltűrtem a szeszélyeit; kielégítettem minden vágyát; éjjel-nappal dolgoztam, hogy mindene meglehessen, - s a vége az lett...

- A vége az lett, - vágott közbe az asszony suttogó kiáltással, - hogy halálosan untam az életet maga mellett, akinek a mézesheteink óta, sőt már akkor is, minden más dolga előbbre való volt, mint én, akit egyik napról a másikra csak az ebéd, meg a vacsora idején láttam, és akivel maga akkor is csak komoly dolgokról tudott beszélni. Pedig én játszani, mulatni, nevetni, kacagni, bohóskodni, szerelmeskedni vágytam; a diadalát élvező asszony akartam lenni, akit maga imád és akit büszkén visz ide-oda, ki a világba, ahol élhet az ember, s ahol magát irigyelték volna én miattam. Mit váltott be mindebből?!...

- Minden kötelességemet beváltottam maga iránt, Bella. Az egész életemben minden lépést azért tettem, hogy maga - amint mondja - «élhessen». Hogy követhesse a divatot, amelynek a hóbortjai iránt nekem semmi érzékem sincs; hogy ott lehessen mindenütt, ahol az életet élvezheti s ahol látják, csudálják, ahol érvényesülhet. Miről mondott le maga az én kedvemért valaha? Várt-e rám, hogy amikor megjövök, nekem adja magát? Mire én a robotomból szabadulhattam, magának itthon nap-nap után csak a hült helye volt. Hova futkoshattam volna utána színházakba, zsurokra, Gerbeaudba, kioszkba, tudja Isten hova; még lóversenyekre is? A haját, azt a gyönyörű haját, amelyet úgy szerettem, ellenemre odadobta a divatnak és fíus fejével provokálta magával szemben a szabadosságokat. Sohasem nekem öltözködött; mindig csak másoknak, akik körülvették s akiknek tetszeni vágyott. De mindez még hagyján lett volna. Engem sok mindenért kárpótolt a fiunk. Nem voltam már fiatal ember, amikor magát elvettem. Nem is illettünk nagyon egymáshoz. De nem volt rosszabb az arány köztünk, mint a legtöbb mai házastárs közt, akiknek nyugodt meglegedésben telik az életök. Maga ma harminc éves, én meg negyvennyolc vagyok. - Maga most van az élete tetején; az én életem alkonyatra fordult. Maga annyira szeret élni, amennyire énnekem a dologba, a munkába kell belemerülnöm. Tizennyolc év bizony számot tesz. Tudnom kellett, hogy ez a korkülönbség az esztendőkkal csak növekszik majd. Amikor maga negyven éves remek asszony lesz, akkor engem két év fog elválasztani a hatvan esztendőnek sok mindenről lemondató határától. *Ezért* nem vagyok magához tulságosan szigorú. *Ezért* nem olvastam el azokat a leveleket. - Mit tudhatom én, hogyha elolvassám, nem ölnék-e embert? De ezek a levelek mégis *vannak*. És még ha csupa imádság volna is bennök, azon nem lehet változtatni, hogy maga nem hozzám, hanem valaki máshoz fordult a bizalmával, a szíve kiöntésének a vágyával. Magának tehát mellettem mindenesetre van egy nálamnál becsesebb, a lelkéhez közelebb álló valakije. Már ez is elég lehetne arra, hogy szabadulni akarjunk egymástól. De ha még más egyébre is

gondolok, akkor a válásunk az egyetlen sima megoldás, katasztrófa nélkül. Mondom, várnom kellett, amíg Lacika be nem tölti a hetedik évét...

- Mi köze ehhez Lacikának? - riadozott az asszony.

- Csak az, hogy a hétéves fiu válás esetén az apjáé.

- Ó!!...

Félpercnyi olyan csend volt, amilyen a földrengéseket szokta megelőzni. Azután kitört az asszony:

- A *fiamat* akarja elvenni tőlem?!...

- A *fiamat* akarom magammal vinni, hogy *én* neveljek belőle férfit, embert.

- Maga egyszerűen az eszét vesztette. Értse meg, hogy *nem válok el magától*. Soha, soha! A *fiammal* akarok maradni. És vele is maradok! Micsoda ember, micsoda szörnyeteg maga, aki elképzeli ilyen retteneteket?... Mi az, hogy maga *apja* neki, ahhoz képest, hogy én az *anyja* vagyok? - Ki szülte keserves kinok között? Ki szoptatta? Ki virrasztott betegségében az ágyacskája mellett? Ki imádkozott térdencsuszva, kezét tördelve, megszakadó szívvél a feszület előtt, hogy visszasírja, visszakönyörögje az életét, amely hajszálon múlott már? - Maga jó apa, jókereső, szorgalmas ember, kitűnő polgár; de ha a munkában elfárad, lefekszik és úgy alszik, mint a bunda. Nem hall meg semmit sem, ami körülötte történik. De a doktor, az áldott jó doktor, az ott virrasztott velem. Percről-percre örködött a fiam élete felett; birkózott a halállal és személyesen verekedte vissza tőle a *fiamat*, *nekem*! Hol volna önélküle az én drága, egyetlen, gyönyörű, édes szép gyermekem?! Jézusnak szent lelke, még rágondolni is iszonyat!

Mit akar mitőlünk?! Bánom is én, olvassa el azokat a leveleket, ha már ellopatta. Hálálkodom bennök és kiöntöm a szívemet az egyetlenegy embernek, aki megváltott a megőrüléstől. Csuda volna-e, ha akármilyen volna is azokban a levelekben? Csak olvassa! olvassa!... Azután vigyen a bíróság elé! Ott majd elmondok mindent. *Mindent*, érti? És kikaparom annak a birónak a szemét, aki engem az én fiacskámtól el akar választani. Magát meg, ha erőszakoskodik, megölöm, ledöföm!... kést mártok a szívébe, ha felakasztanak is, ha elkárhozom is! Ó, Istenem, édes jó Istenem! Édes kis Lacikám!

Lerogyott a székébe. Fekete haja ráomlott fehér karjára, amelyre zokogva ráborult.

- Engem ne kinozzon... ne kinozzon! - fuldokolta keserves nagy sirással.

Az elképpedt *apa* ott ült szemközt a vonagló *anyával* és úgy érezte, mintha az egész világ rászakadna.

Minden okossága semmivé vált. Megrendülve nézte, hallgatta az asszony kétségbeesett elszántságát. Szinte összetört az anyai fájdalom láttára.

Nagy elhatározással nyult a fiókjába és kivette onnan azt a gyöngyházdobozt, amely a leveleket rejtette.

Felkelt az asztal mellől s odament a feleségéhez.

- Ne sirjon, Bella, - mondta akadozva. - Itt vannak a levelei; fogja. - Szavamat adom rá, hogy egyetlen sem olvastam el közülök. Azt akartam, hogy ha szépen elválunk, ne legyen megalázva előttem az a nő, aki a feleségem volt. De most már semmit sem akarok. Elválni sem. Maradjon minden a régiben; a *fiunkért*, akinek igazibb anyát úgysem adhatnék többet. Már nem bírom magokat egymástól elszakítani. Mind a hárman belepusztulnának abba. Itt van, fogja, vigye ezt a dobozt. A doktorral majd beszélek; övele is el kell intézni mindent.

Az asszony felugrott. Tágra nyílt szemmel nézte a megtört, elgyengült embert.

Alig akart hinni a szemének meg a fülének.

A dobozt átvette. Nézte-nézte. Azután az urához fordult. Mélyen lesújtva mondta:

- Köszönöm!... örökre hálásan köszönöm. Bocsásson meg nekem. Kérem, térden állva kérem, bocsásson meg. És engedje meg, hogy a doktorral *én* beszéljek; *én* intézzek el vele mindent. Higgye el, jobb lesz így. Őneki nem kell arról tudni, ami köztünk most történt. A levelek ügyét, a doboz nálam létét, magamra vállalom. Nekem is jogom lehetett visszaszerezni a saját leveleimet. Az Isten áldja meg magát, Ernő. Áldja meg mindkét kezével...

Megint leborult a széke karjára és sirt-sirt.

A férfi is egy nehéz könnycseppet dörzsölt szét az arcán.

VERSENYGÉS AZ APÁMMAL.

Az édesapám a folyosón ült a nagy gyékény-zsölyeszékében és ujságot olvasott.

Nyári délután volt s a szellős és árnyékos folyosó nagyon jó hely volt ilyen sziesztázásra. Az apám sohasem aludt ebédután, hanem csak pihent egy kicsit és ilyenkor szokta az ujságját átböngészni.

Szombat délután volt, amikor a diákoknak nem kellett iskolába menniök, mert szerdán és szombaton délután volt a szünetjük. Én akkor a gimnázium harmadik osztályába jártam. Legboldogabb érzésem éppen a szombati szabad délutánokon volt, mert akkor nem kellett másnapra tanulnom. Elég könnyen tanultam és ráértem vasárnap este is, hogy elkészüljek a hétfői leckékkel... Különbö ha minden kötél szakadt, akkor még a hétfő reggeli kismise alatt is átfuthattam a feladatokat. Tudniillik minden nap kellett misét hallgatnunk, ami körülbelül félóraig tartott. Szorongatott helyzetben ennyi idő alatt is lehet valamit tanulni.

A folyosónk azért volt olyan árnyékos még a legnagyobb nyárban is, mert a házunk ereszére nagy eperfák borultak, besátorozva azt a lombjaikkal.

Nagyon finom eperfélék termettek ezeken az eperfákon. Akkorák, mint a bütyökujjam felső izülete, és édes-zamatosak voltak. Volt fehér, meg lilaszürke, meg fekete eprünk. Magam is a fákon lógtam értök eperérés évadján. Versenyt eprésztam a verebekkel, a seregélyekkel, a sárgarigókkal, meg a magtörő pintyekkel, amelyek együtt és külön-külön állandóan eprező társaim voltak.

Az eperfákat rendszerint teleraktam lószórhurkokkal a seregélyek számára, mert azokból a szakácsnének pompás pörköltet csinált. De egyáltalán szenvedélyes madarász voltam. Nem is bíztam magamat pusztán arra a véletlenre, hogy valamelyik epertolvaj-madár belelépjen a hurokba, vagy beledugja a fejét; hanem fogtam verebet vastörrel, cinkét tökkel meg bodzkalitkával, és mindent, amit csak birtam, léppel is. Ebben nagy gyakorlatra tettem szert, ami némileg elbizakodottá tett.

Volt az édesapámnak egy kis madarászó pisztolya, amelynek még a rendszerét sem tudom. Nem olyan volt, mint a későbbi Flaubertek; a csővel vízszintesen beleszórólt piramidlije volt, amelyre egy szem kapszlit kellett rátenni. Az igen kis nyílású csőbe egy szem nyolcas serét illett bele, amelyet a töltővesszőcskével le kellett nyomni, leverni, a cső alsó végéig, ahol már a piramidli következett. A kapszlit a rácsapódó kakas sütötte el s ez az elsült kapszli lökte ki a csőből az egy szem serétet, amellyel tiz-tizenöt lépésnyi távolsáig nagyon szépen lehetett célba lőni. Az édesapám kitűnően tudott banni ezzel a kis pisztollyal. Amelyik madárra ráfogta, az ritkán szabadult meg a haláltól.

A kis pisztoly ott volt egy asztalkán az apám mellett, amikor én, verébtörrel a kezemben, a folyosóra léptem, hogy majd a kút táján, ahova a pocsolyavízre jártak a verebek inni, fürödni, - verebésszem.

Néztem az apámat, meg a kis pisztolyt és megszállott a nagyzás ördöge.

- Édesapám, fogadjunk, hogy nem lő annyi verebet, ahányat én a törömmel fogok, - vágtam ki fennen, elbizakodottan.

Az apám féloldalt pillantott rám.

- Jól van, fogadjunk, de mibe?

Gondolkoztam egy kicsit.

- A mai vacsoránkba! - hirtelenkedtem el az indítványt, hevesen-merészen.

- Ahogy tetszik, - felelte az apám flegmatikusan. - Akinek kevesebb madara lesz, az ma nem vacsorázik.

Éppen akkor repült eléje egy veréb az eperfa alsó lombjára. Az apám ráfogta a kis pisztolyt. Csett! a veréb leesett a fáról.

- Nekem már van egy, - mondta s azzal letette a kis pisztolyt a helyére és tovább olvasta az ujságját. Velem nem törődött tovább.

Rossz előérzettel siettem a kúthoz, ahol összemarkolásztam néhány ugynevezett lócitromot, amely a verébnek kedvelt csalogatója. A vastörömet ebbe a masszába beleépítettem, úgy, hogy semmi sem látszott ki belőle, azután félreállottam, elbujtam a kocsiszin mögé, onnan lestem, hogy mikor jönnek a szomjas verebek és mikor ugrándozik valamelyik a töröm felé, hogy abba belelépjen, vagy belecsipjen s ezzel megfogassa magát.

Különös malőröm volt. A verebek jöttek, ittak, elmentek. A hazai citrommal egyik sem törődött. Visszaszállottak az eperfára. Ott jobb csemegét találtak.

Nagysokára egy ostoba fiókveréb mégis beleugrott a törömbe. Ujjongva kiáltottam: Nekem is van egy! S a verebet beletettem a madárhálómbe.

Alighogy a törömet újra rendbehoztam, hallom a kis pisztoly csettenését a folyosón. Mindjárt utána hallom az apám hangját is: - Nekem már kettő van.

Kezdtem magamat nem jól érezni. Ez nagyon is hamar volt. Ezt a tempót én aligha fogom győzni. A vacsora még hagyján, annak oda se. Hanem a restelkedés! - A hugaim kinevetnek, kicsufolnak. Az apám nem szól, csak mosolyog; de az lesz a legrosszabb. Hisz arra még felelni sem lehet.

A szerencse úgy, ahogy, megkönyörült rajtam. Miután babonás hókuszpókuszokkal varázsoltam bele a törömbe, hogy nekem verebeket fogjon, - egymásután fogtam is még vagy hármat.

De minden diadalkiáltásom után felcsettent a kis pisztoly. Megint egy madárral többje volt az apámnak. Mindig csak eggyel, de azt rendületlenül tartotta.

A verebek végkép eltűntek a töröm környékéről; már megtanulták, hogy ott veszedelem fenyegeti őket. Vigasztalanul ácsorogtam még egy darabig a buvóhelyemen. Végre megszólalt az apám: folytassuk?

Röstelkedve feleltem: - Megadom magamat. - S felszedtem a törömet.

Az apám nem csufolt ki; még csak el sem mondta a fogadásunkat. Ugy ültünk le a vacsorához, mintha semmi sem történt volna.

Mindenki jóízűen vacsorázott, csak én nem nyultam az ételhez.

- Mi bajod? Miért nem eszel? - faggatott az anyám. A hugaim odáig voltak. Tudták, hogy jó étvágyam van. Agyonkérdeztek. Mindenki velem törődött. Az érdeklődés középpontjává váltam. Csak az apám hallgatott. Ő nem vett tudomást a dolgról.

- Ez a fiu beteg - mondta az anyám.

- Szegény! Bizonyosan beteg! - visszhangozták a hugaim.

Majd kiugrottam a bőrömből.

- Ha beteg, hívjátok el az orvost, - mondta az apám tettetett komolysággal.

Erre már nem bírtam a szót magamba fojtani.

- Nincs nekem semmi bajom sem, - kiáltottam, hanem apával fogadtunk; azért nem vacsorázom!

Mindenki apára nézett. Ő csak vállat vont. Nekem kellett a nagy faggatásra töviről-hegyire elmondanom az egész esetet.

Az anyám sajnálkozott. A huncut kis hugaim kacagtak. Simogattak. - Szegény! - mondogatták.

Elkezdtek apánkat kérlelni, engedjen vacsoráznom. Az apám vállat vont. - Egy szót sem szólt.

- Na, fiacskám, egyél, - gügyögött az anyám - lásd, apád megengedi.

- Meg ám, - gondoltam magamban, - de mit fog gondolni rólam, ha ilyen szószegő, pipogyanak lát egy rongyos vacsora miatt!

- Vesztettem, nem eszem, - mondtam határozottan.

Megtöröltem a szájamat; felkeltem az asztaltól és szokás szerint szépen megköszöntem a vacsorát. Anyámnak, apámnak kezet csókoltam. A hugaimat pedig odakint jól megboxoltam.

Nekem csak az volt a lényeges, hogy az apám gyengének ne lásson.

Az anyám utánam jött, félrehívott; titokban meg akart vacsoráztatni. Ekkor már torkig voltam a bűnrecsabitással. Éreztem, tudtam, megértettem, hogy az apám elvárja tőlem, hogy a szavamnak álljak. Nem tilt el semmitől sem, csak vár és majd ítél.

Még ha menyei mannával kínáltak volna, azt sem fogadtam volna el. Vacsora nélkül feküdtem le.

Másnap vártam az apámtól egy dicsérő, jutalmazó szót. Nem szólt egy árva szót sem. Nem is említette a fogadást. A magam eszével okulhattam rajta. Okultam is.

Az ember ne fogadkozzék könnyelműen s ha veszít, fizessen.

*

Megjött az ősz, a mezőket odakint már letarolták s a sok mindenféle madár kezdett kívülről beljebb szorulni tanyák, falvak, ligetek, városi kertek felé.

A mi nagy veteményes kertünk is megkopárodott. A fák már nagyon hullatták a lombjaikat. Az őszi fonnyadás, hervadás mindenre rálehelte a mulandóság színeit. A kertünkben már jóformán senki sem járt rajtam kívül. Én ekkor is olyan szépnek - csak másnak - láttam azt, mint a legbujább pompájában.

A kert néhány holdas belsőség volt, sok gyümölcsfával, ribizke- meg köszmétesorokkal, veteményes táblákkal, amelyek most mind a téli nagy álomra készültek. A vándormadarak legtöbbje már elment; itt csak az állandók maradtak, a cinkék, a pintyfélék, a harkályok, a fakopáncsok, a bubos pacsirták, a varjak meg a szarkák.

Ilyenkor van legjobb időszaka a lépes madarászásnak. Ehhez nagyon érttem. Amikor az éneklő madarak már csapatokba verődve szálldosnak s rajokban lepik el a bogáncskórókat, a gazosokat, a kint maradt csutka-földeket, a napraforgó- és cirokszárakat, mindent, ahol valami nekik való jót kereshetnek, akkor csak egy jó «hivogatóra» van szükség s a lépveoszóra úgy száll a madár, mintha delez vonzaná.

Nekem pompásan hívogató csízeim meg stigliceim voltak. A suszterünk fia nagyszerűen tudott madárlépet főzni fagyöngyből. A sárgászöld, ragadós, nyúlós pépet egy darab olajos disznóbőr közé kentük, a belevaló arasznyi hosszúságu, vékony vesszőcskéket megsodor-gattuk benne, a hívogató kalitkákat, egy üressel (a fogandó madarak számára) a hónunk alá kaptuk s uccu neki, siettünk a vadászterületünkre.

Nekem erre a célra éppen elég volt a mi nagy kertünk is. Ha valamelyik nyílt táblára leszúrok egy ágas-bogas bogáncskórót s azt megtűzdelem lépvesszővel, a hívogatóim seregestül csalják oda az ő fajtájokbeli madarakat, amelyek a jó hívogató kétségbeesett csippangatásainak, messzehangzó hívásának nem bírnak ellenállani: jönnek, pittyegve-csipogva; körülszálldossák a kalitkát, amelyben a rokonuk vergődik; ráereszkednek a bogáncson vagy bokron, napra-forgón stb. elhelyezett lépvesszőkre; az, amint megérintik szárnyokkal vagy lábokkal, leesik velők a földre, megfogja szegényeket, egyszerre ötöt-hatot is, hogy alig bírja az ember a zsákmányát kitisztogatni a ragacsos lépből.

Eszembe jutott a nyári fogadásom az apámmal.

Most visszaadhatom neki a kölcsönt. A hívogatóimmal annyi tengelicét, cinkét stb. foghatok lépvesszővel, amennyit akarok.

Elibe állottam az édesapámnak.

- *Most* tessék velem mégegyszer fogadni, hogy kinek lesz több madara.

Az apám az ő szokott nyugalomával mondta: Ahogy tetszik. De mibe?

Ez délelőtt volt, tehát a multkori vacsoravesztéssel szemben most az ebédről lehetett szó. Az egésztest kockáztatni nem mertem, hanem mert tudtam, hogy káposztafőzelékünk lesz dagadóval, meg tepertős turóscsuszánk, felajánlottam a kettő közül az egyiket. Én a dagadós káposztát, az édesapám a turóscsuszát; ki mit szeretett jobban. A nyertes megeszi a vesztes porcióját is.

- Déli harangozáskor lejár a verseny, indítványoztam. Akkor bemutatjuk egymásnak a zsákmányunkat.

Az apám bólintott. - Rendben van.

Elindultam a nagy kertünkbe a felszerelésemmel: a kalitkáimmal, a kóróimmal, a lépestás-kámmal. Az édesapám pedig bement az irodájába. - Bizonyosan a pisztolyáért, - gondoltam.

Gyönyörű őszi nap volt. A nagy diófánk alatt lévő padon ütöttem fel a sátorfámat. A kórókat kitettem negyven-ötven lépésnyire tőlem, a lépvesszőket rájuk tűzdeltem, a hívogatókat, a kalitkáikkal a kórók alá helyeztem. Aztán a buvóhelyemen vártam.

Az őszi hangulata vett körül. A halvány, bágyadt színek végtelenül gyönyörködtettek. A szellő megvesztegetően sugdosott a fülembe. A hívogatóim nagyszerűen viselték magukat. Délfelé már vagy egy tucat madaram volt. S éppen jött még egy csapat tengelice, amely a csattogó, éles hívásra úgy csapott le a lépvesszős kóróra, hogy rögtön ottragadt közüle négy.

Ujjongva szedtem össze a zsákmányomat.

- Most bizonyosan megnyerem a fogadást, meg lesz az erkölcsi elégtételem, - gondoltam.

Ebben a pillanatban megkondukt a delet jelző harangszó, de rögtön rá hallok egy erős dörrenést az udvar felől. Mi volt ez?!...

Lelkendezve kapkodok össze a holmimat. Sietek fel a kertből a tizenhat vagy hány fogott madarammal.

Az apám ott áll az istálló mellett és vár rám.

- Mi volt az? - kérdezem tőle szemmeresztve.

- Magad látod - mondta és lemutatott a földre.

Ott vagy harminc veréb volt egy rakáson. Az apám egyetlen lövéssel lőtte valamennyit.

Elképedtem. - A nagy puskával! - hebegtem - de hisz ez nem a pisztoly!...

- Te sem a vastőröddel fogtad a madaraidat; láttam, hogy mire készülsz a hívogatóiddal. Különben énnekem is volt «hívogatóm».

- Hol? mi? - dadogtam.

- Egy pár villára való pelyva, amit kiszórattam ide, az istálló elébe. Száz veréb is jött rá.

Nem tudtam mit szólni.

Olyan bamba arcot vághattam, hogy az apám most már hangosan kacagott.

- Mikor fogadunk megint? - kérdezte kötekedve.

- Soha többet - jelentettem ki lefőzötten.

- Akkor feloldalak a veszteséged alól, lakjál jól csak bátran dagadós káposztával - mondta az apám.

És mentünk ebédelni.

-&-